

ปฏิบัติการสร้างนักเรียนชั้นนำในระบบการศึกษาไทย

THE FORMATION OF THE BEST STUDENTS IN THAI EDUCATION SYSTEM

ศราวภูมิ งามยิ่ง

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2563

ปฏิบัติการสร้างนักเรียนชั้นนำในระบบการศึกษาไทย

ปฏิญานี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2563
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

THE FORMATION OF THE BEST STUDENTS IN THAI EDUCATION SYSTEM

SARAWUT NGAMYING

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of DOCTOR OF PHILOSOPHY
(Development Education)

Graduate School, Srinakharinwirot University

2020

Copyright of Srinakharinwirot University

ปริญญาานิพนธ์
เรื่อง
ปฏิบัติการสร้างนักเรียนชั้นนำในระบบการศึกษาไทย
ของ
ศราวภูมิ งามยิ่ง

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญาานิพนธ์

..... ที่ปรึกษาหลัก ประธาน
(อาจารย์ ดร.ปรีชัช ดาวอุดม) (รองศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์)

..... ที่ปรึกษาร่วม กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ) (อาจารย์ ดร.กิตติกร สันคติประภา)

ชื่อเรื่อง	ปฏิบัติการสร้างนักเรียนชั้นนำในระบบการศึกษาไทย
ผู้วิจัย	ศราววุฒิ งามยิ่ง
ปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
ปีการศึกษา	2563
อาจารย์ที่ปรึกษา	อาจารย์ ดร. ปรัชัย ดาวอุดม
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ

ปฏิญานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำในระบบการศึกษาไทย และวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำ โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับสนาม ทุน และ ฮาบิทัสของ ปีแอร์ บูเดียอร์ที่มองว่าโรงเรียนชั้นนำเป็นสนามหนึ่งที่มีอำนาจในการสร้างความไม่เท่าเทียมและให้ประโยชน์กับนักเรียนชั้นนำมากกว่านักเรียนกลุ่มอื่นๆ ผู้วิจัยได้เลือกใช้การศึกษาแบบชาติพันธุ์วรรณาแนววิพากษ์เป็นวิธีวิทยาด้วยเหตุที่ผู้วิจัยมีมุมมองว่ากระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำนั้นไม่ได้ดำรงอยู่อย่างอิสระแต่มีความสัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคม ซึ่งวิธีวิทยานี้นอกจากจะช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนแล้วยังได้เสนอทางเลือกสำหรับสร้างเส้นทางนำไปสู่ความเท่าเทียมทางการศึกษาอีกด้วย งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำนั้นมิได้เป็นกระบวนการที่เท่าเทียมเสมอภาคหากแต่เอื้อประโยชน์ต่อนักเรียนกลุ่มที่มีทุนและฮาบิทัสอันสอดคล้องกับสนามของโรงเรียนชั้นนำที่เต็มไปด้วยการแข่งขันอย่างเข้มข้น ทุนและฮาบิทัสนี้ไม่สามารถสร้างหรือแสวงหาเพิ่มพูนได้จากการเรียนในโรงเรียนหรือความสามารถทางวิชาการแต่มีรากฐานมาจากชีวิต ความเป็นอยู่ ครอบครัวยุทธศาสตร์ และชนชั้นทางสังคมของนักเรียน ทำให้กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำภายในโรงเรียนชั้นนำเป็นไปเพื่อเอื้อประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้ที่ได้เปรียบในระบบการศึกษาเท่านั้น สำหรับผลของกระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำนั้นพบว่านักเรียนชั้นนำได้รับการเพิ่มทุนจากากกระบวนการนี้ให้กับตนเองมากขึ้นทั้งที่มีปริมาณทุนมากกว่านักเรียนคนอื่น ๆ มาก่อนอยู่แล้วทำให้นักเรียนชั้นนำมีโอกาสสูงในการประสบความสำเร็จในสนามการแข่งขันทางการศึกษารวมถึงความสำเร็จในสนามแข่งขันทางสังคมด้วย ขณะที่นักเรียนกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่ นักเรียนชั้นนำนั้นต้องมีการปรับตัวที่มากกว่าและได้รับการต่อยอดความอ่อนด้อยทางวิชาการภายในสนามของโรงเรียนชั้นนำ นอกจากนี้ระบบการศึกษาที่มุ่งสร้างนักเรียนชั้นนำยังได้สนองต่ออระบบทุนนิยมและมีส่วนทำให้เกิดความไม่เสมอภาคทางการศึกษาเช่นในด้านวิชาการและงบประมาณที่โรงเรียนชั้นนำมักได้รับมากกว่าโรงเรียนทั่วไป

คำสำคัญ : ปฏิบัติการสร้าง, นักเรียนชั้นนำ, ระบบการศึกษาไทย

Title	THE FORMATION OF THE BEST STUDENTS IN THAI EDUCATION SYSTEM
Author	SARAWUT NGAMYING
Degree	DOCTOR OF PHILOSOPHY
Academic Year	2020
Thesis Advisor	Pharichai Daoudom , Ph.D.
Co Advisor	Assistant Professor Montana Pipatpen , Ph.D.

The objectives of this dissertation are to study the formation and development of the best students in the Thai educational system and to analyze the outcome of the research practices by utilizing the capital, habitus, and fields, which are the main concepts of theory of Pierre Bourdieu, who claimed that elite schools are the main factor in the creation of inequality by only benefiting the best students and to marginalize the opportunities of others. The study relied on critical ethnography as the methodology to deepen understanding of the phenomenon and to offer the alternative in order to pave the way for the Thai educational system to promote equality for everyone. The study aims to identify the effects of inequality of this formation in favor of only the best students, with the capital and habitus which was related to the fields of elite schools. In fact, the formation has the ultimate benefits to those who possess the capitals and habitus and have already been taken advantage of the educational system. The results of the study revealed that the best groups of students received more capital and have some capital prepared and these students tend to marginalize the opportunities of others within the competitive field of education and social opportunities who would elevate themselves to a higher socioeconomic status in the future. Unfortunately, other unqualified students in elite schools would suffer immensely when trying to fit in and would be branded a failure and devalued themselves. In terms of social impact, the formation of the best students is congruent with the capital system and likely to cause inequality in terms of receiving support, but also tend to receive more financial support than other institutions.

Keyword : Formation, Best students, Thai education system

กิตติกรรมประกาศ

ปริญญานิพนธ์ปฏิบัติการสร้างนักเรียนชั้นนำในระบบการศึกษาไทยนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีจากการที่ผู้วิจัยได้รับความกรุณาและคำชี้แนะแนวทางการศึกษาจาก อาจารย์ ดร.ปรีชัช ดาวอุดม หลายครั้งที่อาจารย์ได้ส่งกำลังใจอันยิ่งใหญ่ในยามที่ผู้วิจัยได้ประสบกับความยากลำบากทำให้ผู้วิจัยมีพลังในการทำงานนี้จนสำเร็จดังที่ตั้งใจนับเป็นพระคุณต่อผู้วิจัยเป็นอย่างยิ่ง ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ ที่ให้คำปรึกษาอย่างเมตตาตามาโดยตลอดและชี้ให้ผู้วิจัยเห็นถึงคุณค่าของสิ่งที่ศึกษาอย่างชัดเจนเป็นผลให้เกิดพลังกับตัวผู้วิจัยในการทำงานอย่างมีเป้าหมาย มุ่งหวังจะเห็นความเท่าเทียมในสังคม ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์ ประธานกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ที่สละเวลาอันมีค่าและคำแนะนำที่ทำให้งานนี้มีความหลากหลายน่าสนใจมากขึ้น รวมถึง อาจารย์ ดร.กิตติกร สันคติประภา ที่ได้ชี้แนะและเสนอประเด็น มุมมองอันทำให้งานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาท ความรู้ทำให้ผู้วิจัยมีมุมมองในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมได้อย่างลึกซึ้งรวมถึง ได้มอบอิสระและความกล้าหาญในการคิด สร้างสรรค์ แก่ผู้วิจัยในการทำงานอีกด้วย ขอขอบคุณสำหรับ กำลังใจและความช่วยเหลือเกื้อกูลจากเพื่อนร่วมรุ่นพัฒนศึกษาศาสตร์ทั้งสี่ท่านที่ร่วมแบ่งปัน ประสบการณ์ทุกข์สุขในฐานะกัลยาณมิตรเสมอมา ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ร่วมแบ่งปันประสบการณ์ทุก ท่านที่ได้มอบเวลาร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในงานวิจัยนี้

คุณแม่ ภรรยา ไอริน ไอริส งามยิ่ง ที่ยืนอยู่เคียงข้างผู้วิจัยตลอดมา

ศราวุฒิ งามยิ่ง

สารบัญ

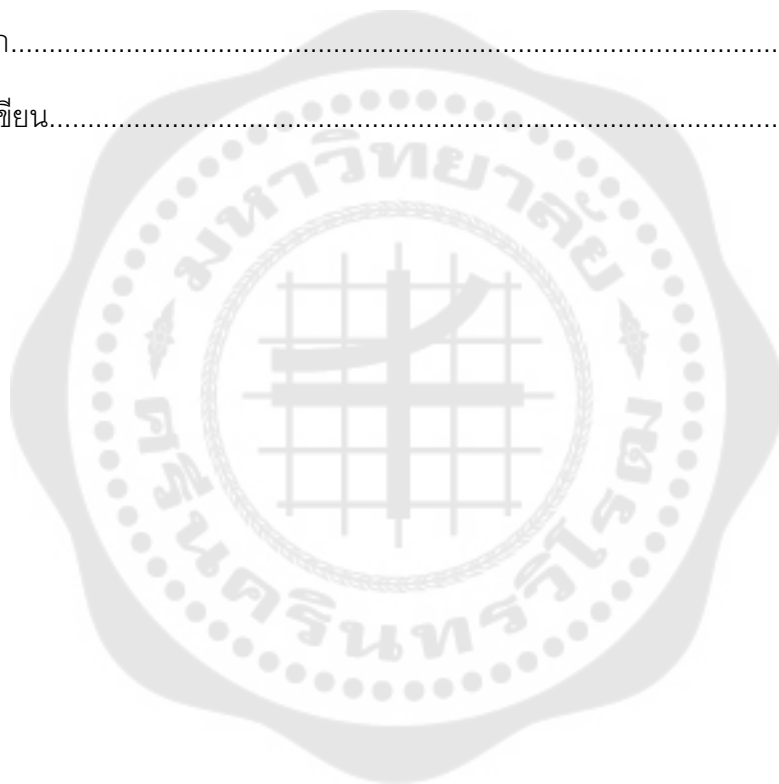
	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญรูปภาพ	ฅ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความสำคัญของปัญหา	1
คำถามการวิจัย.....	4
วัตถุประสงค์ของงานวิจัย	4
คุณค่างานวิจัย	5
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม.....	6
ส่วนที่หนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างระบบการศึกษาไทยกับทุนนิยม	6
ระบบการศึกษาไทย	6
โรงเรียนชั้นนำในฐานะเป็นสถาบันที่ผลิตสร้างนักเรียนชั้นนำ	7
ส่วนที่สองสนามทางการศึกษาในฐานะสนามทางวัฒนธรรมที่ผลิตสร้างนักเรียนชั้นนำ	9
โรงเรียนชั้นนำในมโนทัศน์สนามของบูดีเยอร์.....	10
ทุนในสนามของโรงเรียนชั้นนำ	13
ทุนของ Karl Marx	13
ทุนของ Robert D. Putnam	14
ความไว้เนื้อเชื่อใจ	15
บรรทัดฐานการเกื้อกูลกัน	15

เครือข่าย ที่เชื่อมสังคมเข้าไว้ด้วยกัน.....	16
ทุนของ Pierre Bourdieu.....	17
แนวคิดฮาบิทัส (Habitus).....	20
ลักษณะของ ฮาบิทัส.....	21
ฮาบิทัสของนักเรียนชั้นนำ.....	22
ส่วนที่สามกระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำ.....	23
จุดมุ่งหมายของระบบการศึกษาไทย.....	23
กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำโดยใช้การทดสอบ.....	24
กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำผ่านการแข่งขัน.....	26
ส่วนที่สี่กรอบแนวคิดการศึกษา.....	30
วิเคราะห์สนามของโรงเรียนชั้นนำ.....	30
วิเคราะห์กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำในสนามทางวัฒนธรรมของโรงเรียน.....	30
การวิเคราะห์ฮาบิทัสและทุนของนักเรียนชั้นนำ.....	31
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	32
ชาติพันธุ์วรรณาแนววิพากษ์.....	32
ขอบเขตของการวิจัย.....	34
ผู้ให้ข้อมูล.....	34
การเก็บข้อมูล.....	34
ผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	35
กลุ่มนักเรียนชั้นนำ.....	36
อาจารย์ผู้สอนในโรงเรียนชั้นนำ.....	37
นักเรียนทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำ.....	38
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	39

บทที่ 4 กระบวนการและผลของการสร้างนักเรียนชั้นนำในสนามทางวัฒนธรรมของโรงเรียนชั้นนำ	41
1. กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำ	42
1.1 การจัดการนักเรียนในโรงเรียนชั้นนำ	42
ทุน:เงื่อนไขในการคัดเลือกนักเรียนเข้าสู่สนาม	42
กระบวนการจำแนกนักเรียนโดยเกณฑ์วิชาการ	46
สนามแห่งอำนาจในการจัดอันดับนักเรียน	47
การสอบภายในโรงเรียนชั้นนำ	48
ความโดดเด่นของโรงเรียนชั้นนำถูกสร้างด้วยการเรียนการสอน	49
การตรวจสอบคุณภาพผู้เรียน	52
1.2 ทุนและการแปลงทุนภายในโรงเรียนชั้นนำ	53
ประโยชน์จากการใช้ทุนทางเศรษฐกิจของนักเรียนชั้นนำ	53
การสำรวจและระดมทุนจากผู้ปกครอง	55
การถ่ายทอดและส่งต่อทุนทางวัฒนธรรม	57
ความสามารถพิเศษทุนทางวัฒนธรรมที่มีประโยชน์ยิ่ง	59
กลยุทธ์ในการกวดวิชาเพื่อสร้างความได้เปรียบ	61
เตรียมตัวเพื่อสอบเข้าด้วยการกวดวิชา	61
การตีวงเสริมเพิ่มความมั่นใจทางด้านวิชาการ	62
1.3 กระบวนการส่งเสริมนักเรียนชั้นนำให้กลายเป็นสุดยอดของนักเรียนชั้นนำ	64
1.3.1 การจำแนกนักเรียนเก่งออกจากนักเรียนทั่วไป	65
การจำแนกนักเรียนชั้นนำออกจากนักเรียนทั่วไป	65
การฝึกฝนนักเรียนด้วยการถ่ายทอดฮาบิทัส	66
ทุนเครือข่ายที่สร้างความแข็งแกร่งสำหรับการแข่งขัน	68

1.3.2 การแข่งขันในบริบทโรงเรียนชั้นนำไปสู่ความเป็น the best.....	70
การสร้างนักเรียนชั้นนำผ่านการแข่งขัน	70
การสร้างนักเรียนชั้นนำผ่านเครือข่ายทางวิชาการ	72
2. ผลที่เกิดจากการสร้างนักเรียนชั้นนำ.....	74
2.1 ผลทางตรงต่อนักเรียนชั้นนำ	75
การปรับตัวของนักเรียนชั้นนำ	75
ทางเลือกที่มากกว่าของนักเรียนชั้นนำสายวิทย์-คณิต	76
การเอื้อประโยชน์ให้นักเรียนสายวิทย์-คณิตในโรงเรียนชั้นนำ	77
โอกาสในการเพิ่มทุนของนักเรียนในท้องถิ่น	78
2.2 ผลต่อนักเรียนกลุ่มอื่น ๆ	79
สนามแห่งการคัดเลือกที่ถูกทำให้ดูเหมือนยุติธรรม	80
สนามโรงเรียนชั้นนำ สนามของนักเรียนสายวิทย์-คณิต.....	82
การปรับตัวของนักเรียนที่ไม่ใช่โรงเรียนชั้นนำ	83
ทุนที่สร้างรายได้เปรียบให้กับนักเรียนชั้นนำ	85
ทุนที่นักเรียนวิทย์-คณิตได้มากกว่านักเรียนกลุ่มอื่น	86
นักเรียนชั้นนำ:ความได้เปรียบในสนามของการแข่งขันทางการศึกษา	88
2.3 ผลต่อครอบครัวและสังคม	90
ฮาบทัสของผู้ปกครองที่คุ้นเคยกับสนามโรงเรียนชั้นนำ	90
เครือข่ายศิษย์เก่าผลิตซ้ำฮาบทัสชนชั้นนำ	93
งบประมาณจากรัฐที่ไม่เท่าเทียม	94
บทที่ 5 ทางเลือกสู่ความเสมอภาคทางการศึกษาในระบบโรงเรียน.....	95
ปฏิบัติการที่ไม่เท่าเทียมในการสร้างนักเรียนชั้นนำ	95
ประโยชน์ของการถือครองทุน.....	96

กลยุทธ์ที่สร้างความได้เปรียบ.....	98
ผลต่อนักเรียนผู้แพ้ภัย	99
ทางเลือกในการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา	102
ตัวตนของผู้วิจัย	105
ข้อเสนอแนะ	106
บรรณานุกรม	108
ภาคผนวก.....	112
ประวัติผู้เขียน.....	120

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพประกอบ 1 กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำ28

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างปัจเจกบุคคลและระหว่างกลุ่มคนนั้นได้ส่งผลให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำในมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ปัญหาเหล่านี้สะสมในประเทศไทยเป็นระยะเวลายาวนาน(สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2561) ถึงแม้ว่าโดยรวมแล้วอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ และผลผลิตมวลรวมในประเทศจะสูงขึ้นแต่ปัญหาความยากจน ความไม่เท่าเทียมกันนั้นยังไม่มีทีท่าว่าจะลดลงหรือหมดไป กลยุทธ์หนึ่งที่คนในสังคมนำมาใช้เพื่อให้หลุดพ้นจากสภาวะปัญหาเหล่านี้ก็คือการลงทุนทางด้านการศึกษา โดยเชื่อว่าการศึกษานำมาซึ่งผลตอบแทนเป็นการยกระดับและเลื่อนสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2544, 42) การศึกษาจึงเข้ามามีบทบาทความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเนื่องด้วยการเข้าศึกษาเรียนต่อในระดับสูง การเข้าทำงานที่มีความมั่นคง การเลื่อนตำแหน่ง ล้วนแล้วแต่มีวุฒิการศึกษา ผลการเรียน เกียรติยศหรือแม้แต่ชื่อเสียงของสถาบันที่สำเร็จการศึกษาเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจคัดกรองคน ซึ่งวัดความสามารถของคนด้วยทั้งสิ้น ในสังคมระบบทุนนิยมที่ต้องการผู้ที่มีความสามารถสูง มีประสิทธิภาพในการพัฒนาองค์กรและตอบแทนบุคคลเหล่านั้นด้วยความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และสถานะทางสังคม การสำเร็จการศึกษาเพียงอย่างเดียวจึงอาจยังไม่สามารถยืนยันความสำเร็จในอนาคตหรือความมั่นคงในชีวิตได้เหมือนแต่ก่อน แต่การสำเร็จการศึกษาจากสถาบันที่มีชื่อเสียงพร้อมด้วยผลการเรียนในระดับดีเยี่ยมได้กลายเป็นการเพิ่มโอกาสประสบความสำเร็จในการเข้าทำงาน การประกอบอาชีพ ผลตอบแทนในเรื่องรายได้และความมั่นคงให้กับปัจเจกบุคคลมากยิ่งขึ้น (ณัฐวดี หุทธรพวงษ์, 2560) สถาบันที่สำเร็จการศึกษาและผลการเรียนจึงมีผลต่อค่าตอบแทนในการทำงาน ดังนั้นความต้องการที่จะเป็น “นักเรียนชั้นนำ” และเข้ารับการศึกษานในโรงเรียนชั้นนำจึงเป็นสิ่งที่คนในสังคมโดยเฉพาะชนชั้นสูงและชนชั้นกลางต้องการเป็นอย่างยิ่ง โดยความต้องการนี้ได้รับการตอบสนองจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการศึกษา หลักสูตร ผู้บริหาร ครู อาจารย์ ผู้สอน การสอดรับกันเป็นอย่างดีระหว่างความต้องการเป็นนักเรียนชั้นนำและความต้องการผลิตนักเรียนชั้นนำ นำไปสู่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าในแวดวงการศึกษาทุก ๆ ปี คือการที่นักเรียนจำนวนมากเข้าแข่งขันสอบเข้าเรียนต่อระดับมัธยมในโรงเรียนที่มีชื่อเสียงโดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนที่อยู่ในกรุงเทพ และตามเมืองใหญ่ ๆ (เดลินิวส์, 2563, 12 พฤษภาคม) เนื่องจากทั้งนักเรียนและผู้ปกครองส่วนใหญ่ต่างได้เล็งเห็นถึงประโยชน์ที่ได้รับโดยตรงจากโรงเรียนชั้นนำเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการสร้าง

ศักยภาพ ผิดแผกทักษะความรู้ทางวิชาการ รวมถึงการเข้าถึงเครือข่ายทางสังคมที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียน หรือแม้แต่อนาคตหลังจากสำเร็จการศึกษา ปราบปรามการณ์ที่สองที่เกิดขึ้นในสังคมไทยทุกปี เช่นกันคือ นักเรียนชั้นนำที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนชั้นนำมักสามารถสอบเข้าเรียนต่อระดับมหาวิทยาลัยในคณะที่ได้รับความนิยมในสังคมปัจจุบันได้เป็นจำนวนมาก (ข่าวสดออนไลน์, 2560, 10 เมษายน) ถึงแม้ว่าปราบปรามการณ์ทั้งสองนี้จะเกิดขึ้นในสังคมทุกปีจนเป็นเรื่องปกติธรรมดาในสังคมแต่หากได้สะท้อนให้เห็นถึงการสืบทอดสถานะความเป็นชนชั้นนำในสังคมโดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือและผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียมทางการศึกษา ดังเห็นได้จากกลุ่มคนที่เป็นผู้ที่มีอิทธิพลส่วนต่อสังคมไม่ว่าจะเป็นในบริบททางการเมือง นักบริหาร นักธุรกิจที่เป็นชนชั้นนำในสังคมส่วนใหญ่อีกด้วยเป็นผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนชั้นนำ เนื่องด้วยประโยชน์จากระบบการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นในแง่ของเศรษฐกิจ อภิสถิติ และวัฒนธรรมนั้นส่วนใหญ่มักจะตกอยู่กับชนชั้นนำในสังคม

ภายใต้ระบบฐานคิดแบบทุนนิยมที่เน้นการแข่งขันเพื่อให้เกิดการสร้างผลกำไรสูงสุด แรงงานและทรัพยากรคนที่มีศักยภาพเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมให้ดำเนินไปข้างหน้า ระบบการศึกษาจึงมุ่งเน้นผลิตนักเรียนชั้นนำเพื่อรองรับกับระบบทุนนิยมดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายในโรงเรียนชั้นนำอันเป็นสถาบันที่มุ่งขัดเกลา พัฒนา สร้างเอกลักษณ์เฉพาะตัวของนักเรียนให้มีความโดดเด่นและมีศักยภาพสูงกว่ามาตรฐานของนักเรียนจากโรงเรียนอื่นทั่วไปและเพื่อให้สอดคล้องกับระบบทุนนิยม โรงเรียนชั้นนำจึงเป็นสถาบันที่เต็มไปด้วยความเชื่อมั่นและความคาดหวังของคนในสังคม ในการผลิตนักเรียนเพื่อรองรับอุดมการณ์ดังกล่าว จนถูกยกให้เป็นต้นแบบมาตรฐานในการจัดการศึกษาแก่โรงเรียนอื่น ๆ อีกด้วย อีกทั้งนักเรียนที่ได้เรียนต่อในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงและส่วนใหญ่มักจะได้ทำงานในองค์กรที่ให้ผลตอบแทนเป็นรายได้สูง (สำนักข่าวอิไฟแนนซ์ไทย, 2562, 4 ธันวาคม)ก็ล้วนแต่เป็นผลผลิตมาจากโรงเรียนชั้นนำทั้งนั้น คงจะกล่าวอย่างไม่ผิดนักว่าโรงเรียนชั้นนำเหล่านั้นนั้นรับหน้าที่ในการผลิตสร้างนักเรียนระดับชั้นนำอันเป็นกำลังของประเทศในการขับเคลื่อนระบบทุนนิยม อย่างไรก็ตามไม่ใช่เพียงแต่โรงเรียนชั้นนำเท่านั้นที่มุ่งผลิตสร้างนักเรียนชั้นนำ โรงเรียนขนาดเล็กก็มีจุดประสงค์เป้าหมายอุดมการณ์ในการผลิตสร้างนักเรียนชั้นนำเช่นกัน เพียงแต่ด้วยทรัพยากรทางการศึกษาไม่ว่าจะเป็น ภูมิการศึกษาของครูที่ไม่ตรงกับวิชาที่สอน พื้นฐานของนักเรียน ความเอาใจใส่จากผู้ปกครองนั้นอาจยังไม่เพียงพอเทียบเท่ากับบริบทของโรงเรียนขนาดใหญ่ส่งผลให้ผลลัพธ์ในการผลิตนักเรียนชั้นนำอาจไม่ตรงกับเป้าหมายที่ตั้งไว้

นอกจากการสร้างนักเรียนชั้นนำจะเป็นเป้าหมายของนักเรียน ผู้ปกครองและโรงเรียนจำนวนหนึ่งแล้ว อีกประเด็นที่ตอกย้ำความสำคัญของการสร้างนักเรียนชั้นนำในสังคมไทยคือความคิดริเริ่มจากผู้ที่เป็นผู้กำหนดนโยบายการศึกษาเอง เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการและคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีความคิดต้องการจะสร้างโรงเรียนชั้นนำหรืออีลิทสกูล (elite school) อันเป็นโรงเรียนที่มีแต่เด็กเก่งเด็กหัวกะทิเข้าเรียนโดยมีการคัดเลือกนักเรียนด้วยการสอบเข้า 100 % เพื่อคัดกรองเด็กเก่งเข้าเรียน และการเร่งผลักดันให้มหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศไทย 2 มหาวิทยาลัย มีอันดับอยู่ในหนึ่งร้อยอันดับแรกของมหาวิทยาลัยที่ดีที่สุดในโลก (เดลินิวส์, 2562, 16 สิงหาคม; รัฐกร คิดการ, 2562, 28 สิงหาคม, 21) ด้วยเหตุที่ว่ามหาวิทยาลัยชั้นนำนี้มีศักยภาพพร้อมที่สร้างนักเรียนชั้นนำในระดับอุดมศึกษาเข้าสู่ระบบสังคมต่อไป ไม่ว่าจะนโยบายหรือแนวคิดนี้จะถูกผลักดันให้ประสบความสำเร็จหรือไม่แต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ยังเป็นสิ่งที่ยืนยันได้ว่าผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในฐานะกำหนดนโยบายทิศทางการศึกษาก็เห็นพ้องถึงผลประโยชน์ในมิติทางด้านเศรษฐกิจและอื่น ๆ ที่จะได้รับจากการสร้างนักเรียนชั้นนำเช่นกัน กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำจึงไม่ได้ดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระด้วยตนเอง หากแต่มีความผูกพันเกี่ยวข้องกับบริบทแวดล้อมทางวัฒนธรรมอื่น ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องอย่างแยกไม่ออกจากเรื่องของ เศรษฐกิจ การเมือง และสังคมรอบด้าน รวมถึงอุดมการณ์หลักของรัฐที่รับภาระในการนำพาประเทศไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง เหล่านี้ล้วนส่งผลให้เกิดความต้องการผลิตสร้างนักเรียนที่มีความปราดเปรื่อง เชี่ยวชาญเหนือกว่านักเรียนกลุ่มอื่น ๆ ทั่วไป เพื่อนำเอาศักยภาพของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายนี้ไปสร้างประโยชน์ให้กับบริบททางสังคมและรัฐเอง และยังเป็น การเพิ่มประสิทธิภาพขับเคลื่อนทั้งระบบเศรษฐกิจทุนนิยมและสังคมให้มีความรุดหน้าต่อไป กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำจึงเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิด ตรรกะ ที่เกิดจากแบบแผนการศึกษาของชาติเพื่อตอบสนองความต้องการกำลังคนอันนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (เสนห์ จามริก, 2546)

มุมมองและความคาดหวังของคนในสังคมที่มีต่อระบบการศึกษานอกจากจะเป็นเครื่องมือในการผลิตกำลังคนและยกระดับพัฒนาคุณภาพของมนุษย์อันนำไปสู่การสร้างประโยชน์ในการดำรงชีวิตในสังคมแล้ว ระบบการศึกษายังเป็นทางเลือกของคนในสังคมที่ต้องการผลตอบแทนนำมาซึ่งการยกระดับฐานะทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมรวมถึงคุณค่าของคนอีกด้วย ค่านิยมที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนถึงความเชื่อเรื่องการศึกษาในโรงเรียนที่มีชื่อเสียงหรือแม้แต่โรงเรียนทั่วไปนั้น หากมีการจัดการที่มีคุณภาพก็สามารถนำพานักเรียนให้อยู่ในแถวหน้าบนทางเดินทางการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยและนำไปสู่การประกอบอาชีพที่มีสถานะสูงต่อไป การศึกษาจึงเป็น

เรื่องลงทุนให้ลูกได้เรียนโรงเรียนดี ๆ มีคุณภาพอุดมการณ์ในการสร้างนักเรียนชั้นนำจึงได้สะท้อนออกมาเป็นคติที่ว่า “เรียนให้สูง ๆ เก่ง ๆ จะได้เป็นเจ้าของ คน”

นักเรียนชั้นนำนับได้ว่าเป็นนักเรียนที่มีศักยภาพ ความสามารถ ทางด้านวิชาการอยู่ในระดับเหนือกว่านักเรียนทั่วไปในระดับเดียวกันและโดยส่วนมากนักเรียนชั้นนำเหล่านี้ก็จะได้รับการศึกษาในโรงเรียนระดับชั้นนำด้วยจนกล่าวได้ว่านักเรียนชั้นนำเป็นที่สุดของความยอดเยี่ยม (the best of the best) โดยมุมมองของผู้วิจัยแล้วนอกจากเงื่อนไขที่ส่งผลให้ให้เกิดความเป็นนักเรียนชั้นเรียนชั้นนำที่มักถูกสังคมเข้าใจว่าความเป็นนักเรียนชั้นนำเกิดจากตัวของพวกเขาเอง ได้แก่ความขยันหมั่นเพียร ความตั้งใจในการทำงานหนัก ความรับผิดชอบ ซึ่งฐานความคิดเช่นนี้มาจากมุมมองที่ว่านักเรียนเองนั้นเป็นผู้กำหนดการกระทำและมีอิสระในการทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวเอง กล่าวคือมนุษย์คือผู้กระทำหรือเป็นประธานของการกระทำ แต่ในมุมมองของผู้วิจัยนั้น เห็นว่ายังมีประเด็นที่สำคัญเหนือไปกว่านั้นของการที่นักเรียนก้าวขึ้นเป็นนักเรียนชั้นนำก็คือ ประเด็นเรื่องของโครงสร้างทางสังคมที่นักเรียนชั้นนำมีพื้นฐานที่มั่นคงเป็นทุนเดิม ไม่ว่าจะเป็นฐานะทางเศรษฐกิจ สถานะทางสังคม การปลูกฝังเลี้ยงดูรวมถึงถ่ายทอดประสบการณ์ต่าง ๆ จากผู้ปกครอง ซึ่งเหล่านี้ล้วนมีผลต่อการยกระดับประสิทธิภาพของนักเรียนชั้นนำทั้งสิ้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษากระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำในระบบการศึกษาไทยว่ามีกระบวนการหรือขั้นตอนอย่างไร นอกจากนั้น ผู้วิจัยมีมุมมองว่ากลุ่มของนักเรียนชั้นนำเป็นกลุ่มคนที่อยู่ในระดับบนของสังคม ซึ่งมีความได้เปรียบในสังคมเกือบทุก ๆ ด้าน และการที่โรงเรียนหรือแม้แต่รัฐบาลมุ่งแต่ส่งเสริมสร้างความเป็นนักเรียนชั้นนำให้กับนักเรียนนั้นส่งผลอย่างไรบ้างต่อนักเรียนหรือบุคคลอื่น ๆ ในสังคม

คำถามการวิจัย

ภายใต้ระบบการศึกษาไทยการสร้างนักเรียนชั้นนำมีกระบวนการอย่างไร และการสร้างนักเรียนชั้นนำนั้นได้ส่งผลต่อนักเรียนผู้อื่นหรือบริบทอื่นอย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำในระบบการศึกษาไทย
2. เพื่อวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำ

คุณค่างานวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้ตระหนักถึงผลของการจัดการศึกษาที่มุ่งผลิตสร้างนักเรียนชั้นนำนั้นได้ส่งผลต่อนักเรียนในด้านใดบ้าง อันนำไปสู่การพิจารณาอย่างถี่ถ้วนในการจัดการศึกษาของชาติให้มีความเหมาะสมก่อให้เกิดความเท่าเทียมในระบบการศึกษาต่อไป

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษางานวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำในระบบการศึกษาไทยผู้วิจัยต้องการที่จะตอบคำถามวิจัยว่า กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำมีลักษณะเป็นเช่นไร และส่งผลอย่างไรกับนักเรียนบ้าง โดยผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในส่วนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ส่วนที่หนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างระบบการศึกษาไทยกับทุนนิยม ระบบการศึกษาไทย

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ถึงแม้รัฐจะเปลี่ยนเป้าหมายจากการพัฒนาเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมสู่การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจบนฐานการบริการและดิจิทัลแต่โดยรวมแล้วตัวเลขทางเศรษฐกิจยังคงเป็นเป้าหมายและภารกิจหลักสำคัญของรัฐในการพัฒนาให้เติบโตขึ้นและทำให้บรรลุผลสำเร็จ การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือกลไกสำคัญในการผลิตกำลังคนให้มีประสิทธิภาพและมีทักษะความสามารถตามเจตจำนงของรัฐที่ตั้งไว้ ระบบการศึกษาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันนั้นได้เน้นการผลิตสร้างผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะที่สำคัญสำหรับขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่ต้องการพัฒนากำลังคน ทักษะที่มีความชำนาญนำพาประเทศไปสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยมีแนวคิดแบบไหลริน (Tickle down) ที่ต้องการผลิตผู้เรียนให้มีความสามารถสูงสุด ความรู้สูงสุด แล้วนำศักยภาพนั้นไปพัฒนาประเทศให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในเมือง ซึ่งเชื่อว่าความเจริญเหล่านั้นจะกระจายไปยังตามชนบท แนวคิดนี้ไม่เพียงแต่สร้างความต่างและช่องว่างในบริบทต่าง ๆ ให้มากขึ้นในสังคมแล้วยังสร้างค่านิยมเรื่องการแข่งขันอย่างรุนแรงอีกด้วย เนื่องจากผลตอบแทนที่ได้รับจากการศึกษานั้นค่อนข้างสูง โดยผลตอบแทนจากระบบการศึกษานี้มักจะตอบแทนผู้ที่อยู่ระดับบนของโรงเรียนเป็นโอกาสที่เปิดกว้างในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษารวมถึงการได้รับเข้าทำงานประกอบอาชีพที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่าคนอื่น ๆ หลังจากสำเร็จการศึกษาแล้ว นอกจากผลตอบแทนทางเศรษฐกิจแล้วผลตอบแทนทางด้านสถานะทางสังคมยังส่งผลให้ผู้เรียนที่มีความสามารถสูงมีสถานะที่เหนือกว่าผู้เรียนทั่วไปและผู้เรียนกลุ่มนี้มักเป็นตัวเลือกแรก ๆ ในการถูกรับเข้าทำงานในสถาบันที่มีความมั่นคง ระบบการศึกษาในโรงเรียนจึงมิได้ทำหน้าที่ถ่ายทอดส่งผ่านความรู้เพียงอย่างเดียวแต่ยังได้สร้างความแตกต่างให้กับผู้เรียนจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสถานะทางสังคมอีกด้วย

อย่างไรก็ดีแม้ว่าในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) นี้จะมียุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญในการสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมอันเป็น

ปัญหาที่สั่งสมในสังคมไทยมาแสนนาน ซึ่งรัฐได้นั้นจัดการโดยการขยายโอกาสการเข้าถึง การศึกษาที่มีคุณภาพให้แก่เด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาส ด้วยการสนับสนุนค่าเดินทางไปยัง สถานศึกษา และให้ทุนการศึกษาเรียนต่อในระดับสูง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ในมุมมองของผู้วิจัยแล้วรัฐยังคงให้ความสำคัญกับปัญหา เศรษฐกิจเป็นหลัก วิธีคิดในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความไม่เสมอภาค ความไม่เท่าเทียมจึง ยังคงวนเวียนอยู่กับการขาดแคลนซึ่งรายได้ของผู้เรียน ทุนการศึกษาที่เพียงพอ แต่ได้ละทิ้งปัญหา สำคัญเรื่องของคุณภาพการศึกษาที่มีความแตกต่างกันอย่างมาก

โรงเรียนชั้นนำในฐานะเป็นสถาบันที่ผลิตสร้างนักเรียนชั้นนำ

โรงเรียนสำหรับชนชั้นนำและโรงเรียนชั้นนำนั้นถึงแม้จะมีความหมายที่แตกต่างกัน โดยโรงเรียนชั้นนำสื่อถึงโรงเรียนที่มีศักยภาพสูงภายใต้กรอบคิดของสังคมปัจจุบัน ส่วนโรงเรียน สำหรับชนชั้นนำนั้นมีความต้องการจะสื่อถึงโรงเรียนที่เป็นสถานที่เรียนสำหรับชนชั้นนำ แต่ใน สังคมโดยรวมแล้วโรงเรียนชั้นนำและโรงเรียนสำหรับชนชั้นนำอาจนับได้ว่าเป็นสิ่งเดียวกัน เนื่องจากคนที่ได้เข้าเรียนในโรงเรียนชั้นนำส่วนใหญ่ก็เป็นชนชั้นนำด้วยทั้งสิ้น(นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2562, 26 สิงหาคม) โรงเรียนชั้นนำมีจุดเริ่มต้นตั้งแต่การที่โรงเรียนแห่งแรกคือ โรงเรียนมหาดเล็ก หลวงได้ถูกก่อตั้งขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายอย่างแน่ชัดในการผลิตคนที่เป็นชนชั้นนำอยู่แล้วในสมัยนั้น อันได้แก่ ลูกหลานเจ้านายชั้นสูง เพื่อให้มีความรู้ตามแบบตะวันตกคือให้สามารถอ่านออกเขียนได้ ต่อมาการศึกษาในระบบโรงเรียนได้เริ่มแพร่ขยายกว้างขึ้นอันเนื่องมาจากความสำคัญในการสร้าง คนให้เป็นทรัพยากรในการพัฒนาประเทศตามรูปแบบตะวันตกหรือทฤษฎีการพัฒนาไปสู่ความ ทันสมัย โรงเรียนชั้นนำจึงรับรูปแบบจากตะวันตกเข้ามาจัดการเรียนรู้ให้กับคนชั้นสูงในประเทศ มี การนำชาวต่างชาติเป็นครูใหญ่หรือเป็นที่ปรึกษาในโรงเรียนติดกับโรงเรียนทั่วไป อันเป็นโรงเรียน สำหรับชาวบ้านธรรมดาที่จะอาศัยผู้ที่ชาวบ้านนับถือคือพระสงฆ์เป็นผู้นำในการให้ความรู้แก่ นักเรียน

ปัจจุบันความต้องการเข้าเรียนในโรงเรียนชั้นนำยิ่งเพิ่มสูงขึ้นด้วยเหตุที่คุณภาพของ โรงเรียนในประเทศไทยที่มีความไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนชั้นนำที่ตั้งอยู่ในเขต เมืองใหญ่กับโรงเรียนทั่วไปในชนบท สะท้อนให้เห็นจากผลสัมฤทธิ์และคุณภาพทางการเรียนที่มี ความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก เห็นได้ชัดจากข้อมูลจากการทดสอบPISA ในปี 2015 ได้ชี้ให้เห็น ว่านักเรียนที่มาจากโรงเรียนในชนบทนั้นมีคะแนนวิทยาศาสตร์น้อยกว่านักเรียนในเมืองถึง 63 คะแนนหรือเทียบเท่ากับระยะเวลาในการเรียนที่มีความแตกต่างกันถึงสองปี ความเหลื่อมล้ำ ทางด้านการศึกษานี้เป็นผลมาจากปัจจัยเงื่อนไขทางด้านทรัพยากรการเรียนที่มีความแตกต่างกัน

รวมถึงงบประมาณรายจ่ายที่ได้รับการสนับสนุนจากทางภาครัฐไม่เท่าเทียมกัน (ธัญลักษณ์ สัมพันธ์, 2556) แม้ปัจจุบันจะมีการเรียกร้องให้รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเร่งแก้ปัญหาโดยการยกระดับคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลางให้มีคุณภาพทัดเทียมกับโรงเรียนในเมือง (ไทยรัฐ, 2562, 11 กุมภาพันธ์) แต่ดูเหมือนปัญหาดังกล่าวยังไม่ได้รับการแก้ไขให้ดีขึ้น ส่งผลให้การเข้าเรียนในโรงเรียนชั้นนำที่ได้ชื่อว่ามีคุณภาพสูงภายใต้ ความเชื่อ และ ค่านิยมในสังคมไทย เป็นเรื่องที่คนในสังคมให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการได้เข้าเรียนในโรงเรียนเหล่านี้ นั้นเปรียบเสมือนการได้รับโอกาสอันดีกว่าที่จะนำพามาซึ่งความสำเร็จสู่ตัวผู้เรียน

นอกจากนั้นการได้รับการศึกษาในโรงเรียนชั้นนำยังให้ประโยชน์อื่น ๆ แก่ตัวผู้เรียน อีกด้วยไม่ว่าจะเป็น เกียรติยศ อภิสัทธา เครือข่ายของสถานะระหว่างชนชั้นสูงด้วยกันที่เกิดขึ้นในโรงเรียน โรงเรียนชั้นนำจึงนับได้ว่าเป็นสถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนได้ตรงกับความคาดหวัง และความต้องการของผู้ปกครองโดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่อยู่ในชนชั้นปานกลางและชั้นสูง ด้วยเหตุนี้โรงเรียนชั้นนำจึงเป็นโรงเรียนที่มีอัตราการแข่งขันสูงกว่าโรงเรียนทั่วไปและเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองกลุ่มหนึ่งในสังคมซึ่งค่อนข้างมีฐานะและมีมุมมองทัศนคติ ความเชื่อ ที่เห็นความสำคัญกับเรื่องของการศึกษาของบุตรหลานต้องการให้บุตรหลานของตนได้เข้าเรียนในโรงเรียนที่ได้รับการยอมรับว่าอยู่ในระดับแนวหน้าของสังคม

อย่างไรก็ดีถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีโรงเรียนชั้นนำได้ถูกก่อตั้งขึ้นอย่างหลากหลายในระบบการศึกษาของไทยไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนนานาชาติ โรงเรียนทางเลือก หรือแม้แต่การจัดการศึกษาแบบโฮมสคูล แต่โรงเรียนชั้นนำที่ผู้วิจัยต้องการศึกษานี้มีลักษณะเฉพาะตัวที่มีความแตกต่างจากโรงเรียนอื่น ๆ และมีความสัมพันธ์ในการรองรับอุดมการณ์ของทุนนิยม ในโลกยุคปัจจุบันที่รัฐต้องทำหน้าที่เน้นการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อนำพาความเจริญก้าวหน้ามาสู่สังคมและประเทศชาติ ความจำเป็นและความต้องการแรงงานหรือพลเมืองอันคุณลักษณะในการทำให้เป้าหมายบรรลุผลดังกล่าวจึงเป็นเรื่องที่รัฐต้องเข้าควบคุมกำกับรวมถึงสนับสนุนให้เกิดเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างประโยชน์ให้เป็นที่ไปตามอุดมการณ์ของรัฐ ระบบการศึกษาโดยเฉพาะโรงเรียนชั้นนำนอกจากจะเป็นผลผลิตส่วนหนึ่งจากการแพร่ขยายอำนาจเศรษฐกิจแล้วยังมีหน้าที่ประหนึ่งคอยรับใช้ทุนนิยมเพื่อสร้างชนชั้นนำ (เสนห์ จามริก, 2546) ผลิตผู้เรียนหรือนักเรียนชั้นนำในแบบที่รัฐและทุนนิยมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ต้องการ ผ่านการถ่ายทอดอุดมการณ์ทางสังคมที่ต้องการออกไปสู่ระบบโรงเรียนที่รัฐสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามเจตจำนงของรัฐเอง โรงเรียนชั้นนำจึงเป็นโรงเรียนที่มีระบบการแข่งขันคัดเลือกผู้ที่มีลักษณะเหมาะกับการเป็นนักเรียนชั้นนำ และนำนักเรียนไปพัฒนาต่อยอดเพิ่มศักยภาพทักษะความรู้ให้เป็นไปในแบบที่รัฐต้องการ ทุนนิยม

จึงเป็นอุดมการณ์ที่สร้างนักเรียนชั้นนำในแบบรัฐต้องการ โดยมีการแบ่งชั้นแบ่งแยกและแข่งขันในการสร้างคนและให้ผลตอบแทนอย่างดีกับผู้ที่มีความลักษณะเป็นอย่างไรรัฐต้องการ ดังนั้นโรงเรียนชั้นนำที่ผู้วิจัยศึกษาจึงมีโรงเรียนที่มีเป็นสถาบันของผู้เรียนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคมเพียงอย่างเดียว แต่เป็นโรงเรียนที่สอดคล้องกับอุดมการณ์และความต้องการของรัฐที่ขับเคลื่อนระบบสังคมแบบทุนนิยมด้วย

ส่วนที่สองสนามทางการศึกษาในฐานะสนามทางวัฒนธรรมที่ผลิตสร้างนักเรียนชั้นนำ

สิ่งที่ก่อรูปสร้างขึ้นให้เกิดเป็นโรงเรียนนั้น มิได้พิจารณาเฉพาะด้านการเรียนการสอนภายในห้องเรียน หรือตัววัตถุอาคารที่แสดงบ่งบอกถึงความเป็นโรงเรียนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่โรงเรียนนับได้ว่าเป็นสนามหรือพื้นที่หนึ่งที่ซ้อนทับอยู่ในพื้นที่ทางสังคมอันประกอบไปด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ อาทิกฎระเบียบ ประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรม ไม่ว่าจะเป็นการเข้าแถวเคารพธงชาติ ตารางเวลา ชื่อเสียงของโรงเรียน เหล่านี้ซึ่งล้วนแล้วแต่มีส่วนสร้างเสริมก่อให้เกิดความเป็นสถาบันหรือโรงเรียนขึ้นมา องค์ประกอบดังกล่าวไม่ได้ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้นักเรียน ครูหรือผู้ที่อยู่ในพื้นที่ปฏิบัติตามเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบัน กฎ และ ปฏิบัติการนั้นได้ผลิตสร้างและมีอำนาจในการแบ่งชั้นโรงเรียนออกเป็นระดับต่าง ๆ ไม่ว่าจะโรงเรียนชั้นนำ โรงเรียนทั่วไป โรงเรียนห่างไกลชนบท โรงเรียนจึงนับได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ในรูปแบบของอำนาจร่วมอยู่ด้วย ความสัมพันธ์รูปแบบอำนาจนี้แสดงออกมาตั้งแต่การคัดเลือกผู้ที่จะมีส่วนร่วมในพื้นที่โดยอำนาจที่แสดงให้เห็นได้ชัดเจนภายในโรงเรียนชั้นนำก็คือการที่โรงเรียนชั้นนำมีความต้องการรับนักเรียนกลุ่มหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะที่โรงเรียนต้องการเพื่อสนองต่อประโยชน์ของโรงเรียนชั้นนำเองและขัดขวางไม่ให้นักเรียนที่มีลักษณะที่ไม่ตรงตามที่โรงเรียนชั้นนำต้องการนั้นสามารถเข้ามารับการศึกษได้หรือถึงแม้ว่าจะมีนักเรียนบางส่วนอันมีลักษณะไม่ตรงกับความต้องการของโรงเรียนชั้นนำสามารถฝ่าฟันอุปสรรคเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนชั้นนำได้ แต่นักเรียนเหล่านั้นก็อาจต้องพบกับความยากลำบากในการมีส่วนร่วมในสถาบันชั้นนำไม่ว่าจะเป็นด้านวิชาการ การเรียน การปรับตัว ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนและความสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอน ความสัมพันธ์ของอำนาจภายในสนามนี้ยังได้จัดตำแหน่งของผู้เรียนภายในโรงเรียนออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามแต่ทรัพยากรและคุณลักษณะที่ผู้เรียนถือครองไม่ว่าจะเป็นนักเรียนชั้นนำ เด็กหลังห้อง เด็กกิจกรรม เพียงแต่นักเรียนชั้นนำเป็นนักเรียนกลุ่มหนึ่งที่โรงเรียนต้องการผลิตสร้างและรักษาไว้ส่งผลความสนใจและความสำคัญนั้นมักตกไปอยู่กับนักเรียนชั้นนำ ส่วนนักเรียนหลังห้องเป็นผู้เรียนกลุ่มอื่น ๆ ที่ถูกจัดวางไว้ในพื้นที่หนึ่งของโรงเรียนนั้นไม่ได้ถูกพิจารณาให้ความสำคัญอย่างเท่าเทียม ยิ่งนักเรียนชั้นนำมีความสำคัญมากยิ่งขึ้นเท่าไร งบประมาณการสนับสนุนจากนโยบาย การเอาใจใส่

ดูแลและฝึกฝนจากฝ่ายปฏิบัติก็ยิ่งทุ่มเทใส่ใจไปกับนักเรียนระดับบนเท่านั้น ส่งผลให้ความแตกต่างความเหลื่อมล้ำระหว่างนักเรียนชั้นนำกับนักเรียนกลุ่มอื่น ๆ ยิ่งเพิ่มขึ้น ผู้วิจัยจึงเลือกใช้มโนทัศน์สนามของ ปีแอร์ บูดีเยอร์เนื่องจากมีความเหมาะสมและมโนทัศน์สนามนี้ยังพิจารณาองค์ประกอบความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างรอบด้านทั้งโครงสร้างที่อยู่ในโรงเรียนชั้นนำและทรัพยากร ภูมิหลังของนักเรียนชั้นนำซึ่งล้วนแต่มีส่วนก่อให้เกิดปฏิบัติการสร้างนักเรียนชั้นนำขึ้น พื้นที่ในโรงเรียนชั้นนำจึงเปรียบเป็นสนามทางวัฒนธรรมย่อย ๆ สนามหนึ่ง (subfield) ของมโนทัศน์ดังกล่าว

โรงเรียนชั้นนำในมโนทัศน์สนามของบูดีเยอร์

สำหรับบูดีเยอร์เพื่อที่จะเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างคนหรือการพยายามที่จะอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม การศึกษาแค่คำพูดกับปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นเพียงอย่างเดียวนั้นยังไม่เพียงพอ แต่มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาพื้นที่ทางสังคมอย่างลึกซึ้ง อันเป็นพื้นที่ที่เกิดการปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนและเป็นพื้นที่ที่เหตุการณ์ได้อุบัติขึ้นด้วย (Bourdieu, 2005, 148) พื้นที่ทางสังคมนี้ได้ถูกเรียกว่า field หรือ สนาม

ภายใต้พื้นที่ทางสังคมอันกว้างใหญ่ (social space) ประกอบด้วยสนามต่าง ๆ มากมาย เช่น สนามการเมือง สนามการศึกษา สนามศิลปะ สนามวิทยาศาสตร์ สนามสื่อ สนามกฎหมาย ฯลฯ (Hilgers & Mangez, 2015) ภายในสนามต่าง ๆ นี้ประกอบไปด้วยสองส่วนที่ควบคู่กันคือ พื้นที่ทางโครงสร้างอันได้แก่ ระบบ กฎ ต่าง ๆ และทุน (capital) อันเป็นความสัมพันธ์ของระหว่างตำแหน่งของตัวแสดงกับรูปแบบของอำนาจ (power) (Bourdieu, 1993a) การที่จะเข้าใจมโนทัศน์ สนาม นั้นควรจะต้องพิจารณาว่าสนามมีลักษณะที่เป็นพลวัต มีความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลามากกว่าจะเป็นพื้นที่หรือสิ่งของที่หยุดนิ่ง เนื่องจากว่า สนาม นั้นไม่ได้เกิดขึ้นอย่างง่ายตายผ่านการสร้างกฎเกณฑ์จากสถาบันต่าง ๆ เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่มโนทัศน์สนามนี้เป็นปฏิสัมพันธ์ (interaction) ที่เกิดขึ้นระหว่าง กฎ สถาบัน และ ปฏิบัติการทางร่างกาย (Webb, Schirato, & Danaher, 2002) นอกจากนี้ สนาม จะเป็นอาณาบริเวณย่อย ๆ ของพื้นที่ในสังคมแล้ว บูดีเยอร์ยังใช้มโนทัศน์ สนาม นี้โดยมีจุดประสงค์สองข้อหลักคือ หนึ่งเพื่อที่จะเข้าใจหรือระบุบทบาทตำแหน่งแห่งที่หรือจุดยืนทางสังคม (position) ของตัวแสดง และสองคือแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ขึ้นกับโครงสร้างทางสังคม (structural) ที่เป็นเครือข่ายของพื้นที่ที่มีการต่อสู้ช่วงชิงทุนกัน (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2558, 108)

แพทรีเซียทอมสัน ได้อธิบายและเปรียบเทียบมโนทัศน์ สนาม ของบูดีเยอร์กับสนามฟุตบอลไว้นำสนใจเป็นอย่างยิ่ง ภายในสนามฟุตบอลนั้นได้มีการแบ่งสนามออกเป็นบริเวณส่วน

ต่าง ๆ เช่น บริเวณผู้รักษาประตู กองหลัง กองกลาง กองหน้า ผู้เล่นแต่ละคนจะมีตำแหน่งเฉพาะตัวที่ไม่เหมือนกันโดยแต่ละตำแหน่งนั้นจะมีวิธีการเล่นและเทคนิคที่แตกต่างกัน ขณะที่กำลังเล่นฟุตบอลนั้นถึงแม้ผู้เล่นจะมีความรู้สึกที่เป็นอิสระในการเล่นฟุตบอล แต่ในขณะที่เดียวกันผู้เล่นแต่ละคนในสนามจะถูกควบคุมไปด้วยวิธีการเล่น กฎ กติกา แบบแผนของเกมฟุตบอลไปด้วย มโนทัศน์สนามมีลักษณะที่เหมือนกับกีฬาฟุตบอลก็คือมีขอบเขตของสนามที่แน่นอน และภายในสนามเองนั้นได้ถูกแบ่งออกเป็นฝ่าย (division) ต่าง ๆ ที่ประกอบไปด้วยตำแหน่งที่ยึดครองโดยตัวแสดงหรือผู้กระทำทางสังคม (socialization agent) (Thomson, 2008, 68) ตัวแสดงที่อยู่ในสนามนี้จะมีวิธีการเล่นที่แตกต่างกันเพื่อรักษาตำแหน่ง พัฒนาตำแหน่งของตนเองรวมถึงหาวิธีในการรับเอาประโยชน์จากตำแหน่งที่ตัวเองถือครองอยู่ ตัวแสดงทางสังคมนี้เป็นสิ่งที่บูดิเยอร์สนใจศึกษาในขอบข่ายที่มากกว่าจะเป็นเรื่องของอัตวิสัย (subject) เนื่องจากบูดิเยอร์เชื่อว่าบุคคลในสังคมนั้นไม่ได้มีความเป็นอิสระที่มีสำนึกหรือคิดโดยสมบูรณ์ และในขณะที่เดียวกันบุคคลนั้นก็ไม่ได้มีลักษณะเป็นวัตถุวิสัย (object) ที่ถูกกระทำจากโครงสร้างทางสังคมแต่เพียงอย่างเดียวเช่นกัน ด้วยความที่บูดิเยอร์นั้นต้องการที่จะขจัดปัญหา ทวิลักษณ์ (dualism) อันเป็นความขัดแย้งของคู่ตรงข้ามระหว่างความคิดแนวโครงสร้างนิยม (structuralism) และแนวคิดที่มองว่าตัวแสดงมีความเป็นอิสระ (free agent) ตัวแสดงของบูดิเยอร์นั้นจึงเป็นผู้ที่ทั้งรู้คิดมีอิสระแบบไม่สมบูรณ์และได้รับการขัดเกลาหรือปรับแต่งจากโครงสร้างด้วยไปพร้อม ๆ กัน นอกจากนี้คุณลักษณะของตัวแสดงแล้วบูดิเยอร์มิได้หมายความว่าทุกคนสามารถเป็นตัวแสดงหรือผู้กระทำการได้แต่ตัวแสดงหรือผู้กระทำการหมายถึงปัจเจกเฉพาะผู้ที่มียุทธศาสตร์หรือความสามารถในการนำทุนที่มีอยู่มาใช้ อย่างมีประสิทธิภาพ หรือสามารถมียุทธวิธี “เล่น” กับกฎเกณฑ์ โครงสร้าง ข้อกำหนดหรือระเบียบสังคมเท่านั้นจึงมีสถานะเป็นผู้กระทำการ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2558, 120)

ภายในแต่ละสนามนั้นมีลักษณะความจำเพาะเจาะจง มีกฎและมีวิธีการเล่นในสนามที่แตกต่างกัน สนามในโรงเรียนชั้นนำก็เช่นกัน มีลักษณะของกฎรวมถึงวิธีการเล่นที่แตกต่างจากสนามของโรงเรียนในชนบทและโรงเรียนประเภทอื่น ๆ อย่างสิ้นเชิง ตัวแสดงที่จะสามารถเข้าไปอยู่ในสนามใดสนามหนึ่งได้นั้นก็ต้องมีทรัพยากรในระดับที่สอดคล้องกับที่สนามนั้น ๆ ได้กำหนดไว้ เช่น สนามของโรงเรียนชั้นนำนั้นต้องการตัวแสดงที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสถานะทางสังคมที่ค่อนข้างสูง หลังจากที่ตัวแสดงสามารถเข้าไปอยู่ในสนามแล้วก็จะถูกวางตำแหน่งอาศัยทรัพยากรที่ตัวแสดงครอบครองเช่น ฐานะ การศึกษาของครอบครัว ความสามารถ ชั้นชั้นเป็นตัวกำหนด การจัดวางตำแหน่งของตัวแสดงนี้นั้นทำให้ตัวแสดงที่มีปริมาณทรัพยากรต่าง ๆ ใน

ระดับใกล้เคียงกันอยู่ในบริเวณตำแหน่งที่ใกล้ชิดกันเกิดเป็นกลุ่มของตัวแสดงในสนามโรงเรียนชั้นนำขึ้นมา เช่น กลุ่มนักเรียนชั้นนำ กลุ่มเด็กเรียน กลุ่มเด็กกิจกรรม หรือกลุ่มเด็กหลังห้อง

แต่ละตัวแสดงที่อยู่ในสนาม เปรียบได้กับผู้แข่งขันหรือผู้เล่นแต่ละคนในสนามแข่งกีฬาฟุตบอลที่มีตำแหน่งในการเล่นที่แตกต่างกัน โดยตัวแสดงนั้นจะเป็นทั้งผู้ที่กำหนดตำแหน่ง (positioning) ของตัวเองและถูกวางตำแหน่ง (positioned) ไว้ในสนามด้วย (Bourdieu, 1991, 215) โดยตำแหน่งของตัวแสดงนั้นขึ้นอยู่กับทรัพยากรหรือทุนต่าง ๆ ที่ตัวแสดงครอบครองอยู่ ทั้งตัวแสดงและผู้เล่นฟุตบอลต้องเรียนรู้เรื่องกฎ วิธีการเล่น มีการฝึกฝนทักษะ และรู้จักใช้กลยุทธ์ในการเล่น ซึ่งมีความจำเพาะเจาะจงของแต่ละสนาม ภายในสนามนั้นตัวแสดงยังต้องพยายามใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ในการที่จะรักษา (maintain) และพัฒนา (improve) ตำแหน่งของตนเองไว้ ส่งผลให้ผู้ถือครอบครองทุนสอดคล้องตามที่สนามต้องการมาก และรู้จักใช้กลยุทธ์ที่สอดคล้องกับกฎของสนาม จะมีความได้เปรียบอย่างยิ่ง สนามจึงเป็นที่ตั้งของการต่อสู้ที่ตัวแสดงนั้นมุ่งมั่นให้ได้มาซึ่งทุนในรูปแบบต่าง ๆ อันจะส่งผลต่อตำแหน่งและสถานะของตัวแสดงในโครงสร้างของสังคม (Costa & Murphy, 2015, 7) และสนามเป็นพื้นที่ของการแข่งขันอันรุนแรงที่ซึ่งมีความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงหรือได้มาซึ่งทุน (Rowolle & Lingard, 2013)

การแข่งขันแย่งชิงทุนภายในสนามนี้สามารถอธิบายได้โดยปรากฏการณ์ที่อยู่ในรูปของการผลิตซ้ำ (reproduction) และการเปลี่ยนแปลง (transformation) ของทุน โดยตัวแสดงจะปรับเปลี่ยนความคาดหวังที่ตั้งไว้ให้สอดคล้องกับทุนและตำแหน่งภายในสนามที่ตัวแสดงนั้นคิดว่ามีแนวโน้มที่จะประสบผลสำเร็จ จนเกิดเป็นข้อปฏิบัติที่ถูกจำกัดขึ้นมา (practical limitation) ทำให้ตัวแสดงแทนนั้นเมื่อพิจารณาถึงทุนต่าง ๆ ที่ตัวเองครอบครองเกิดความรู้สึกยอมรับและรู้สึกพอใจกับตำแหน่งของตัวเองที่อยู่ในสนามนั้น ก่อให้เกิดการผลิตซ้ำขึ้นในสังคม ยกตัวอย่างเช่น ภายในสนามการศึกษา ตัวแสดงที่อยู่ในสนามเมื่อพิจารณาถึงทุนต่าง ๆ ที่ตัวเองครอบครอง เช่น ฐานะการเงิน พื้นฐานครอบครัว เครือข่ายทางสังคม ชนชั้น และ เกียรติยศ ชื่อเสียง อำนาจ และอื่น ๆ หากตัวแสดงที่มีทุนน้อยและไม่สอดคล้องกับความต้องการของสนามการศึกษา ก็จะมีประสิทธิภาพในการแข่งขันน้อย ไม่สามารถพัฒนาตำแหน่งของตัวเองภายในสนามการศึกษาได้ ตัวแสดงนั้นจึงจบลงที่ตัวแสดงมีความพอใจกับตำแหน่งที่ตัวเองถูกวางไว้แล้วเนื่องจากมีข้อจำกัดทางด้านทุน อย่างไรก็ตามคิดว่าตัวแสดงที่มีทุนน้อยนี้จะไม่มีความพยายามที่แข่งขันในสนามเสียทีเดียว เนื่องจากตัวแสดงยังมีกลยุทธ์ที่นำมาใช้ในการเข้าแข่งขันภายในสนามนี้ด้วย กลยุทธ์ที่ใช้นั้นจะเป็นลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทุนหรือทรัพยากรต่าง ๆ ที่ตัวเองครอบครองไว้ให้อยู่ในรูปของทุนอื่น ๆ และตัวแสดงที่อยู่บนสนามเดียวกันแต่มีตำแหน่งแตกต่างกันจะใช้กลยุทธ์ในการแข่งขัน

ไม่เหมือนกัน ยกตัวอย่างเช่น ครอบครัวในชุมชนอพยพที่พยายามใช้ทุนและทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งหมดลงไปที่การศึกษาของลูกๆ เพื่อที่จะยกตำแหน่งของตัวเองในพื้นที่สังคมให้สูงขึ้น บูดิเยอร์กล่าวว่าการศึกษาเป็นสนามหนึ่งที่มีการผลิตซ้ำในตัวเองมากกว่าสนามอื่น ๆ เนื่องจากผู้ที่อยู่ในตำแหน่งที่ครอบงำสังคมหรือชนชั้นนำในสนามนั้นได้ครอบครองความได้เปรียบทางสังคมและเศรษฐกิจ จนเป็นผู้ที่รับผลประโยชน์จากระบบของโรงเรียนอย่างมาก จุดมุ่งหมายของระบบโรงเรียนจึงเป็นไปเพื่อผลิตและรักษาชนชั้นนำไว้

ทุนในสนามของโรงเรียนชั้นนำ

มโนทัศน์เรื่อง ทุน นั้นได้รับความสนใจจากนักวิชาการเป็นจำนวนมาก ทุน จึงถูกศึกษาด้วยมุมมองและการตีความที่หลากหลายทำให้เรื่อง ทุน ไม่ได้มีความหมายตายตัวแน่นอนแต่ความหมายนั้นเกิดจากผู้ให้ความสนใจในเรื่องทุนจะนำไปใช้ในบริบทต่าง ๆ ในการมองวิเคราะห์เรื่องราวปรากฏการณ์ในสังคม

คำว่าทุน หรือ capital นั้นมีรากศัพท์มาจากคำว่า capita ในภาษาลาติน โดยหมายความถึง หัว ของสัตว์เลี้ยงในไร่ในนา เช่นวัว โดยจำนวนหัวของสัตว์นั้นมีความง่ายต่อการนับและใครที่มีหัวมากก็คือมีสัตว์มาก นัยหนึ่งก็คือมีจำนวนสัตว์ที่สามารถสร้างผลผลิตให้กับผู้เป็นเจ้าของ ไม่ว่าจะเป็ น น้า นม หน้ ง เนื้อ แรงงาน มากตามขึ้นไปด้วย capit หรือหัวของสัตว์จึงสื่อความถึงระดับทรัพย์สินของผู้ที่ถือครอง (ไสว บุญมา, 2555, 123) ปัจจุบันในยุคระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม capitalism ที่เงินถูกใช้เป็ นสื่อกลางในการซื้อขายแลกเปลี่ยน เงินจึงคือทุนที่สำคัญในการแปรเปลี่ยนให้เป็ น แรงงาน เครื่องจักร เพิ่มความมั่งคั่งให้กับผู้ถือครอง เงินหรือทุนจึงเป็ น สัญลักษณ์แสดงถึงฐานะของคนในยุคปัจจุบันไม่ต่างจากจำนวนหัวสัตว์ในสมัยก่อน

อย่างไรก็ตามในทางวิชาการโดยเฉพาะด้านสังคมวิทยา ทุน ไม่ได้จำกัดอยู่แค่เงินหรือสิ่งของที่จับต้องได้หรือสะสมเพื่อเพิ่มความมั่งคั่ง แสดงฐานะให้แก่ผู้ถือครองได้เท่านั้นแต่ทุนได้ถูกใช้และให้ความหมายในการอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสังคมอย่างแตกต่างกันด้วย โดยผู้วิจัยขอยกตัวอย่างเรื่องมโนทัศน์ทุนในมุมมองของนักคิดเป็นต่อไป

ทุนของ Karl Marx

คาร์ล มาร์กซ์ เป็นนักคิดอีกคนหนึ่งทีกล่าวถึงเรื่องทุน แม้ว่าก่อนมาร์กซ์จะเสียชีวิตลงในปี 1883 คำทำนายของมาร์กซ์ในเรื่องการต่อสู้อันยิ่งใหญ่ระหว่างชนชั้นทีจะจบลงด้วยชัยชนะของชนชั้นกรรมกรทีมีต่อนายทุน และระบบเศรษฐกิจแบบคอมมิวนิสต์ทีจะเข้ามาแทนที่ทุนนิยมนั้นยังไม่มีทีแว่วว่าจะเกิดขึ้น แต่ทฤษฎีแนววิพากษ์ของมาร์กซ์ทีสำแดงให้เห็นถึงความร้ายกาจของระบบทุนนิยมอันเปรียบเสมือนระบบของอำนาจ (system of power) ทีทำให้มนุษย์แปลกแยกจากงานทีตัวเองสร้างสรรคขึ้นและแปลกแยกจากมนุษย์ด้วยกันในที่สุด นอกจากนั้นทุนนิยม

ยังลดทอนความเป็นมนุษย์ลงเนื่องจากมนุษย์หรือแรงงานนั้นเป็นผู้ที่ผลิตสร้างสรรค์สินค้าต่าง ๆ ขึ้นมาเองแต่คุณค่ากลับไม่ได้อยู่กับตัวมนุษย์ หากแต่กลับไปอยู่ที่ผลผลิตจากแรงงานก็คือสินค้า ทำให้สินค้ากลับกลายเป็นคุณค่าแทนที่มนุษย์ (สุรพงษ์ ชัยนาม, 2553) นอกจากนี้ ประโยชน์และส่วนต่างส่วนเกินยังคงตกเป็นของกลุ่มนายทุนอีก ยิ่งบุคคลใดมีทุนมากก็ยิ่งสามารถเอาเปรียบกดขี่จากคนอื่น ๆ ในสังคมได้มากขึ้นเท่านั้น

ทุนสำหรับมาร์กซ์นั้นไม่ได้อยู่ในรูปแบบของเงินที่ตายตัวเพื่อใช้ซื้อหรือแลกเปลี่ยนสินค้า แต่ทุนเป็นความสัมพันธ์ในกระบวนการหมุนเวียนแลกเปลี่ยนจากเงินตราให้กลายเป็นสินค้าและนำสินค้าเปลี่ยนกลับไปเป็นเงินตราที่มูลค่ามากขึ้นกว่าเดิม โดยผู้ที่เป็นนายทุนหรือเจ้าของมูลค่าเงินที่เพิ่มขึ้นได้รับเอาส่วนเกินตรงนี้ไป นายทุนนั้นไม่เพียงแต่แสวงหาส่วนต่างเพียงครั้งคราวเท่านั้นแต่จะพยายามหาส่วนต่างกำไรเหล่านี้อย่างไม่สิ้นสุดเพื่อสร้างความมั่งคั่งให้กับตัวเอง การเริ่มต้นของการกดขี่เอารัดเอาเปรียบขูดรีดดังกล่าวนี้เริ่มมานานตั้งแต่ก่อนที่ระบบทุนนิยมจะเริ่มต้นขึ้นเสียอีก โดยเริ่มจากที่มนุษย์นั้นไม่มีความสมบูรณ์พร้อมไปเสียทุกอย่าง ไม่สามารถทำงานทุกอย่างได้ด้วยเพียงคนเดียว จึงต้องอาศัยการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม และมีการแลกเปลี่ยนผลผลิตเพื่อความอยู่รอด การนำสินค้าที่ตนผลิตได้ไปแลกเปลี่ยนเป็นเงินแล้วนำเงินไปซื้อสินค้าที่ตนเองไม่สามารถผลิตได้เป็นกระบวนการ “ขายเพื่อซื้อ” ที่ไม่ก่อให้เกิดส่วนต่างใด ๆ ถึงแม้เงินที่เหลือจากการซื้อสามารถเก็บนำมาสะสมได้แต่ก็ไม่ทำให้มูลค่าของเงินเพิ่มขึ้น กระบวนการแลกเปลี่ยนแบบ ขายเพื่อซื้อ จึงสิ้นสุดลง แต่สำหรับกระบวนการอีกแบบหนึ่งที่เรียกว่า “ซื้อเพื่อขาย” นั้น คือการที่มีกลุ่มนายทุนซึ่งถือว่าเป็นชนชั้นที่มีทุนมากกว่าคนอื่น ๆ ในสังคมได้นำเงินตราซื้อสิ่งต่าง ๆ แต่ไม่ได้สำหรับเพื่อการบริโภคเช่นเดียวกับคนทั่วไปแต่กลับนำสินค้าตัวเดียวกันกับที่ซื้อมานั้นไปขายแล้วเอาส่วนต่างจากราคาที่ขายนั้น ซึ่งก็มากกว่าราคาที่วางขายอยู่ตามท้องตลาด เกิดเป็นการเอารัดเอาเปรียบจากส่วนต่างนี้ขึ้น เงินตรา แรงงาน หรือเครื่องจักรที่อยู่ในกระบวนการในลักษณะที่ก่อให้เกิดส่วนต่างนี้ถูกเรียกว่า “ทุน” และกระบวนการนั้นได้หมุนเวียนดำเนินต่ออย่างไม่หยุดยั้งยิ่งสร้างความมั่งคั่งให้กับนายทุนยิ่งขึ้น

ทุนของ Robert D. Putnam

Robert D. Putnam เป็นนักวิชาการชาวอเมริกันที่มีชื่อเสียง โดยเฉพาะงานการศึกษาของพุตนามที่ชื่อว่า Making democracy work ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศอิตาลีว่าเหตุใดพื้นที่ทางตอนเหนือของประเทศอิตาลีนั้นประชาชนถึงได้มีส่วนร่วมดังกล่าวค่อนข้างมากต่างจากประชาชนในพื้นที่อื่น ๆ พุตนามอธิบายว่าสิ่งสำคัญที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการต่าง ๆ ก่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพ

ในสังคมก็คือทุนทางสังคม (social capital) โดยพุตนัมได้ให้ความหมายทุนทางสังคมคือ ทรัพยากรที่เกิดจากประสบการณ์ การมีส่วนร่วมของคนในสังคมกับกลุ่มต่าง ๆ อันก่อให้เกิด ความคุ้นเคย ความร่วมมือกับบุคคลอื่น ๆ จนทำให้เกิดความเชื่อมั่นซึ่งกันและกันและนำไปสู่การ ร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ (อภิชาติ การิกานนท์, 2542) ทุนทางสังคมของพุตนัมมีลักษณะเป็น สินทรัพย์สาธารณะ (public property) ที่ให้ประโยชน์ต่อคนในสังคมร่วมกัน สมาชิกในสังคมมี ส่วนสำคัญในการทำให้ทุนสะสมเพิ่มขึ้นหรือลดลงซึ่งตรงกันข้ามกับสินทรัพย์ส่วนบุคคล (private property) ที่ให้ประโยชน์เฉพาะแต่ปัจเจกที่เป็นผู้ถือครองสินทรัพย์เท่านั้น โดยองค์ประกอบที่ ก่อให้เกิดทุนทางสังคมนั้นมีอยู่ 3 ประการด้วยกันคือ ความไว้วางใจ (Trust) บรรทัดฐานการ เกื้อกูลกัน (norm of reciprocity) และเครือข่าย (network) (Putnam, 1995) เหล่านี้เป็นสิ่งที่ทำให้ สังคมขับเคลื่อนดำเนินไปอย่างมีคุณภาพ ยิ่งสังคมใดมีทุนทางสังคมมากก็ยิ่งเป็นสังคมที่มี ประสิทธิภาพมาก การเพิ่มขึ้นของทุนทางสังคมทำได้โดยการที่คนในสังคมใช้ส่วนประกอบต่าง ๆ ของทุนเหล่านี้ ยิ่งใช้มากขึ้นเท่าไรทุนก็ยิ่งเพิ่ม สังคมก็ยิ่งมีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น

ความไว้วางใจ

ความไว้วางใจคือความเชื่อมั่นในตัวผู้อื่นว่าจะซื่อสัตย์ต่อกัน เชื่อมั่นกัน ถ้า สังคมใดที่มี trust สูงคนในสังคมจะเกิดภาวะความรู้สึกที่ปลอดภัยคุ้นเคย นอกจากความไว้วางใจ เชื่อใจในผู้อื่นในสังคมแล้ว trust ยังครอบคลุมถึงความไว้วางใจของตนเองที่มีต่อสังคมด้วย คือ เชื่อมั่นในสิ่งที่ตัวเองกระทำ ช่วยเหลือสังคมในเรื่องดี ๆ แล้วจะได้รับผลตอบแทน (reward) กลับคืนมา พุตนัมได้ยกตัวอย่างของ trust ในชุมชนเกษตรที่มีการเอาแรง หรือลงแขกที่ซึ่ง เกษตรกรหรือชาวนามีความไว้วางใจกัน ให้ยืมเครื่องมือเครื่องมือ หรือขอยืมแรงจากคนในชุมชน ในการทำเกษตร แล้วผู้ที่ขอยืมเครื่องมือหรือแรงงานนั้นจะต้องนำมาใช้คืนให้ในภายหลัง ทำให้ งานของตนนั้นสำเร็จลุล่วงด้วยดีโดยใช้เครื่องมือและแรงกายน้อยกว่าการทำคนเดียวโดยไม่พึ่งพา ใครเป็นอย่างมาก

บรรทัดฐานการเกื้อกูลกัน

บรรทัดฐานการเกื้อกูลกันเป็นทุนทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีหมายถึงการช่วยเหลือกัน ของคนในสังคมและต่างตอบแทนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน โดยการเกื้อกูลกันนี้จะเป็นส่วนทำให้ สังคมมีความเข้มแข็ง (stability) มากขึ้น โดยพุตนัมได้แบ่งบรรทัดฐานการเกื้อกูลกันออกเป็นสอง ชนิดคือ การเกื้อกูลกันแบบเท่าเทียม (balanced reciprocity) คือการแลกเปลี่ยนการช่วยเหลือกัน และกันภายใต้บริบทที่ระยะเวลาเดียวกันหรือพร้อมกันและสิ่งของที่แลกเปลี่ยนนั้นมีคุณค่าเท่า เทียมกันการช่วยเหลือเกื้อกูลอีกชนิดหนึ่งก็คือ การเกื้อกูลกันแบบแพร่กระจาย (generalized หรือ diffused reciprocity) เป็นความต่อเนื่องของความสัมพันธ์ในการช่วยเหลือกันที่ทำอย่าง

บริสุทธิ์ใจ (altruism) โดยคำนึงถึงส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ไม่ได้เป็นไปโดยหน้าที่หรือคำนึงถึงความได้เปรียบเสียเปรียบในการแลกเปลี่ยนความช่วยเหลือ แต่คนในสังคมมีความคาดหวังถึงประโยชน์ที่จะได้รับกลับคืนมาในอนาคต การช่วยเหลือเกื้อกูลกันแบบแพร่กระจายนี้เป็นส่วนสำคัญยิ่งในการผลิตให้สังคมมีทุนทางสังคมสูงขึ้น

เครือข่าย ที่เชื่อมสังคมเข้าไว้ด้วยกัน

ความร่วมมือร่วมใจกันโดยธรรมชาติเป็นส่วนในการก่อให้เกิดทุนทางสังคม เครือข่ายทางสังคมเริ่มจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมที่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ทำให้เกิดความไว้วางใจต่อกัน เมื่อคนในสังคมมีส่วนร่วมกันมากขึ้น จึงทำให้ความไว้วางใจได้ถูกส่งต่อและแพร่กระจายในกลุ่มสังคมอย่างรวดเร็วขึ้นก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นในสังคม การที่เครือข่ายมีความเข้มแข็งที่จะสร้างประโยชน์ต่อสังคมได้นั้นมีเงื่อนไขอยู่ 3 ประการคือ 1. ผู้ที่อยู่ในเครือข่ายนั้นต้องมีอิสระในการเลือกที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ 2. ความสัมพันธ์ระหว่างคนในเครือข่ายมีความเท่าเทียมกัน และ 3. กิจกรรมที่ทำนั้นเป็นกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง (อภิชาติ การิกาญจน์, 2542)

จะเห็นได้ว่าการใช้ทุนของคาร์ล มาร์กซ์ นั้น มีลักษณะเพื่อการวิพากษ์ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเพื่อแสดงให้เห็นถึงกระบวนการเอาัดเอาเปรียบแรงงาน และการเอาประโยชน์จากผู้ที่มิมีทุนทางเศรษฐกิจน้อย แต่ในสนามของโรงเรียนชั้นนำนั้น ตัวแสดงต่าง ๆ ไม่ได้ใช้แค่ทุนทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่ยังใช้ทุนอื่น ๆ ด้วยเพื่อความได้เปรียบในสนามของโรงเรียนชั้นนำ ทุนที่ว่านี้อยู่ในรูปต่าง ๆ เช่น อภิสัทธา วัฒนธรรมการเลี้ยงดูลูก เครือข่ายของผู้ปกครอง การศึกษาของพ่อแม่ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ต้องนำมาพิจารณาในงานวิจัยชิ้นนี้ด้วย ดังนั้นทุนของ คาร์ล มาร์กซ์ จึงไม่อาจนำมาประยุกต์ใช้ได้ในงานชิ้นนี้

ส่วนทุนของพุตน์มถูกใช้มองสังคมในลักษณะที่มีส่วนช่วยให้สังคมเกิดความเข้มแข็ง อันเป็นผลมาจากทุกคนในสังคมเห็นผลถึงประโยชน์ในการกระทำร่วมกันจึงนำไปสู่การต่อยอดแตกหน่อทุนออกเป็น ความไว้วางใจ การเกื้อกูลและสร้างเป็นเครือข่ายขึ้น ซึ่งพื้นที่หรือบริบทที่พุตน์มมองนี้มีความแตกต่างกับบริบทสนามโรงเรียนชั้นนำ ซึ่งเป็นสนามแห่งการแข่งขัน ตัวแสดงที่อยู่ในสนามโรงเรียนชั้นนำนั้นจะมีการจะใช้ทุนสำหรับยกระดับตำแหน่งของตนเองหรือแสวงหาประโยชน์จากทุนที่ตัวเองมี การจะเข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้จึงจำเป็นต้องวิพากษ์ให้เห็นถึงใช้ทุนอันเป็นกลยุทธ์ของตัวแสดง ผู้วิจัยจึงเห็นว่าลักษณะทุนของ บูดิเยอร์มีความเหมาะสมและสามารถอธิบายนักเรียนชั้นนำได้เป็นอย่างดี

ทุนของ Pierre Bourdieu

สำหรับบูดิเยอร์แล้วพื้นที่ทางสังคม(Social Space) ประกอบไปด้วยสนามหรือแควดวง(field) ต่าง ๆ มากมาย เช่นแควดวงการศึกษา แควดวงศิลปะ แควดวงวิทยาศาสตร์ โดยผู้กระทำการหรือตัวแสดง(agency)ที่อยู่ในสนามต่าง ๆ จะมีตำแหน่งที่อยู่ของตัวเองแตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างนี้เป็นผลมาจากปริมาณของทุนต่าง ๆ ที่ผู้กระทำการครอบครองไว้ในสนามหนึ่ง ผู้กระทำการที่อยู่ในแต่ละสนามมีการแข่งขันกันอย่างเข้มข้นผ่านทางกลยุทธ์(strategy)ในการใช้ทุนต่าง ๆ ที่ตนมี เพื่อประโยชน์สูงสุดของตนเองหรือเพื่อรักษาตำแหน่งสถานะของตนเองในสนามนั้นไว้ ฉะนั้นมโนทัศน์เรื่องทุนของบูดิเยอร์จึงมีส่วนที่คล้ายคลึงกันกับมโนทัศน์ทุนของคาร์ล มาร์กซ์ คือ ผู้ที่มีทุนมาก และมีกลยุทธ์ในการใช้ทุน รวมถึงเข้าใจเกมที่แข่งขันในสนาม จะเป็นผู้ที่ได้เปรียบในสังคมเสมอ แต่ทุนของบูดิเยอร์นั้นก็มีส่วนที่แตกต่างกับทุนของคาร์ล มาร์กซ์อย่างสิ้นเชิง ก็คือทุนของบูดิเยอร์นั้นไม่ได้ถูกมองในลักษณะของการต่อสู้กันระหว่างชนชั้นนายทุนผู้มีทุนมากกับชนชั้นกรรมกรที่ปราศจากทุนหรือมีทุนน้อย แต่เป็นการช่วงชิงผลประโยชน์จากการใช้ทุนต่าง ๆ ของปัจเจกที่อยู่ในสนามหนึ่งๆ นอกจากนั้นทุนตามความคิดของบูดิเยอร์ไม่ใช่เครื่องมือกดขี่ทางชนชั้น แต่เป็นเครื่องมือหนึ่งในการแสดงความแตกต่าง จำแนกคน จัดการคนออกเป็นกลุ่มชนชั้นต่าง ๆ ทุนจึงสะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ยิ่งไปกว่านั้นทุนของบูดิเยอร์มีความหลากหลายและไม่ได้มองในบริบทของเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวในแบบของ คาร์ล มาร์กซ์ หรือเป็นการสะสมทุนสร้างสังคมให้เข้มแข็งร่วมกันในแบบของพุทธนัม แต่ทุนของบูดิเยอร์ยังสามารถประยุกต์ใช้ได้กับบริบทอื่น ๆ อีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแควดวงของการศึกษาที่สำหรับคนทั่วไปในสังคมแล้ว โรงเรียนเป็นสถานที่ที่ถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง แต่สำหรับบูดิเยอร์แล้วนั้นโรงเรียนเป็นสถาบันที่ส่งต่อความไม่เท่าเทียมกันจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของความสำเร็จทางการศึกษานั้นจึงไม่อาจสามารถอธิบายได้ด้วยตัวแปรที่มาจากผู้เรียนเช่น ความสามารถหรือความแตกต่างที่ได้จากการวัดระดับสติปัญญาแต่เพียงฝ่ายเดียวแต่อย่างใด หากแต่ควรยกระดับการวิเคราะห์ปัญหาไปถึงความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันระหว่างคุณลักษณะทางสังคมของนักเรียนและสมรรถนะทางการศึกษาของผู้เรียนด้วย (Goldthorpe, 2007) ความสามารถของผู้เรียน สมรรถนะทางการเรียน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้นั้นไม่ใช่พรสวรรค์ที่เกิดขึ้นเองแต่เกิดจากการสะสมทุนของแต่ละคน เพื่อขยายความนี้ให้ชัดเจนมากขึ้น ในสายตาของผู้วิจัยเองนั้นการแข่งขันในระบบการศึกษาที่คนในสังคมมองว่าเป็นการศึกษาที่มีความเป็นธรรม (meritocratic) และชอบธรรม (legitimate) ความสำเร็จของผู้เรียนต่าง ๆ เกิดจากความสามารถของผู้เรียนเองปราศจากเรื่องของอภิสิทธิ์และชนชั้นเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่แท้จริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่

เพราะนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดี เรียนดี เป็นไปตามมาตรฐานของโรงเรียนนั้น มิได้เป็นผลมาจากการตั้งใจเรียน ขยันพากเพียรอย่างเดียวกแต่หากเป็นเรื่องของอำนาจจากทุนทางวัฒนธรรมและทุนอื่น ๆ ส่งเสริมให้นักเรียนที่มาจากชนชั้นนำในสังคมประสบความสำเร็จทางการเรียนได้ประโยชน์จากระบบการศึกษามากกว่าชนชั้นอื่น ๆ ซึ่งทุนต่าง ๆ เหล่านี้ได้ถูก ปิดบังอำพรางซ่อนเอาไว้ในรูปแบบความสามารถ ทักษะความเป็นเลิศทางวิชาการ หรือ อัจฉริยะ ปรากฏการณ์ดังกล่าว บูดิเยอร์ถือว่าเป็น ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์

บูดิเยอร์นั้นต้องการให้มองทัศนียภาพ มีความครอบคลุมมากกว่าวัตถุสิ่งของ (material) ที่จับต้องได้ ทุนของบูดิเยอร์จึงแบ่งได้ออกเป็น 4 ประเภท คือ ทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนทางสัญลักษณ์ ลักษณะของทุนต่าง ๆ นั้นจะมีขอบเขต สัมผัสเพื่อเพิ่มพูนปริมาณทุนของแต่ละคนได้และสามารถส่งต่อหรือถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้เช่นกัน มีลักษณะคล้ายเป็นมรดกที่สืบทอดส่งให้คนรุ่นต่อ ๆ ไป นอกจากนั้นทุนทุกรูปแบบยังสามารถแปรเปลี่ยนรูปไปสู่ทุนอื่น ๆ ได้อีกด้วย โดยลักษณะของทุนต่าง ๆ มีดังนี้

ทุนทางเศรษฐกิจ (economic capital) คือทรัพย์สิน (material asset) ที่สามารถเปลี่ยนเป็นเงินได้อย่างทันทีทันใด เช่น เงินทุน ที่ดิน ทรัพย์สินสมบัติ

ทุนทางสังคม (social capital) คือเครือข่ายที่มีความคงทนเชื่อมต่อบังคับจากรวมไว้ด้วยกันในรูปของกลุ่ม ครอบครัว สมาชิก พรรค เพื่อสนับสนุนซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม รวมถึงสะสมทรัพยากรเพื่อประโยชน์ต่าง ๆ ด้วย

ทุนทางสัญลักษณ์ (symbolic capital) คือ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบความไม่เท่าเทียมกันอันเกิดจากภายในโครงสร้างสังคมไปสู่สัญลักษณ์ที่มีความแตกต่าง โดดเด่น เหนือคนอื่น ๆ (distinction) ของตัวแสดง เมื่อคนในสังคมได้รับ รู้จำแนก และทำการปรับเปลี่ยน จนเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม ทุนทางสัญลักษณ์จึงแสดงออกในรูปแบบของ สถานะ สถานภาพ ยศถาบรรดาศักดิ์

ทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) คือสิ่งที่ตัวแสดงรับมา (equip) แล้วทำให้ตัวแสดงนั้น ๆ ดีขึ้น เป็นที่ยอมรับมากขึ้น มีคุณภาพมากขึ้น ตามบริบทในสังคมนั้น ๆ เช่น ความสามารถในการพูดภาษาที่สาม สำเนียงภาษาอังกฤษที่เหมือนเจ้าของภาษา ความรู้เชี่ยวชาญในเรื่องวิทยาศาสตร์ ทุนทางวัฒนธรรมนี้สามารถเกิดขึ้นได้ใน 3 สถานะ คือ สถานะทางวัตถุ objectified state คือทรัพย์สิน วัตถุหรือสินค้าต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันกับทุนทางวัฒนธรรม เช่น รูปภาพ หนังสือที่อ่าน สถานะภายใน embodied state ทุนทางวัฒนธรรมที่อยู่ภายในตัวแสดงนี้เป็นกระบวนการสั่งสม ปลูกฝัง ถูกย่ำ เลียนแบบ วัฒนธรรม และแสดงออกมาในลักษณะของ

ภาษาพูด ทำเดิน การยื่น กระบวนการทั้งหมดนี้ต้องใช้เวลาและไม่ได้เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาสั้นๆ และ สถานะทางสถาบัน institutionalized state คือชื่อเสียง การยอมรับที่ได้รับจากสถาบัน เช่น ใบประกาศนียบัตรจากสถาบันที่สำเร็จการศึกษา โดยรวมแล้วทุนทางวัฒนธรรมหลักๆแล้ว ประกอบด้วยภาษา ความสามารถทางวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ที่คุ้นเคยกับวัฒนธรรมซึ่งเหล่านี้ถูกสร้างโดยการเลี้ยงดูจากครอบครัวแล้วส่งต่อวัฒนธรรมครอบครัว (Bourdieu, 1997, 494)

แม้ว่าทุนต่าง ๆ ของบูดีเยอร์นี้จะสะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมกันในสังคม แต่การศึกษาเรื่องทุนนั้นไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การกระจายทุนชนิดต่าง ๆ อย่างไม่เท่าเทียมกันในสังคม แต่เป็นกระบวนการที่ซึ่งกลุ่มคนที่อยู่ในชนชั้นนำใช้ทุนเพื่อการผูกขาดทรัพยากรอย่างแยบยลและใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อความได้เปรียบของชนชั้นตัวเองและรักษาตำแหน่งของชนชั้นไว้ (Goldthorpe, 2007) การใช้ทุนของตัวเองแสดงนั้นเรียกได้ว่าเกิดขึ้นทุกช่วงเวลา โดยตัวเองที่เข้าใจเกมวิธีการเล่นหรือรู้จักกลยุทธ์ในการใช้ทุนจะได้ผลประโยชน์มากกว่าตัวเองที่ขาดหรือไม่มีทุนและกลยุทธ์ดังกล่าว ทุนจึงเป็นอำนาจที่ผลิตสร้างกำไรให้กับกลุ่มคนชั้นนำและผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียมในสังคม

ผู้วิจัยได้เลือกใช้มโนทัศน์ ทุน ของบูดีเยอร์เนื่องจากทุนของบูดีเยอร์นั้นมีความครอบคลุมกว่าทุนของนักคิดท่านอื่น ๆ ที่มองทุนในลักษณะของด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวที่มีอิทธิพลส่งผลต่อการกระทำของปัจเจกในสังคม แต่สำหรับบูดีเยอร์นั้นนอกจากทุนทางเศรษฐกิจยังมีทุนชนิดอื่น ๆ ที่ปัจเจกครอบครองไม่ว่าจะเป็น ทุนทางวัฒนธรรม ทุนสัญลักษณ์ ทุนทางสังคม นอกจากนั้นสำหรับบูดีเยอร์การใช้ทุนของปัจเจกก็ไม่ได้เพื่อต้องการที่จะกดขี่ มุ่งร้ายต่อผู้อื่น เฉกเช่นกับมโนทัศน์ของนักคิดคนอื่น ๆ แต่การใช้ทุนของบูดีเยอร์เป็นในลักษณะที่มีความแยบยลซับซ้อนกว่าเป็นอย่างมาก โดยปัจเจกนั้นจะใช้ทุนเพื่อสร้างความแข็งแกร่งสร้างสถานะที่มั่นคงให้กับตนเองจนเป็นที่ยอมรับในสังคม จากนั้นจึงฉกฉวยเอาผลประโยชน์จากสถานะที่ตัวเองดำรงอยู่ ผู้วิจัยคิดว่าแนวคิดทุนของบูดีเยอร์นี้มีความสอดคล้องกับมุมมองที่มีต่อระบบการศึกษาของไทยเป็นอย่างยิ่ง ที่ผู้อยู่ในสถานะที่แข็งแกร่งกว่ามักฉกฉวยเอาผลประโยชน์ที่สังคมให้การยอมรับว่าชอบธรรมเข้าสู่ตนเอง แต่แท้ที่จริงแล้วความชอบธรรมในการสร้างความได้เปรียบให้กับตนเองนั้นมาจากความไม่เท่าเทียมกันในด้านของทุนที่ปัจเจกครอบครอง

ทุนที่นักเรียนชั้นนำถือครองนั้นเป็นผลให้ตำแหน่งของนักเรียนชั้นนำนั้นได้เปรียบกว่านักเรียนกลุ่มอื่น ๆ และนักเรียนชั้นนำสามารถนำเอาความได้เปรียบนี้ไปสร้างประโยชน์ความได้เปรียบให้กับตนเองได้ รูปแบบของทุนที่นักเรียนถือครองในสนามการศึกษานี้สามารถพิจารณา

ตามประเภทของทุนได้จากสิ่งต่าง ๆ ที่นักเรียนครอบครอง อาทิสิ่งที่แสดงถึงทุนทางเศรษฐกิจของนักเรียนก็คือ รายได้ของผู้ปกครอง ความสามารถในการใช้จ่ายหรือแลกเปลี่ยนเงินเป็นสิ่งอื่น ๆ ที่ให้ผลตอบแทนที่เป็นประโยชน์แก่นักเรียนเช่น การซื้อหนังสือ การลงเรียนกวดวิชา หรือแม้แต่รสนิยมเช่น ร้านอาหาร สถานที่ที่ชอบเดินเที่ยวก็บ่งบอกถึงปริมาณทุนทางเศรษฐกิจได้เช่นกัน ปริมาณทุนทางวัฒนธรรมนั้นนอกจากภูมิหลัง เช่น อาชีพ การศึกษาของครอบครัว ที่บ่งบอกสถานะทางสังคมจะสามารถนำมาพิจารณาทุนทางวัฒนธรรมแล้วนั้น ยังมีสิ่งอื่น ๆ อีกเช่น การเลี้ยงดู ปลูกฝังนักเรียน กิจกรรมที่นักเรียนทำในยามว่าง หนังสือที่อ่าน เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงทุนทางวัฒนธรรมที่อยู่ในสถานะต่าง ๆ ทุนทางสัญลักษณ์นั้นสามารถพิจารณาได้จากสิ่งของที่นักเรียนครอบครองไว้เพื่อแสดงความสามารถอันเป็นที่สังคมยอมรับและแปลความให้เป็นความสามารถตามสิ่งนั้น ๆ เช่น เหรียญรางวัล ใบประกาศนียบัตร

แนวคิดฮาบิทัส (Habitus)

แนวคิดฮาบิทัสของบูดีเยอร์เกิดจากความต้องการที่จะก้าวผ่านปัญหาความขัดแย้งทางสังคมวิทยาระหว่างการศึกษาความจริงที่มองว่าการกระทำต่าง ๆ ของปัจเจกบุคคลในสังคมนั้นมีความรู้สึกที่ตนเองเป็นมนุษย์ผู้มีอิสระเสรี รู้คิด สามารถตัดสินใจ กำหนดและสร้างสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตัวเอง ผู้ศึกษาสามารถเข้าใจความจริงของสังคมผ่านทางประสบการณ์ของตนเองและบริบทที่ตนอาศัยอยู่ แนวคิดนี้มีลักษณะที่เรียกว่า อัจตวิสัย (subjectivism) กับการศึกษาที่มองว่าการกระทำของคนในสังคมนั้นปราศจากอิสระโดยสิ้นเชิง และถูกกำหนดไว้ภายใต้โครงสร้างทางสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยเหตุ ปัจจัย เงื่อนไขต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น กฎ ระเบียบ กฎหมาย วัฒนธรรม ประเพณี จนทำให้มนุษย์ตกอยู่ในสภาพภาววิสัย (objectivism) ผู้ศึกษาจะสามารถเข้าถึงความจริงทางสังคมของปัจเจกบุคคลลักษณะนี้ได้นั้นจะต้องทำการศึกษาผ่านทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สถาบันและโครงสร้างของอำนาจ แต่สำหรับบูดีเยอร์นั้นมีความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาคู่ตรงข้ามดังกล่าวนี้โดยการตั้งคำถามว่า ทั้งโครงสร้างทางสังคมและตัวแสดงที่เป็นปัจเจกบุคคลนั้นได้ร่วมกันสร้างตัวตนซึ่งกันและกันได้อย่างไร (Grenfell, 2008, 50) มโนทัศน์ฮาบิทัสของบูดีเยอร์จึงเป็นตัวเชื่อมโยงความแบ่งแยกระหว่างโครงสร้างกับกับตัวแสดงแทนของสังคมระหว่างอัจตวิสัยกับภาววิสัย และระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติการ คู่ตรงข้ามของการแบ่งแยกนี้ถูกเรียกว่า ทวิลักษณ์ (dichotomies) ซึ่งการประยุกต์ใช้มโนทัศน์ฮาบิทัสนั้นนอกจากต้องการเอาชจัดปัญหาทวิลักษณ์แล้วยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อจะเข้าใจ อธิบายและเปิดเผยความไม่เท่าเทียมกันในแต่ละชั้นของสังคม (Costa & Murphy, 2015, 3) ฮาบิทัส จึงเป็นมโนทัศน์ที่แก้ปัญหาทวิลักษณ์โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงแทนกับโครงสร้างทางสังคม

ลักษณะของ ฮาบิทัส

บูดีเยอร์ได้ระบุว่าฮาบิทัสนั้นเป็นทรัพย์สินของตัวแสดงแทนของสังคมซึ่งอาจจะ เป็น คน กลุ่มคน หรือสถาบันก็ได้ (Bourdieu, 1994, 170) ฮาบิทัสจึงมีลักษณะที่เป็นมรดก สามารถสืบทอดหรือส่งต่อให้กับปัจเจกที่มีความสัมพันธ์กันได้ ถึงแม้ว่าแต่ละคนจะมีฮาบิทัสที่ แตกต่างกันไปไม่เหมือนกัน แต่บุคคลหรือกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กันในรูปแบบต่าง ๆ เช่น อยู่ในครอบครัวเดียวกัน โรงเรียนเดียวกัน ชนชั้นเดียวกัน เพศเดียวกัน เชื้อชาติชาติเดียวกัน จะมี ฮาบิทัสที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งฮาบิทัสนั้นจะแสดงออกผ่านทางปฏิบัติการทางร่างกาย (practice) ซึ่ง สามารถมองเห็น สัมผัส หรือรับรู้อยู่ในรูปแบบของการแสดงออก (acting) ความรู้สึก (feeling) ความคิด (thinking) และการเป็นอยู่ (being) บูดีเยอร์ได้ย้ำว่า ฮาบิทัสนั้นมีความแตกต่างจากนิสัย (habit) โดยสิ้นเชิงโดยบูดีเยอร์ได้กล่าวไว้ว่า “I said habitus, not habit” เนื่องจากฮาบิทัสเป็น กระบวนการทางสังคมที่ซับซ้อนแม้จะแสดงออกมาในลักษณะที่เหมือนกันกับนิสัยแต่ฮาบิทัสเป็น ปฏิบัติการที่เกิดจากภายในและมีความสัมพันธ์กับโครงสร้าง ยกตัวอย่างเช่น การไหว้สวัสดี เป็น ปฏิบัติการที่ปัจเจกได้สั่งสมประสบการณ์มาจากครอบครัว สถาบันการศึกษา และสิ่งแวดล้อม ที่ ปัจเจกได้ซึมซับจนเห็นถึงวิธีการไหว้สวัสดี และมีการปรับแต่งจนเกิดเป็นลักษณะการไหว้สวัสดีที่ เฉพาะตัว (ปฏิบัติการ) นอกจากนั้นการไหว้สวัสดียังสัมพันธ์กับโครงสร้างภายนอกด้วยเพราะมี กฎ กติกา กำกับไว้ ถึงการไหว้สวัสดี เช่น การไหว้พระสงฆ์ที่นิ้วหัวแม่มือต้องอยู่ตรงหว่างคิ้ว แตกต่าง จากการไหว้สวัสดีพ่อ แม่ หรือ ครู และ แตกต่างจากการไหว้สวัสดีเพื่อนฝูง เนื่องจากเราไม่จำเป็นต้อง ไหว้สวัสดีเพื่อนที่ถูกกำหนดให้มีสถานะเท่าเทียมกัน จะเห็นว่าปัจเจกชนนั้นมีปฏิสัมพันธ์ทั้ง โครงสร้างภายในและโครงสร้างภายนอก ก่อเกิดเป็นปฏิบัติการที่แสดงออกมาโดยไม่รู้ตัวหรือเป็น ปฏิบัติการที่แสดงออกมาในระดับ ไร้สำนึก (unconsciousness)

ภายในฮาบิทัสนั้นประกอบไปด้วยโครงสร้าง (structured) ที่ถูกสร้างขึ้น และ โครงสร้าง (structuring) ที่เพิ่มขยายโครงสร้างเดิม โครงสร้างของฮาบิทัสที่อยู่ในปัจเจกนี้มีลักษณะ ที่เรียงรูปแบบอย่างเป็นระบบมากกว่าจะมีการเคลื่อนที่ขยายตัวอย่างอิสระหรือไม่มีรูปแบบ ฮาบิทัสนี้ได้ถูกจำแนกออกเป็นสองประเภทด้วยกันคือฮาบิทัสปฐมภูมิ (primary habitus) และ ฮาบิทัสทุติยภูมิ (secondary habitus) ฮาบิทัสปฐมภูมินั้นเป็นผลพวงมาจากประสบการณ์ที่ ปัจเจกได้รับในช่วงต้นของชีวิต ซึ่งจะเป็นโครงสร้างที่มีความมั่นคงมากและยากต่อการ เปลี่ยนแปลง ฮาบิทัสปฐมภูมินี้ส่วนใหญ่ปัจเจกชนจะได้รับมาจาก ครอบครัว การเลี้ยงดู การ เลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่ในวัยเด็ก ส่วนฮาบิทัสทุติยภูมิเป็นความโน้มเอียงทางอุปนิสัยที่ ได้รับมาภายหลัง จะอยู่ในรูปแบบของบริบทที่มีความจำเพาะเจาะจง ซึ่งตัวแสดงแทนได้รับมาจาก

โรงเรียน สถานที่ทำงาน การเข้าสังคมทั้งหมดนี้มีส่วนกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงปฏิบัติการของปัจเจกทั้งสิ้น กล่าวโดยรวมแล้วฮาบิทัสจึงเป็นโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์กับช่วงเวลา ตั้งแต่อดีตที่โครงสร้างได้รับการสั่งสมและถูกสร้างจนเป็นโครงสร้างที่สร้างขยายเพิ่มไปอย่างเป็นระบบในอนาคต

โครงสร้างในฮาบิทัสนี้จะประกอบด้วยกลุ่มของ disposition หรือความโน้มเอียงทางอุปนิสัย ที่ก่อให้เกิดมุมมอง รสนิยม ความเชื่อ และปฏิบัติการ ความโน้มเอียงทางอุปนิสัยเป็นฮาบิทัสอย่างหนึ่งคงอยู่ได้นานที่มีความคงทนและคงอยู่ได้นาน และทำงานภายใต้ความหลากหลายของการกระทำทางสังคม (social action) (Bourdieu, 1993b, 87) ความโน้มเอียงทางอุปนิสัยนี้นับว่าเป็นต้นกำเนิดโครงสร้างของการกระทำ (action) ที่ได้รับอิทธิพลในระดับลึกจากโครงสร้าง (Daenekindt, 2017)

ฮาบิทัสของนักเรียนชั้นนำ

นักเรียนชั้นนำมักได้รับการถ่ายทอดฮาบิทัสโดยเริ่มต้นมาจากครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวชนชั้นกลางและชนชั้นนำที่ปลูกฝังในเรื่องของการเรียนรู้ รวมถึงถ่ายทอดส่งต่อรหัสทางวัฒนธรรม (cultural code) ไม่ว่าจะเป็น รสนิยม วิธีการใช้ชีวิต การพูด และพฤติกรรม (Lareau, 2003) เหล่านี้ล้วนถูกสะสมไว้ในรูปแบบของความโน้มเอียงทางอุปนิสัย รวมถึงการขัดเกลาทางสังคมด้วย ทั้งหมดเป็นส่วนช่วยสร้างและปรับแต่ง ให้นักเรียนชั้นนำมีลักษณะฮาบิทัสที่เหมาะสมกับฮาบิทัสของโรงเรียนชั้นนำ อันเป็นส่วนอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จภายในโรงเรียน ลักษณะการเข้าเรียนในโรงเรียนชั้นนำนั้นมีข้อพิจารณาอยู่สองประเด็นด้วยกันคือ ประเด็นแรกผู้ปกครองหรือนักเรียนจะเป็นผู้เลือกโรงเรียนที่ดีที่สุดสามารถเติมเต็มความต้องการของพวกเขาได้ และอีกประเด็นหนึ่งคือโรงเรียนจะเป็นผู้ที่เลือกนักเรียนที่เหมาะสมที่สุด (best fit) กับสิ่งที่โรงเรียนต้องการ (Merike, 2012) ซึ่งอาจจะใช้วิธีการสอบแข่งขันในการคัดเลือก โรงเรียนชั้นนำถูกรับรู้ได้ว่าเป็นสถานที่สำหรับ ฝึกฝนปั้นแต่งผู้ที่มีพรสวรรค์ (talent) อย่างเข้มข้นในด้านของ วิชาการ การกีฬา หรือ ศิลปะ ซึ่งมีความโดดเด่นแตกต่างจากสถาบันอื่นทั่วไป ฮาบิทัสของโรงเรียนชั้นนำหรือของสถาบันประกอบไปด้วย พื้นฐานร่วมกัน (Ethos) คุณค่า ความคาดหวัง ซึ่งเป็นบทบาทสำคัญในการสร้างโครงสร้างต่อยอด (structure) ให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญ หรือมีจุดมุ่งหมายของการศึกษาไปในทิศทางเดียวกัน (Loh, 2016)

เมื่อนักเรียนได้เข้าศึกษาในโรงเรียนชั้นนำแล้ว ฮาบิทัสของนักเรียนชั้นนำจะแตกต่างกับนักเรียนคนอื่น ๆ นักเรียนชั้นนำจะรู้สึกว่าการเรียนและการใช้ชีวิตในโรงเรียนชั้นนำนั้นเป็นเรื่องง่ายกว่ามากเมื่อเทียบกับนักเรียนทั่วไป ทั้งเรื่องการทำความเข้าใจในบทเรียน การปรับตัว

เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ บุคิเยอร์ได้อธิบายแนวคิดฮาบิทัสที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ข้างต้นไว้โดยเปรียบเทียบกับการเล่นกีฬาฟุตบอลที่ผู้เล่นที่เก่งและมีความสามารถสูงจะรู้สึกว่าการเล่นฟุตบอล การควบคุมลูก การทำประตูนั้นเป็นเรื่องที่ง่ายตาย ความรู้สึกนี้เรียกว่า “feel for the game” คือการที่ผู้เล่นนั้นมีความสามารถในการควบคุมลูกบอลไปในทิศทางที่ตนเองต้องการ ซึ่งเป็นสภาวะที่เป็นอิสระที่ผู้เล่นสามารถควบคุมลูกบอลและถูกลูกบอลรวมถึงกฎ กติกา วิธีการเล่น ควบคุมผู้เล่นไปด้วยในเวลาเดียวกัน (Bourdieu, 1990) ความรู้สึกของนักเรียนชั้นนำในโรงเรียนนี้ก็นับได้ว่าเป็น Feel for the game เช่นกัน ซึ่งเป็นผลมาจากโครงสร้างและตัวแสดงที่กระทำและสั่งสมจากครอบครัว (primary habitus) ส่งทอดในรูปแบบการเลี้ยงดูปลูกฝัง ภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน กิจกรรม รวมถึงการใช้และสะสมทุนชนิดต่าง ๆ เมื่อเข้าเรียนในโรงเรียนแล้ว habitus และ ทุน ของนักเรียนชั้นนำมีความสอดคล้องกันอย่างยิ่ง ส่งผลให้นักเรียนเหล่านี้ใช้ความพยายามในการประสบความสำเร็จทางการเรียนน้อยกว่านักเรียนที่มาจากชนชั้นอื่น ๆ

ส่วนที่สาม กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำ

จุดมุ่งหมายของระบบการศึกษาไทย

ในยุคจักรวรรดินิยมตะวันตกสมัยรัชกาลที่ 5 นั้นการเผยแผ่ขยายของชาติมหาอำนาจมายังซีกโลกตะวันออกได้ทำให้ประเทศไทยต้องคิดหาวิธีรับมือจากการคุกคามครั้งใหญ่นี้ การศึกษาเข้ามามีบทบาทในสังคมอย่างมากและถูกใช้เพื่อจุดมุ่งหมายในการเตรียมผลิตคนเข้ารับราชการ โดยเลือกกลุ่มคนชั้นนำในสังคม ให้เข้ารับการศึกษา เพื่อจะได้มีความรู้ ความคิดเท่าทันชาวตะวันตก อันนำไปสู่การปรับปรุงปฏิรูปประเทศให้เป็นอารยะ ชนชั้นนำจึงเป็นกลุ่มคนกลุ่มแรกที่ได้รู้หนังสือและเข้าทำงานให้กับรัฐในการขับเคลื่อนประเทศ

หลังจากที่ประเทศไทยรอดพ้นจากยุคของการล่าอาณานิคมแล้วต่อมาประเทศไทยต้องปรับตัวขนานใหญ่จากกระแสทุนนิยมที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ รัฐบาลได้ขับเคลื่อนประเทศโดยเน้นระบบเศรษฐกิจเป็นสำคัญโดยเชื่อว่าจะนำมาซึ่งความกินดีอยู่ดีของประชาชน อุตสาหกรรม ภาคบริการต่าง ๆ จึงมีความจำเป็นต้องขยายปริมาณและขนาดให้ใหญ่มากยิ่งขึ้นเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันกับนานาชาติ เช่นเดียวกับการขยายตัวของชนชั้นกลางที่ประกอบอาชีพทำธุรกิจ และได้รับผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจจากนโยบายดังกล่าวด้วย ด้วยเหตุที่รัฐต้องการทรัพยากรมนุษย์เป็นจำนวนมากจึงได้ออกนโยบายให้คนทุกคนเข้าเรียนในโรงเรียนผ่านการศึกษาภาคบังคับ แต่มิได้หมายความว่ารัฐให้ประโยชน์ด้วยการสนับสนุนการศึกษาแก่ทุกคน การศึกษาสมัยใหม่ในระบบโรงเรียนเกิดขึ้นเพื่อคัดกรองคนที่มีความรู้ทักษะ ความชำนาญไปขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจ ประกอบอาชีพระดับสูง ซึ่งคนกลุ่มที่ได้รับคัดเลือกนี้ก็ล้วนแต่เป็นคนชั้น

กลางระดับบนและชนชั้นนำทั้งนั้น การศึกษาไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจึงมีเป้าประสงค์เพื่อสร้างนักเรียนชั้นนำจากชนชั้นนำเพื่อรักษาอำนาจการนำไว้ในสังคมไว้

กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำโดยใช้การทดสอบ

การทดสอบไม่ได้หมายถึงตัวกระดาษข้อสอบหรือการวัดความรู้ของผู้เรียนเพียงอย่างเดียวเท่านั้นแต่เป็นกระบวนการที่ครอบคลุมถึงการวัดผล การให้คะแนน สร้างเกณฑ์ปกติเพื่อแบ่งผู้เรียนออกเป็นระดับต่าง ๆ อันก่อให้เกิดการให้รางวัลตอบแทน การลงโทษ การยอมรับ การคัดเลือกและการกีดกัน หากย้อนไปในยุคเฟลโดนั้น การเลือกผู้นำทางด้าน การบริหาร การค้า หรือการเมืองในรัฐ หากผู้นำต่าง ๆ ได้รับการคัดเลือกจากเกณฑ์คุณลักษณะที่ติดตัวผู้นำมาแต่กำเนิด ไม่ว่าจะเป็นเพศ เชื้อชาติ หรือ สถานะทางสังคม หรือจากการสืบทอดต่าง ๆ เช่นการสืบทอดมรดก หรือส่งผ่านอำนาจจากพ่อสู่ลูก อำนาจทางกองกำลังทหารที่ใช้การบังคับ หรือแม้แต่ใช้อำนาจทางการเงินเพื่อซื้อตำแหน่งผู้นำ เกณฑ์วิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนส่งผลให้ไม่เกิดความเจริญรุ่งเรืองต่อรัฐหรือต่อชาติอย่างยั่งยืนมากนัก แต่ในรัฐสมัยใหม่นั้นวิธีการคัดเลือกผู้นำมักจะถูกจากศักยภาพและแต่ละบุคคลอันจะนำไปสู่ความสำเร็จมากกว่า จึงจำเป็นต้องมีการทดสอบการแข่งขันที่มีความยุติธรรมเพื่อให้ได้บุคคลที่มีความสามารถสูงสุด เหล่านี้จึงเป็นกระบวนการทดสอบที่ถูกนำมาใช้และเกิดขึ้นในโรงเรียนต่าง ๆ (Apple, 2001) กระบวนการทดสอบนี้ให้ประโยชน์ทั้งตัวนักเรียนเอง(ผู้รับการทดสอบ)ครูผู้สอน(ผู้ออกแบบการทดสอบ)รวมถึงโรงเรียนด้วย สำหรับนักเรียนตารางกำหนดสอบต่าง ๆ เป็นตัวช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีความสนใจต่อการเรียนมากขึ้น นักเรียนได้ตระหนักอยู่เสมอว่าความรู้ที่เรียนในห้องนั้นจะถูกวัดด้วยตัวข้อสอบในวันหนึ่งข้างหน้า และผลสอบนั้นก็ส่งผลต่อเส้นทางการศึกษาของนักเรียนเช่นกัน การทดสอบจึงเป็นตัวกำหนดหรือบังคับให้นักเรียนสนใจในการแสวงหาความรู้โดยปริยาย ครูผู้สอนมีความจำเป็นที่ต้องการพึ่งพากระบวนการทดสอบไม่ต่างกันเนื่องจากต้องการวัดความรู้ของนักเรียนว่านักเรียนมีความสามารถความรู้เพียงใดและใครควรได้รับการสนับสนุน ใครควรได้รับการปรับปรุง โรงเรียนก็เช่นกันสิ่งที่มอบให้กับนักเรียนนั้นควรเป็นสิ่งที่ดีที่สุด และการทดสอบเป็นเทคนิคอย่างหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาการและประสิทธิผลของนักเรียน เพื่อนำไปปรับปรุงพัฒนาทรัพยากรในโรงเรียนต่อไป

ในมุมมองของคนในสังคมยอมรับอย่างเป็นทางการถึงอรรถประโยชน์ที่ได้จากกระบวนการทดสอบเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการแข่งขัน รวมถึงเป็นเครื่องมือในการแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามระดับความสามารถจากการทำแบบทดสอบ และคัดเลือกคนที่อยู่ระดับบนให้ไปขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจสังคมต่อไป แต่ในมุมมองของแบบ Bourdieu นั้นมองว่ากระบวนการทดสอบ (examination) เป็นเครื่องมือในการจัดตำแหน่งของ

ผู้เรียนภายในสนามของการศึกษา เริ่มต้นด้วยการคัดเลือกนักเรียนเข้าโรงเรียน กระบวนการทดสอบ ถูกนำมาใช้เพื่อคัดผู้เรียนที่มีคุณลักษณะไม่ตรงกับระบบที่โรงเรียนต้องการออกไปและรับนักเรียน ส่วนหนึ่งที่มีแนวโน้มเข้ากับระบบการศึกษาที่โรงเรียนจัดไว้เข้าเรียน โรงเรียนจึงไม่ได้เป็นสถานที่ที่ต้องการให้ความรู้กับนักเรียนแต่เป็นสถานที่ บีบ จัดการ ปรับแต่ง ให้ผู้เรียนเข้ากับระบบที่โรงเรียนวางรากฐานไว้ (Bourdieu, 1993a) กระบวนการคัดเลือกนักเรียนเข้าเรียนด้วยระบบทดสอบยังครอบคลุมถึงโรงเรียนที่ใช้วิธีการอื่นซึ่งแตกต่างไปจากการใช้แบบทดสอบหรือสอบเข้าด้วย เช่น โรงเรียนที่คัดเลือกนักเรียนโดยใช้วิธีพิจารณาจาก portfolio และความสามารถพิเศษ หรือโรงเรียนที่ใช้การสัมภาษณ์ผู้ปกครองแทนที่ให้นักเรียนทำข้อสอบ กระบวนการทดสอบของบูดีเยอร์จึงมิใช่กระบวนการทดสอบเพื่อวัดความรู้ของนักเรียน แต่เป็นกระบวนการทดสอบระดับทุนต่าง ๆ ที่อยู่ในตัวผู้เรียนว่ามีมากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะทุนทางวัฒนธรรมที่ได้รับส่งผ่าน (transform) จากพ่อแม่ ครอบครัว ส่งมายังนักเรียนสะสมเก็บไว้และแสดงออกในรูปของความรู้ ความสามารถ ทักษะ ความคิด พรสวรรค์ นักเรียนที่มีทุนทางวัฒนธรรมในระดับสูงเกิดจากการที่พ่อแม่ได้จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมให้กับลูก ปลูกฝังให้รักการอ่าน ดนตรี ศิลปะ การแสดง ล้วนแต่เป็นการพัฒนาความรู้ทักษะที่ส่งผลให้นักเรียนประสบความสำเร็จในโรงเรียน (Sullivan, 2001) โรงเรียนแต่ละแห่งจึงมีความต้องการนักเรียนที่มีทุนทางวัฒนธรรมเพียงพอสอดคล้องกับระบบของโรงเรียน หลังจากที่ผ่านมาการทดสอบเข้าเรียนในโรงเรียนแล้วนักเรียนยังได้รับกระบวนการทดสอบอย่างต่อเนื่อง การทดสอบทำยบทเรียน การทดสอบกลางภาคเรียน การทดสอบปลายภาคเรียน ทั้งหมดนี้เป็นไปเพื่อประเมินและควบคุมคุณภาพของผู้เรียนเป็นไปตามมาตรฐาน รวมถึงการทดสอบวัดมาตรฐานระดับชาติก็นับว่าเป็นการควบคุมคุณภาพของโรงเรียนอีกชั้นหนึ่ง นอกจากกระบวนการทดสอบเป็นการควบคุมคุณภาพทางการศึกษาแล้ว การทดสอบในโรงเรียนยังได้ส่งผลให้เกิดจำแนกนักเรียนออกเป็นกลุ่ม นักเรียนชั้นนำ นักเรียนปานกลาง นักเรียนอ่อน นักเรียนที่ไม่สนใจเรื่องการเรียนรู้และกลุ่มอื่น ๆ การจัดกลุ่มนี้อำนวยความสะดวกต่อครูผู้สอนในการทำหน้าที่จัดการนักเรียน โดยเพิ่มเติมเสริมทักษะในกลุ่มนักเรียนปานกลางและนักเรียนกลุ่มอ่อน ส่วนนักเรียนชั้นนำก็จะได้รับการต่อยอดทางวิชาการเพิ่มเติมต่อไป หลังจากจำแนกนักเรียนออกเป็นระดับต่าง ๆ แล้ว ประเภทและระดับนี้ใช้ว่าจะคงอยู่กับนักเรียนตายตัวตลอดไป การทดสอบในโรงเรียนจะเกิดขึ้นอย่างเป็นประจำเพื่อตรวจตราประเมินระดับความสามารถของนักเรียนอยู่เสมอ และบางครั้งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสลับเปลี่ยนประเภทระดับของนักเรียนด้วย นอกจากนั้นการทดสอบยังเปิดโอกาสให้นักเรียนที่พลาดจากการทดสอบได้คะแนนไม่ดีนั้นก็มีโอกาสคิดทบทวน

เส้นทางการศึกษาของตัวเองเพื่อจะนำตัวเองเข้าสู่การสู่การแข่งขันก้าวขึ้นเป็นนักเรียนชั้นนำในการทดสอบครั้งต่อไป

การเป็นนักเรียนชั้นนำในโรงเรียนชั้นนำ(the best of the best) อันหมายถึงกลุ่มนักเรียนที่สามารถทำคะแนนได้เป็นอันดับต้นๆของประเทศนั้น ก่อให้เกิดข้อได้เปรียบแก่ทั้งตัวผู้เรียนเองและโรงเรียนเองด้วย ไม่ว่าจะเป็น อนาคตเส้นทางการศึกษาในการเรียนต่อมหาวิทยาลัยชั้นนำ การไปประกอบอาชีพที่มีค่าตอบแทนสูงหลังสำเร็จการศึกษา เกียรติยศชื่อเสียงของทั้งผู้เรียนและโรงเรียน การเลื่อนสถานะทางสังคมนำมาซึ่งความได้เปรียบทางสังคมต่าง ๆ ด้วยประโยชน์เหล่านี้ล้วนทำให้โรงเรียนต่าง ๆ ล้วนพากันมุ่งผลิตนักเรียนชั้นนำ การทดสอบนั้นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ใช้ระบุตำแหน่งแห่งที่ของผู้เรียนที่อยู่ภายในสนามและคัดเลือกผู้เรียนให้อยู่ในตำแหน่งที่ได้เปรียบจากทุนต่าง ๆ ที่นักเรียนชั้นนำได้สะสมมา ผู้เรียนที่อยู่ในโรงเรียนชั้นนำนอกจากจะมีทุนมากพอและเหมาะสมแล้ว การได้เป็นนักเรียนชั้นนำในโรงเรียนชั้นนำยังเป็นเส้นทางที่เปิดโอกาสในการสะสมทุนเพิ่มเติมอย่างมหาศาลมากขึ้นไปอีก การศึกษาในระบบโรงเรียนจึงเป็นกลไกที่ช่วยให้ผู้เรียนสะสมทุนต่าง ๆ เพื่อการนำไปใช้ให้เกิดข้อได้เปรียบ (take advantage) มากขึ้น การสำเร็จการศึกษาอย่างเดียวจึงไม่พอ แต่การสำเร็จการศึกษาจากสถาบันชั้นนำ การได้คะแนนเกรดเฉลี่ยสูง การได้เกียรตินิยม เพียงพอที่จะส่งผลให้นักเรียนชั้นนำที่อยู่ในตำแหน่งได้เปรียบอยู่แล้ว คงสถานะความเป็นชั้นนำไว้และเดินหน้าสะสมทุนให้คงความได้เปรียบในสังคมต่อไป (Bourdieu, 1996)

กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำผ่านการแข่งขัน

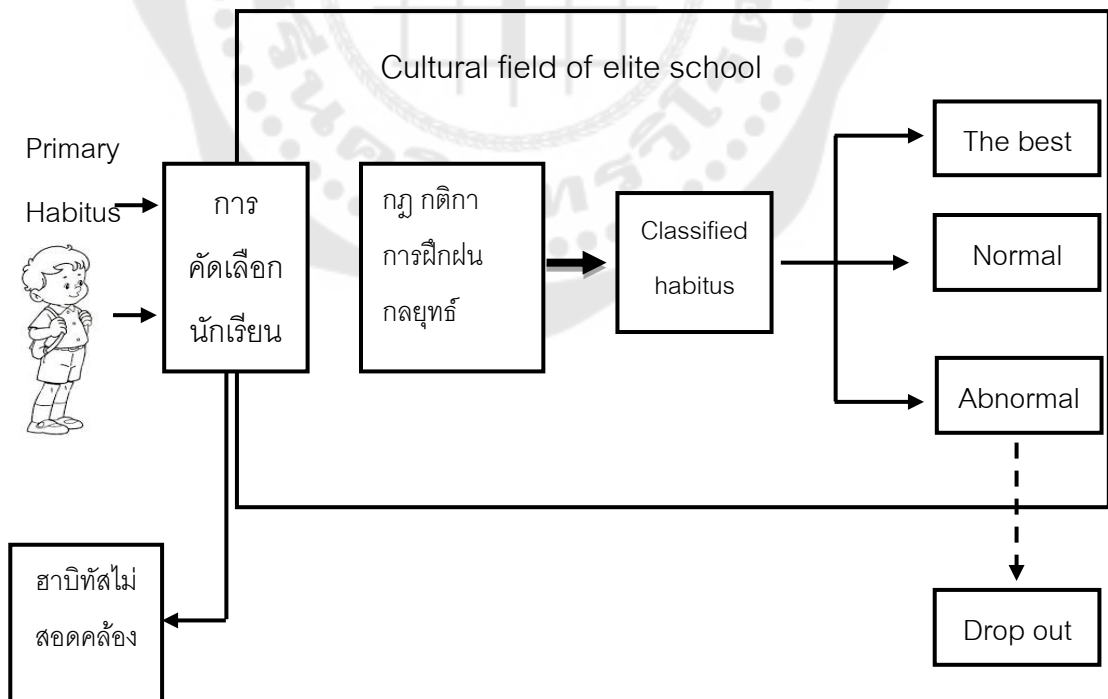
หลังจากการประกาศรายชื่อนักเรียนที่สามารถสอบเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยแล้ว ปรากฏการณ์การชื่นชมนักเรียนที่มีความสามารถในการสอบเข้าเรียนในคณะที่ได้ชื่อว่ามีความยาก เช่น แพทย์ศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ ก็ตามมาอย่างไม่ขาดสาย โดยเฉพาะนักเรียนโรงเรียนใดที่สามารถสอบเข้าคณะดังกล่าวได้ยกห้อง ได้ถูกยกย่องให้เป็นความภูมิใจระดับประเทศเลยทีเดียว ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นมุมมองอะโรหลายอย่าง ประการแรกคือสะท้อนอาชีพที่มีสถานะทางสังคมสูงไม่เพียงแต่เป็นที่นิยมของคนในสังคมแต่ยังหมายถึงรายได้จากการประกอบอาชีพที่จะตามมาหลังจากเข้าทำงานด้วย ในขณะเดียวกันก็ส่งผลให้การเข้าเรียนในคณะอื่นหรือประกอบอาชีพอื่นมีความสำคัญลดน้อยลงไปด้วย ประการที่สอง การนำเสนอข่าวเรื่องความภาคภูมิใจในการสอบเข้าศึกษาต่อคณะที่มีชื่อเสียงนั้นสะท้อนให้เห็นถึงการศึกษไทยนั้นมีลักษณะที่เน้นการแข่งขันอย่างเข้มข้น การแข่งขันภายในระบบการศึกษาโรงเรียนนี้เกิดขึ้นในทุกบริบทของโรงเรียน เริ่มตั้งแต่การสอบคัดเลือกนักเรียนเข้าเรียน การสอบไล่ปลายภาคที่มีผลต่อ

เกรดเฉลี่ยที่นักเรียนได้รับ ซึ่งเกรดเฉลี่ยนี้ส่งผลต่อไปยังการเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยด้วย การแข่งขันทางด้านวิชาการ งานศิลปะหัตถกรรมนักเรียนที่จัดคัดเลือกนักเรียนในระดับเขต ระดับภาค และตามด้วยระดับประเทศ ระบบการศึกษาที่ได้รับอิทธิพลจากฐานคิดของสำนักปฏิรูประบบนิยามเป็น อย่างสูงจึงนิยมเน้นไปที่การวัด ประเมินผล ของทุกกิจกรรม การแข่งขันทั้งในโรงเรียนและนอก โรงเรียน ไม่ว่าจะเป็น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน มาตรฐานหลักสูตร ประสิทธิภาพของ ครูผู้สอน ศักยภาพของผู้บริหาร การมีส่วนร่วมของชุมชน ศักยภาพของนักเรียนถูกวัดจากรางวัลที่ ได้ หากโรงเรียนได้มีนักเรียนที่ได้รับรางวัลระดับประเทศหรือระดับนานาชาติแล้วนอกจากจะนำมา ซึ่งชื่อเสียงแต่แล้วยังได้ประโยชน์ในการยกระดับคุณภาพโรงเรียนจากคะแนนประเมินของ หน่วยงานกลางอีกด้วย

เนื่องจากการศึกษามีส่วนได้ส่วนเสียกับสถานะทางเศรษฐกิจ บริบทการศึกษานั้นได้ ถูกผูกมัดโยงผสมผสานเข้ากับระบบทุนนิยม และได้ถูกปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เป็นการค้าที่มี การตลาด (market) เข้ามาเกี่ยวข้อง เห็นได้จากมีการโฆษณาเชิญชวนให้นักเรียนเกิดความสนใจ เข้ามาเรียนในโรงเรียนการประกาศภาพนักเรียนที่ทำชื่อเสียงให้กับโรงเรียนจากการแข่งขันต่าง ๆ การจัดอันดับ (league table) โรงเรียนต่าง ๆ ผ่านคะแนนผลการทดสอบระดับชาติ ยิ่งเป็นตัวเร่ง กระตุ้นให้เกิดการแข่งขัน ในรูปแบบตลาดของการศึกษา (market model education) มากขึ้น รูปแบบตลาดของการศึกษาได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อทำให้เกิดการแข่งขันระหว่างโรงเรียนด้วยตนเองเพื่อ ดึงดูดนักเรียนให้เข้ามาเรียนในโรงเรียน (Kearney, 2011) โดยมีเป้าประสงค์เพื่อเพิ่มและยกระดับ มาตรฐานความสำเร็จทางวิชาการและคุณลักษณะของนักเรียนให้สูงขึ้น เมื่อโรงเรียนมีความ ต้องการยกระดับตามมาตรฐานหรือความปรารถนาที่ได้ถูกตั้งไว้ การเข้าร่วมการแข่งขันทางการศึกษา จึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และแน่นอนที่สุดว่าโรงเรียนต้องการนักเรียนในลักษณะที่สามารถเพิ่ม คุณค่า ยกระดับมาตรฐาน ให้กับโรงเรียนได้ รูปแบบตลาดของการศึกษานี้ได้ส่งผ่านแรงกดดันไปสู่ โรงเรียนต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องกับโรงเรียนทั้งหลาย ผู้ปกครอง ตัวนักเรียน ชุมชน เกิดความ มั่นใจในคุณภาพมาตรฐานของโรงเรียน และนักเรียนที่ได้รับการคัดเลือกเข้ามาเรียนโดยผ่านการ ทดสอบ (examination) รวมถึงการทดสอบระหว่างเรียนนั้น ก็เพื่อที่จะเป็นการกลั่นกรองหรือ ตรวจสอบว่านักเรียนไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการขาดช่วงความสำเร็จของโรงเรียนในการแข่งขันกับ โรงเรียนอื่น นักเรียนที่มีคุณค่าสำหรับระบบตลาดการศึกษานี้จึงถูกรวมเข้า (inclusion) ไว้ใน สังคม ส่วนนักเรียนที่ไม่ผ่านการทดสอบหรือทำให้มาตรฐานโรงเรียนต่ำลงก็จะถูกกีดกันออกจาก ระบบโรงเรียนโดยปริยาย ดังนั้น การแข่งขันทางการศึกษาได้สร้างมาตรฐานขึ้นอันนำไปสู่การจัด อันดับทางการศึกษาต่าง ๆ แต่ละส่วนของบริบทโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นผู้สอน ครู ผู้ปกครอง นโยบาย

จึงมุ่งสร้างนักเรียนชั้นนำเพื่อยกระดับมาตรฐานอันดับของโรงเรียนเอง ผลจากการมุ่งสร้างนักเรียนชั้นนำนี้ทำให้นักเรียนจำนวนหนึ่งที่ไม่ตอบสนองต่อความสำเร็จของโรงเรียนได้ถูกทิ้งไว้ข้างหลังจากการจัดการศึกษาลักษณะนี้จากรายงาน Searle ได้สนับสนุนปรากฏการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น ในการทดสอบ GCSE (General Certificate of Secondary Education) ซึ่งเป็นการทดสอบระดับชาติของนักเรียนโรงเรียนมัธยมในสหราชอาณาจักร มีนักเรียนในโรงเรียนต่าง ๆ หลายพันคนถูกปฏิเสธไม่ให้เข้ารับการทดสอบนี้เนื่องจากโรงเรียนมีความเห็นว่าหากเด็กกลุ่มนี้เข้ารับการสอบจะเป็นการถ่วงคะแนนเฉลี่ยของโรงเรียนให้ต่ำลง การแข่งขัน การทดสอบทางด้านการศึกษาจึงส่งผลกระทบต่อนักเรียนที่ไม่สามารถทำประโยชน์ให้กับโรงเรียนเป็นอย่างยิ่ง (Searle, 2001) นอกจากนั้นความไม่เหมือนหรือผิดรูปแบบจากความเป็นปกติได้สร้างความต่างให้เกิดขึ้นกับคนในสังคมซึ่งคนเหล่านี้จะถูกกีดกันออกไปจากการเข้าถึงทรัพยากร ความยุติธรรมในสังคม การมีส่วนร่วมต่าง ๆ ในสังคม ยิ่งคนมีความต่างจากความปกติมากเท่าไรก็ยิ่งประสบกับการกีดกันมากขึ้นเท่านั้น (Kearney, 2011) ในบริบทโรงเรียนความปกตินี้ถูกใช้ในมุมมองของลักษณะท่าทางของนักเรียน ซึ่งนักเรียนที่มีพฤติกรรมผิดจากปกติจากที่ครูคาดหวังไว้ นักเรียนจะถูกบังคับให้มีท่าทีอย่างปกติเหมือนกับนักเรียนทั่วไปจากครูอยู่เสมอ

กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำ

ภาพประกอบ 1 กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำ

จากแผนภาพด้านบน กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำนั้นเริ่มต้นจากนักเรียนที่เริ่มสั่งสมฮาบิทัสแรกปฐมภูมิ (primary habitus) ทำให้นักเรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันอันเนื่องมาจากการเลี้ยงดูของครอบครัว และทุนชนิดต่าง ๆ ที่ครอบครัว ส่งต่อให้กับนักเรียน ในครอบครัวของนักเรียนแต่ละคนนั้นจะมีการใช้กลยุทธ์ซึ่งก็คือวิธีการเปลี่ยนรูปแบบของทุนเพื่อให้เกิดความได้เปรียบทางด้านการศึกษาของนักเรียนเช่น การเปลี่ยนทุนเศรษฐกิจเป็นทุนทางวัฒนธรรม โดยครอบครัวที่มีทุนทางเศรษฐกิจสูงมักจะนิยมซื้อหนังสืออ่านเพิ่มเติมให้ผู้เรียน หรือแม้กระทั่งการให้นักเรียนเรียนพิเศษกวดวิชาเพื่อสอบเข้าก็เป็นอีกกลยุทธ์ที่ครอบครัวชนชั้นกลางและชนชั้นสูงนิยมให้อยู่เสมอ ทั้งทุน การปลูกฝังการเลี้ยงดูและกลยุทธ์ร่วมกันช่วยให้ความโน้มเอียงทางอุปนิสัยของนักเรียนนั้นหากมีลักษณะที่สอดคล้องเข้ากับโรงเรียนชั้นนำ การสอบเข้าเรียนในโรงเรียนชั้นนำจึงเป็นเรื่องที่ค่อนข้างง่ายของนักเรียน แต่หากนักเรียนคนใดมีฮาบิทัสที่ไม่สอดคล้องกับสนามของโรงเรียนชั้นนำก็จะไม่สามารถผ่านการคัดเลือกเข้าไปศึกษาในโรงเรียนชั้นนำได้ อย่างไรก็ตามนอกเหนือจากการสอบคัดเลือกเข้าเรียนแล้วผู้เรียนอาจมีทุนชนิดอื่น ๆ หรือวิธีอื่นที่ช่วยให้สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนชั้นนำได้เช่นกัน ทุนทางวัฒนธรรมจากการเป็นนักกีฬาโควต้าหรือการเป็นผู้มีอุปการะคุณให้แก่โรงเรียน

หลังจากที่นักเรียนได้ผ่านการเรียนรู้ ชัดเจน สะสม ฮาบิทัสจากครอบครัวจนสามารถผ่านการคัดเลือกเข้าเรียนในโรงเรียนชั้นนำได้แล้ว นักเรียนจะเข้าสู่กระบวนการที่เรียกว่า secondary habitus อันหมายถึงสถาบันต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น สังคม ศาสนา ประเพณีและอื่น ๆ แต่ในแผนภูมิของผู้วิจัยนี้จะกล่าวถึงเฉพาะสถาบันทางการศึกษาคือโรงเรียนชั้นนำซึ่งนับเป็น secondary habitus ด้วยเช่นกัน โรงเรียนชั้นนำที่ประกอบสร้างไปด้วยทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมสูงจะอยู่ในฐานะที่เหนือกว่าโรงเรียนอื่น ๆ ภายในโรงเรียนชั้นนำจะมีกระบวนการอันเข้มข้นในการสร้างนักเรียนที่ผ่านการคัดเลือกให้เป็นนักเรียนชั้นนำ (the best of the best) กระบวนการนี้มีความเข้มข้นต่างจากโรงเรียนทั่วไป การสอบเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ความถี่ในการทดสอบเพื่อตรวจสอบและรักษามาตรฐานของนักเรียนชั้นนำ กฎกติกา การฝึกฝนเพื่อเพิ่มความสามารให้กับนักเรียนในโรงเรียนชั้นนำ การประเมินที่มีลักษณะแตกต่างจากโรงเรียนอื่นทั่วไป รวมถึง ความแตกต่างในกระบวนการจัดการศึกษา เหล่านี้ล้วนส่งผลให้เกิดกระบวนการจำแนกนักเรียน (classified) ทำให้นักเรียนภายในโรงเรียนชั้นนำถูกแบ่งออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามแต่ฮาบิทัสของแต่ละคน ส่งผลให้เกิดเป็นนักเรียนชั้นนำ (the best) นักเรียนทั่วไป นักเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ และนักเรียนที่ถูกคัดออกจากระบบการศึกษา

ส่วนที่สี่กรอบแนวคิดการศึกษา

งานวิจัยชิ้นนี้ต้องการเผยให้เห็นถึงผลกระทบของกระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำในระบบการศึกษาไทย โรงเรียนอันเป็นสถาบันที่ได้รับการยอมรับจากสังคมและเชื่อมั่นถึงคุณภาพในการสร้างนักเรียนที่มีศักยภาพสูงภายใต้ฐานคิดตามแบบสังคมสมัยใหม่และยังเป็นต้นแบบในการจัดการศึกษาให้กับโรงเรียนอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้เองทำให้สถาบันทางการศึกษาไม่เคยถูกตั้งคำถามจากสังคม การจัดการศึกษาที่เน้นรูปแบบการวัดการประเมินทั้งด้านผลการเรียน ด้านคุณลักษณะ และทางด้านเจตคติต่าง ๆ ที่เป็นในลักษณะเชิงปริมาณ เน้นวิชาที่พัฒนาส่งเสริมนักเรียนในด้านที่เป็นประโยชน์ในการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจเป็นหลัก เหล่านี้ได้ทำให้นักเรียนกลุ่มหนึ่งเป็นผู้ที่ได้เปรียบเนื่องจากทรัพยากรต่าง ๆ ในโรงเรียนนั้นได้ถูกลงทุนไปกับนักเรียนกลุ่มนี้เป็นอย่างมาก ในทางตรงกันข้ามนักเรียนกลุ่มอื่น ๆ ได้ถูกระบบการศึกษาทิ้งไว้ปล่อยปละละเลย และถูกจัดการตีค่าว่าเป็นผู้ที่มีสมรรถนะมาตรฐานต่ำกว่าเกณฑ์ในเกือบจะทุกด้านของโรงเรียน จากประเด็นดังกล่าวนี้นอกจากผู้วิจัยต้องการที่จะเปิดเผยให้เห็นถึงผลของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นสร้างนักเรียนชั้นนำเป็นหลักแล้วผู้วิจัยยังมีความต้องการอย่างยิ่งที่จะชี้ให้เห็นถึงต้นเหตุของปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนเนื่องจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนระบบการศึกษา โดยมีแนวทางการวิเคราะห์ดังนี้

วิเคราะห์สนามของโรงเรียนชั้นนำ

สนามของโรงเรียนชั้นนำนั้นจัดว่าเป็น สนามย่อย (sub field) สนามหนึ่งของสนามการศึกษาทั้งหมดที่ความโดดเด่นของสนามจนสามารถกล่าวได้ว่าเป็น distinguish field ที่อยู่ภายใต้สนามการศึกษา สนามของโรงเรียนชั้นนำนี้เป็นพื้นที่ที่ผู้เรียนแต่ละคนนั้นดำรงอยู่ ตามแต่ทุน ฮาบิทัส ของแต่ละคน และตำแหน่งของผู้เรียนในสนามโรงเรียนชั้นนำก็สามารถเปลี่ยนแปลงเคลื่อนที่ ได้ตลอดเวลาตามแต่ทุนและฮาบิทัสที่เปลี่ยนไป การวิเคราะห์สนามของโรงเรียนชั้นนำนั้นต้องการชี้ให้เห็นว่าในโรงเรียนชั้นนำนี้มี กฎกติกาที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวและมีผลต่อการกำหนดคุณสมบัติของผู้เรียนตั้งแต่แรกเข้า กระบวนการคัดเลือก เช่นการสอบเข้าเรียน การสัมภาษณ์ หรือวิธีการอื่น ๆ ที่ดูเหมือนคัดเลือกนักเรียนจากความรู้ความสามารถ แต่แท้จริงแล้วล้วนเป็นการคัดเลือกผ่านทุนที่ไม่เท่าเทียมกัน ทำให้การคัดเลือกนักเรียนชั้นนำนั้นเป็นการคัดเลือกจากฮาบิทัสที่สอดคล้องกับสถานะของโรงเรียนชั้นนำ

วิเคราะห์กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำในสนามทางวัฒนธรรมของโรงเรียน

กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำนั้นเกิดขึ้นกับนักเรียนผู้ที่มีทุนและฮาบิทัสที่สอดคล้องกับสนามทางวัฒนธรรมของโรงเรียนในระบบการศึกษาไทยเป็นอย่างดี ทำให้นักเรียนนักเรียนกลุ่มนี้เป็นผู้ที่ได้เปรียบจากการแข่งขันภายในสนามของโรงเรียน ผู้วิจัยต้องการชี้ให้เห็นว่าปรากฏการณ์

ดังกล่าวได้ส่งผลต่อนักเรียนกลุ่มที่เป็นนักเรียนชั้นนำและกลุ่มอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเชื่อว่าการวิเคราะห์นี้จะ เป็นประโยชน์ในการจัดการศึกษาให้เกิดความเท่าเทียม และเหมาะสมสำหรับนักเรียนทุกคนต่อไป อันจะส่งผลให้คนในสังคมเห็นว่าการสร้างนักเรียนชั้นนำคือการที่นักเรียนมีทุนและฮาบิทัสที่สอดคล้องกับโรงเรียนชั้นนำและโรงเรียนเหล่านั้นรวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มอบความสนับสนุนต่าง ๆ ใหนักเรียนชั้นนำอย่างไม่เท่าเทียมกัน

การวิเคราะห์ฮาบิทัสและทุนของนักเรียนชั้นนำ

ภายในสนามโรงเรียนชั้นนำอันเป็นพื้นที่แนวระนาบนั้นประกอบไปด้วยตำแหน่งต่าง ๆ ของผู้เรียน นักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนชั้นนำนั้นจะมีตำแหน่งในสนามที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งนักเรียนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันจะมีตำแหน่งในสนามที่ใกล้เคียงกัน การวิเคราะห์ในส่วนนี้จะเป็นการวิเคราะห์ทุนที่นักเรียนชั้นนำครอบครองและกลยุทธ์ในการใช้ทุนเหล่านั้น รวมถึงวิเคราะห์ให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดกับการใช้ทุนอันส่งผลต่อนักเรียนกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่ นักเรียนชั้นนำ และชี้ให้เห็นว่าการที่นักเรียนแต่ละกลุ่มมีฮาบิทัสที่แตกต่างกันในสนามของการศึกษานั้นเป็นผลพวงมาจากการครอบครองทุนชนิดต่าง ๆ ที่ไม่เท่าเทียมกัน การวิเคราะห์ฮาบิทัสและทุนนี้จะช่วยตอบคำถามวิจัยทำให้ทราบถึงลักษณะของนักเรียนชั้นนำและกระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำในโรงเรียนได้

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษากระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำในระบบการศึกษาไทยนั้น ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีวิทยา การศึกษาชาติพันธุ์วรรณาแนววิพากษ์ ซึ่งเป็นการศึกษาที่อยู่ภายใต้กระบวนทัศน์วิพากษ์ (critical paradigm) ภายใต้กระบวนทัศน์แบบวิพากษ์นี้ผู้วิจัยมองว่าความเป็นนักเรียนชั้นนำไม่ได้หยุดนิ่งตายตัว แต่กระบวนการสร้างความเป็นนักเรียนชั้นนำถูกก่อรูปสร้างโดยบริบททางสังคม การเมือง วัฒนธรรม (Neuman, 1997, 82) การศึกษากระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำนี้จึงมิได้ต้องการค้นหาความหมายหรือนิยาม แต่ต้องการที่จะยกระดับความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ดังกล่าวอย่างลึกซึ้งว่าเหตุใด ระบบการศึกษาถึงมีกระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำอย่างไร นอกจากนั้นผู้วิจัยเชื่อว่าผลกระทบจากการจัดการศึกษาที่มุ่งแต่สร้างนักเรียนชั้นนำนั้นได้ถูกคนในสังคมมองข้ามผลกระทบที่เกิดจากปรากฏการณ์ดังกล่าว และเผยแพร่ให้คนในสังคมเห็นแต่มุมมองของความเป็นปกติสุขเท่านั้น แต่แท้จริงแล้วยังมีผลกระทบอีกด้านของกระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำนี้ที่ถูกปิดบังอำพรางซ่อนเร้นแอบแฝงความไม่เท่าเทียมกัน และความไม่ยุติธรรมเอาไว้หน้าตาของผู้วิจัยจึงต้องการเปิดเผยให้เห็นถึงปัญหาอย่างรอบด้านรวมถึงเป็นพลัง (empower) ให้กับนักเรียนที่ได้รับผลกระทบโดยการสะท้อนให้เข้าใจถึงกระบวนการเกิดปัญหาที่เกิดขึ้นจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโลกที่เป็นอยู่ (change the world) (Neuman, 1997, 81)

ชาติพันธุ์วรรณาแนววิพากษ์

คำว่า ethnography นั้นมีรากศัพท์มาจากภาษากรีก โดยเป็นการรวมกันระหว่างคำว่า ethnos และ graphia โดยที่ ethnos แปลว่า ประชาชนหรือชาติ และ graphia แปลว่า การเขียน การศึกษาชาติพันธุ์วรรณานี้จึงมีความหมายถึงการเขียนอธิบายการศึกษาวัฒนธรรมของชาติอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ชาติตะวันตก โดยการเข้าไปฝังตัวอยู่กับคนผู้อาศัยอยู่ในวัฒนธรรมนั้น วิธีวิทยาชาติพันธุ์วรรณาแบบวิพากษ์มีความคล้ายคลึงกับวิธีวิทยาชาติพันธุ์วรรณาในรูปแบบอื่น ๆ ที่ต้องการยกระดับความเข้าใจในกลุ่มคนซึ่งอยู่ในบริบทหนึ่ง เพื่อจะได้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและเพื่อที่จะสะท้อนความหมายของวัฒนธรรมในบริบทนั้น แต่การศึกษาชาติพันธุ์วรรณาแนววิพากษ์นี้มีมุมมองที่ต่างไปจากการศึกษาชาติพันธุ์วรรณาอื่น ๆ คือในเรื่องของวัฒนธรรมที่เชื่อว่าวัฒนธรรมนั้นไม่ได้เป็นเพียงแค่พฤติกรรม กฎ หรือประเพณีของกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นและถ่ายทอดสืบต่อกันมาเพียงเท่านั้น หากแต่วัฒนธรรมเกิดจากโครงสร้างต่าง ๆ ทางสังคม รวมถึงอุดมการณ์ และปัจจัยอื่น ๆ ร่วมกันส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมและวิถีคิด วิถีปฏิบัติขึ้นมา นอกจากนั้น

การศึกษาชาติพันธุ์วรรณนาแนววิพากษ์ยังได้ขยายขอบเขตจากการศึกษาชาติพันธุ์วรรณนาแบบดั้งเดิมโดยเพิ่มประเด็นที่ให้ความสนใจศึกษาในเรื่องของ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (power relation) และประเด็นทางการเมือง (political) อาทิเช่น ชนชั้น, เพศ, เชื้อชาติ, ศักยภาพ ความสามารถ รวมไปถึงอยู่ในการศึกษาด้วย (May & Fitzpatrick, 2019) ทำให้แนวคิดเชิงชาติพันธุ์วรรณนาแนววิพากษ์นั้นมีการตั้งคำถามกับสิ่งที่สังคมเห็นว่าเป็นเรื่องปกติสุข ไม่ว่าจะเป็นความไม่เท่าเทียมของอำนาจ ความเชื่อของโอกาสที่ดีกว่าหรือเรื่องของความเป็นเลิศของบุคคล ซึ่งชุดความคิดเหล่านี้ได้แทรกซึมลึกเข้าไปในตัวคนในสังคมจนเกิดความละเลยในการถุกคิดและตั้งคำถามถึงที่มาที่ไป นักคิดเชิงวิพากษ์จึงต้องการค้นหาความยุติธรรมเพื่อปลดปล่อยและการเปลี่ยนแปลงที่นอกจากจะเกิดกับตนเองแล้วยังคาดหวังต้องการให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจริงในสังคมด้วย ชาติพันธุ์วรรณนาแนววิพากษ์ไม่ใช่การอธิบายปรากฏการณ์แต่เป็นการศึกษาเชิงวิพากษ์ที่อาศัยการตีความและสะท้อนความไม่เท่าเทียม เป็นการยื่นหยัดในการค้นหาสาเหตุและแสวงหาทางออกเพื่อนำไปสู่สังคมที่มีความยุติธรรม (ศิริรักษ์ ศิวารมย์, 2551)

ในวิธีวิทยาแบบชาติพันธุ์วรรณนาเชิงวิพากษ์นั้นไม่ได้ให้ความสำคัญกับอัตวิสัย (subject) หรือวัตถุวิสัย(object)เพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง แต่ทั้งสองด้านนั้นมีความสัมพันธ์กันและร่วมกันสร้างความจริงชุดหนึ่งขึ้นมา ในสนามของการศึกษาตัวแสดงในสังคมพยายามที่จะใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ในการรักษาตำแหน่งของตนเองในสนาม (field) หรือยกระดับตำแหน่งของตนเองเพื่อประโยชน์ให้ตัวแสดงได้เปรียบอยู่เสมอแสดงให้เห็นถึงประเด็นทางการเมืองที่ตัวแสดงนั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับโครงสร้างด้วย สอดคล้องกับ จิม โทมัสที่ได้ให้ความหมายของการศึกษาแบบชาติพันธุ์วรรณนาว่าเป็นวิธีในการถอนรากถอนโคนของมุมมองแบบดั้งเดิมที่มีต่อวัฒนธรรม ถึงแม้ว่าการศึกษาแบบชาติพันธุ์วรรณนาแนววิพากษ์นั้นจะไม่ใช้สิ่งที่ตรงข้ามกับการศึกษาชาติพันธุ์วรรณนาแบบอื่น ๆ แต่ก็ได้มีการเพิ่มเติมรูปแบบของการคิดในเรื่องของ ความสัมพันธ์ของความรู้ สังคมและการเมือง เข้าไปในการศึกษาด้วย (Thomas, 1993, 7)

ความรู้ของผู้วิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาแนววิพากษ์ในสนามวิจัยนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากผู้วิจัยเองต้องการทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในสิ่งที่ผู้ถูกศึกษาเป็นและเคียงข้างผู้คนเหล่านั้นที่ไม่ได้รับความยุติธรรมอันเป็นผลพวงมาจากโครงสร้างทางสังคม การลงสู่สนามวิจัยจึงจำเป็นต้องอาศัยความรู้และมุมมองที่มีต่อโลก ประสบการณ์ ที่มีเข้าสู่สนามวิจัยด้วย เนื่องจากผู้วิจัยเชื่อว่าความจริงที่กำลังศึกษานั้นไม่ได้ ใสซื่อบริสุทธิ์ (naive) แต่ต้องผ่านการตีความและมองอย่างรอบด้านโดยอาศัยความรู้และประสบการณ์ของผู้วิจัยเข้าไปตีความด้วยโดยมีวิธีในการรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต(observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก(in depth-interview) จากนั้น

ผู้วิจัยจะตีความและสะท้อนออกมาเป็นคำอธิบายทั้งในประเด็นของโครงสร้างและวัฒนธรรมอย่างละเอียดถี่ถ้วนที่เรียกว่า “thick description” การเข้าถึงความจริงในการศึกษาชาติพันธุ์วรรณาได้นั้นผู้วิจัยจะต้องคลุกคลี (immersion) อยู่กับคนหรือกลุ่มคนที่ต้องการศึกษาเป็นระยะเวลาหนึ่งพอสมควร โดยที่ไม่ได้มีข้อจำกัดถึงปริมาณของกลุ่มตัวอย่างเป็นสำคัญ แต่ให้ความสำคัญกับความลึกของบริบทและความเข้มข้นของคำอธิบายแทน (Gilbert, 2008, 268)

ขอบเขตของการวิจัย

สนามในการวิจัยที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครหรือปริมณฑล โดยมีคุณลักษณะ เป็นโรงเรียนที่มีคุณลักษณะในการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นสร้างนักเรียนชั้นนำโดยเฉพาะโดยใช้เกณฑ์จากโรงเรียนที่มีอัตราการแข่งขันสอบเข้าสูงในเขตกรุงเทพมหานคร และเป็นโรงเรียนที่มีคะแนนเฉลี่ยการทดสอบระดับชาติหรือ ONET อยู่ใน 50 อันดับแรก

ผู้ให้ข้อมูล

1. บุคคลที่เคยเป็นนักเรียนชั้นนำที่มีอายุ 20 ปี ขึ้นไป และเคยศึกษาอยู่ในโรงเรียนชั้นนำ การเป็นนักเรียนชั้นนำนั้นคือนักเรียนที่มีผลการเรียนในระดับดีมาก (3.50– 4.00) หรือเคยเป็นตัวแทนของโรงเรียนหรือได้รับการคัดเลือกเข้าแข่งขันในระดับชาติ หรือนานาชาติทางด้านวิชาการ
2. ครู อาจารย์ ผู้สอน อายุ 25 ปีขึ้นไปที่มีประสบการณ์สอน หรือฝึกฝนนักเรียนชั้นนำมากกว่า 3 ปีขึ้นไป
3. นักเรียนทั่วไป ที่เคยศึกษาอยู่ในโรงเรียนชั้นนำ ซึ่งได้รับผลกระทบจากกระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำ

การเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง เก็บข้อมูลโดยวิธีสัมภาษณ์และใช้อุปกรณ์บันทึกเสียงในการเก็บข้อมูลโดยผู้ให้ข้อมูลเป็นอดีตนักเรียนชั้นนำในโรงเรียนระดับมัธยม ที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป นอกจากนี้ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ผู้ที่เคยเป็นนักเรียนชั้นนำแล้วยังต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลกลุ่มอื่น ๆ ด้วยคือ ครูผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลนักเรียนชั้นนำโดยเฉพาะ หรือแม้แต่นักเรียนศิษย์เก่าที่ได้รับผลจากการจัดการเรียนการสอนในลักษณะดังกล่าวรวมถึงผู้ปกครองของนักเรียนงานวิจัยนี้จึงใช้วิธีการเลือกตัวอย่างเชิงทฤษฎี (theoretical sampling) เป็นหลัก โดยผู้วิจัยนั้นต้องมีความเข้าใจกรอบแนวคิดและทฤษฎีต่อ

กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำอย่างลึกซึ้งและชัดเจนเสียก่อน จากนั้นจึงนำกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ศึกษามาเป็นเงื่อนไขหลักในการเลือกผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งในเบื้องต้น ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มาจะมีส่วนสำคัญทำให้แนวคิดและทฤษฎีมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น และหลังจากวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลกลุ่มหนึ่งแล้ว เป็นหน้าที่สำคัญของผู้วิจัยที่จะพิจารณาว่ากรอบแนวคิดนั้นมีความสมบูรณ์มากน้อยเพียงใด ขาดข้อมูลที่จะมาเพิ่มเติมเติมกรอบแนวคิดและทฤษฎีในส่วนใดบ้าง แล้วจึงทำการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลอีกจนกว่าผู้วิจัยจะได้ข้อมูลที่มีความอิ่มตัวทั้งเชิงปริมาณของข้อมูล (data saturation) และเชิงทฤษฎี (theoretical saturation) ซึ่งหมายความว่าผู้วิจัยได้ข้อมูลครบถ้วน และไม่พบข้อมูลใดใหม่แล้ว (negative case) นอกจากนั้นข้อมูลที่ได้จะต้องครอบคลุมกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ผู้วิจัยศึกษามาเพื่อนำไปสู่การตอบคำถามการวิจัยได้อย่างครบถ้วนด้วย

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างโดยอาศัยความช่วยเหลือจาก gatekeeper จำนวน 2 ท่าน คือ ท่านแรกคือพล ซึ่งทำงานทางด้านการศึกษาอยู่ในโรงพยาบาลรัฐบาลแห่งหนึ่งในจังหวัดกรุงเทพมหานคร ด้วยหน้าที่การงานทำให้พลมีความสนิทสนมกับแพทย์ที่เข้ามาศึกษาต่อเฉพาะทางในโรงพยาบาลแห่งนี้เป็นจำนวนมากหลายรุ่น จึงเป็นโอกาสอันประจวบเหมาะที่ทำให้พลทำหน้าที่เป็นผู้คัดกรองผู้ให้ข้อมูลและติดต่อของสัมภาษณ์นักเรียนแพทย์เฉพาะทางที่เข้าข่ายเป็นนักเรียนชั้นนำและสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนชั้นนำให้ผู้วิจัย

Gatekeeper คนที่สองนั้นมีชื่อว่า ท๊อป ซึ่งอดีตเคยเป็นนักเรียนในโรงเรียนชั้นนำในระดับมัธยมศึกษา ถึงแม้ว่าชีวิตในช่วงสมัยเรียนของท๊อปค่อนข้างที่จะไม่ใส่ใจในเรื่องวิชาการมากนักแต่การชื่นชอบทำกิจกรรมภายในโรงเรียนและความมีน้ำจิตน้ำใจช่วยเหลือเพื่อน ๆ ร่วมรุ่นอยู่เสมอทำให้ท๊อปได้รับคัดเลือกให้เป็นประธานรุ่นในขณะที่เรียนอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ส่งผลให้ท๊อปนั้นมีช่องทางที่จะติดต่อกับเพื่อนที่เคยเรียนร่วมรุ่นเดียวกันที่เป็นนักเรียนชั้นนำและรวมถึงอาจารย์ผู้สอนอีกด้วยซึ่งให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยชิ้นนี้เป็นอย่างมาก นอกจากนั้นท๊อปยังเข้าข่ายอยู่เกณฑ์กลุ่มนักเรียนทั่วไปของผู้วิจัยอีกด้วย

การสนทนากับผู้ให้ข้อมูลได้แก่กลุ่มนักเรียนชั้นนำจำนวน 7 คน ครูผู้สอนในโรงเรียนชั้นนำ 5 คนและนักเรียนทั่วไปอีก 3 คน ที่ได้รับการศึกษาและมีประสบการณ์เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากกระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำนั้น ทำให้ผู้วิจัยได้ความรู้จากการถ่ายทอดประสบการณ์ที่หลากหลาย

กลุ่มนักเรียนชั้นนำ

สุนิสา จบการศึกษาจากโรงเรียนชั้นนำที่เป็นโรงเรียนสตรีจากกรุงเทพมหานคร ถึงแม้สุนิสานั้นจะสูญเสียคุณพ่อและคุณแม่ตั้งแต่วัยเด็ก แต่การได้คุณป้าและลูกพี่ลูกน้องคอยดูแลเอาใจรวมถึงน้องสาวที่คอยให้กำลังใจจึงทำให้ครอบครัวของสุนิสาไม่ได้รู้สึกถึงการขาดหายไปของคุณพ่อและคุณแม่แต่อย่างใด ในทางกลับกันลูกพี่ลูกน้องที่สุนิสานับถือนั้นก็ยังมีความเอาใจใส่ทางด้านการเรียนเป็นอย่างยิ่ง เป็นแรงผลักดันช่วยให้สุนิสานำเอาเป็นตัวอย่างในการเรียนเลยทีเดียว นอกจากนี้ในตอนมัธยมศึกษาปีที่ 5 สุนิสายังเคยได้รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันระดับประเทศด้านเศรษฐศาสตร์ที่จัดขึ้นโดยมหาวิทยาลัยชั้นนำแห่งหนึ่งในกรุงเทพอีกด้วย ปัจจุบันสุนิสาเป็นนักศึกษาแพทย์เฉพาะทางในโรงพยาบาลแห่งหนึ่ง

เก่ง นักเรียนชั้นนำที่มีความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากครอบครัวที่มีคุณพ่อประกอบอาชีพเป็นผู้พิพากษาและคุณแม่เป็นครู ทำให้เก่งได้รับการปลูกฝังทางด้านวิชาการเป็นอย่างดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งนิสัยรักการอ่านที่คุณแม่มักนำหนังสือมาให้อ่านอยู่เสมอ ถึงแม้เก่งจะเรียนชั้นประถมที่ต่างจังหวัดแต่ด้วยความสามารถทำให้สามารถสอบเข้าโรงเรียนชั้นนำชายล้วนในกรุงเทพได้อย่างไม่มีปัญหา และในสมัยมัธยมปลายนั้นเก่งยังได้เป็นตัวแทนประเทศไทยเข้าแข่งขันคณิตศาสตร์โอลิมปิกที่ประเทศตุรกีอีกด้วย ปัจจุบันเก่งประกอบอาชีพวิศวกรให้กับบริษัทเอกชนแห่งหนึ่งในกรุงเทพ

ก้อง ปัจจุบันประกอบอาชีพแพทย์สังกัดโรงพยาบาลรัฐบาลชื่อดังแห่งหนึ่งในกรุงเทพ ด้วยพื้นเพของก้องเป็นคนทางภาคเหนือในต่างจังหวัดทำให้ก้องในสมัยตอนเรียนมัธยมต้นนั้นต้องยอมเดินทางมาเรียนพิเศษเพื่อติวทวนวิชาเข้าโรงเรียนชั้นนำในกรุงเทพ และด้วยความคิดที่ว่าการศึกษาในกรุงเทพมีความเข้มข้นทางด้านวิชาการมากกว่าประกอบกับคุณพ่อและคุณแม่ของก้องมีอาชีพเป็นแพทย์และพยาบาลทำให้มีฐานะไม่ขัดสนในเรื่องของค่าใช้จ่ายในการเรียนและยังคอยปลูกฝังสั่งสอนเพิ่มเติมในเรื่องของการเรียนอีกด้วย ในที่สุดก้องก็สามารถสอบเข้าโรงเรียนชั้นนำที่เน้นการสอนทางด้านวิทยาศาสตร์ได้

ต่าย ปัจจุบันรับตำแหน่งเป็นนักวิชาการด้านการศึกษาของสถาบันทางการศึกษาระดับประเทศแห่งหนึ่งที่มีหน้าที่ในการจัดทำหลักสูตรและอบรมความรู้ให้กับครูผู้สอนในโรงเรียนต่าง ๆ ต่ายได้รับการศึกษาในโรงเรียนชั้นนำตั้งแต่ระดับประถมเรื่อยมาจนถึงมัธยมปลายและมีผลการเรียนอยู่ในระดับดีมากโดยตลอด จนทำให้ต่ายสามารถสอบเข้ามหาวิทยาลัยชั้นนำได้ตามที่หวังไว้และได้รับทุนในการเรียนต่อในระดับปริญญาเอกที่ต่างประเทศอีกด้วย

เอก ถึงแม้จะเอกจะมีผลการเรียนที่อาจจะไม่โดดเด่นเท่ากับนักเรียนชั้นนำคนอื่น ๆ แต่ด้วยความที่รู้จักช่องทางในการเลือกใช้กีฬาอิงปืนที่เป็นงานอดิเรกยามว่าง สมัครเข้าโควต้าและได้รับคัดเลือกให้เข้าเรียนในคณะแพทยศาสตร์ของสถาบันชั้นนำชื่อดังในกรุงเทพฯ ได้

เค ปัจจุบันทำงานเป็นนักวิเคราะห์ตลาดหลักทรัพย์ของสถาบันทางการเงินแห่งหนึ่ง เคสามารถสอบคัดเลือกผ่านเข้าเรียนในโรงเรียนชั้นนำได้และมีผลการเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายในวิชาสาย วิทยาศาสตร์-คณิต อยู่ในเกณฑ์ดีมาตลอด เคสำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาจากมหาวิทยาลัยชั้นนำ ด้วยความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ในสมัยเรียนและความชื่นชอบในการคิดคำนวณทำให้ เคเริ่มสนใจประเด็นในเรื่องของเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดตัดสินใจเรียนต่อในระดับปริญญาโทด้านเศรษฐศาสตร์และนำวิชาความรู้ที่ได้เรียนมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับวิชาชีพในปัจจุบัน

ฟ้า นักเรียนในโรงเรียนชั้นนำที่มีครอบครัวเป็นกำลังใจสำคัญและคอยสนับสนุนเรื่องการเรียนอยู่ตลอดเวลา ทำให้ฟ้าได้บอกเล่าเรื่องราวประสบการณ์ในชีวิตที่ได้เรียนอยู่ในห้องคิงของโรงเรียนชั้นนำอันเป็นส่วนสำคัญที่มีบรรยากาศการเรียนช่วยให้เธอประสบความสำเร็จจนถึงปัจจุบัน

อาจารย์ผู้สอนในโรงเรียนชั้นนำ

ลัดดาวัลย์ ปัจจุบันอายุ 72 ปี มีประสบการณ์การสอนในโรงเรียนชั้นนำชายล้วนแห่งหนึ่งเป็นเวลาถึง 38 ปี ลัดดาวัลย์เป็นครูผู้แสวงหาความรู้อยู่เสมอและตั้งใจทำงานด้านการสอนอย่างทุ่มเทจริงจัง ทำให้ลัดดาวัลย์ได้ริเริ่มโครงการต่าง ๆ มากมายสำหรับส่งนักเรียนเข้าแข่งขัน และได้รับความไว้วางใจจากทางโรงเรียนให้ทำหน้าที่เป็นครูผู้สอนที่ฝึกฝนขัดเกลานักเรียนที่มากด้วยความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์มาอย่างยาวนาน ถึงแม้ปัจจุบันลัดดาวัลย์จะเกษียณอายุราชการไปแล้วแต่ด้วยความสามารถทางด้านวิชาการยังคงทำให้ลัดดาวัลย์ทำงานทางการศึกษาต่อไปโดยเป็นที่ปรึกษาให้กับโรงเรียนเอกชน

ป้อ อายุ 47 ปี มีประสบการณ์การสอนในโรงเรียนชั้นนำ มากกว่า 20 ปี ปัจจุบันทำหน้าที่เป็นผู้บริหารหลักสูตรนานาชาติโรงเรียนชั้นนำแห่งหนึ่งในใจกลางกรุงเทพมหานคร ด้วยความที่ป้อคลุกคลีกับนักเรียนชั้นนำเป็นเวลายาวนานทำให้ป้อได้ถ่ายทอดเรื่องราวประสบการณ์ตั้งแต่กระบวนการออกข้อสอบที่ใช้สำหรับการคัดเลือกนักเรียน การสอบสัมภาษณ์ รวมถึงกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนที่มีความแตกต่างจากโรงเรียนทั่วไปเป็นอย่างดี รวมถึงประสบการณ์ก่อนที่จะสอนในโรงเรียนชั้นนำที่ป้อเคยสอนอยู่ในสถาบันกวดวิชาชื่อดังมาก่อนทำให้ได้พบเจอนักเรียนที่มีความหลากหลายรวมถึงนักเรียนชั้นนำที่มีลักษณะโดดเด่นกว่านักเรียนคนอื่น

รดา มีประสบการณ์สอนในโรงเรียนชั้นนำระดับมัธยมปลาย 16 ปี เป็นอาจารย์สอนทางด้านฟิสิกส์ให้กับโรงเรียนชั้นนำแห่งหนึ่ง รดาเริ่มต้นทำงานสอนที่โรงเรียนแห่งนี้สมัยก่อตั้งโรงเรียนขึ้นมาใหม่ ๆ ทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงการพัฒนากระบวนการคัดเลือกนักเรียนเพื่อให้ได้นักเรียนที่มีความสามารถทางด้านวิชาการในระดับสูง รวมถึงการจัดการเรียนการสอนที่มีความแตกต่าง เข้มข้นเหนือกว่าหลักสูตรของโรงเรียนอื่น ๆ รวมถึงการสร้างเครือข่ายทางวิชาการระหว่างโรงเรียนชั้นนำด้วยกัน

ยู้ย อายุ 44 ปี ประสบการณ์สอนวิชาชีววิทยาในโรงเรียนชั้นนำถึง 22 ปี ยู้ยได้เล่าประสบการณ์ที่ได้เกี่ยวข้องกับการส่งนักเรียนเข้าโครงการพัฒนาศักยภาพรวมถึงส่งนักเรียนเข้าแข่งขันรับรางวัลพระราชทานซึ่งเป็นรางวัลใหญ่ระดับประเทศ รวมถึงวิธีการเชิญนักเรียนที่ได้รางวัลในการสร้างชื่อเสียงให้กับโรงเรียนอีกด้วย เหล่านี้มันได้สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำเป็นอย่างดี

ปรีชา อายุ 40 ปี มีประสบการณ์สอนโรงเรียนชั้นนำ 13 ปี ปัจจุบันดำรงตำแหน่งหัวหน้ากลุ่มสาระวิชาคณิตศาสตร์ที่โรงเรียนชั้นนำแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ ด้วยความรับผิดชอบตามตำแหน่งนั้นทำให้ปรีชาได้ถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการคัดเลือกนักเรียนเข้าโครงการ รวมถึงการที่ปรีชาทำหน้าที่สอนทั้งมัธยมต้นและมัธยมปลายส่งผลตัวเองให้เห็นการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นนำและได้ถ่ายทอดประสบการณ์ต่าง ๆ ให้กับงานวิจัยนี้ด้วย

นักเรียนทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำ

พราว เป็นนักเรียนสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนชั้นนำในกรุงเทพฯ เป็นผู้ที่ครอบครองทั้งทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมที่ค่อนข้างสูง โดยที่บ้านมีฐานะดี ครอบครัวคุณพ่อทำงานทางด้านกฎหมายมีตำแหน่งสูงในแวดวงราชการ อย่างไรก็ตามด้วยความที่พราวดีนั้นประสบปัญหากับการเรียนวิชาคณิตศาสตร์มาโดยตลอดตั้งแต่มัธยมต้น และโรงเรียนที่เธอเรียนนั้นเป็นโรงเรียนที่มีความเข้มข้นทางด้านคณิตและวิทย์เป็นพิเศษทำให้พราวได้บอกเล่าเรื่องราวความอึดอัดใจเมื่อยามที่ชั่วโมงคณิตศาสตร์มาเยือน อย่างไรก็ตามพราวได้ตัดสินใจเลือกเรียนในสายวิชาศิลป์ภาษาแทนสายวิชาอย่างวิทย์-คณิตอันเป็นที่นิยมในโรงเรียนชั้นนำ ส่งผลทำให้พราวมีความสุขขึ้นจากการตัดสินใจดังกล่าว

ท๊อป สามารถสอบคัดเลือกได้เข้าเป็นนักเรียนชั้นนำที่มีความเก่าแก่ที่สุดโรงเรียนหนึ่งในกรุงเทพฯ ถึงแม้ว่าด้วยนิสัยที่ชื่นชอบในการทำกิจกรรมนอกห้องเรียนมากกว่า ทำให้ท๊อปนั้นไม่ได้ค่อยแบ่งเวลามาให้ความสนใจกับการเรียนมากนัก และความชุกชอนเกรในวัยมัธยมทำให้ท๊อปนั้นจัดอยู่ในกลุ่มของเด็กหลังห้องที่ไม่เรียนหนังสือและยังมีพฤติกรรมไม่เข้าเรียนในบางวิชา

อีกด้วย ถึงแม้ทีออปจะมีนิสัยที่ไม่ใส่ใจด้านการเรียนแต่ด้วยทุนต่าง ๆ ที่ได้สะสมมานั้นก็ทำให้ทีออปสามารถเข้าเรียนในสายวิชาชีพ-คณิตในระดับมัธยมปลายได้และยังได้เรียนในห้องคิงอีกด้วย นอกจากนี้การที่ทีออปเป็นผู้ที่ชื่นชอบทำกิจกรรมในชุมนุมและช่วยงานกิจกรรมโรงเรียนอยู่เสมอ ทำให้ทีออปได้รับคัดเลือกให้เป็นประธานรุ่นของโรงเรียนอีกด้วย

ตัดดาวปัจจุบันเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยปีที่ 4 คณะอักษรศาสตร์ในมหาวิทยาลัยมีชื่อเสียงแห่งหนึ่ง ตัดดาวได้ถ่ายทอดเรื่องราวสมัยมัธยม ในโรงเรียนชั้นนำที่มีประสบการณ์คล้ายกันกับพราวที่ประสบปัญหาในด้านการเรียนวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์เสมอ ซึ่งแม้จะใช้เวลาพยายามมากเท่าไรคะแนนสอบนั้นก็ยังไม่เป็นที่น่าพอใจอยู่ดีและด้วยความรู้สึกที่ว่าโรงเรียนชั้นนำในมัธยมศึกษาตอนต้นนั้นมีการส่งเสริมให้กับสายการเรียนทางด้านวิชาชีพ-คณิตเป็นพิเศษ ทำให้เธอตัดสินใจย้ายไปเรียนสายภาษาที่โรงเรียนชั้นนำอีกแห่งหนึ่งแทน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยเลือกใช้การวิเคราะห์แบบแก่นสาระ(thematic analysis)เป็นวิธีหนึ่งที่ใช้กับงานวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งเหมาะกับงานวิจัยที่มีจำนวนข้อมูลเป็นจำนวนมากและผู้วิจัยใช้ทฤษฎีที่หลากหลายมากกว่าหนึ่งทฤษฎี การวิเคราะห์แบบแก่นสาระนั้นเป็นวิธีที่ใช้ในการสกัด(extract)ถอดความหมายจากข้อความหรือข้อมูลที่ได้มา จากนั้นทำการลงรหัสข้อมูลเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลกับทฤษฎี นำไปสู่การสรุปที่มีความแม่นยำ ตรงประเด็น ง่ายกระชับต่อความเข้าใจมากขึ้น ซึ่งการวิเคราะห์แบบแก่นสาระนี้มีข้อดีตรงที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับงานวิจัยที่ใช้หลายทฤษฎีในการศึกษา โดยมีขั้นตอนดังนี้ (Maguire & Delahunt, 2017)

1. สร้างความคุ้นเคยกับข้อมูล (familiarizing) ผู้วิจัยจะต้องนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปถอดเทปคำต่อคำอย่างละเอียด เนื่องจากการเปลี่ยนของคำเพียงเล็กน้อยมีผลทำให้การตีความของข้อมูลไม่ตรงกับสิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลต้องการสื่อสาร ผู้วิจัยจะต้องทำการอ่านข้อมูลที่ได้มาอย่างละเอียดเพื่อให้มีความคุ้นเคยกับทุกด้านของข้อมูล

2. การลงรหัส (generating codes) เนื่องจากข้อมูลที่ได้มาจากการถอดเทปนั้นประกอบไปด้วยข้อความที่มีจำนวนมาก มีความหลากหลาย การลงรหัสจึงเป็นการสร้างชุดความคิดหรือเป็นการติดป้ายชื่อให้กับความหมายของข้อมูลตรงประเด็นกับเรื่องที่ต้องการวิเคราะห์ เพื่อจัดการให้ข้อมูลที่หัวข้อแก่นสาระหรือ theme เดียวกันอยู่ด้วยกัน

3. การค้นหาแก่นสาระ (searching for theme) เป็นการจัดการรหัสที่มีลักษณะเหมือนกันเข้าไว้ด้วยกันเป็นกลุ่มแล้วจากนั้นตั้งชื่อกลุ่ม เพื่อความสะดวกในการจัดประเภทของข้อมูล

4. ทบทวนแก่นสาระ (reviewing theme) ผู้วิจัยต้องพิจารณาข้อมูลที่ถูกจัดการอยู่ในแต่ละ theme ควรจะมีความหมายที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ส่วน theme ในแต่ละชุดต้องมีความหมายแยกกันอย่างชัดเจน

5. ระบุชื่อแก่นสาระ (defining and naming theme) เมื่อผู้วิจัยได้ทำการทบทวนข้อมูลที่อยู่ในแต่ละ theme เรียบร้อยแล้ว จะทำให้ผู้วิจัยทราบถึงเนื้อหาส่วนสำคัญที่เรียกว่า essence ของ theme ที่จะบอกว่าข้อมูลที่ได้จะนำพาผู้วิจัยไปในแนวทางใด ผู้วิจัยจะต้องวิเคราะห์และตีความส่วน theme ที่สำคัญและมีความน่าสนใจเพื่อนำไปสู่การเขียนรายงานต่อไป

6. สร้างรายงาน (producing the report) เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ผู้วิจัยต้องเขียนรายงานอย่างส่วนที่เรื่องที่มีความสำคัญอย่างตรงไปตรงมา มีตรรกะ และมีความน่าสนใจ

บทที่ 4

กระบวนการและผลของการสร้างนักเรียนชั้นนำในสนามทางวัฒนธรรมของโรงเรียนชั้นนำ

โรงเรียนชั้นนำจัดว่าเป็นสนามแห่งอำนาจ (force field) และเป็นสนามทางวัฒนธรรม โดยมีเหตุผลสนับสนุนสองประการคือ ประการแรกโรงเรียนชั้นนำนั้นเป็นสนามแห่งอำนาจเนื่องจากภายในสนามของโรงเรียนชั้นนำมีการจัดการ แบ่ง แยก จัดอันดับ จัดกลุ่มปัจเจกที่อยู่ในสนามอยู่เสมอและสนามนี้ยังให้ประโยชน์แก่ปัจเจกเฉพาะบางกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มปัจเจกในระดับที่ได้ประโยชน์เป็นผลตอบแทนในรูปของทุนต่าง ๆ ทั้งทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนสัญลักษณ์ ในขณะที่เดียวกันก็สร้างความไม่เท่าเทียมและหยิบยื่นความเสียเปรียบให้กับปัจเจกกลุ่มอื่น ๆ ที่อยู่ในสนามด้วย ประการที่สองสนามทางวัฒนธรรมนี้มีลักษณะที่ต้องการกลุ่มคนที่มีลักษณะนิสัย มีรสนิยมคล้ายคลึงกัน เป็นกลุ่มคนระดับเดียวกันเข้าไปในสนามและกีดกันกลุ่มคนระดับอื่นโดยเฉพาะบุคคลที่มีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจที่ต่ำกว่าออกไป สำหรับบุคคลเหล่านั้นลักษณะที่ปัจเจกแสดงออกมาได้ถูกเรียกว่า ปฏิบัติการ (practice) อันได้แก่ลักษณะท่าทาง นิสัย ความฉลาด ความสามารถ ปฏิบัติการเหล่านี้เกิดจากปริมาณของทุนชนิดต่าง ๆ คือ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนสัญลักษณ์ ที่ปัจเจกสะสมไว้ เหตุที่กล่าวว่าสนามของโรงเรียนชั้นนำเป็นสนามทางวัฒนธรรมก็เพราะว่าสนามของโรงเรียนชั้นนำมีความต้องการนักเรียนที่มีปฏิบัติการหรือมีลักษณะความเป็นชนชั้นนำ ในขณะที่เดียวกันสนามทางวัฒนธรรมนี้ก็จะผลักดันกลุ่มคนที่มีปฏิบัติการที่ผิดแปลกแตกต่างให้ออกจากสนามหรือมิให้ประโยชน์กับกลุ่มคนพวกนี้ ดังนั้นผู้ที่ได้ประโยชน์จากระบบการศึกษาจึงคือกลุ่มคนที่มีความได้เปรียบในสังคมซึ่งเป็นเจ้าของทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางสังคมในระดับสูงอยู่ก่อนแล้ว ในบทนี้ผู้วิจัยจึงได้เสนอผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสองประเด็นด้วยกันคือ 1) กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำเพื่อให้เห็นถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่เป็นแบบแผน กฎ และพิธีการที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียนโรงเรียนชั้นนำ รวมถึงการแปลงทุนภายในโรงเรียนชั้นนำและ 2) ผลที่เกิดจากการสร้างนักเรียนชั้นนำที่ส่งผลต่อทั้งตัวนักเรียนชั้นนำเองและนักเรียนกลุ่มอื่น รวมถึงผลที่มีต่อครอบครัวและสังคม

1. กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำ

1.1 การจัดการนักเรียนในโรงเรียนชั้นนำ

โรงเรียนชั้นนำเป็นพื้นที่ทางสังคมที่มีแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน มีกฎ และพิธีการและกระบวนการต่าง ๆ ที่ได้ผลิตสร้างอำนาจให้กับโรงเรียนชั้นนำนับตั้งแต่การคัดเลือกผู้ที่ประสงค์จะเข้าสู่สนามและจัดการผู้ที่เข้ามาในสนามตลอดจนการแบ่งแยกนักเรียน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการจัดการเรียน การจัดการนักเรียนชั้นนำนี้มันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนทุกคนที่อยู่ภายในโรงเรียนชั้นนำ ไม่ว่าจะผู้เรียนเหล่านั้นจะมีผลการเรียนเป็นเช่นไรมีทุนเบื้องหลังอย่างไร การจัดการนักเรียนนั้นเริ่มต้นด้วยการคัดเลือกนักเรียนสู่สนามและเมื่อได้นักเรียนที่มีความสามารถเพียงพอที่จะเรียนในโรงเรียนชั้นนำได้แล้วนั้น นักเรียนทั้งหมดจะถูกกระบวนการจำแนก แบ่งออกเป็นกลุ่ม ๆ ตามความสามารถ มีการจัดอันดับ การวัดประเมินผลอยู่เป็นระยะ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวถูกทำให้ดูเหมือนมีความเป็นกลางและยุติธรรมสำหรับทุกคน หากแต่ในความเป็นจริงกลับเต็มไปด้วยการจัดการที่ไม่เท่าเทียมอันมีรากฐานมาจากทุนที่ไม่เท่าเทียมกันของนักเรียนตลอดจนผู้ปกครองของแต่ละคน

ทุน:เกณฑ์ในการคัดเลือกนักเรียนเข้าสู่สนาม

โรงเรียนชั้นนำนั้นมีความต้องการผู้เรียนที่มีความสามารถสูงให้เข้ารับการศึกษาในโรงเรียน โดยมากแล้วโรงเรียนมักจะใช้การสอบคัดเลือกเพื่อให้ได้นักเรียนที่มีความสามารถทางวิชาการ สามารถรองรับระบบการเรียนการสอนจากโรงเรียนได้ แต่การคัดเลือกนักเรียนเข้าเรียนในโรงเรียนชั้นนำนั้นด้วยความสามารถทางด้านวิชาการ การคิดคำนวณ และทำข้อสอบนั้นเป็นแค่เพียงสิ่งที่สังคมรับรู้เข้าใจเท่านั้น การสอบคัดเลือกเข้าสู่โรงเรียนชั้นนำนั้นไม่ได้เป็นไปเพื่อวัดความสามารถทางวิชาการอย่างเดียวนั้น แต่กลับมีสิ่งที่อยู่เบื้องหลังการคัดเลือกที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียม เพราะการมีความรู้ความสามารถทางวิชาการระดับสูงไม่เป็นแค่เพียงผลจากการได้รับการศึกษาในระดับการศึกษาก่อนหน้าตามหลักสูตรมาอย่างครบถ้วน หรือเป็นความสามารถทางสติปัญญาของผู้เข้ารับการศึกษาเท่านั้น ความรู้ความสามารถทางวิชาการที่นำมาสอบกันนั้นยังประกอบไปด้วยการสั่งสมทุนชนิดต่าง ๆ จนกลายเป็นผู้ที่มีความสามารถตามที่โรงเรียนกำหนด ซึ่งทุน (capital) ที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงใน ปฏิบัติการสร้างนักเรียนชั้นนำในระบบการศึกษาไทยทั้งหมดนี้มีได้หมายถึงทุนทางการศึกษาที่มอบให้กับผู้เรียน แต่ต้องการสื่อถึงทุนประเภทต่าง ๆ ที่ปรากฏในมโนทัศน์ของบูดีเยอร์ที่ผู้เรียนสะสมไว้จนสร้างความแตกต่างระหว่างผู้เรียนด้วยกันและนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันในสนามของโรงเรียนชั้นนำ หนึ่งความรู้ความสามารถทางวิชาการที่ใช้วัดกันในการสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนชั้นนำไม่ได้เป็นผลจากความเป็นเลิศทางสติปัญญาของนักเรียนเพียงอย่างเดียวหากแต่เป็นผลมาจาก

ทุนชนิดอื่น ๆ ที่นักเรียนสะสมมาก่อนหน้า ดังนั้นนักศึกษาของการคัดเลือกนักเรียนจึงไม่ใช่เพียงการวัดกันที่ความรู้ทางด้านวิชาการแต่การสอบคัดเลือกเป็นการแข่งขันเพื่อให้ได้นักเรียนที่เก่งตามที่โรงเรียนต้องการหากแต่เบื้องหลังความเก่งนั้นมีความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงและการสะสมทุนอยู่เบื้องหลัง

ความยากของข้อสอบคัดเลือกและเนื้อหาสอบที่มักจะเกินกว่าความรู้ในห้องเรียนทำให้การติวหรือการเรียนกวดวิชาเพื่อสอบเข้าโรงเรียนชั้นนำเป็นสิ่งจำเป็นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้เรียนนั้นจึงจำเป็นต้องใช้ทุนทางเศรษฐกิจเพื่อให้เป็นประโยชน์ในการสอบคัดเลือกดังนั้นผู้ที่ถือครองทุนทางเศรษฐกิจสูงจึงมีความได้เปรียบในสนามการสอบคัดเลือกเป็นอย่างมาก ครูผู้สอนในโรงเรียนชั้นนำท่านหนึ่งได้ยืนยันถึงระดับความยากในการออกข้อสอบซึ่งส่วนใหญ่เป็นแนวคิดวิเคราะห์เพื่อใช้ในการคัดเลือกนักเรียนของโรงเรียนชั้นนำ “ข้อสอบถือว่ายากเพราะว่าข้อสอบเราเป็นข้อสอบแบบวิชาการและอย่างที่บอกเราเป็นโรงเรียนพหุปัญญา เพราะฉะนั้นข้อสอบเองก็ต้องวัดเด็กในแต่ละด้านได้”

นอกจากข้อสอบที่ต้องการวัดนักเรียนอย่างเข้มข้นแล้ว ระดับความยากของข้อสอบในการสอบคัดเลือกที่ไม่เน้นวิธีการท่องจำแต่ต้องอาศัยการวิเคราะห์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวิชาหลักที่มีระดับความยากมากกว่าข้อสอบของโรงเรียนทั่วไป การที่โรงเรียนชั้นนำออกข้อสอบในระดับการวิเคราะห์และทำให้ข้อสอบมีความยากเพิ่มขึ้นนั้นนอกจากจะเพื่อคัดทิ้งนักเรียนที่ไม่มีความสามารถทางวิชาการเพียงพอเหมาะสมกับโรงเรียนชั้นนำแล้ว ยังเป็นการคัดนักเรียนที่ไม่ได้มีฮาบิทัสสอดคล้องกับการเรียนในโรงเรียนชั้นนำที่ออกไปด้วย เนื่องจากการเรียนในโรงเรียนชั้นนำนั้นมีเป้าประสงค์เพื่อสนองต่อการพัฒนาประเทศภายใต้ระบบทุนนิยมอุตสาหกรรม ดังนั้นจึงต้องการนักเรียนที่ประกอบไปด้วยทักษะในด้านการคิดวิเคราะห์ประมวลผลรวมถึงทักษะการตัดสินใจ ซึ่งโรงเรียนชั้นนำทำหน้าที่ในการผลิตซ้ำและสร้างนักเรียนที่มีความสามารถสูงเพื่อป้อนเข้าสู่ระบบทุนนิยมดังกล่าว ข้อสอบในการคัดเลือกนักเรียนเข้าเรียนจึงเปรียบได้กับการร่อนตะแกรงเพื่อคัดเลือนักเรียนที่มีฮาบิทัสสอดคล้องกับนักเรียนโรงเรียนชั้นนำเข้ามาสู่โรงเรียนไว้ ทั้งนี้ก็เพื่อคัดคนที่มีฮาบิทัสสอดคล้องกับการเพิ่มประสิทธิภาพให้กับระบบทุนนิยมในอนาคตนั่นเอง

“ก็จะทำให้ข้อสอบมีความหลากหลายมีความซับซ้อนไม่ใช่แนวท่องจำ เราก็จะใช้ทฤษฎีของบลูม เพื่อให้ข้อสอบมันวิเคราะห์ได้ เอาไปใช้ได้ สามารถปรับและสังเคราะห์ออกมา มันไม่ใช่ข้อสอบที่อ่านปุ๊บตอบปั๊บ อ่านปุ๊บตอบปั๊บ เก็บข้อมูลไม่ใช่หรือเป็นความจำอย่างเช่นวิชาวิทยาศาสตร์ ถ้าเห็นตัวนี้แล้วตอบไม่ใช่ข้อสอบของเรา ...มันต้องก้าวไปอีกขั้นหนึ่ง”

นอกเหนือจากระดับความยากในการวิเคราะห์ที่ผู้เรียนต้องใช้ในการทำข้อสอบคัดเลือกแล้ว ความเชี่ยวชาญชำนาญในการทำข้อสอบ ที่ต้องอาศัยประสบการณ์ในการฝึกทำข้อสอบลักษณะแนวสอบเข้าหลาย ๆ ครั้ง การฝึกฝน เทคนิคในการเลือกตัวเลือกอันเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการทำข้อสอบได้ตามที่ตั้งเป้าไว้

ตัวอย่างข้อสอบอาจจะประมาณว่าข้อใดในสี่ข้อนี้ข้อใดถูกนั้นแปลว่าเด็กจะต้องทำได้ที่สี่ข้อ วิเคราะห์ได้ทั้งสี่ข้อ เด็กก็ต้องคิด ๆ ว่าในแต่ละข้อย(ตัวเลือก) คุณจะต้องคิดทั้งสี่ข้อ และดูคำตอบว่าถูกหรือเปล่า หรือบางข้อสอบ...เออข้อที่หนึ่ง ข้อใดต่อไปนี้ได้คำตอบเท่ากับเจ็ด แปลว่าคุณจะต้องคิดตั้งแต่หนึ่งสองสามสี่เลยทำคำนวณออกมาให้ได้เจ็ด นี่มันจะเป็นความที่ต้องคิดอีกชั้นหนึ่ง มันยากแต่ก็ตื่นเด็กก็ได้ใช้หลาย ๆ อย่าง

นอกจากผู้ที่มีทุนทางเศรษฐกิจมากกว่าจะได้เปรียบในสนามการคัดเลือกเนื่องจากสามารถนำทุนทางเศรษฐกิจไปแปรเปลี่ยนเป็นการเรียนกวดวิชาเพื่อสอบเข้าแล้วนั้น ข้อสอบคัดเลือกที่มีความซับซ้อนและต้องใช้การคิดวิเคราะห์ในการหาคำตอบเป็นส่วนมากยิ่งทำให้การสอบคัดเลือกนั้นเป็นการกีดกันนักเรียนที่ไม่มีทุนต่าง ๆ อันสอดคล้องกับการสนับสนุนให้มีความสามารถทางวิชาการในระดับสูง ผู้ที่ถูกคัดเลือกเอาไว้จึงมักจะเป็นนักเรียนที่มีความสามารถสูงอันได้มาจากการมีและเข้าถึงทุนมากกว่าทั้งการสั่งสมมาจากครอบครัวและการสั่งสมมาจากโรงเรียน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือเกณฑ์การคัดเลือกนักเรียนของโรงเรียนชั้นนำที่ถูกตั้งไว้เป็นเกณฑ์ในการคัดกรองผ่านฮาบิทัสของนักเรียนที่จะต้องได้รับการสั่งสมทั้งมาจากครอบครัว (primary habitus) และในส่วนของโรงเรียนเดิมที่ตนเรียนมา (secondary habitus) ความยากของข้อสอบจึงไม่ใช่ความยากในเชิงเนื้อหาและทักษะการคิดคำนวณแต่เป็นความยากในการเข้าถึง สั่งสมทุนและฮาบิทัส ของตนเองจากครอบครัวและโรงเรียน

นอกจากจะมีการคัดเลือกด้วยข้อสอบแล้วโรงเรียนชั้นนำยังทำการคัดเลือกนักเรียนด้วยการสอบสัมภาษณ์อีกด้วย ซึ่งการสอบสัมภาษณ์นี้แม้จะถูกระบุมีจุดประสงค์ไว้เพื่อวัดทัศนคติด้านการศึกษาหรือประวัติภูมิหลังของผู้ปกครองและนักเรียน แต่เป้าหมายหรือสิ่งที่เกิดขึ้นแท้จริงของการสอบสัมภาษณ์คือการสำรวจทุนชนิดต่าง ๆ ของผู้ปกครองรวมถึงวิธีการถ่ายทอดฮาบิทัสระหว่างผู้ปกครองและนักเรียนด้วย ดังนั้นบทสนทนาหรือคำถามในการสัมภาษณ์จึงมักมุ่งไปที่ประเด็นหน้าที่การงาน อาชีพ รายได้ สถานภาพของครอบครัว “จะถามเกี่ยวกับว่า คุณพ่อคุณแม่ทำงานอะไร ดูแลลูกอย่างไร มีเวลาขนาดไหน นี่คือการสอบสัมภาษณ์ที่เพิ่งมามีระยะหลัง แล้วก่อนตอนที่ครูสอนใหม่ ๆ มันจะมีสอบสัมภาษณ์แบบนี้” ซึ่งการสัมภาษณ์ถึงภูมิหลังของครอบครัวนี้มีผลทั้งทางตรงและทางอ้อมในการรับนักเรียนเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนชั้นนำทั้งในการตัดสินใจเมื่อ

ผลการสอบข้อเขียนไม่สามารถตัดสินได้และบรรดาความสนับสนุนที่ครอบครัวสามารถให้กับนักเรียนได้ในอนาคต

“สอบสัมภาษณ์ก่อนแล้วค่อยสอบข้อเขียน เพราะว่าสัมภาษณ์เอาไว้ดูประกอบ ถ้าคะแนนเท่า ๆ กัน เพราะถ้าสอบข้อเขียนไปก่อน ได้ข้อเขียนแล้วตกลับสัมภาษณ์หนึ่งงานเข้าเลยถูกไหมคะ ถ้าไม่ถ้อยเปลี่ยเสียขา ขนาดพิการเรายังรับเลย เด็กนั่งรถเข็นเราก็รับคะ เพราะว่าถือว่าทุกคนมีสิทธิ์เท่าเทียมกัน ...สัมภาษณ์ผู้ปกครองด้วยคะ ก็ถึงฐานะทางการเงินหรืออะไรอย่างนี้ ค่าใช้จ่ายอะไรทำนองนี้ ความพร้อมที่จะเรียนอะไรอย่างนี้ ความพร้อมของเด็กความพร้อมของผู้ปกครองที่จะบริการลูกที่จะเรียนได้ ให้เรียนได้ตลอดต่อเนื่อง”

การสอบคัดเลือกเป็นวิธีการสำคัญที่ช่วยสร้างความแข็งแกร่งให้กับโรงเรียนชั้นนำเป็นอย่างดี กล่าวคือทำให้สามารถคัดเด็กที่มีความพร้อมและมีความสามารถทางวิชาการระดับสูง ซึ่งการพิจารณาในลักษณะนี้จะเห็นได้ว่านักเรียนที่จะมีความสามารถผ่านการคัดเลือกโดยส่วนใหญ่ก็คือผู้ที่เข้าถึงทุนต่าง ๆ ได้ดีกว่าคนอื่น ๆ อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาหนึ่งที่รัฐมีนโยบายยกเลิกการสอบเข้าและเน้นให้โรงเรียนใช้วิธีการรับนักเรียนในเขตพื้นที่บริการใกล้โรงเรียน นั้นทำให้โรงเรียนชั้นนำหลายแห่งได้รับผลกระทบเนื่องจากโรงเรียนนั้นไม่สามารถคัดเลือกนักเรียนตามแนวทางเดิมของตนเองได้แต่ถูกบังคับโดยนโยบายให้รับนักเรียนจากพื้นที่ใกล้บ้านแทน นโยบายดังกล่าวดูเหมือนจะสร้างความเสมอภาคและสอดคล้องกับพื้นที่ตลอดจนความต้องการของประชาชนที่อยู่ในพื้นที่บริการของโรงเรียนชั้นนำ แต่ความเป็นโรงเรียนชั้นนำไม่ได้ปรากฏอยู่แต่ในการสอบคัดเลือกดังนั้นแม้จะมีการจับสลากหรือรับเด็กในพื้นที่บริการเข้าเรียนโดยไม่ต้องสอบ ตัวนักเรียนเองเมื่อเข้าสู่โรงเรียนก็ประสบปัญหาเช่นเดิมเพราะนักเรียนหาได้มีทุนหรือทรัพยากรตลอดจนความคิดหรือการแสดงออกที่สอดคล้องกับโรงเรียนชั้นนำไม่

นโยบายรับนักเรียนจากพื้นที่ในเขตบริการได้ส่งผลให้เกิดขาดแคลนทรัพยากรหรือนักเรียนที่มีความสามารถอันเป็นฐานในการสร้างนักเรียนให้กลายเป็นนักเรียนชั้นนำ และนอกจากนักเรียนส่วนหนึ่งจะประสบปัญหาทางด้านการเรียนแล้วยังส่งผลให้โรงเรียนประสบปัญหาอีกด้วยเนื่องจากสนามของโรงเรียนชั้นนำทำให้ความคิดความเชื่อ ตลอดจนพื้นฐานการจัดการเรียนการสอนของครูไม่เอื้อต่อการพัฒนาเด็กที่มีความอ่อนด้อยทางวิชาการ โรงเรียนชั้นนำจึงได้มีความพยายามต่อรองนโยบายดังกล่าวกับผู้อำนาจในการกำหนดนโยบาย จนทำให้โรงเรียนสามารถจัดทำกรสอบคัดเลือกนักเรียนได้ดังเช่นเดิม และนั่นสะท้อนให้เห็นว่าการคัดเลือกนักเรียนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับโรงเรียนชั้นนำ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้นักเรียนที่มีคุณลักษณะต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ กติกา และแบบแผนที่โรงเรียนเป็นอยู่

“เนื่องจากทางประเทศชาติเราเนี่ย ให้เด็กในเขตพื้นที่บริการเยอะ โรงเรียนเราก็เลยได้เด็กที่ค่อนข้างจะไม่โอเค อาจจะได้เด็กที่อ่อนด้อยที่อยู่ในพื้นที่ ครูก็เห็นท่านรัฐมนตรีมาดูงานที่ห้องเด็กเก่งที่ครูดูแลอยู่ ครูก็บอกว่าท่านว่าครูไม่มีเด็กจะเจียรระโนแล้ว เพราะว่าเพชรมันหายหมดแล้วก็เลยขอท่านว่าเราจะทำห้องเรียนพิเศษเพื่อจะสอบเด็กเข้า 2 ห้อง ก็เลยได้เด็กสอบเข้ามา 2 ห้อง ซึ่งมีแค่สามโรงเรียนแรกของประเทศ โรงเรียนครูเป็นหนึ่งในนั้น เป็นเด็กโครงการความสามารถพิเศษทางการเรียน”

จากคำให้สัมภาษณ์ของครูผู้สอนในโรงเรียนชั้นนำดังกล่าวทำให้เห็นถึงผลกระทบได้ว่าหากโรงเรียนเปลี่ยนเกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกนักเรียนจากกระบวนการสอบคัดเลือกที่แฝงจุดประสงค์ในการตรวจสอบความสอดคล้องเรื่องทุนและฮาบทิสของนักเรียนมาเป็นการคัดเลือกนักเรียนจากถิ่นที่อยู่อาศัยที่ใกล้โรงเรียนนั้น ทำให้โรงเรียนชั้นนำประสบปัญหาไม่สามารถพัฒนาต่อยอดในการสร้างนักเรียนไปสู่ความเป็นนักเรียนชั้นนำได้ ที่สุดแล้วการต่อรองระหว่างผู้สอนกับผู้ที่กำหนดนโยบายจึงเกิดขึ้นและได้ผลสรุปที่เป็นประโยชน์ต่อทั้งโรงเรียนชั้นนำและรัฐด้วยกันทั้งสองฝ่าย ถึงแม้รัฐจะมีนโยบายให้นักเรียนได้เรียนในโรงเรียนที่ใกล้บ้านแต่การเปิดช่องทางพิเศษให้กับโรงเรียนชั้นนำในการรับคัดเลือกนักเรียนโดยการสอบเข้าสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและจำเป็นของกระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำที่ต้องอาศัยการคัดเลือกด้วยการสอบเข้าเป็นอย่างดี

กระบวนการจำแนกนักเรียนโดยเกณฑ์วิชาการ

หลังจากการสอบคัดเลือกนักเรียนสิ้นสุดลงเรียบร้อยแล้ว การแบ่งกลุ่มนักเรียนในโรงเรียนชั้นนำนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญในการที่โรงเรียนจะต้องรับหน้าที่พัฒนานักเรียนให้มีความสามารถมากขึ้นและในขณะเดียวกันก็เป็นการซ่อมเสริมนักเรียนที่อ่อนด้านการเรียนอีกด้วย หากมองในมุมถึงผลประโยชน์ต่อตัวนักเรียนแล้วการจำแนกแบ่งนักเรียนตามระดับความสามารถนี้เป็นสิ่งที่เหมาะสมผลเพราะจะทำให้กระบวนการจัดการเรียนการสอนง่ายขึ้นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น หากมองอย่างผิวเผินแล้วเกณฑ์ที่โรงเรียนเลือกใช้นั้นมักเป็นเกณฑ์ที่ชัดเจนสามารถวัดนักเรียนได้ ซึ่งโดยส่วนมากจะใช้ผลการเรียนเฉลี่ยหรือคะแนนสอบเป็นเกณฑ์ในการจำแนกนักเรียนแยกนักเรียนเก่งออกมาเพื่อพัฒนาส่งเสริมนักเรียนระดับบน

“พอสอบเข้าไปเสร็จปุ๊บ ก็คือเหมือนเด็กที่สอบเข้าโรงเรียนมันจะมีสอบแค่ประมาณ 80 คน และเป็นเด็กพื้นที่บริการ เด็กความสามารถพิเศษอะไรอย่างนี้ ก็คือทุกคนจะต้องเรียนปรับพื้นฐาน 1 คอร์ส ช่วงเดือนเมษา และก็สอบอีกรอบหนึ่งหลังเรียนปรับพื้นฐานโรงเรียนเขาใช้เกณฑ์สอบตรงนี้ เพราะเท่าที่ดูแบบเหมือนถามคะแนนสอบของเพื่อน คือเหมือน

ในห้องหมอกก็จะเป็นคนที่สอบเข้าเกือบหมดทั้งห้อง ค่ะ หรือว่าถ้าเป็นเด็กพื้นที่อย่างนี้ ก็จะเป็นเด็กในพื้นที่ที่สอบเข้าได้คะแนนใกล้เคียงกัน”

แม้ว่าจะมีการเรียนปรับพื้นฐานแล้วสอบในระลอกก่อนเปิดเทอม 1 เดือน แต่ในระยะเวลาสั้นๆ นั้นอาจทำได้เพียงการเพิ่มพูนปรับแก้ความรู้บางประการของผู้เรียนแต่ไม่สามารถปรับพื้นฐานที่เป็นการครอบครองหรือเข้าถึงทฤษฎีต่าง ๆ ของผู้เรียนได้ทั้งหมด ในมุมมองของผู้วิจัยแล้วกระบวนการชั้นตอนจำแนกนักเรียนไม่ได้ใช้เกณฑ์ทางด้านวิชาการในการคัดแยกนักเรียนเท่านั้น แต่การจำแนกมีความแยบยล เข้มข้น และเป็นการจำแนกโดยใช้ฮาบิทัสของนักเรียนที่เป็นผลมาจากทุนต่าง ๆ ส่งผลให้การคัดเลือกที่ดูผิวเผินนั้นมีความยุติธรรมในระบบการศึกษา มีการใช้เกณฑ์ในการจำแนกที่ชัดเจนกับนักเรียนทุกคนไม่มีใครได้รับสิทธิพิเศษ มีความเสมอภาคแต่การคัดเลือกเป็นไปเพื่อสร้างความไม่เท่าเทียมกันในสนาม

สนามแห่งอำนาจในการจัดอันดับนักเรียน

การจำแนกนักเรียน (classified) เป็นกระบวนการหนึ่งที่ทำให้เกิดการแบ่งนักเรียนออกเป็นระดับตามความสามารถ โดยทั่วไปมักจะแบ่งเป็นห้องต่าง ๆ เช่น “ห้องคิง” “ห้องกิปต์” เพื่อเรียงลำดับผู้เรียนอันเป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนชั้นนำในการจัดการผู้เรียนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด กล่าวคือเหตุผลของทางโรงเรียนส่วนใหญ่การแบ่งนักเรียนออกเป็นห้อง ๆ และจัดจำแนกประเภทของห้องเช่นนี้เพื่อจัดครูและจัดวิธีการสอน สื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับประเภทการเรียนรู้ของนักเรียน เป็นความเชื่อที่ว่าควรให้เด็กเก่งไปรวมกันในที่เดียวเพื่อให้ชวนกันเรียน หรือแข่งขันเรียนจะยิ่งทำให้ได้นักเรียนเก่ง ๆ มากยิ่งขึ้น การปล่อยให้เด็กเรียนอ่อนจะดูครั้งศักยภาพของเด็กเก่งให้ยิ่งด้อยลงไป ซึ่งการจัดอันดับนักเรียนเช่นนี้ได้ผลตามเป้าประสงค์ของโรงเรียนคือสามารถสร้างเด็กเก่ง อย่างที่เรียกว่า “การเจียระไนเพชร” ได้อย่างดี ยิ่ง ในส่วนของนักเรียนเองก็เป็นที่รับรู้กันว่าใครเป็นเด็กห้องเก่งเด็กห้องอ่อน การรับรู้นี้หาได้ปรากฏในการติดป้ายบอกหรือการสื่อสารทางการไม่ ทว่าปรากฏอยู่ในแบบแผน การจัดลำดับชั้นและวิธีการที่ครูและนักเรียนในสนามของโรงเรียนชั้นนำต่างปฏิบัติกันอยู่

“ตอน ม.ต้นไม่ได้แบ่งห้องแบบชัดเจนนะ แต่เราก็รู้ว่าห้องนี้ห้องคิง แต่ว่าไม่ได้แบบว่ามีสายอะไร แต่ถ้า ม.ปลายก็จะมี กิฟเลขตอน ม.ต้นก็ได้อยู่ห้องคิงเลย อยู่ 3 ปี สอบค่ะ แล้วก็ดูเกรดเฉลี่ย”

การดำเนินการเช่นนี้ทำให้นักเรียนรับรู้และตอกย้ำถึงความไม่เท่ากัน นำไปสู่ความเคยชินและสยบยอมต่อความไม่เท่ากัน ผ่านการจัดลำดับชั้นดังกล่าวภายในโรงเรียน เมื่อมีความไม่เท่ากันก็ย่อมได้รับการดูแลเอาใจใส่จากครูที่ไม่เท่ากันกลายเป็นสิ่งธรรมดา ในส่วน

ของครูเองก็อาจมีการสอนการดูแลนักเรียนที่ไม่เหมือนกัน การจัดครูสอนนักเรียนห้องต่าง ๆ ก็ทำให้ครูเองมีความไม่เท่ากัน มีครูที่สอนนักเรียนห้องเก่งครูที่สอนนักเรียนห้องอ่อน นำไปสู่การไม่เอาใจใส่การสอนเมื่อครูต้องสอนนักเรียนห้องอ่อน การแบ่งแยกเช่นนี้ยิ่งทำให้นักเรียนมีโอกาสในการสะสมทุน ได้ทุน เข้าถึงทุนในสนามการศึกษาไม่เท่าเทียมกันมากยิ่งขึ้นไปอีก

การสอบภายในโรงเรียนชั้นนำ

คุณภาพของโรงเรียนและคุณภาพของผู้เรียนเป็นสิ่งที่คู่กันเสมอ เพื่อเป็นการรักษาสถานะของทั้งโรงเรียนชั้นนำ มาตรฐานของการเรียนของนักเรียนชั้นนำนั้นนับว่าเป็นเรื่องสำคัญอันดับต้นๆ ที่ครูในโรงเรียนต้องใส่ใจ การที่นักเรียนมีผลการเรียนที่ลดลงหรือได้คะแนนการทดสอบในระดับที่ต่ำนั้นอาจสะท้อนถึงมาตรฐานโรงเรียนที่ลดลงไปด้วย ดังนั้นเพื่อรักษาคุณภาพมาตรฐานของโรงเรียนชั้นนำไว้ การตรวจสอบคุณภาพของผู้เรียนอย่างเข้มข้น การวัดผล การประเมินผล จึงเป็นศาสตร์ที่มีความจำเป็นและต้องกระทำอยู่เสมอและมีความถี่ที่มากกว่าโรงเรียนอื่นๆ ทั่วไป การทดสอบระหว่างเรียนจึงเป็นเครื่องมือที่ถูกนำมาใช้เพื่อทดสอบนักเรียนให้รักษาคุณภาพทางการเรียนให้มีความมั่นคงสม่ำเสมอ จากคำบอกเล่าของครูผู้สอนในโรงเรียนชั้นนำแห่งหนึ่งที่มีการสอบเก็บคะแนนถึงสี่ครั้งต่อหนึ่งภาคเรียน

“เทอมหนึ่งเป็นกฎค่ะ มีการสอบทั้งหมด 4 ครั้ง ปีหนึ่งก็ 8 ครั้งค่ะ คือเราจะสอบในหนึ่งเทอม จะประกอบไปด้วย เทสวัน (test one) คะแนนเก็บเทสวัน และกลางภาค มิดเทอม และก็เฟินอล และก็ไฟนอล หนึ่งเทอมค่ะ มันจะเป็นส่วนของความรู้ (knowledge) 60 เปอร์เซนต์ กับพัฒนาการ (progress) อีกประมาณ 40 เปอร์เซนต์ พวกทักษะกระบวนการอะไรพวกนี้ อีก 40 เปอร์เซนต์ เป็นคะแนนเก็บ ฉะนั้นปีหนึ่งก็จะสอบประมาณ 8 ครั้ง”

ในขณะที่โรงเรียนที่ป้อทำหน้าที่สอนนั้นอาจจะไม่มียุบายอย่างเป็นทางการในการสอบที่มากมายนัก แต่ป้อก็ใช้เทคนิควิธีการสอบเสมือนจริง (mocking test) ที่เป็นการจำลองการสอบกับนักเรียน โดยใช้แนวข้อสอบคล้ายข้อสอบจริงหรือที่เรียกว่าข้อสอบแบบคู่ขนานเพียงแต่ยังไม่ได้นำผลของการสอบมาใช้ในการประเมินนักเรียนเท่านั้น วิธีการนี้จะช่วยนักเรียนได้รับการตรวจสอบตัวเองอยู่เสมอว่ามีความสามารถเพียงพอในการทำข้อสอบหรือไม่และเพื่อเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนตื่นตัวและขยันทบทวนเนื้อหามากขึ้น ทำให้นักเรียนมีความคุ้นเคยกับการสอบ สร้างส่งเสริมสภาพทัศนคติทางด้านวิชาการให้กับนักเรียนโดยที่นักเรียนเองไม่รู้ตัว

“ถามว่าสอบบ่อยขนาดไหน ก็ทุกอาทิตย์หรือสองอาทิตย์ทีหนึ่ง เพราะเรามีความรู้สึกว่า ถ้าไปสอบที่เดียวตอนปลายเลย...เราจะไม่ค่อยเชื่อทฤษฎีนี้เพราะเด็กเขาจะลืมเนื้อหา

ต้องทดสอบเป็นระยะเพราะมันคือการวัดนักเรียนไปเรื่อย ๆ แต่ยังไม่ประเมินนะ สอบไปก่อน ทบทวนไป ...เมืองนอกเขายังมีม็อกเอ็กแซม(mock exam)เลย เป็นข้อสอบคล้ายของจริงและทดสอบเป็นระยะ ๆ อย่างเราก็ต้องมีม็อกเอ็กแซมเด็กด้วย ก็แบ่งสอบเป็นย่อย ๆ ประมาณ 3 - 4 ครั้งต่อเทอมแล้วก็เก็บคะแนนตอนมิดเทอมกับไฟนอล เพราะฉะนั้นเด็กก็จะได้เตรียมความพร้อมอยู่ตลอดเวลา เด็กจะไม่ค่อยเครียดเวลาสอบ เขาก็จะพอไหว ผลการเรียนเขาก็ดีขึ้น เพราะเขาไม่เครียด เด็กก็รู้ว่าต้องสอบอะไรแต่ถ้าสอบทีเดียวแล้วสอนอย่างออกข้อสอบอย่าง สอนอย่างนี้ไม่เห็นออกเลย ข้อสอบยากจัง เพราะอะไร เพราะว่าเราประมวลผลเด็กเยอะหนักเยอะไป โอ๊ยโอ๊ย ๆ ๆ แล้วมาสอบทีเดียวอย่างนี้ไม่ได้เลยซึ่งเด็กมันเปลี่ยนไปแล้ว อย่างฝรั่งเวลาเขาสอนบทหนึ่งเขาก็มีข้อสอบบทหนึ่งเขามีม็อก เด็กก็รู้แนวข้อสอบแล้ว แล้วพอเอาไปรวมที่ญี่ปุ่น อ๋อ มันจะคล้าย ๆ ข้อสอบเดิม ก็เลยใช้แนวทางฝรั่งบ้าง ก็รู้สึกดีขึ้น เด็กที่เขาเป็นอัจฉริยะอยู่แล้วเด็กเก่งก็ไม่ได้แย่งลง”

อย่างไรก็ดีแม้ว่าการวัดผลเป็นระยะ ๆ จะมีความนิยมมากขึ้นในระบบการศึกษาไทยเป็นการวัดผลการเรียนรู้ตลอดระยะเวลาการเรียนรู้ แต่การวัดผลดังกล่าวมีเป้าหมายของการวัดเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องและการพัฒนานักเรียนให้ได้ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ แต่การวัดผลในโรงเรียนชั้นนำยังมุ่งวัดเพื่อสะสมคะแนนและลดภาระการสอบปลายภาคของนักเรียน ครูไม่ได้นำผลการวัดมาใช้ในการปรับปรุงนักเรียนเท่าที่ควร ทำให้ยังมีการสอบบ่อยเพียงใดการจัดประเภทนักเรียนยังเป็นการตอกย้ำอยู่ตลอดเวลาทำให้เด็กเก่งเด็กอ่อนถูกแบ่งแยกออกจากกันในทุกครั้งที่มีการสอบ และเมื่อพิจารณาถึงทุนในด้านอื่น ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของความสำเร็จทางการศึกษา การเรียนในชั้นเรียนเพียงอย่างเดียวไม่อาจทำให้ทุกคนมีทุนที่เท่ากันได้ ขณะที่โรงเรียนเองมีความโน้มเอียงในการให้ความสำคัญกับเด็กเก่ง การสอบบ่อย ๆ ยิ่งเป็นการตอกตรึงให้นักเรียนอยู่ในสถานะและตำแหน่งต่าง ๆ ที่สนามของโรงเรียนชั้นนำได้กำหนดผ่านการสอบอย่างไม่อาจที่จะหลีกเลี่ยงได้

ความโดดเด่นของโรงเรียนชั้นนำถูกสร้างด้วยการเรียนการสอน

การเรียนในโรงเรียนชั้นนำนั้นค่อนข้างจะมีเนื้อหาที่ยากกว่าโรงเรียนอื่นทั่วไป และหากใช้สายตาของคนในสังคมมองปรากฏการณ์นี้แล้วคงเป็นสาเหตุที่เนื่องจากว่าโรงเรียนต้องการพัฒนาผู้เรียนกลุ่มหนึ่งให้มีศักยภาพสูงเพื่อนำความรู้ไปพัฒนาประเทศได้ แต่หากมองในมุมมองของบูดีเยอร์แล้วปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นความต้องการที่สร้างความแตกต่างโดดเด่น (distinct) ให้กับนักเรียนชั้นนำ เพื่อให้ให้นักเรียนชั้นนำยังคงอยู่ในสถานะที่ได้ประโยชน์และสืบทอดความเป็นชั้นนำด้วยการสะสมทุนที่โรงเรียนเพิ่มให้ยิ่งขึ้นไปอีก

ในโรงเรียนชั้นนำนั้นนอกจากเนื้อหาทางด้านวิชาการจะสอดคล้องกับหลักสูตรแล้ว ทางโรงเรียนยังมีแนวคิดในการเสริมทูนให้นักเรียนเริ่มรู้จักการอ่าน text book ตั้งแต่ตอนมัธยมปลาย รวมถึงสื่อการสอนก็จะเพิ่มเนื้อหาที่เป็นภาษาอังกฤษลงไปด้วย เหล่านี้เป็นการสะสมทูนทางวัฒนธรรมและฮาปีทิสให้กับนักเรียนมีความคุ้นเคยเตรียมพร้อมในการเรียนระดับอุดมศึกษา ในขณะที่เป็นคณะชั้นนำต่อไป

“คือในส่วนของเนื้อหาเราจะมากกว่าหลักสูตรแกนกลางนิดนึงเพราะฉะนั้นเด็กจึงเรียนกันหนักมาก ก็คือจะแตะประมาณ สอน แล้วเราจะใช้ text book ใช้หนังสือปีหนึ่งของมหาลัยนะคะเสริมเข้าไปแม้ว่าไม่ใช่ทั้งหมดแต่ว่ามันจะเสริมเข้าไปค่อนข้างเยอะอยู่ อย่างเช่นเวลาเรียนทั้งคณิตศาสตร์ทุกตัวเนี่ยคะ เราชจะมี text book เป็นแกนกลางซึ่งเป็น text book ที่ใช้ในปีหนึ่ง อาจารย์ก็จะใช้ตรงนั้นเป็นแกนหลัก”

การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนชั้นนำนอกจากจะมีความเข้มข้นทางด้านวิชาการเหนือกว่าโรงเรียนทั่วไปแล้วการสอดแทรกเนื้อหาการเรียนเป็นภาษาอังกฤษเข้าไปในสื่อประกอบการสอนไม่ว่าจะเป็นแบบฝึกหัด สื่อสไลด์ที่ใช้สอน ทำให้โรงเรียนชั้นนำสามารถยกระดับสร้างความแตกต่างและโดดเด่นเหนือกว่าโรงเรียนอื่น เนื่องจากทั้งผู้เรียนและผู้สอนต้องเป็นผู้ที่มีทูนทางวัฒนธรรมทางด้านภาษาในระดับที่สามารถสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี ครูผู้สอนนอกจากจะเชี่ยวชาญในศาสตร์สาขาที่สอนแล้วยังต้องมีความสามารถในการค้นคว้าหาข้อมูลจากตำราต่างประเทศเข้ามาช่วยในการสอนนักเรียนด้วย และรวมถึงนักเรียนก็จำเป็นต้องมีความสามารถทางด้านภาษาอังกฤษในการรับความรู้ชุดดังกล่าวจากผู้สอนด้วยเช่นกัน กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เข้มข้นและเสริมเนื้อหาด้านภาษาเข้าไปในการเรียนการสอนนั้นนอกจากจะสร้างความโดดเด่นหรือความเหนือระดับสำหรับโรงเรียนชั้นนำแล้วยังเป็นการเพิ่มพูนทูนทางวัฒนธรรมให้กับผู้เรียน ผู้เรียนจะมีปฏิสัมพันธ์กับความรู้ที่มาในรูปแบบภาษาเป็นประจำต่อเนื่อง ยิ่งทำให้ผู้เรียนซึมซับการทูนวัฒนธรรมทางด้านภาษาที่อยู่ในสถานะแบบฝังตัวที่ละเอียดละออโดยไม่รู้ตัว ในขณะที่โรงเรียนอื่น ๆ นั้นมีความยากลำบากในการจัดการเรียนการสอนในลักษณะเดียวกันนี้เนื่องจากขาดบุคลากรที่มีทูนวัฒนธรรมอันประกอบไปด้วยความรู้ทางด้านภาษาและศาสตร์ในสายวิชาที่ถนัดในบุคคลเดียวกัน อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าโรงเรียนในระดับรองลงมาจะมีครูที่มีศักยภาพหรือทูนทางวัฒนธรรมมากพอในการจัดการเรียนการสอนควบคู่กับภาษาต่างประเทศอย่างเดียวกับโรงเรียนชั้นนำแต่ก็ไม่ได้หมายความว่านักเรียนผู้เรียนในโรงเรียนนั้นจะมีฮาปีทิสที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ดังกล่าวได้

“ในการสอน สื่อ สไลด์ประกอบการสอนก็จะมีปนกันทั้งภาษาอังกฤษ ภาษาไทย แต่ข้อสอบยังเป็นภาษาไทยอยู่ ซึ่งเพราะฉะนั้นในเรื่องวิชาการเนี่ยหนัก แล้วยังค่อนข้างจะมีกิจกรรมเยอะให้เด็กได้ทำ คือไม่ใช่เรียนอย่างเดียว เหมือนกับทุกเรื่องค่ะ อ่านหนังสือหาลิขิตเล่มกว่าจะจบจากที่นี่ได้ แล้วพวกแบบฝึกหัดก็จะมีรวบรวม ส่วนใหญ่เราก็รวบรวมมาจาก text book ที่เป็นหนังสือก็เอามาทำให้นักเรียนเอง เป็นภาษาไทยบ้างภาษาอังกฤษบ้างปนกันไป ก็คือให้เขาเริ่มคุ้นเคยจริง ๆ จัง ๆ ค่ะ”

นอกจากการเรียนทางด้านวิชาการจะมีความยากและมีความเข้มข้นแล้วโรงเรียนชั้นนำยังมีเงื่อนไขอีกหนึ่งประการที่ตั้งไว้สำหรับนักเรียนที่จะสำเร็จการศึกษาอีกด้วย คือการให้นักเรียนทำโครงการทางวิทยาศาสตร์ อันมีลักษณะเป็นการจำลองกระบวนการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ทั้งหมดเพื่อเตรียมพร้อมให้นักเรียนมีทักษะที่จำเป็นจะต้องใช้ในระดับอุดมศึกษาด้วย

“ก่อนจบมันต้องมีโปรเจค ทำอะไรก็ได้แล้วแต่เรา แล้วยังมีอาจารย์ที่ปรึกษาอะไรอย่างนี้ ทำตั้งแต่ ม.5 ถึง ม.6 สองปี ตอนนั้นผมทำเกี่ยวกับอุปกรณ์ดูดสารพิษอะไรสักอย่างในโรงงาน ทำกับเพื่อนเป็นกลุ่มครับ กลุ่มหนึ่งก็สามคน...จริง ๆ มันยากสำหรับเด็ก ม.ปลาย เพราะว่าเราไม่มีความรู้พอครับ มันก็ทำให้ได้รู้ว่ามันต้องทำอะไรบ้างถึงจะแบบ ให้คำถามหนึ่งทางวิทยาศาสตร์มันมีคำตอบอะไรอย่างนี้ เครียดมากสองปี ผมว่ามันไม่เหมาะสม ไม่ค่อยเหมาะกับเด็ก ม.ปลาย มันยากเกิน”

ความยากในการทำโครงการนี้ถึงแม้จะทำให้นักเรียนมีทักษะในการค้นคว้าศึกษาทางวิชาการด้วยตัวเอง แต่ก็ส่งผลให้นักเรียนเกิดความเครียดกังวล แม้แต่ผู้เรียนที่เป็นนักเรียนชั้นนำเองนั้นยังมีทัศนคติที่ไม่เห็นด้วยกับแนวทางการเรียนการสอนโดยการทำโครงการนี้ด้วยเหตุผลถึงความยาก

“ยากครับ ก็คืออย่าง บางอย่างเราต้องนั่งรถเมลไปถามความเห็นอาจารย์ที่คณะวิทยในมหาวิทยาลัยอะไรอย่างนี้ครับ ว่าสมการนี้มันใช้ได้ไหมอะไรอย่างนี้เราคิดแบบนี้มันผิดหรือเปล่าอะไรอย่างนี้ ก็ต้องไปกันเอง แล้วอย่างสมัยนั้นพวกบทความมันเปิดหาไม่ได้ง่ายเหมือนเดี๋ยวนี้อ ต้องเสียตังค์ เราก็ต้องมานั่งที่ห้องสมุดคณะวิทย ต้องมานั่งไล่เปิดเองว่าจะอ้างอิงเรื่องไหนอะไรอย่างนี้ ทำไม่เสร็จเขาก็ไม่ให้จบนะ แต่สุดท้ายก็จบกันทุกคน”

การมอบหมายโครงการวิทยาศาสตร์ให้นักเรียนนั้นเป็นการจำลองลักษณะการเรียนรู้แบบงานวิจัยในระดับมหาวิทยาลัยเพื่อฝึกให้นักเรียนชั้นนำมีความคุ้นเคย อดทน เพียรพยายามในการค้นคว้าหาคำตอบ การคิดคำถามโครงการที่มีความลึกกว่าความรู้ในระดับมัธยมหรือค้นคว้าหาคำตอบที่ทรัพยากรภายในโรงเรียนไม่สามารถสนับสนุนให้ได้ แสดงให้เห็นได้ว่าสนามของโรงเรียนชั้นนำจะเรียกกร้องความจำเป็นที่จะต้องมีความต่าง ๆ ของผู้เรียนอย่างมากมาย ทั้ง

ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ความสามารถทางภาษา จรรยา มารยาท เครือข่ายความสัมพันธ์ เวลาว่าง และทุนอื่น ๆ ที่หล่อหลอมความคิดบุคคลิก ลักษณะและตัวตนของนักเรียนอันจะนำไปสู่การประสบความสำเร็จในการเรียนในโรงเรียนชั้นนำ

การตรวจสอบคุณภาพผู้เรียน

การวัดและตรวจสอบคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนชั้นนำก็มักจะทำเป็นประจำและมีความเข้มข้นกว่าโรงเรียนอื่นทั่วไป โดยมากแล้วโรงเรียนชั้นนำจะใช้วิธีการพิจารณาเกรดเฉลี่ยของนักเรียนแต่ละคน โดยกำหนดไว้ไม่เท่ากันตามแต่ละสาขาวิชา

“กลุ่มเด็กอ่อนโดยส่วนใหญ่ เราจะกำหนดในลักษณะว่า ถ้าเป็นเด็ก ม.1, 2, 3 เกรดเฉลี่ยต่ำกว่า 2.75 ต้องเรียกผู้ปกครองมาพบเลยคะเราให้ต่ำกว่านั้นไม่ได้ใครที่อ่อนกว่า 2.75 ผู้ปกครองต้องมา ต้องมาเจอที่จะทำการมาพูดคุย ส่วน ม.4, 5, 6 ถ้าเป็นสายวิทยาศาสตร์กำหนดเกรดไว้ที่ 3.00 ถ้าต่ำกว่านี้ 3.00 ก็ต้องเรียกผู้ปกครองมาพบ ถ้าเด็กศิลป์ 2.75 จะต้องเรียกผู้ปกครองเช่นกัน แต่ว่าอาจารย์เป็นประจำชั้นสายวิทย์ ส่วนใหญ่แล้วจะมีนักเรียนถูกเรียกพบไม่เกิน 5 คนในเด็ก 30 คนก็ถือว่าน้อยคะ แต่ถ้าเป็นสายศิลป์เด็กจะค่อนข้างเยอะหน่อย อันนี้รวมเด็กพฤติกรรมด้วยคะ ก็คือพฤติกรรมอย่างมาโรงเรียนสายประจำหรือว่ามีพฤติกรรมโดดเรียนหรืออะไรอย่างนี้ ก็เด็กกลุ่มนี้ก็จะโดนด้วย ก็จะมาพร้อมกันกับเด็กที่เรียนอ่อนด้วย”

สำหรับนักเรียนการเรียกพบผู้ปกครองถือเป็นการลงโทษที่ค่อนข้างร้ายแรง เพราะนอกจากจะทำให้ผู้ปกครองต้องเสียเวลาการทำงานมาพบครูแล้ว ผลที่ตามมาจากการลงโทษหรือถูกผู้ปกครองกดดันต่าง ๆ ในอนาคตย่อมเป็นเรื่องไม่พึงปรารถนาของนักเรียน นอกจากนี้ในนักเรียนบางส่วนการถูกเรียกผู้ปกครองกลายเป็นความอับอายและตราบาปที่ไม่อาจลบล้างออกได้ง่าย ๆ อย่างไรก็ตามการเรียกผู้ปกครองถือเป็นกฎของสนาม ที่เมื่อการแข่งขันในสนามใครตกเป็นคนที่แพ้ ย่อมต้องยอมรับความพ่ายแพ้ แต่ความพ่ายแพ้ในสนามของโรงเรียนชั้นนำไม่ได้เป็นความพ่ายแพ้ที่สามารถกลับไปฝึกซ้อมใหม่แล้วมาทำชิงกันเหมือนกีฬา เพราะความพ่ายแพ้นี้หากแพ้โดยต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดจะถูกลงโทษขั้นรุนแรงคือการเชิญผู้ปกครองดังกล่าวโดยที่ผู้มีอำนาจในสนามไม่ว่าจะเป็นครูหรือผู้บริหารก็ไม่ได้คำนึงถึงแบบแผนหรือธรรมเนียมในการดูแลนักเรียนที่ไม่เท่าเทียมกันอันมีมาตั้งแต่ต้น เมื่อนักเรียนมีทุนมาไม่เท่ากัน และได้รับการดูแลไม่เท่ากัน แต่กลับใช้การวัดผลแบบเท่า ๆ กัน เกณฑ์เดียวกัน ผลก็คือการสร้าง ความพ่ายแพ้ให้กับนักเรียนบางกลุ่ม และย่อมต้องมีคนที่ได้น้อยกว่าคนอื่นก็ย่อมแพ้มากกว่าคนอื่นและการแพ้มากกว่าคนอื่นในสนามของโรงเรียนชั้นนำก็คือการลงโทษดังกล่าว แม้ว่าครูจะยืนยันถึงเจตนาของการมุ่งช่วยกันระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองในการแก้ไขปัญหาของนักเรียน

“โดยส่วนใหญ่ ก็คือลักษณะของการปรับปรุงพฤติกรรมอย่างนี้ อาจจะเข้าห้องสาย มีการโดดเรียนหรือเปล่า ทำการบ้านไม่ส่งงานอย่างนี้ ไม่ยอมส่งงาน ไม่รู้ว่าเกิดจากปัจจัยใด มีการบ้านทำไม่ไม่ทำ ไม่ส่งงาน ไม่ส่งอะไรอย่างนี้ มันก็จะมีคะแนนอะไรอย่างนี้ ประมาณนั้น ก็จะคุยเกี่ยวกับเรื่องของพฤติกรรมเขา หรือว่าเขามีปัญหาอะไร เราก็จะสอบถามผู้ปกครองแก้ได้ก็จะช่วยอย่างนี้ ก็จะพูดคุยกับลูกให้อะไรอย่างนี้”

อย่างไรก็ตามการเรียกผู้ปกครอง เป็นพิธีการสำคัญที่ดึงเอาผู้ปกครองเข้ามาในสนามของโรงเรียนชั้นนำด้วย เป็นการตอกย้ำว่า ทูนที่สั่งสมกันอยู่จนหล่อหลอมบุคลิก ลักษณะ และความสำเร็จของนักเรียนนั้น ไม่สามารถสร้างได้จากโรงเรียนอย่างเดียว และพลังอำนาจของสนามของโรงเรียนชั้นนำได้ใช้พิธีการเรียกพบผู้ปกครองนี้มาบีบบังคับให้ครอบครัวต้องสร้างเสริมทูนต่าง ๆ ให้กับนักเรียนด้วยอย่างมาก

1.2 ทูนและการแปลงทูนภายในโรงเรียนชั้นนำ

ภายในสนามทางวัฒนธรรมนั้นประกอบไปด้วย กฎ และกติกาต่าง ๆ ที่บังคับให้กับผู้ที่อยู่ภายในสนามโดยเฉพาะสนามโรงเรียนชั้นนำต้องปฏิบัติตาม เล่นเกมตามที่สนามได้กำหนดไว้ เงื่อนไขที่นับว่าเป็นกฎหนึ่งที่มีความสำคัญเสมือนเป็นการบังคับให้ปัจเจกทุกคนต้องมีก่อนที่จะเข้าสู่สนามของโรงเรียนชั้นนำคือ ปริมาณทูนที่มีความสอดคล้องกับสนามโรงเรียนชั้นนำ หากเปรียบนักเรียนชั้นนำได้กับผู้เล่นในสนามแข่งกีฬา ก็คงจะเป็นผู้เล่นที่มีเก่งกาจมีทักษะที่สูงกว่าผู้เล่นคนอื่น ๆ เนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวและการฝึกฝนอย่างเข้มข้น นอกจากนี้ผู้เล่นเหล่านี้ยังรู้จัก กติกา รวมถึงวิธีการเล่นในสนามเป็นอย่างดี ทำให้ผู้เล่นมีความสามารถแสดงศักยภาพในการเล่นจนเป็นที่ประจักษ์เกิดความโดดเด่นเหนือกว่านักเรียนทั่วไป การที่ผู้เล่นรู้จัก กติกาต่าง ๆ รวมถึงรู้จักพลิกแพลงวิธีการเล่นได้อย่างแนบเนียนในสนามกีฬา จึงเปรียบได้กับการใช้กลยุทธ์ในการเปลี่ยนทูนต่าง ๆ ที่นักเรียนชั้นนำถือครองให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตนเองจนแสดงออกมาเป็นปฏิบัติการ (practice) ได้อย่างสมบูรณ์แบบในสนามของโรงเรียนชั้นนำ

ด้วยความที่นักเรียนชั้นนำมักใช้กลยุทธ์ทางด้านเศรษฐกิจ เช่นการลงทุนด้วยเงินตรา เปลี่ยนเป็นทูนชนิดอื่น ๆ เพื่อการสร้างรายได้เปรียบในสนามการศึกษา และการศึกษาก็เป็นอีกกลยุทธ์หนึ่งเช่นกันที่ชนชั้นนำมักใช้ให้เกิดความได้เปรียบในสังคม

ประโยชน์จากการใช้ทูนทางเศรษฐกิจของนักเรียนชั้นนำ

ทูนเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้เรียนที่จำเป็นต้องใช้เพื่อเป็นใบเบิกทางในการเข้าไปภายในสนามโรงเรียนชั้นนำ ทูนทางเศรษฐกิจนั้นเป็นทูนประเภทหนึ่งที่มีลักษณะเป็นทูนพื้นฐานมีความจำเป็นในลำดับต้น ๆ สำหรับนักเรียนที่ต้องการเข้ารับศึกษาในโรงเรียนชั้นนำเนื่องจากทูนเศรษฐกิจสามารถแปรเปลี่ยนให้เป็นทูนชนิดอื่น ๆ ได้อย่างง่ายดายและมีประสิทธิภาพ ผู้ที่มีทูน

ทางเศรษฐกิจสูงจะส่งผลดีอย่างยิ่งทั้งในเรื่องการเตรียมตัวเพื่อสอบเข้าโรงเรียนหรือการเรียนในโรงเรียนชั้นนำ ทำให้ผู้ที่มีทุนทางเศรษฐกิจสูงมีความได้เปรียบในสนามการศึกษา เงื่อนไขภายในสนามของโรงเรียนชั้นนำจึงให้ความสำคัญและมีความต้องการผู้ที่มีทุนทางเศรษฐกิจสูงเป็นอันดับแรกและนั่นก็เป็นส่วนหนึ่งในการอธิบายให้เห็นว่าเหตุใดภายในโรงเรียนชั้นนำจึงเต็มไปด้วยผู้เรียนมีฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคง

ปฏิเสธไม่ได้เลยว่านักเรียนในโรงเรียนในโรงเรียนชั้นนำนั้นส่วนใหญ่จะมีทุนทางเศรษฐกิจเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน ซึ่งทุนเหล่านี้มักเป็นมรดกที่ได้รับการส่งต่อมาจากครอบครัว การที่นักเรียนถือครองทุนทางเศรษฐกิจในระดับสูงนั้นไม่ได้สะท้อนให้เห็นถึงในด้านของฐานะเพียงอย่างเดียว แต่ยังบ่งบอกถึงความเป็นชนชั้นที่อยู่ระดับบนของสังคมที่เพียบพร้อมด้วยฮาบิทัสที่นักเรียนได้รับการถ่ายทอดจากครอบครัว อันเป็นผลให้นักเรียนกลุ่มนี้สามารถจดจ่อกับเรื่องเรียนได้อย่างไม่ต้องกังวลกับเรื่องใด ๆ อาจารย์บ๊อเป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์ในการพบเจอนักเรียนมากมายทั้งในโรงเรียนและในสถาบันกวดวิชาที่ตนเองเคยเปิดสอน ซึ่งมีความเห็นที่สอดคล้องว่านักเรียนแก่นั้นมาจากพื้นฐานทางครอบครัวเป็นสำคัญ

“คือเด็กที่เขาเก่งต้องเข้าใจก่อนว่าเขามีความพร้อมของครอบครัว ฐานะครอบครัว การเลี้ยงดู เวลาที่พ่อแม่ให้กับลูก เด็กพวกนี้เขามีพอ มีพร้อม เขาก็ไม่ต้องกังวลเรื่องอื่น ๆ เขาก็เรียนอย่างเดียวใช้ไหม แต่ในขณะที่เด็กอ่อน ๆ หรือว่าเด็กที่เขาอาจจะไม่มีกำลังทรัพย์มากเขาอาจจะต้องเจอกับตัวแปรอื่น”

การขาดแคลนทุนทางเศรษฐกิจนั้นส่งผลต่อเส้นทางในการศึกษาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องของการจัดการเวลาที่นักเรียนที่ขาดแคลนทุนเศรษฐกิจนั้นต้องเจียดเวลาในการทุ่มเทให้กับการเรียนส่วนหนึ่งไปเพื่อช่วยเหลือครอบครัวในการทำงานหรือสะสมทุนทางเศรษฐกิจเพิ่มเติม รวมถึงครอบครัวที่ขาดแคลนทุนทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ก็ไม่มีเวลาหรือความรู้อะไรที่จะถ่ายทอดปลูกฝังทัศนคติทางการเรียนให้กับนักเรียนได้ ซึ่งในเรื่องของการปลูกฝังทัศนคติหรือการสั่งสอนก็คือ การถ่ายทอดฮาบิทัสทางการศึกษาที่มีความสำคัญในการเรียน ทำให้นักเรียนเหล่านี้ขาดฮาบิทัสทางการศึกษาและต้องกลายเป็นผู้ที่ประสบปัญหาทางการเรียนและอาจกลายเป็นผู้ล้มเหลวจากระบบการศึกษาในที่สุด

“เขาจะต้องไปช่วยพ่อแม่บ้าง มีภารกิจที่จะต้องช่วยเหลือพ่อแม่ เวลาที่เขาจะเอามาทบทวนหรือใส่ใจเรื่องการเรียนเขาก็จะมีน้อยเด็กที่เก่ง ๆ อีกอย่างสำหรับเด็กเก่งก็จะเป็นความคาดหวังพ่อแม่ด้วย ที่พ่อแม่อาจจะคอยปลูกฝังลูก ให้เป็นอย่างนี้นะ ทำอย่างนั้นนะ ฉะนั้นเด็กพวกนี้พอได้ฟังอะไรก็ ๆ บ่อย ๆ เข้าเขาก็จะมีเป้าหมายที่ชัดเจนว่าเขาต้องทำ

อะไร แต่ในขณะที่เดียวกันเด็กก่อน ๆ หรือว่าเด็กที่พ่อแม่อาจจะไม่มีเวลาให้มาก เขาไม่ได้
ปลุกฝังกันมา ลูกก็อาจจะมีความรู้สึก โหย..เรียนอะไรก็ได้”

สำหรับครอบครัวที่ด้อยด้วยทุนทั้งทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรม ทำให้ไม่มี
ความสามารถในการถ่ายทอดฮาบทที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในการเรียนได้ การเรียนหรือการใช้
ชีวิตในโรงเรียนจึงเป็นเรื่องที่ยุ่งยากสำหรับนักเรียนที่มาจากครอบครัวที่เป็นผู้ด้อยด้วยทุน
เศรษฐกิจและทุนวัฒนธรรม นักเรียนนั้นอยู่ในสภาพที่ไม่มีผู้ปกครองคอยชี้แนะสั่งสอนเมื่อ
ภายนอกโรงเรียน ไม่มีคนที่มีความรู้และประสบการณ์มากพอคอยให้คำปรึกษา รวมถึงไม่มี
ต้นแบบแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิต ทำให้เกิดปัญหาสำคัญในบริบทส่วนของโรงเรียนคือ
นักเรียนเหล่านั้นขาดเป้าหมายในการเรียน

จะเห็นได้ว่าผลของการขาดแคลนทุนทางเศรษฐกิจนั้นส่งผลต่อการถ่ายทอด
ฮาบททางการเรียนจากครอบครัวไปสู่ผู้เรียน เมื่อผู้เรียนขาดทั้งทุนและฮาบทนั้นยิ่งส่งผล
เรื่อยไปจนถึงการแสดงออกมาในลักษณะของปฏิบัติการที่นักเรียนไร้เป้าหมายในการเรียน ขาด
แรงจูงใจ ซึ่งเรื่องเหล่านี้ผิดกับนักเรียนที่มีทุนทางวัฒนธรรมในระดับสูง ที่ผู้ปกครองนิยมปลุกฝัง
ฮาบทให้แก่นักเรียนอยู่ตลอดเวลา ทำให้มีเป้าหมายในการเรียนที่ค่อนข้างชัดเจน

“ฉะนั้นมันก็เหมือนว่าเป้าหมายไม่ชัดเจน จากประสบการณ์นะ เพราะฉะนั้นเด็กที่มีฐานะ
ครอบครัวดี พ่อแม่จึงมีเวลาให้กับลูก มันจะส่งเสริมให้ลูกมีความอัจฉริยะภาพนะ หรือทำ
ให้เขาประสบความสำเร็จได้มากขึ้น แต่ก็เคยเจอเหมือนกันนะบางครอบครัวก็ไม่พร้อม
แต่เด็กดี แต่นั่นก็คือว่าเป็นแบบหายากมากนะ”

ทุนทางเศรษฐกิจจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ส่งผลถึงปริมาณทุนทางวัฒนธรรมของผู้ที่
ครอบครองด้วย ซึ่งทุนทั้งสองประเภทนี้ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานที่มีผลอย่างยิ่งต่อการเรียนในระบบ
โรงเรียนโดยเฉพาะในโรงเรียนชั้นนำ

การสำรวจและระดมทุนจากผู้ปกครอง

ภายใต้ระบบการศึกษาไทยนั้นนอกจากนักเรียนที่มีทุนทางเศรษฐกิจสูงจะ
ต้องการเข้าเรียนในโรงเรียนชั้นนำแล้ว โรงเรียนชั้นนำก็ต้องการผู้เรียนที่มีทุนสูงด้วยเช่นกัน ยิ่ง
ผู้เรียนในโรงเรียนมีทุนสูงขึ้นมาเท่าไร โรงเรียนก็มีทุนเพิ่มขึ้นสูงตามไปด้วย ยิ่งไปกว่านั้นโรงเรียน
ชั้นนำเป็นผู้ใช้ทุนชนิดต่าง ๆ ในการเปลี่ยนเป็นประโยชน์เพื่อการศึกษาให้กับโรงเรียน จึงอาจกล่าว
ได้ว่ายิ่งโรงเรียนมีทุนสูงขึ้น สถานะของโรงเรียนก็ยิ่งมีความเข้มแข็งมั่นคงขึ้นเช่นกัน

กิจกรรมหนึ่งที่จัดขึ้นเหมือนกับโรงเรียนทั่วไปในทุกโรงเรียนแล้วนั่นก็คือ กิจกรรม
วันพบผู้ปกครองที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและครูผู้สอนได้มาพบเจอเพื่อแลกเปลี่ยนรับทราบ

ปัญหา ตลอดจนหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้กับนักเรียน แต่สำหรับโรงเรียนชั้นนำแล้วนั้น กิจกรรมวันพบผู้ปกครองนับเป็นวันสำคัญมากที่เป็นการรวบรวมปัจเจกผู้ที่มีทุนชนิดต่าง ๆ ในปริมาณที่สูงเข้าไว้ด้วยกัน การสอบถามถึงภูมิหลังของครอบครัวนักเรียนจึงเป็นการสำรวจทุนของผู้ปกครองจากทางโรงเรียนเพื่อเตรียมการสำหรับดึงดูดทุนต่าง ๆ เหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อโรงเรียนชั้นนำต่อไป

“จากที่เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลังจากประชุมผู้ปกครองก็มีการสำรวจข้อมูลบ้าง ส่วนใหญ่ผู้ปกครองจะมีอาชีพหลากหลายค่ะ เป็นภาคธุรกิจบ้าง ภาคอาจารย์บ้าง ซึ่งโดยภาพรวมก็ค่อนข้างที่จะมีความพร้อม ค่อนข้างที่จะมีความพร้อมทั้งหมดเลยละ ทั้งเรื่องหน้าที่การงาน แล้วก็สามารถที่จะสนับสนุนโรงเรียนได้ อาจจะไม่ทั้งหมดทุกคนแต่ก็มีจำนวนมากพอสมควรที่จะสามารถช่วยเหลือและสนับสนุนโรงเรียนได้”

การรวมกลุ่มของผู้ปกครองในโรงเรียนนั้นมีทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการที่มีการรับรองทางด้านกฎหมาย มีแผนการดำเนินงานชัดเจน เช่น สมาคมผู้ปกครองและไม่ใช่ทางการ เช่น กลุ่มผู้ปกครองในห้องเรียนก็ตามที่ การรวมกลุ่มกันนั้นนับเป็นการสร้างเครือข่าย(network) ระหว่างผู้ปกครองอันเป็นการรวมตัวของปัจเจกที่ถือครองทุนต่างในระดับสูงแล้วยังมีผลทำให้ทุนภายในเครือข่ายมีความหลากหลายอีกด้วย ยิ่งทำให้โรงเรียนมีทางเลือกใช้ประโยชน์จากเครือข่ายส่งเสริมให้โรงเรียนชั้นนำนั้น ๆ มีความแข็งแกร่งยิ่งขึ้นไปอีก จากตัวอย่างการที่ผู้ปกครองมีทุนทางวัฒนธรรมสูงและหลากหลายที่แสดงให้เห็นได้จากหน้าที่หรือการงานในบริษัทองค์กรขนาดใหญ่นั้นทำให้โรงเรียนใช้กลยุทธ์การเปลี่ยนทุนวัฒนธรรมจากผู้ปกครองนี้เป็นความได้เปรียบในการอาศัยเครือข่ายความสัมพันธ์จัดกิจกรรมทัศนศึกษาหรือการดูงานนอกสถานที่ให้กับนักเรียน

“เขาก็จะมีกลุ่มผู้ปกครองเครือข่าย เพราะฉะนั้นเนี่ยผู้ปกครองบางท่านที่มีความสามารถในด้านไหน หรือว่าเราจะมีกิจกรรมศึกษาดูงานนอกสถานที่ที่ให้เด็กได้ไปค่อนข้างเยอะก็อาศัยความร่วมมือจากผู้ปกครองเครือข่ายช่วยหาช่องทางให้เพื่อความสะดวกในการติดต่อ เช่น บริษัทใหญ่ ๆ อย่างเช่น บริษัทปูนซีเมนต์ หรือบริษัทองค์กรที่เข้าไปเยี่ยมชมลำบากแบบนี้ถ้าเรามีผู้ปกครองเครือข่ายก็ช่วยเราได้”

ดังนั้นภายในโรงเรียนชั้นนำนอกจากหน้าที่ด้านการสอนของครูในห้องเรียนแล้วนั้น ครูผู้สอนยังเป็นตัวกลางที่สำคัญในการเชื่อมประสานให้เกิดการส่งมอบทุนจากผู้ปกครองไปถึงโรงเรียนชั้นนำให้เกิดประสิทธิภาพอย่างเต็มที่อีกด้วย ทำให้โรงเรียนสามารถรับทุนจากผู้ปกครองได้อย่างรวดเร็ว

“เราก็จะมีการประชุมเพื่อขอรายชื่อว่ามีใครทำงานที่ไหนอย่างไร เพื่อง่ายต่อการติดต่อ
เราก็จะมีบัตรเชิญมาเป็นวิทยากรอะไรอย่างนี้ ส่วนครอบครัวที่แบบฐานะไม่ค่อยดี
ผู้ปกครองก็ไม่ค่อยโอเค มีบ้างแต่น้อยค่ะ”

ปริมาณทุนของผู้ปกครองในโรงเรียนชั้นนำนั้นเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้โรงเรียนชั้นนำมีความแข็งแกร่งมากขึ้น การที่ผู้ปกครองมีทุนทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายอันแสดงให้เห็นจาก อาชีพการทำงาน สถานะตำแหน่งในสังคม ทำให้โรงเรียนมีทางเลือกที่เพิ่มขึ้นในการเปลี่ยนทุนจากผู้ปกครองให้เกิดความได้เปรียบในสนามการศึกษา รวมถึงการรวมกลุ่มของผู้ปกครองเป็นเครือข่ายก็ยังเป็นการสนับสนุนโดยตรงให้โรงเรียนมีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้นอีกด้วย

การถ่ายทอดและส่งต่อทุนทางวัฒนธรรม

นอกจากทุนทางเศรษฐกิจแล้วยังมีทุนทางวัฒนธรรมอีกที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเตรียมตัวเข้าสู่โรงเรียนชั้นนำ โดยผู้เรียนส่วนใหญ่ก็นั้นมักได้รับทุนวัฒนธรรมที่ส่งต่อมาจากครอบครัว อาทิเช่น ทุนทางวัฒนธรรมที่อยู่ในสถานะวัตถุ ที่เป็นสิ่งของผู้ปกครองเป็นผู้ถ่ายทอดทำให้บุตรที่ได้รับเขาไปนั้นถูกปลูกฝังให้มีความคุ้นเคยกับระบบการศึกษา หรือทุนที่อยู่ในสถานะแบบฝังภายในที่ผู้เรียนได้รับจากการเลียนแบบพฤติกรรม หรือการถ่ายทอดคำสั่งสอนจากคนใกล้ชิดในครอบครัว

นักเรียนชั้นนำและครอบครัวของนักเรียนชั้นนำส่วนใหญ่ ไม่มีปัญหาในบริบททางด้านเศรษฐกิจและยอมรับว่าที่บ้านมีฐานะพอสมควร ทำให้พวกเขามีทุนทางเศรษฐกิจในปริมาณที่มากพอในอันที่จะสามารถเปลี่ยนเป็นทุนวัฒนธรรมและทุนชนิดอื่น ๆ ได้อย่างสะดวกและง่ายดายกว่านักเรียนกลุ่มอื่น

“ถ้าเป็นเรื่องเรียน คุณพ่อคุณแม่สนับสนุนหมด ไม่เคยมีปัญหาเลย พ่อดีเราไม่เคยขออะไรมาก ขอเรียนพิเศษ เรียนแบบไม่แพงด้วยพ่อแม่เขาก็สนับสนุนอยู่แล้ว ถ้าเราอยากเรียนก็คือได้เรียน”

นอกจากครอบครัวจะสนับสนุนผู้เรียนในโรงเรียนชั้นนำด้วยทุนทางเศรษฐกิจแล้ว ทุนทางวัฒนธรรมที่ครอบครัวครอบครองอันแสดงออกในเรื่องของการให้ความสำคัญกับทางการศึกษาการเรียนยังช่วยปลูกฝังฮาบิทัสให้กับผู้เรียนด้วยการสอนให้รู้จักการอ่าน นักเรียนจึงได้เรียนรู้และคุ้นเคยกับการเรียนไม่ใช่เฉพาะแต่ในโรงเรียนเท่านั้นแต่ยังปลูกฝังให้เกิดการเรียนรู้นอกห้องเรียนด้วย ดังตัวอย่างของเก่งที่ได้รับทุนทางวัฒนธรรมผ่านทางหนังสือ ที่มีคุณแม่คอยปลูกฝังให้รักการอ่านและซึมซับความรู้ทางวิทยาศาสตร์อย่างไม่รู้สึกตัวผ่านหนังสือการ์ตูนที่คุณแม่ยืมมาให้จากห้องสมุด

“แล้วพอดีแม่ที่เป็นครูประถมเขาก็ชอบเอาหนังสือพวกการ์ตูนวิทยาศาสตร์มาให้อ่าน เพราะว่ามันเป็นการคุ้นเกี่ยวกับการเรียนอะไรอย่างนี้ ช่วงนั้นมันเพิ่งออกด้วยเขาลองมาให้อ่านดูมันสนุกดี เราก็อ่าน ๆ ไปไม่รู้กี่เล่มนะ อาจจะไม่ได้อ่านทุกเล่ม อาจจะมี 10 อะไรอย่างนี้ แต่ก็เยอะอยู่ คุณแม่ท่านยิ้มจากห้องสมุดมาอะไรอย่างนี้ แต่หนังสือทั่วไปส่วนใหญ่ก็คือถ้าเราก็อ่านเองเราก็ซื้อเพิ่มพ่อแม่ก็สนับสนุน”

ตัวอย่างของการถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรมจากคนใกล้ชิดโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนในครอบครัวที่ถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรมสถานะฝังอยู่ภายใน (embodied) ให้กับสุนิสา โดยทุนทางวัฒนธรรมแบบฝังอยู่ภายในนี้จะเป็นลักษณะค่อย ๆ ซึมซับลงไปในตัวผู้รับทุนที่ละเล็กทีละน้อย สุนิสานี้ได้รับทุนทางวัฒนธรรมมาจากพี่สาวโดยมีมุมมองว่าพี่สาวเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีในเส้นทางการศึกษาและชีวิตการทำงาน ความรู้สึกนับถือและเชื่อใจในตัวพี่สาว จนถึงกับยกย่องให้เป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต ทำให้การถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรมนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นได้ชัดคือคำแนะนำจากพี่สาวของสุนิสาที่ให้พยายามฝึกฝนให้เรียนวิชาภาษาอังกฤษทั้งในและนอกห้องเรียน การว่าจ้างครูต่างชาติมาพูดคุยที่บ้านและการถ่ายทอดเทคนิคการจดจำเนื้อหาวิชาเรียนของน้องสาว เหล่านี้ล้วนเมื่อสุนิสารับเอาทุนวัฒนธรรมประเภทที่ฝังอยู่ภายในตัวไว้แล้วก็จะเปลี่ยนทุนนี้เป็นความได้เปรียบต่อไป

“คือพี่สาวกับน้องสาวจะมีอิทธิพลต่อการเรียนของเรามาก เราก็สนิทกับพี่สาวกันอะไรอย่างนี้ อายุก็ห่างกันประมาณ 10 กว่าปี แต่ว่ามันเหมือนเราเห็นเขาเป็นไอดอลมาตลอด เรื่องเรียนคือพี่สาวเก่งมาก เอ็นติดตอน ม.4 จบดอกเตอร์ตอนอายุ 23 อย่างนี้ เป็น ผศ. รศ. ตอนแบบอายุน้อย ๆ อะไรอย่างนี้ เขาประสบความสำเร็จในด้านการศึกษตั้งแต่แค่อายุ 30 กว่า ๆ ตอนนี้เป็นอาจารย์อยู่ที่คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรัฐ เราก็เลยรู้สึกว่าเราทึ่ง(เชื่อใจ)ในสิ่งที่เขาบอก”

การเสริมทุนทางวัฒนธรรมจะช่วยให้ปัจเจกมีความสามารถเหนือกว่าคนอื่น ๆ เกิดเป็นข้อได้เปรียบของตัวปัจเจกเอง ครอบครัวของสุนิสาจึงสนับสนุนการเพิ่มพูนความสามารถทางด้านภาษาอังกฤษในลักษณะของการนำไปใช้มากกว่าการเรียนหรือการทำข้อสอบด้วยการเพิ่มทักษะทางการสื่อสารด้วยการฝึกฝนกับเจ้าของภาษาโดยตรง

“ตอนนั้นพี่สาวเดินมาบอกว่าต้องเรียนภาษาอังกฤษอย่างนี้ และพี่ก็แบบไปจ้างครูฝรั่งมาแบบสอนที่บ้านให้เลย เพราะเขารู้สึกว่าแบบมันสำคัญและก็แบบถ้าเราพัฒนาตรงนี้ เราก็จะแบบพูดฟังอะไรอย่างนี้ น้องสาวก็จะเป็นเชิงแบบ คือ น้องสาวอายุห่างกับเราปีเดียวก็เรียนเก่งมาก แล้วก็เหมือนจะมีบางอย่างที่แบบเรารู้สึกว่าจำไม่ได้สักที แต่น้องสาวแบบเป็นคนท่องจำเก่ง ก็เลยถามว่ามันทำอย่างไร เขาก็แบบสอนให้เราเริ่มซื้อมโน้ต”

การมีพี่สาวเป็นต้นแบบที่ประสบความสำเร็จทั้งในเรื่องการศึกษาและการประกอบอาชีพนั้น เนื่องจากสุนิสาได้มีการสำรวจทุนต่าง ๆ ที่พี่สาวรับรองครองไว้ ไม่ว่าจะเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่พี่สาวของสุนิสาไม่นอกจากจะประกอบอาชีพที่สถานะสูงคืออาจารย์ในระดับมหาวิทยาลัยชื่อดังแล้ว ยังมีตำแหน่งสถานะทางวิชาการนำหน้าชื่ออีกด้วยยังเป็นตัวเสริมเพิ่มทุนทางวัฒนธรรมให้สูงขึ้นไปอีก และทุนสัญลักษณ์จากการที่พี่สาวเรียนจบระดับปริญญาเอกซึ่งได้ถูกแปลเป็นการตีความความเก่งให้คนในสังคมเห็นถึงความสามารถทางการเรียนอีกด้วย เมื่อพิจารณาแล้วเห็นถึงทุนต่าง ๆ ที่พี่สาวถือครองไว้อยู่ในระดับสูงทำให้มีตำแหน่งในสนามของพี่สาวนั้นเหนือกว่าคนอื่นทั่วไป จึงเกิดการยอมรับเอาทุนทางวัฒนธรรมที่พี่สาวเป็นผู้ถ่ายทอดให้โดยไม่รู้ตัว ผ่านการเลียนแบบและเรียนรู้อยอมรับในสิ่งที่พี่สาวบอกกล่าว เหล่านี้เป็นการซึมซับรับเอาฮาบิทัสของพี่สาวเข้าสู่สุนิสาที่ละนิด ๆ จนทำให้เกิดปฏิบัติการ ที่แสดงออกในรูปแบบของความคิดที่ต้องการประสบความสำเร็จเหมือนดังพี่สาว

ความสามารถพิเศษทุนทางวัฒนธรรมที่มีประโยชน์ยิ่ง

นอกจากนักเรียนชั้นนำและครอบครัวจะมีการใช้ทุนทางเศรษฐกิจเป็นกลยุทธ์สำคัญแล้ว บางครอบครัวยังมีการส่งสมปลูกฝังทุนทางวัฒนธรรมให้กับนักเรียนนำไปแปรเปลี่ยนเป็นความได้เปรียบในสนามการศึกษาด้วยเช่นกัน ดังตัวอย่างของครอบครัวเอกที่สะสมปลูกฝังทุนทางวัฒนธรรมให้กับผู้เรียนในรูปแบบของความสามารถพิเศษด้วยกีฬายิงปืน นอกจากการเล่นกีฬายิงปืนจะเป็นกีฬาที่แสดงถึงความเป็นกลุ่มคนชั้นนำด้วยเรื่องข้อจำกัดในเรื่องของค่าใช้จ่ายของอุปกรณ์ไม่ว่าจะเป็น ราคาของปืนที่ใช้ในฝึกซ้อม ค่ากระสุนปืน ค่าเช่าสนามและ คอร์สอบรมที่มีราคาสูงทำให้กลุ่มคนอื่นที่ไม่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมเข้าถึงกีฬานี้ได้ยากแล้ว การได้ใช้ความสามารถพิเศษด้านกีฬายังมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าเรียนต่อระดับมหาวิทยาลัยในคณะที่ต้องการอีกด้วย

“เพื่อนคุณแม่เขาชวนไปยิงปืนเพราะว่าตอนนั้นเหมือนเขาพูดกันว่านักกีฬามันขาด เขาบอกว่าถ้ายิงปืนอย่างนี้มันก็มีโควตาที่เขาไว้ใช้เข้ามาหาได้ ก็เลยลองสมัครดูก่อนก็ยิง ๆ ไปเรื่อย ๆ ประเภทเดียวแม้เราไม่ได้ประสบความสำเร็จมากเท่าที่ควร แต่ประเภททีมก็ยังมีได้เหรียญติดมือกลับมาบ้าง”

ผู้ปกครองที่มีเครือข่ายทางสังคมในระดับชนชั้นนำด้วยกันนั้นมักจะคอยช่วยเหลือกันอยู่เสมอ แนวทางหนึ่งที่จะมักจะทำคือโดยการแบ่งปันข้อมูล ข่าวสาร ทางด้านการศึกษาของนักเรียนให้ครอบครัวอื่น ๆ ที่อยู่ในเครือข่ายได้รับทราบด้วย ครอบครัวของเอกก็เช่นกัน คุณแม่ที่มีกลุ่มเครือข่ายในระดับเดียวกันนั้นได้แบ่งปันข้อมูลทางการศึกษาสำหรับลูกและ

ได้ชักชวนให้คุณแม่ตั้งเป้าให้เล่นกีฬาเพื่อจะได้ใช้สิทธิ์การเป็นนักกีฬาสมัครเข้าโควตาของแพทยศาสตร์ในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ทำให้คุณแม่ของเอกถึงเห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับนอกเหนือจากการใช้กีฬาชิงป็นอันเป็นกิจกรรมยามว่าง ทำให้เอกนั้นตั้งใจฝึกซ้อมเล่นกีฬาชิงป็นเป็นพิเศษจนสามารถคว้าเหรียญรางวัลมาครอบครองอันเป็นการแสดงถึงการได้เป็นเจ้าของทุนทางสัญลักษณ์ แสดงให้ผู้อื่นได้เห็นถึงความสามารถในการชิงป็นของเอกด้วย

“แบบไม่ได้ถึงขั้นที่ว่าป็นเยาวชนทีมชาติหรือว่าทีมชาติไปเลย ก็คือเล่นพอได้ ได้เหรียญติดมือกลับมา ก็เอาพวกนี้ไปสมัครมหาลัยต่อได้ พ่อแม่ก็ค่อนข้างโอเคนะเพราะเขาก็มองว่าถ้าอย่างน้อยเล่นไปก็ยังให้มีอะไรทำนอกจากเรื่องเรียนบ้างและเป็นผลพลอยได้ ก็เอาไปสมัครมหาลัยเพราะว่าตอนที่สอบเข้าหมอมันมีโควตา”

ด้วยความที่กีฬาชิงป็นมีความจำเพาะเจาะจงค่อนข้างสูงและมีผู้เล่นจำนวนไม่แพร่หลายมากนักเนื่องจากคนทั่วไปที่ไม่ใช่ผู้ที่อยู่ในสังคมระดับบนจะเข้าถึงกีฬาชนิดนี้ค่อนข้างที่จะยากพอสมควร ทำให้เอกที่มีฝีมือการชิงป็นอยู่ในระดับดีเป็นที่รู้จักอยู่แล้วจากโค้ชที่ทำหน้าที่คัดเลือกนักกีฬาเข้าเรียนคณะแพทยด้วยโควตาพิเศษประเภทกีฬา และถึงแม้จะต้องเข้าทดสอบและต้องผ่านเกณฑ์การทดสอบด้านวิชาการก่อนแต่ก็ไม่เป็นปัญหาสำหรับเอกที่สะสมหาบิตส์ของนักเรียนชั้นนำมาโดยตลอด

“ผมจำได้ว่ามีโควตาศิลปะที่เป็นคนตรีกับพวกวาดรูปให้ 1 คน และมีโควตานักกีฬา 1 คน คือพวกนี้จะต้องไปสอบของคณะให้ผ่านก่อนซึ่งเป็นสอบกลางของมหาวิทยาลัยครับ เขากำหนดมาว่าเราจะต้องสอบวิชาอะไรบ้าง ถ้าสอบกลางเราผ่านเราก็เอาตรงนี้ไปยื่นไปทดสอบกีฬาให้เขาดูก็จบเลยครับ เราส่งหลักฐานแล้วก็ทดสอบอีกนิดหน่อยครับ ส่วนมากเขาจะดูรู้อยู่แล้ว จริง ๆ คนที่เล่นกีฬาป็นนี้มันมีไม่ค้อยเยอะ โค้ชที่เขาอยู่ที่นั่นที่เขาจ้างไปมันก็พอเห็นหน้าเห็นตากันอยู่แล้วครับ เขาเป็นโค้ชมาจากอีกทีมหนึ่งแต่ก็จะคุ้นหน้าเราอยู่แล้ว คนนี้เป็นนักกีฬาชิงป็นอยู่กับโค้ชคนนี้จะใช้อย่างนี้ ผลงานก็คือจะดูตามใบที่เราแนบมาเลยว่า เคยได้เหรียญอะไรที่ไหนบ้าง คะแนนเป็นอย่างไรบ้างอย่างนี้ครับ”

กล่าวโดยรวมแล้วเอกมีทุนทางเศรษฐกิจจากครอบครัวในระดับที่มากพอจึงใช้กลยุทธ์แปรเปลี่ยนทุนทางเศรษฐกิจนี้ให้เป็นทุนทางวัฒนธรรมในการเล่นกีฬาชิงป็นและได้สะสมทุนทางสัญลักษณ์คือรางวัลที่ได้รับจากการแข่งขันอันเป็นเครื่องหมายบ่งบอกถึงระดับความสามารถในการเล่นกีฬาชิงป็นได้เป็นอย่างดี ประกอบกับทุนเครือข่ายจากคุณแม่ที่แบ่งปันนำข่าวสารต่าง ๆ ทำให้เอกสามารถประสบความสำเร็จในเส้นทางการศึกษาได้ จากตัวอย่างการบอกเล่าถึงประสบการณ์ของเอกจะทำให้เห็นว่าทั้งทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม และทุนเครือข่ายเป็น

ส่วนสำคัญที่ผสมผสานเข้าด้วยกันในการช่วยให้นักเรียนชั้นนำอย่างเอกได้เปรียบในสนาม การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้ที่ประสบความสำเร็จในสนามการศึกษานั้นจะต้องมี ทุนทั้งสามประการนี้เป็นพื้นฐาน เพียงแต่การใช้ทุนในส่วนใดจะมากหรือน้อยนั้นก็ขึ้นอยู่กับการใช้ กลยุทธ์ในการจัดการทุนของแต่ละคน

กลยุทธ์ในการกวดวิชาเพื่อสร้างความได้เปรียบ

ถึงแม้ปริมาณทุนชนิดต่าง ๆ เป็นเรื่องสำคัญในระบบการศึกษา แต่หากปัจเจกไม่ รู้จัก เทคนิคหรือกลยุทธ์ในการเปลี่ยนทุนต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์แล้วนั้น การครอบครองทุน ปริมาณมากนั้นก็ไม่ได้เกิดประโยชน์เท่าที่ควรเช่นกัน กลยุทธ์จึงเป็นอีกวิธีหนึ่งที่ปัจเจกแต่ละคน เลือกลงทุนในการแปลงทุนให้เกิดประโยชน์กับตัวเองมากที่สุด โดยรวมแล้วส่วนใหญ่ักเรียนชั้นนำ มักเลือกใช้กลยุทธ์ในการเปลี่ยนทุนทางเศรษฐกิจให้เป็นความได้เปรียบโดยการเรียนกวดวิชา นอกจากนี้ยังมีการใช้ความสามารถพิเศษทางด้านกีฬาเพื่อเป็นอีกหนึ่งช่องทางในการศึกษาต่อ ระดับอุดมศึกษาในสาขาที่ตัวเองต้องการด้วย ปัจเจกจะใช้กลยุทธ์ทางด้านเศรษฐกิจ เช่นการ ลงทุนด้วยเงินตรา ในการสร้างความได้เปรียบในสนามการศึกษา การศึกษาจึงเป็นอีกกลยุทธ์หนึ่ง เช่นกันที่ชนชั้นนำมักใช้ให้เกิดความได้เปรียบในสังคม

เตรียมตัวเพื่อสอบเข้าด้วยการกวดวิชา

โดยปกตินักเรียนที่ต้องการสอบเข้าโรงเรียนชั้นนำในระดับมัธยมต้นให้ได้นั้น มักจะเริ่มเตรียมตัวกวดวิชาก่อนประมาณในช่วงปิดเทอมก่อนสอบ 1 ปี และส่วนมากนักเรียนที่มี ฐานะจะเลือกเรียนกับที่เรียนกวดวิชาที่มีชื่อเสียงและมีครูผู้สอนในโรงเรียนที่ต้องการสอบเข้าสอน อยู่ในที่ที่เรียนกวดวิชาด้วย ถึงแม้ว่าอาจารย์เหล่านั้นอาจไม่ใช่ผู้ออกข้อสอบโดยตรง แต่ ความคุ้นเคยกับหลักสูตร การสอน ในโรงเรียน ก็ช่วยให้สามารถถ่ายทอดความรู้เทคนิคไปสู่ นักเรียนได้มากพอสมควร ผู้วิจัยได้มีโอกาสได้ฟังประสบการณ์จากก้องซึ่งเป็นนักเรียนที่มีผลการ เรียนอยู่ในระดับดีเยี่ยมของโรงเรียนประจำวัดเชียงราย ก้องมีความต้องการจะศึกษาต่อมัธยม ปลายที่โรงเรียนชั้นนำแห่งหนึ่งอันเป็นโรงเรียนในกลุ่มเน้นวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ระดับแนว หน้าของประเทศ และเลือกใช้การกวดวิชาสอบเข้าเป็นหนึ่งในกลยุทธ์เพื่อสอบเข้าเช่นเดียวกับ นักเรียนคนอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน

“คือ ก่อนจะขึ้น ม.3 พ่อดิที่บ้านเขาก็ส่งไปกรุงเทพฯ ส่งไปเรียนพิเศษกรุงเทพฯ เพราะว่า เพื่อนที่เรียนอยู่เขาก็ชวนเออไปดูว่าเด็กที่กรุงเทพฯเขาเรียนอะไรกัน ก็ไปเจอว่าจริงๆที่ กรุงเทพฯเขาเรียนเยอะ เรียนพิเศษอะไรกันเยอะ เรียนลึกกว่าเนื้อหาที่เราต้องเรียนมาก ครับ”

การได้มีโอกาสเรียนพิเศษในสถาบันกวดวิชาที่มีชื่อในกรุงเทพฯ นั้น ยิ่งทำให้ห้องได้ตระหนักถึงความแตกต่างของการเรียนการสอนระหว่างโรงเรียนในกรุงเทพฯ กับโรงเรียนที่กึ่งกำลังศึกษาอยู่ในต่างจังหวัดอีกด้วย ซึ่งการสอนตามหลักสูตรในโรงเรียนนั้นมีความเข้มข้นไม่เพียงพอต่อการสอบคัดเลือกเข้าโรงเรียนเข้าโรงเรียนชั้นนำในกรุงเทพฯ การกวดวิชาจึงเป็นกลยุทธ์หนึ่งสำหรับผู้ที่มีทุนทางเศรษฐกิจสูง ใช้เพื่อเป็นการกฤษฎาในการเข้าเรียนในโรงเรียนชั้นนำ

“ชื่อโรงเรียนว่าปัญญาทิพย์ (ชื่อสมมุติ) ไม่รู้ได้ยวนี้ยังมีอยู่หรือเปล่า ปัญญาทิพย์ตรงสยาม-สแควร์ครับ ไปเรียนประมาณเดือนหนึ่ง ตอน ม.2 เราเรียนตลอดช่วงปิดเทอมตั้งแต่ตอน ม.2 จำไม่ผิดเรียนแทบทุกวันเลย พุดง่าย ๆ ว่าเรียนเก้าโมงถึงบ่ายสามอะไรอย่างนี้ครับ คนสอนส่วนหนึ่งก็มาจากโรงเรียนที่จะสอบเข้า ก็เลยรู้ว่าจริง ๆ ที่เด็กกรุงเทพฯ เข้าโรงเรียนยาก ๆ กันนี่ มันต้องรู้เยอะกว่าที่หลักสูตรมาตรฐานสอน คนเรียนเยอะครับ ถ้าตอนนั้นนะ โอโฮรู้ดีกว่าสอนดีมาก รู้สึกว่าเปิดโลกทัศน์เลยว่าแบบ ที่เราเล่น ๆ กันที่บ้านมันแบบไม่พอ มันต้องขยันแล้ว”

จากประสบการณ์ของห้องทำให้เราทราบถึงวิธีการใช้กลยุทธ์ในการเปลี่ยนทุนเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดความได้เปรียบกับตัวผู้เรียนเป็นอย่างมาก ห้องในสมัยเรียนนั้นได้มีการใช้ทุนเศรษฐกิจตั้งแต่การสำรวจหาที่เรียนพิเศษกวดวิชาในกรุงเทพฯ การทดลองเรียน ซึ่งมีค่าใช้จ่ายทั้งในด้านการศึกษาในโรงเรียนกวดวิชาที่มีชื่อใจกลางกรุงเทพฯ การเดินทางเนื่องจากห้องต้องเดินทางมาจากต่างจังหวัด รวมถึงค่ากินค่าอยู่ที่ต้องใช้ในการติวตอนปิดเทอม ค่าใช้จ่ายที่ถูกใช้ไปในรูปของเงินทุนคือการใช้กลยุทธ์ในการเปลี่ยนทุนทางเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดความได้เปรียบในสนามการศึกษา

การติวเสริมเพิ่มความมั่นใจทางด้านวิชาการ

ถึงแม้ว่าการเรียนการสอนในโรงเรียนชั้นนำจะไม่ได้มุ่งเน้นการวัดการประเมินผลด้วยการทำข้อสอบเพียงอย่างเดียว แต่การสอบก็นับว่ายังเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับการเรียนในโรงเรียนชั้นนำสำหรับวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคน อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่านักเรียนชั้นนำส่วนใหญ่แล้วนั้นจะมีความเข้าใจเนื้อหาในโรงเรียนเป็นอย่างดีแต่ก็ยังคงไปเรียนพิเศษนั้นมักจะชอบการติวกวดวิชาอยู่เสมอ โดยมีจุดประสงค์เพื่อเพิ่มความมั่นใจ ความเร็วในการทำข้อสอบ และเทคนิคในการทำข้อสอบที่แตกต่างจากในห้องเรียน นอกจากนั้นนักเรียนส่วนใหญ่ยังต้องการเรียนพิเศษเพื่อให้จบเนื้อหาก่อนอย่างรวดเร็วจะได้มีเวลาในการเตรียมตัวสอบเข้ามหาวิทยาลัย ในส่วนของผู้วิจัยนั้นพบว่าการเรียนพิเศษเป็นส่วนที่สำคัญ ที่ทำให้นักเรียนชั้นนำใช้เพื่อรักษาความเป็น the best ในโรงเรียนชั้นนำด้วยการสะสมทุนอยู่ตลอดเวลา จากการให้ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ในฐานะนักเรียนชั้นนำ 2 ท่าน และอาจารย์ผู้สอน 1 ท่านนั้นสะท้อนให้เห็นถึง

ประเด็นทั้งในเชิงโครงสร้างในระบบโรงเรียน เนื้อหาวิชาที่เข้มข้น การปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อม การแบ่งจำแนกนักเรียน การสอบการวัดผลที่มุ่งกดดันนักเรียนจนเกิดเป็นความกังวลยิ่งผลักดันให้ผู้เรียนต้องใช้วิธีการเรียนพิเศษในแก้ปัญหาดังกล่าวเพื่อเพิ่มความมั่นใจ นอกจากนี้ที่นักเรียนหลาย ๆ คนก็ยังมีความรู้สึกเป็นปัจเจกที่มีความอิสระในการไขว่คว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากการเรียนพิเศษ มีการรวมกลุ่มช่วยเหลือกันทบทวนและแบ่งปันหนังสือเพื่อใช้ในการเรียนในโรงเรียน ชี้นำอีกด้วย

“เรียนพิเศษเยอะค่ะ ไปเรียนเยอะเลยเพราะว่าเรียนตามเพื่อน ส่วนใหญ่เรียน เสาร์ อาทิตย์ ของผมมันเป็นหลักสูตรแบบเขาให้เราทำทุกอย่างจนจบใน ม.6 เทอม 1 เราเลยคิดว่าต้องเรียนอัดไว้ก่อน แบบตอนก่อนเอ็นจะได้มีเวลาทำข้อสอบอะไรอย่างนี้”

ด้วยโครงสร้างในระบบการศึกษา ที่บีบบังคับผู้เรียนให้จำเรียนอย่างหนักทั้งภายในห้องเรียนและเรียนติวพิเศษเพิ่มเติมนอกเวลา การที่นักเรียนตัดสินใจแก้ปัญหาหรือวางแผนการเรียนนั้นเป็นผลมาจากทั้งโครงสร้างทางสังคม ด้วยทั้งเรื่องของสังคมคือเพื่อน เรื่องของความอยากของเนื้อหาวิชา และในอีกทางหนึ่งผู้เรียนก็ได้มีการสะท้อนย้อนคิดกับตัวเองว่าเป็นผู้ที่มีอิสระในการตัดสินใจเลือกคิดแก้ปัญหาด้วยตนเองด้วยการจัดตารางอ่านหนังสือสอบ หรือการแลกเปลี่ยนเพื่ออ่านกับเพื่อน

“ถือว่าก็เรียนหนักค่ะ มันก็จะมีแบบที่ลงตามเพื่อนแต่ไม่รู้เรื่องบ้าง ที่คนนี้บอกว่าอันนี้ดีก็ไปลง ก็แบบวันธรรมดาถึงสี่ทุ่มอะไรอย่างนี้ ถ้าวันธรรมดา ก็คือเลิกเรียนที่โรงเรียนแล้วก็เริ่มเรียนพิเศษก็แบบหกโมงค่ะ ก็อาจจะยาวถึงสามทุ่มสี่ทุ่ม ถ้าเสาร์อาทิตย์ก็ช่วงเดียวยุติม ต่อนั้นก็คือจะแบบมีแบ่งเวลาแบบทำข้อสอบอะไรอย่างนี้ ร้อยข้อก็จัดตารางเราคิดเอง”

การเรียนในโรงเรียนชั้นนำหลายแห่งได้สร้างระบบการแข่งขันซึ่งวัดกันที่ผลการเรียน ไม่เพียงแต่ใช้จัดห้องเรียนในครั้งแรกที่เข้าเรียนแต่อาจมีการจัดห้อง คิง/ควีน กันอยู่ตลอดทุกปีการศึกษาหรือทุกภาคเรียน ทำให้นักเรียนเกิดความเครียดหากต้องขาดเรียน การต้องปรับตัวตามงาน ซึ่งการเรียนกวดวิชาหรือเรียนพิเศษก็กลายมาเป็นความจำเป็นโดยเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์เนื่องจากเนื้อหาที่มีความยากไม่สามารถเข้าใจด้วยตนเองและในวิชาอื่น ๆ ก็ยังเพิ่มให้ผู้เรียนต้องเพียรพยายามในการเรียนมากยิ่งขึ้น ซึ่งการเรียนกวดวิชานี้ก็ทำให้นักเรียนมีผลการเรียนแบบก้าวกระโดดขึ้นเป็นอย่างมาก

“ระหว่างนั้นอะไรที่อ่านเองได้ก็อ่าน แต่ว่ามันก็มีบางวิชา เช่น วิชาเลขที่อ่านเองมันก็ไม่ค่อยเข้าใจ ก็ขอที่บ้านเรียนพิเศษเฉพาะวิชาเลข ส่วนภาษาอังกฤษนะเรียนพิเศษมา

ตั้งแต่ ม.1 อยู่แล้ว เป็นวิชาเดียวที่เรียนพิเศษตั้งแต่ ม.1 ก็คือเหมือนพอเราหยุด ตัว บัณฑิตกระตุ้นแบบหนึ่งเราก็เครียดเรื่องที่เราหยุดเรียน เราตามไม่ทันด้วย สองเราเครียด กับสภาพแวดล้อมใหม่ เพื่อนใหม่ สภาพสังคมใหม่อะไรอย่างนี้ พอมันเครียดมันก็เป็น แรงผลักดันให้เราแบบเหมือนขยันมาก ๆ มันก็เลยทำให้สอบครั้งแรกตอนเราย้ายมาอยู่ ห้องคิง เรากลายเป็นอันดับต้น ๆ ของระดับชั้นไปเลย ก็คือจากที่แบบได้ที่ 10 กว่าของ ระดับชั้นอย่างนี้ ก็คือเป็นที่ 3”

ถึงแม้ทางโรงเรียนชั้นนำจะจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง และวัดผลจากการฝึกปฏิบัติการแทนที่การทำข้อสอบเพื่อลดการเรียนพิเศษกวดวิชาของนักเรียน แต่ก็ยังมีนักเรียนหลาย ๆ คน ที่รู้สึกว่าจะอยากไปเรียนพิเศษอันไม่ใช่เพื่อความเข้าใจในด้าน เนื้อหาวิชา แต่เป็นเทคนิคที่โรงเรียนพิเศษสอนให้ซึ่งแตกต่างจากการเรียนการสอนในห้องเรียน

“คือจริง ๆ เราก็รู้แหละว่าเขาจะไปเรียนกันข้างนอก กวดวิชาอะไรอะไรอย่างเนี่ย ก็พอทราบ ว่าเขาก็ไปเรียนก็เคยถามเขาว่าทำไมถึงต้องเรียน ทั้ง ๆ ที่ โรงเรียนเราก็ไม่ได้เน้นเรื่องการ ทำข้อสอบ ที่นี่เราจะเน้นหลักการ กระบวนการ ที่มาทดลองแล้วก็ฝึกปฏิบัติการ เราไม่ได้ เน้นการทำข้อสอบ เขาก็จะบอกว่ก็เพื่อความมั่นใจในการทำข้อสอบ เวลาเขาไปทำ ข้อสอบข้างนอกมันก็มีเทคนิค มันก็จะมีอะไร เขาก็จะบอกว่าเขาก็อยากที่จะมั่นใจ ะไรอย่างเนี่ยคะ อยากที่จะทำได้เร็วเท่าที่ได้ ก็เชื่อว่าเขาก็จะมีการไปหาเรียนพิเศษ กันเองคะ”

ปัญหาหนึ่งที่สร้างความไม่เท่าเทียมในระบบการศึกษาไทยก็คือการกวดวิชาเพื่อ สอบเข้าที่ทำให้ผู้ที่มีทุนทางเศรษฐกิจมักเป็นผู้ได้เปรียบและประสบความสำเร็จในสนามการศึกษา และจากการสัมภาษณ์ของผู้วิจัยพบว่านักเรียนทุกคนทั้งที่เป็นนักเรียนชั้นนำและนักเรียนทั่วไปนั้น มีการใช้การเรียนพิเศษเป็นกลยุทธ์สำคัญในการสอบเข้าแทบทั้งสิ้น หรือแม้แต่กรณีของนักเรียน บางคนที่ใช้โควตาพื้นที่บริการในการจับสลากเข้าโรงเรียนชั้นนำก็ยังคงมีความจำเป็นต้องลงเรียน พิเศษเพื่อเตรียมตัวกับสถานการณ์ในกรณีนี้อาจจะต้องสอบเข้าเมื่อพลาดหวังจากการจับสลาก และนอกจากนั้นการเรียนพิเศษยังสร้างความมั่นใจในการเรียนต่อในระดับมัธยมอีกด้วย

1.3 กระบวนการส่งเสริมนักเรียนชั้นนำให้กลายเป็นสุดยอดของนักเรียนชั้นนำ

หลังจากที่กระบวนการคัดเลือกนักเรียนเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนชั้นนำเสร็จสิ้นลง แล้ว ทำให้โรงเรียนชั้นนำได้นักเรียนที่มีความสามารถระดับสูงเพียงพอที่จะศึกษาเล่าเรียนใน โรงเรียนชั้นนำได้ นักเรียนเหล่านี้มีทั้งทุนชนิดต่าง ๆ และสภาพที่สอดคล้องอันเป็นที่ต้องการของ โรงเรียน โรงเรียนชั้นนำจึงเป็นเสมือนสถาบันที่รวบรวมบรรจุนุ่นต่าง ๆ และสภาพที่ของนักเรียน ระดับสูงไว้อย่างมากมายภายในโรงเรียนชั้นนำด้วยเช่นกัน ขั้นตอนต่อไปของกระบวนการสร้าง

นักเรียนชั้นนำก็คือการจัดแบ่งนักเรียนที่เข้าเรียนออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ มีการฝึกฝน ส่งเสริมนักเรียนเข้าแข่งขัน ร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ด้านวิชาการ เหล่านี้คือการจัดการทุนภายในของโรงเรียนชั้นนำ เพื่อให้โรงเรียนได้นักเรียนระดับบนสุดไปใช้ประโยชน์สร้างความแข็งแกร่งให้กับโรงเรียนชั้นนำต่อไป อย่างไรก็ตามไม่ใช่แค่โรงเรียนชั้นนำที่ได้ประโยชน์ฝ่ายเดียวเท่านั้น นักเรียนชั้นนำที่อยู่ในสถานะ the best ที่ไปสร้างความแข็งแกร่งให้กับโรงเรียนนั้นก็ได้รับประโยชน์กลับคืนมาในรูปแบบของการสะสมทุนและฮาบิทัสเพิ่มขึ้นเป็นพิเศษด้วยเช่นกัน สร้างความได้เปรียบมากกว่านักเรียนคนอื่น ๆ ยิ่งขึ้นอีก ความสัมพันธ์ของนักเรียนชั้นนำและโรงเรียนชั้นนำจึงมีลักษณะเป็นการได้ประโยชน์ร่วมกัน (reciprocal) อย่างไรก็ตามเชื่อว่านักเรียนทุกคนในโรงเรียนชั้นนำนั้นจะเป็นผู้ที่ได้รับผลประโยชน์หมดทุกคน นักเรียนกลุ่มอื่น ๆ ที่ไม่ใช่โรงเรียนชั้นนำนั้นต้องเป็นผู้ที่เสียประโยชน์และได้รับทุนเพียงน้อยนิดจากกระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำนี้

1.3.1 การจำแนกนักเรียนเก่งออกจากนักเรียนทั่วไป

ถึงแม้ว่าการสอบคัดเลือกจะเป็นเครื่องมือคัดกรองทุนและฮาบิทัสนักเรียนได้ในระดับหนึ่ง ทำให้โรงเรียนชั้นนำได้นักเรียนที่มีทุนและฮาบิทัสที่เหมาะสมเข้ามาศึกษาภายในโรงเรียนแล้ว แต่ทุนและฮาบิทัสของนักเรียนแต่ละคนที่เข้ามานั้นก็มีปริมาณที่แตกต่างกันอย่างพอสมควร การที่จะสร้างนักเรียนในระดับ the best นั้น จำเป็นจะต้องจำแนกนักเรียนเก่งที่มีความสามารถทางด้านวิชาการอย่างโดดเด่นออกจากนักเรียนทั่วไปเสียก่อนหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการจำแนกนักเรียนที่มีทุนและฮาบิทัสในระดับสูงกว่านักเรียนชั้นนำทั่วไปและนำนักเรียนกลุ่มนี้เข้าสู่กระบวนการถ่ายทอดวิชาความรู้ที่มีความเข้มข้นโดยเฉพาะ เพื่อเป็นเครื่องมือในการสะสมทุนต่าง ๆ ให้กับโรงเรียนชั้นนำต่อไป

การจำแนกนักเรียนชั้นนำออกจากนักเรียนทั่วไป

การจำแนกนักเรียนเพื่อแยกนักเรียนชั้นนำทั่วไปกับนักเรียนชั้นนำที่มีความสามารถในระดับสูงนั้นมักจะใช้เกณฑ์หรือเครื่องมือที่สูงกว่ามาตรฐานทั่วไป เช่นคะแนนที่ได้จากการสอบแข่งขันในระดับประเทศที่มีความน่าเชื่อถือ หรือรางวัลที่ได้จากการแข่งขันระดับประเทศ ซึ่งการแข่งขันเหล่านี้มักจะมีเฉพาะนักเรียนที่มีความสามารถสูงเป็นพิเศษเข้าร่วมการแข่งขันโดยเฉพาะ ตัวอย่างเช่นในโรงเรียนชั้นนำแห่งหนึ่งซึ่งมักจะใช้เกณฑ์การพิจารณาจากประวัติข้อมูลนักเรียนที่ผ่านการแข่งขันที่จัดโดยองค์กรทางด้านการศึกษาในระดับชาติและคะแนนสอบที่จัดแข่งขันขึ้นเป็นพิเศษสำหรับนักเรียนชั้นนำความสามารถสูงโดยเฉพาะ การที่นักเรียนส่งคะแนนหรือประวัติทางด้านวิชาการนั้นจึงเปรียบได้กับเป็นการแสดงฮาบิทัสชั้นสูงที่ผ่านมาให้โรงเรียนได้พิจารณารวมถึงแสดงทุนสัญลักษณ์ที่อยู่ในรูปของ รางวัลความสำเร็จหรือคะแนนสอบแข่งขันให้โรงเรียนเก็บเป็นข้อมูลเพื่อรอการจัดการทุนต่าง ๆ เหล่านี้ต่อไป

“เราก็มีโครงการเกี่ยวกับส่งเสริมอัจฉริยภาพ และมีทั้งคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ฟิสิกส์ เคมี ชีวะ คอมพิวเตอร์ก็มีครบ สมัยก่อนวิชาคณิตก็คือเอาคะแนนของเหรียญทอง สสวท. คือทั้งประเทศมีมา 15 คน เราเอาเกณฑ์นั้นไปปรับก่อน และใช้การดูจาก profile เดิมก่อน คือใช้เรื่องของคะแนนของการแข่งขันของ สสวท. ที่ได้เหรียญทองทั้งประเทศมีมา 15 คน เราก็ดูเขาแล้วให้โควต้าเขาก่อน ว่าในการที่จะสนใจจะอยู่โครงการกับเราไหม”

ข้อจำกัดจากการเข้าร่วมรายการแข่งขันต่าง ๆ ที่จัดขึ้นโดยองค์กรทางการศึกษาระดับชาติ นั้นเป็นเครื่องคัดกรองนักเรียนชั้นนำเป็นอย่างดี ด้วยความยากและความเข้มข้นในการคัดเลือกเข้าแข่งขันทำให้มีนักเรียนชั้นนำเพียง 15 คนจากนักเรียนทั่วประเทศเท่านั้นที่ได้รับรางวัลเหรียญทองจากการแข่งขันดังกล่าว นอกจากนั้นเหรียญรางวัลยังแสดงถึงการได้ครอบครองทุนสัญลักษณ์เพิ่มเติมที่แสดงถึงความสามารถทางวิชาคณิตศาสตร์อีกด้วย

นอกจากเหรียญรางวัลหรือคะแนนที่ได้จากการแข่งขันระดับประเทศแล้ว ในบางครั้งกรณีที่มีนักเรียนจากการแข่งขันมาสมัครเข้าเรียนน้อย ทางโรงเรียนก็จะมี การปรับเปลี่ยนมาใช้เกณฑ์คะแนนในการทำข้อสอบคัดเลือกนักเรียนสอบเข้าแทน จะเห็นได้ว่าทั้งเกณฑ์จากการแข่งขันระดับประเทศและเกณฑ์คะแนนจากการสอบเข้าเรียนนั้น แสดงให้เห็นถึงความเข้มข้นและความยากในการทำข้อสอบคัดเลือก ข้อสอบจำพวกนี้มักออกโดยผู้เชี่ยวชาญที่คร่ำหวอดอยู่กับศาสตร์ของวิชานั้น ๆ โดยตรง มีการตรวจสอบอย่างละเอียดถี่ถ้วน ข้อสอบจึงมีทั้งความยากและมีมาตรฐานสูงผิดกับข้อสอบที่ใช้ภายในโรงเรียน ข้อสอบเหล่านี้จึงเหมาะกับการใช้เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกนักเรียนผู้มีความสามารถและหาบิณฑของนักเรียนชั้นนำในระดับสูงได้เป็นอย่างดี

“แต่ว่ายุคหลัง ๆ เด็กกลุ่มเหรียญรางวัลนี้อยู่กับเราน้อยลง เราก็เปลี่ยนไปวัดในเรื่องคะแนนจากการสอบเข้าเลย คือเราดูเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์ ก็คือคะแนนเต็มมัน 50 คะแนน เราก็เช็คจากคะแนนสูงสุดลงมา แล้วไล่ลงมาเรื่อยๆ ว่าเป็นอะไรอย่างไรบ้าง และเราก็ไปสอบถาม เพราะว่าบางคนเขาก็ยอมรับว่าเขาได้ทั้งคณิตและได้ทั้งวิทย์ เพราะฉะนั้นเขาก็มีโอกาสในการเลือกว่าเขาจะไปอยู่สาขาไหน”

การสอบคัดเลือกนักเรียนเข้าเรียนนั้นนอกจากจะเป็นการตัดผู้ที่มีทุนและหาบิณฑที่ไม่สอดคล้องกับระบบการศึกษาในโรงเรียนชั้นนำออกไปแล้ว ข้อสอบแต่ละวิชายังถูกใช้เป็นเกณฑ์ในการค้นหาผู้ที่มีหาบิณฑสูงสุดเหมาะที่จะถูกโรงเรียนขุดเกลาคัดเจียระไนนำไปสร้างประโยชน์ผ่านการแข่งขันระดับสูงต่อไปอีกด้วย

การฝึกฝนนักเรียนด้วยการถ่ายทอดหาบิณฑ

หลังจากจำแนกนักเรียนที่มีความสามารถสูงได้แล้วนั้น ขั้นตอนต่อไปคือนำนักเรียนสู่กระบวนการฝึกฝนเพิ่มทุนและขุดเกลาคัดเจียระไนให้มีความเหมาะสมกับการแข่งขัน ดังนั้น

ผู้ที่รับหน้าที่ถ่ายทอดฮาบิทัสระดับนี้ได้ดีที่สุดก็คือผู้ที่มีฮาบิทัสที่มีคล้ายคลึงใกล้เคียงกันกับการแข่งขันระดับสูง การเชิญผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นอาจารย์ระดับมหาวิทยาลัยผู้ที่มีความรู้เฉพาะด้านในระดับที่สูงกว่าหลักสูตรในโรงเรียนและมีส่วนเกี่ยวข้อง มีประสบการณ์ในการจัดการแข่งขันทางด้านวิชาการและการออกข้อสอบจึงเป็นผู้ที่จะสามารถเพิ่มทุนให้กับนักเรียนชั้นนำได้เป็นอย่างดี โรงเรียนชั้นนำจึงมีการเชิญผู้เชี่ยวชาญที่มีฮาบิทัสในระดับสูงมีความคุ้นเคยกับข้อสอบในการแข่งขันในระดับประเทศเป็นผู้ถ่ายทอดฮาบิทัสและส่งมอบทุนทางวัฒนธรรมให้กับนักเรียน

“โครงการอัจฉริยภาพ นี่คือเรามีความมุ่งหวังเด็กไปสู่อโอลิมปิก ก็คือเราจะเชิญอาจารย์ จากครุศาสตร์ จากสายวิทยาศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยดัง ๆ มาสอนให้ 2 วัน วันพฤหัสบดี กับวันศุกร์ และก็จะวางหลักสูตรไว้ว่า ม.1 ก็จะเริ่มต้นในการที่จะเรียน สอนทั้งหมด ก็คือ ม.1 เรียนเนื้อหาที่จำเป็นทั้ง ม.ต้น และ ม.ปลาย พอ ม.2 ก็จะเป็นลักษณะของ สอนแล้ว พอเป็นหลักสูตรของ ม.3 ก็จะเป็นลักษณะการติวการทำข้อสอบ การแลกเปลี่ยนการติวระหว่างผู้สอนกับเด็ก”

อย่างไรก็ดีสำหรับการแข่งขันระดับสูงนั้นหลายรายการต้องการฮาบิทัสของผู้ที่มีความสามารถในการทำข้อสอบที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากข้อสอบของโรงเรียน ตัวอย่างเช่น การแข่งขันโอลิมปิกวิชาการนั้นจะต้องการให้ผู้ร่วมโครงการเข้าใจเนื้อหาทางด้านวิชาการในระดับที่ลึกซึ้ง สามารถนำความรู้ที่ได้ไปแก้ปัญหาโจทย์ในระดับที่ยาก ๆ ได้ ในขณะที่ข้อสอบภายในโรงเรียนและข้อสอบเข้ามหาวิทยาลัยนั้นจะเน้นการครอบคลุมเนื้อหาแต่ไม่ลงลึกในรายละเอียดทำให้ต้องการผู้ที่มีเทคนิคในการพลิกแพลงและความรวดเร็วในการทำข้อสอบ

“แต่ตรงนี้เด็กก็จะอยู่กับเราน้อยแล้ว ด้วยที่ว่าเฉพาะโครงการนี้นะ เพราะอย่างที่บอกเรา ทำเพื่อให้เด็กเพื่อไปสู่อโอลิมปิกคือประเด็นเลยเพราะฉะนั้นความต้องการเด็กกับผู้ปกครองจะแตกต่างกัน เด็กอยากได้การทำโจทย์ทำอะไรพวกนี้ ซึ่งเด็กก็จะไปเรียนพิเศษข้างนอกมากกว่า แต่ถามว่าสิ่งที่เราสร้างนี่มันจำเป็นตอนไหน จำเป็นตอนที่เขาไปสู่อจุด ที่เขาได้ในลักษณะที่เกือบเป็นตัวแทนหรือเป็นตัวแทนแล้วนี่ อันนี้มันจะมีประโยชน์ตรงส่วนนั้น คือเราไม่ได้สอนเนื้อหาแบบว่าให้ทำข้อสอบเหมือนอย่างที่ทั่ว ๆ ไป เขาทำกัน คือเราให้เด็กเรียนเนื้อหาทั้งหมดครบ แล้วอีกอันหนึ่งหลักสูตรที่เราสร้าง มันเป็นตัวผสมคณิตศาสตร์ เราติวก็คือการปูพื้นฐานในการสร้างเนื้อหาก่อนและก็ในการที่จะติวที่นี้เราเชิญอาจารย์จากโรงเรียนมีชื่อมาสอนให้”

การฝึกฝนนักเรียนสำหรับเข้าแข่งขันรายการระดับประเทศหรือเข้าค่ายโครงการต่าง ๆ แล้วนั้นเป็นการเพิ่มทุนทางวัฒนธรรมและถ่ายทอดฮาบิทัสของนักเรียนชั้นนำในชั้นสูงให้กับนักเรียนชั้นนำเพิ่มขึ้นไปอีก ดังนั้นจึงต้องอาศัยผู้ที่มีฮาบิทัสที่มากเพียงพอในการส่งต่อทุน

วัฒนธรรมและฮาปัทสให้กับนักเรียน ดังนั้นอาจารย์ที่มีประสบการณ์ในการออกข้อสอบหรือการนำนักเรียนเข้าโครงการแข่งขันจึงทำหน้าที่ในส่วนนี้ได้เป็นอย่างดี ทุนเครือข่ายระหว่างโรงเรียนชั้นนำกับผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาจากภายนอกจึงเข้ามาเป็นส่วนช่วยให้การฝึกฝนนักเรียนชั้นนำมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นด้วย

ทุนเครือข่ายที่สร้างความแข็งแกร่งสำหรับการแข่งขัน

นอกจากโรงเรียนชั้นนำจะมีศักยภาพเพียงพอในการส่งนักเรียนเข้าร่วมการแข่งขันระดับชาติแล้ว โรงเรียนชั้นนำบางโรงเรียนยังมีเครือข่ายที่แสดงถึงความสามารถทางด้านวิชาการในระดับเป็นศูนย์ทำการอบรมและสามารถคัดเลือกนักเรียนเข้าโครงการด้วยตนเองอีกด้วย

“ก็จะเป็นโครงการอย่างเราจะมีโครงการ สอน ค่ะ คือโรงเรียนเราจะเป็นศูนย์ เขาให้เป็นศูนย์ที่แยกมาจากศูนย์อื่น ปกติโอลิมปิกวิชาการเขาจะมีฟิสิกส์เคมี ชีวะ คอมพิวเตอร์ คณิตศาสตร์ ไซท์ใหม่คะ ซึ่งปกติมหาลัยเราจะเป็นศูนย์ แล้วก็คัดเลือกเด็กในพื้นที่ไปอบรมแต่ที่นี้สำหรับโรงเรียนเรา ทางมูลนิธิ สอน ให้เป็นศูนย์ของแต่ละวิชาเองเลยคะ เพราะฉะนั้นก็จะจัดเตรียมอบรมวิชาการเองแล้วก็ส่งคัดเลือกผู้แทนเข้าไปแข่งในระดับชาติเองอะไรอย่างเนี่ยคะ เพราะฉะนั้นเด็กกลุ่ม performance ก็จะมีการจัดการเรียนที่เข้มข้นเป็นพิเศษขึ้นมา”

อีกประเด็นหนึ่งที่ทำให้โรงเรียนชั้นนำมีความสามารถในการส่งนักเรียนเข้าแข่งขันทางด้านวิชาการระดับชาติและนานาชาติได้อยู่เสมอนั้นก็คือ ทุนเครือข่ายที่อยู่ภายในสถาบันหรือในโรงเรียนชั้นนำหลายโรงเรียนชั้นนำมีความสัมพันธ์กับทางมหาวิทยาลัยแนวหน้าที่มีความสามารถด้านวิชาการอยู่แล้ว หรือโรงเรียนชั้นนำบางโรงเรียนก็อยู่ภายใต้การดูแลของมหาวิทยาลัยชั้นนำด้วย ความสัมพันธ์ของเครือข่ายเหล่านี้ได้ถูกโรงเรียนชั้นนำนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์โดยการเปลี่ยนทุนเครือข่ายเป็นการเพิ่มทุนทางวัฒนธรรมให้กับครูในโรงเรียน ผ่านการอบรมถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จนมีความสามารถมากพอที่จะถ่ายทอดฝึกฝนนักเรียนชั้นนำต่อไปได้

“มีการเชิญอาจารย์จากข้างนอกด้วยคะ โดยเฉพาะช่วงแรก ๆ ที่เราเพิ่งเริ่มให้เป็นศูนย์อย่างเนี่ยคะ ก็มีความกังวล เริ่มแรกก็ต้องอาศัยวิทยากรจากข้างนอก อาจารย์จากมหาวิทยาลัยมาช่วยติวครูก่อน เพราะครูต้องถูกพัฒนามาก่อนเลย เชิญมาติวครูก่อนแล้วในบางหัวข้อก็เชิญมาสอนนักเรียนด้วยคะ ในช่วงแรก ๆ ส่วนใหญ่เราจะเชิญอาจารย์มหาลัยมาประมาณสักสองปี”

จะเห็นได้ว่าการเตรียมตัวนักเรียนเพื่อเข้าแข่งขันรายการระดับประเทศนั้น ไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นอย่างง่ายดายเลย เนื่องด้วยถึงแม้ภายในโรงเรียนชั้นนำจะมีครูอาจารย์ผู้สอนที่มีความสามารถและมีคุณวุฒิที่จบการศึกษาในระดับสูงกว่าปริญญาตรีขึ้นไป แต่ยังคงต้องมีการพึ่งพาอาจารย์ในระดับมหาวิทยาลัยจากหน่วยงานภายนอกมาถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับครูในโรงเรียนเพื่อติวนักเรียน ซึ่งกระบวนการนี้เป็นการใช้ต้นทุนทางเศรษฐกิจในเรื่องของค่าตอบแทน ทุนทางวัฒนธรรมและทุนเครือข่ายทางสังคม ร่วมเข้าไว้ด้วยกัน ดังนั้นจึงแทบจะมีไม่มีความเป็นไปได้เลยหากโรงเรียนอื่น ๆ ที่ไม่ใช่โรงเรียนชั้นนำจะมีศักยภาพในการจัดเตรียมนักเรียนให้พร้อมสำหรับแข่งขันเนื่องด้วยไม่มีทุนชนิดต่าง ๆ ในปริมาณที่มากพอ

นอกจากผู้ที่ถ่ายทอดสปีทส์ให้กับนักเรียนที่จะเข้าแข่งขันในระดับประเทศจะเป็นอาจารย์แล้ว การอาศัยศิษย์เก่าที่เคยมีประสบการณ์ในการแข่งขันโดยตรงก็เป็นอีกกลุ่มคนหนึ่งที่มียุทธศาสตร์ในระดับสูงเพียงพอที่จะถ่ายทอดให้กับนักเรียนที่ได้รับการจำแนกให้เข้าแข่งขันด้วยเช่นกัน ความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบันนอกจากจะช่วยให้การถ่ายทอดความรู้เป็นไปด้วยดีเนื่องจากอายุและสถานะที่มีความใกล้เคียงกันแล้ว ยังเป็นการสร้างสะสมทุนในรูปแบบของเครือข่ายให้กับโรงเรียนชั้นนำด้วยเมื่อครูผู้สอนมีความชำนาญในการติวนักเรียนสอบแข่งขันจากการได้รับทุนทางวัฒนธรรมที่เพียงพอแล้วก็จะรับหน้าที่สอนนักเรียนเหล่านี้ต่อด้วยตนเอง ยกเว้นในบางสาขาวิชาที่มีความจำเพาะเป็นพิเศษที่ยังต้องอาศัยวิทยากรจากภายนอกเช่นเดิม

“แต่ปัจจุบันนี้เราสอนกันเองหมดเลยคะ ยกเว้นบางหัวข้อเช่น อย่างดาราศาสตร์อย่างเนี่ย อาจจะต้องมีบาง topic ก็จะไปเป็นบางหัวข้อ หรือว่าในบางหัวข้อที่เราเอาพี่มาช่วยติวให้น้องเพราะพี่เคยไปเป็นตัวแทนประเทศอะไรอย่างเนี่ยคะ เขากลับมาช่วย ก็ให้เขาเอาโจทย์เอาอะไรมาให้ น้องเป็นการสอนในปัจจุบันนี้”

โรงเรียนชั้นนำมักมีเครือข่ายทางด้านการศึกษาที่อยู่ในรูปลักษณะของการสั่งการอยู่แล้วเช่น เครือข่ายจากทางมหาวิทยาลัยที่โรงเรียนชั้นนำสังกัดอยู่ หรือแม้แต่การสนับสนุนจากองค์กรเอกชนต่าง ๆ เครือข่ายของสถาบันชั้นนำเหล่านี้เต็มไปด้วยบุคคลที่มีทุนทางวัฒนธรรมด้านการศึกษามากมาย การใช้ทุนเครือข่ายทางสังคมของโรงเรียนชั้นนำผ่านการขอความร่วมมืออย่างเป็นทางการ หรืออยู่ในรูปแบบของการถ้อยทีถ้อยอาศัยของเครือข่ายแบบรุ่นพี่รุ่นน้องก็ช่วยทำให้กระบวนการส่งเสริมนักเรียนชั้นนำให้กลายเป็นสุดยอดของนักเรียนชั้นนำนั้นมีความง่ายดายราบรื่นยิ่งขึ้น

1.3.2 การแข่งขันในบริบทโรงเรียนชั้นนำเพื่อไปสู่ความเป็น the best

สำหรับโรงเรียนชั้นนำแล้วการส่งนักเรียนเข้าร่วมแข่งขันในระดับชาติ หรือเป็นตัวแทนเข้าแข่งขันระดับนานาชาติเป็นเรื่องที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง การประลองแข่งขันระหว่างโรงเรียนชั้นนำด้วยกันนับว่ามีความสำคัญในระบบการศึกษานอกจากจะเพื่อสร้างความเป็นสุดยอดของนักเรียนชั้นนำแล้ว ยังเป็นการแข่งขันช่วงชิงทุนระหว่างโรงเรียนชั้นนำด้วย เนื่องจากผลสำเร็จดังกล่าวนำมาซึ่งทุนทางวัฒนธรรมที่แสดงออกในรูปลักษณะของชื่อเสียง และสะท้อนถึงคุณภาพของการจัดการเรียนการสอนอันนำมาซึ่งความเชื่อมั่นของผู้ปกครองและสังคม กระบวนการคัดเลือกและการฝึกฝนนักเรียนของโรงเรียนชั้นนำจึงจำเป็นต้องมีความเข้มข้นและอาศัยทุนต่าง ๆ ที่โรงเรียนชั้นนำครอบครองไว้จัดการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด นอกจากนี้โรงเรียนชั้นนำจะมีศักยภาพเพียงพอในการส่งนักเรียนแข่งขันเพื่อประลองความสามารถและเพื่อแข่งขันช่วงชิงทุนต่าง ๆ แล้ว โรงเรียนชั้นนำยังมีศักยภาพมากพอที่จะจัดงานนิทรรศการวิชาการทั้งระดับชาติและนานาชาติ หรือสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียนชั้นนำด้วยกันเพื่อแลกเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรมและส่งเสริมให้โรงเรียนชั้นนำมีความแข็งแกร่งยิ่งขึ้นต่อไป

การสร้างนักเรียนชั้นนำผ่านการแข่งขัน

เก่งผู้ให้ข้อมูลในฐานะนักเรียนชั้นนำได้ถ่ายทอดถึงประสบการณ์และความรู้สึกที่ได้เข้าร่วมแข่งขันคณิตศาสตร์โอลิมปิกที่ประเทศตุรกี โดยการคัดเลือกนั้นจะเป็นการเข้าค่ายทางคณิตศาสตร์และคัดเลือกจากนักเรียนทั่วประเทศให้เหลือเพียงแค่ 30 คน การจัดการเรียนการสอนสำหรับแข่งขันโอลิมปิกนี้จะทำในลักษณะของการเข้าค่ายอยู่ประจำ ทำให้เก่งและนักเรียนชั้นนำคนอื่น ๆ ในค่ายได้มีการสะสมทุนชนิดต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ทางคณิตศาสตร์เหนือกว่าคนอื่น ๆ ทั่วไปและสามารถนำความรู้นั้นไปก่อให้เกิดประโยชน์ได้ นอกจากนี้การได้รับทุนเครือข่ายที่ทำให้เก่งได้รู้จักเพื่อนต่างโรงเรียนที่อยู่ในค่ายคณิตศาสตร์ด้วยกัน ทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายระหว่างนักเรียนชั้นนำที่ครอบครองทุนในระดับสูงขึ้นไปอีก

“ตอนเรียนก็ไปแข่งหลายที่อยู่ แต่ถ้ายิ่งใหญ่ที่สุดคือไปคณิตศาสตร์โอลิมปิก ได้เป็นตัวแทนประเทศไทยไป ตุรกี เขาก็ให้จัดสอบรอบแรกทั่วประเทศ แล้วเขาคัดเหลือ 30 คน ก็เอาไปเข้าค่าย ที่ สสวท. ท้องฟ้าจำลอง ไปอยู่เลย มีแค่เสาร์อาทิตย์ให้กลับบ้านได้ ใครจะอยู่ยาวก็ได้นะ เด็กต่างจังหวัดบางที่เขาก็อยู่ข้ามอาทิตย์อะไรอย่างนี้ก็มี เขามีที่นอนให้ วันธรรมดามีข้าวปลาให้กิน ไปอยู่เป็นแคมป์ประมาณสัก 3 อาทิตย์ได้มั้ง แล้วก็เรียนกันทุกวัน”

การจัดการคัดเลือกนักเรียนเพื่อให้ได้ตัวแทนระดับประเทศนั้นนอกจากจะต้องให้ความรู้ทางด้านวิชาการในระดับสูงผ่านการเข้าค่ายและฝึกฝนจำเรียนอย่างหนักแล้ว การจัดเตรียมความพร้อมดูแลชีวิตความเป็นอยู่อย่างดีให้กับนักเรียนที่ผ่านการคัดเลือกจากทั่วประเทศนั้นถึงแม้จะได้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญในการดูแลผู้ที่ทำประโยชน์ให้กับประเทศชาติ แต่ในขณะเดียวกันก็เกิดการตั้งคำถามถึงความไม่เท่าเทียมในการให้ความสำคัญดูแลจัดการระหว่างนักเรียนชั้นนำที่มีประโยชน์ต่อประเทศชาติกับนักเรียนคนอื่นทั่วไปที่ไม่ได้สร้างประโยชน์ได้ตรงกับความต้องการของรัฐหรือไม่

การได้เป็นตัวแทนประเทศไทยนั้นทำให้การสะสมทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสัญลักษณ์ของเก่งเพิ่มขึ้นอีกด้วย โดยเฉพาะการสอบเพื่อวัดคะแนนนั้นที่จะทำกันทุกอาทิตย์มีส่วนสำคัญในการช่วยเพิ่มพูนฮาบิทัสของนักเรียนที่เข้าค่ายให้เกิดความเคยชินกับการทำข้อสอบที่มีความยากอีกด้วย

“แล้วก็มีสอบเป็นระยะด้วยทุกอาทิตย์เพราะมันต้องคัดตัวไง ถามว่าข้อสอบยากไหม ใครตายนอกเลยครับ เพราะโอลิมปิกมันยาก ข้อสอบมันเลยยากมากแค่ข้อสอบคัดเลือกรก็ยากแล้ว ตอนที่คัดเลือกทั่วประเทศจำความรู้สึกได้ว่าทำไมมันยากอย่างนี้วะ ตอนนั้นเราอยู่ ม.5 ก็แสดงวิธีทำอะไรอย่างนี้ รอบต่อมาก็คัดเหลือ 15 คน ก็เข้าแคมป์ทำข้อสอบ 4-5 ข้อนี้ พี่ว่าน่าจะใช้เวลาสามชั่วโมง แล้วก็คัดเหลือ 6 คนสุดท้ายเราก็ได้ไป เราก็รู้สึกดีนะตอนนั้นไม่ได้คิดว่าจะติด 1 ใน 6 ไม่ได้คาดหวังด้วยซ้ำ เราก็คือมันทำข้อสอบไม่ค่อยได้ไง พี่ก็ไม่ค่อยรู้เขามียุทธศาสตร์การเลือกอย่างไรนะ ติดก็รู้สึกดีบอกแล้วว่าถือว่าเป็นความยิ่งใหญ่ที่สุดแล้วก็คราวนี้แหละ ถือเป็นเกียรติประวัติเลยเรารู้สึกดี โรงเรียนก็ภาคภูมิใจก็เพราะมีไม่กี่คนไง”

ความยากในการทำข้อสอบระดับโอลิมปิกที่ต้องอาศัยการสะสมฮาบิทัสของการแข่งขันเป็นระยะเวลาอันยาวนาน การเข้าค่ายในช่วงปิดเทอมจึงเป็นทางเลือกในการพัฒนาถ่ายทอดฮาบิทัสของตัวความรู้โอลิมปิกได้ดีที่สุด ส่งผลทำให้นักเรียนมีสมาธิมุ่งมั่นไม่วอกแวกไปกับสิ่งอื่น ๆ ใด ๆ การผ่านการคัดเลือกเป็นตัวแทนของประเทศนั้นทำให้เก่งได้สะสมทุนสัญลักษณ์ที่เพิ่มขึ้นอีกอันเป็นการแสดงให้เห็นคนอื่น ๆ ได้รับทราบถึงความสามารถทางคณิตศาสตร์ที่มีอยู่สูงของเก่ง

นอกจากกระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำเพื่อนำไปสู่ความเป็นเลิศหรือ the best ด้วยการแข่งขันทางด้านวิชาการแล้ว การสร้างนักเรียนชั้นนำยังมาในรูปแบบของความร่วมมือระหว่างโรงเรียนชั้นนำอีกด้วย ความร่วมมือกันนี้เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแบ่งปันทรัพยากรแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนการสอน รวมถึงการสร้างโอกาสให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันกับเพื่อน ๆ ต่างโรงเรียน

“มีต้องไปทำกิจกรรมโครงการกับโรงเรียนอื่น ก็จะเป็นแบบ เรียนเลขที่ไม่ใช่เลข ม.ปลาย เหมือนเรียนเลข เขาเรียกว่าเลขชั้นสูงพิทาгорัส พิสูจน์สูตรอะไรอย่างนี้ ก็เหมือนไปทำ แข่งกันทำโครงการแล้วก็ประกวดกับอีก 7 โรงเรียน มีดีระหว่างโรงเรียนเลยคะ สมมุติ ว่าแบบวันนี้อาจารย์โรงเรียนนี้สอน ก็นั่งรถคู่ไป เราก้ไปเรียนโรงเรียนอื่นด้วย ที่หลัก ๆ ที่ ไปเหมือนจะเป็นโรงเรียนดัง ๆ ในกรุงเทพ”

แนวคิดในการนำนักเรียนชั้นนำระดับของแต่ละโรงเรียนมารวมกันนั้น เปรียบ ได้กับเป็นการชุมนุมประลองยุทธ์ทางด้านวิชาการ ที่เปิดโอกาสให้โรงเรียนชั้นนำแต่ละแห่งได้ส่ง ตัวแทนเข้าเรียนรู้และตรวจสอบวัดระดับวิธีการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนตัวเองว่ายังมีคุณภาพอยู่ใน ระดับบนหรือไม่ รวมถึงอาจารย์ผู้สอนของแต่ละโรงเรียนที่ทำหน้าที่ผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนกัน เป็นผู้สอนเนื้อหาวิชาการให้แก่นักเรียนชั้นนำจากโรงเรียนอื่น ๆ ด้วยนั้น ส่งผลให้อาจารย์ผู้สอนนี้ ได้รับรู้ฮาบิทัสของนักเรียนโรงเรียนอื่น ๆ โดยอ้อมดีด้วยเช่นกัน ถึงแม้การนำนักเรียนมารวม กิจกรรมทางวิชาการร่วมกันนั้นแต่ละโรงเรียนไม่ได้มุ่งหวังการแข่งขันแบบแพ้ชนะเป็นสำคัญ แต่ ผลที่ได้ก็เปรียบเสมือนเป็นการประลองกำลัง การฝึกซ้อม เพื่อนำผลที่ได้กลับไปปรับปรุงพัฒนา โรงเรียนของตัวเอง วิธีการนี้จึงเป็นส่วนสำคัญที่พัฒนากลุ่มของโรงเรียนชั้นนำให้มีความเข้มแข็ง ต่อไป

สุนิสาที่เป็นหนึ่งในนักเรียนโครงการแลกเปลี่ยนระหว่างเครือข่ายของ โรงเรียนชั้นนำได้เล่าเรื่องราวบรรยากาศในการเรียนของโครงการที่มีทั้งช่วงที่ต้องจริงจังและช่วงที่ ได้มีโอกาสในการทำกิจกรรมสนุก ๆ ร่วมกัน ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนรู้ทางด้านวิชาการและเป็นการ ซึมซับฮาบิทัสของนักเรียนชั้นนำจากโรงเรียนชั้นนำอื่น ๆ เข้าไว้ในตัวเองด้วย

“บรรยากาศมันก็มีทั้งแบบทำกิจกรรมร่วมกันสนุก ๆ แล้วก็แข่งขันกันด้วย ก็มีทั้งสองแบบ ก็คือแล้วแต่เราจะไปทางสายไหน เพราะว่าเรียนเสร็จเราต้องสอบ สอบแบบหลังเรียน เขาก็จะเรียงอันดับคะแนนว่าโรงเรียนไหนทำได้เยอะอะไรอย่างนี้ เขาก็จัดอันดับคะ เราก้ ได้เน้นประสบการณ์มากกว่า”

จะเห็นได้ว่ากระบวนการส่งเสริมนักเรียนชั้นนำให้กลายเป็นสุดยอดของ นักเรียนชั้นนำนั้น โรงเรียนชั้นนำได้ใช้วิธีการทั้งการเตรียมตัวนักเรียนสำหรับแข่งขันอย่างเข้มข้น และนอกจากนั้นยังมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ฮาบิทัสของนักเรียนชั้นนำแต่ละโรงเรียนผ่านการ แลกเปลี่ยนการเรียนการสอนของเครือข่ายภายในโรงเรียนชั้นนำอีกด้วย

การสร้างนักเรียนชั้นนำผ่านเครือข่ายทางวิชาการ

โรงเรียนชั้นนำที่มีศักยภาพสูงนอกจากจะมีเครือข่ายระหว่างโรงเรียนระดับ เดียวกันภายในประเทศแล้ว โรงเรียนชั้นนำยังต้องการขยายความร่วมมือไปยังต่างประเทศเพื่อ

ยกระดับมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนตัวเองให้เพิ่มขึ้นอีกด้วย ซึ่งเครือข่ายทางวิชาการระหว่างประเทศนี้นั้นนอกจากจะเป็นการแลกเปลี่ยนส่งเสริมความเข้มแข็งทางวิชาการแล้วยังสร้างภาพลักษณ์ในเรื่องของศักยภาพความเป็นโรงเรียนชั้นนำให้สังคมได้รับรู้อีกด้วย

“โรงเรียนเรามีความพร้อมเต็มที่ ได้ตามมาตรฐานโรงเรียนวิทยาศาสตร์ที่เทียบเท่าในต่างประเทศ แล้วเราก็จะมีเครือข่ายความร่วมมือกันทั้งเกาหลีใต้ ทั้งสิงคโปร์ ทั้งญี่ปุ่น อเมริกาจะ ก็พยายามที่จะสร้างมาตรฐานให้โรงเรียนสามารถอยู่ในระดับเดียวกับเขาให้ได้”

จากการให้ข้อมูลเกี่ยวกับเครือข่ายของโรงเรียนจากรดาอาจารย์ผู้สอนในโรงเรียนชั้นนำทำให้ทราบว่าโรงเรียนชั้นนำนั้นมีแนวทางที่จะพัฒนาโรงเรียนให้มีระดับมาตรฐานไม่หยุดอยู่เพียงแต่ในประเทศเท่านั้น แต่ต้องการยกระดับมาตรฐานของโรงเรียนให้เทียบเท่ากับต่างประเทศเลยทีเดียว การเลือกประเทศที่มีชื่อเสียงทางด้านการศึกษาและเทคโนโลยี ไม่ว่าจะเป็นญี่ปุ่น สิงคโปร์ หรือสหรัฐอเมริกา ในการเลือกทำสัญญาเป็นความร่วมมือ นอกจากจะเป็นความต้องการเรียนรู้แลกเปลี่ยนทางด้านวิชาการหรือยกระดับพัฒนาศักยภาพของโรงเรียนแล้ว ยังมีเหตุผลในการสร้างขีดความสามารถให้กับสถาบันของโรงเรียนชั้นนำเพิ่มขึ้นด้วย

“ความร่วมมือก็คือลักษณะเราจะเขียนเป็นเอ็มโอยูนะคะ ร่วมกับโรงเรียนที่เป็นโรงเรียนชั้นนำของแต่ละประเทศ ก็เพิ่มขึ้นมาเรื่อย ๆ จากเดิมตอนนี้น่าจะยี่สิบกว่าโรงเรียนแล้ว ที่นี้พอเซ็นเอ็มโอยูกันเนี่ยก็จะมีโครงการ การแลกเปลี่ยนครูและนักเรียน เช่นอาจจะเป็นสองถึงสามสัปดาห์ แล้วก็นอกเหนือจากโครงการแลกเปลี่ยนครูแล้วนักเรียนก็จะมีโครงการที่ทำโปรเจกต์ร่วมกัน อย่างเช่น สิงคโปร์กับญี่ปุ่น ตอนนี้จะมีสองโรงเรียนในประเทศที่ลักษณะ ทำเป็นโปรเจกต์ร่วมกันคะ”

จากการให้ข้อมูลข้างต้นที่โรงเรียนนั้นได้สร้างเครือข่ายทางวิชาการระหว่างประเทศกับโรงเรียนต่าง ๆ มากถึง 20 โรงเรียนนอกจากจะเป็นการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างครูและนักเรียนระหว่างประเทศแล้วส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญสำหรับโรงเรียนชั้นนำก็คือการเพิ่มเติมฮาบิทัสของสถาบันทางด้านภาษาเพิ่มเติมให้กับโรงเรียนชั้นนำเอง จากมายาคติของนักเรียนในสมัยก่อนนั้นที่มีเชื่อว่านักเรียนที่เก่งทางด้านคิดคำนวณ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ จะขาดความสามารถทางด้านภาษา ในทางกลับกันนักเรียนที่เก่งด้านภาษาก็จะอ่อนในวิชาคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ประกอบกับการขยายตัวของโรงเรียนนานาชาติในประเทศไทยที่ได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้นอย่างรวดเร็ว และในโลกของดิจิทัลที่ภาษามีส่วนสำคัญที่ใช้สำหรับติดต่อสื่อสาร การลงทุนทำสัญญากับต่างประเทศจึงเป็นโอกาสอันดีที่จะพัฒนาทั้งนักเรียนและครูให้มีทักษะทาง

ภาษาเพิ่มเติมผ่านการทำโปรเจกทางด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ที่นักเรียนมีความถนัดอยู่แล้ว

นอกจากโรงเรียนชั้นนำจะดำเนินการให้นักเรียนมีโครงการที่ทำร่วมกัน โรงเรียนในต่างประเทศแล้ว อีกส่วนหนึ่งที่สะท้อนถึงการร่วมมืออย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมของความร่วมมือระหว่างโรงเรียนชั้นนำทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งนั่นก็คือการจัดงานนิทรรศการทางวิทยาศาสตร์ มีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเป็นเจ้าภาพและจัดทุก ๆ สองปี

“แล้วก็จะมีการจัดงาน เราเรียกว่าการจัดงาน science fest ร่วมกัน โดยวนเป็นเจ้าภาพ เราเชิญต่างประเทศแต่ละประเทศมาด้วย ก็จะจัดประมาณสองปีครั้งอะไรอย่างเนี่ยคะ มันเป็นงานอินเตอร์เนชั่นแนล แล้วเราก็เอาโรงเรียนในประเทศไทยที่เก่งทางด้านวิทย์เข้าร่วมด้วย เพราะภารกิจของโรงเรียนเราไม่ใช่แค่สอนเด็กแค่สองร้อยสี่สิบคนนะคะ อีกภารกิจหนึ่งที่ตั้งไว้ก็คือเป็นโรงเรียนต้นแบบ แล้วก็ต้องขยายผลก็ต้องบริการวิชาการให้กับโรงเรียนอื่นในประเทศด้วย”

การดำรงอยู่ของโรงเรียนชั้นนำไม่เพียงแต่จำเป็นต้องอาศัยศักยภาพของนักเรียนในการสร้างชื่อเสียงให้กับโรงเรียนหรือประเทศเท่านั้น การแสดงศักยภาพในการเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงเจ้าภาพจัดงานทางด้านวิทยาศาสตร์นอกจากจะเป็นการช่วยพัฒนาทักษะ ความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนและสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียนชั้นนำด้วยกันแล้ว ยังเป็นการประกาศศักยภาพของโรงเรียนชั้นนำในฐานะที่เปี่ยมไปด้วยบุคลากรและผู้เรียนที่มีความสามารถในการจัดงานวิชาการระดับนานาชาติได้อีกด้วย ความสามารถในการจัดงานวิชาการนี้ทำให้โรงเรียนได้แสดงถึงศักยภาพทางด้านวิชาการอันเป็นการแสดงออกซึ่งทุนทางวัฒนธรรมที่โรงเรียนชั้นนำได้ถือครองในระดับที่สูงเนื่องด้วยภายในประเทศนั้นมีโรงเรียนเพียงไม่กี่โรงเรียนเท่านั้นที่จะสามารถจัดงานวิชาการระดับนานาชาติในลักษณะนี้ได้ และยิ่งกว่านั้นความสามารถในการเป็นเจ้าภาพจัดงานยังแสดงออกถึงความเป็นโรงเรียนชั้นนำระดับแนวหน้าในประเทศได้อีกด้วย

2. ผลที่เกิดจากการสร้างนักเรียนชั้นนำ

งานวิจัยนี้นอกจากจะเปิดเผยให้เห็นกระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำที่นำไปสู่ความไม่เท่าเทียมในระบบการศึกษาแล้วผู้วิจัยยังต้องการศึกษากระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำอันมีจุดประสงค์เพื่อรองรับอุดมการณ์ทุนนิยมว่าได้ส่งผลใด ๆ ต่อบริบทในสังคมบ้าง โดยพบว่ากระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำนี้ได้ส่งผลต่อตัวนักเรียนชั้นนำเอง นักเรียนกลุ่มอื่น ๆ ที่อยู่ในสนามการศึกษา และผลที่เกิดกับครอบครัวและสังคม

2.1 ผลทางตรงต่อนักเรียนชั้นนำ

เนื่องด้วยโรงเรียนชั้นนำนั้นต้องการนักเรียนที่มีทุนและฮาบิตัสที่สอดคล้องกับสนามของนักเรียนชั้นนำ ดังนั้นเมื่อนักเรียนชั้นนำได้เข้าไปสนามจึงเป็นผู้ที่สามารถปรับตัวเข้ากับสนามการศึกษาได้เป็นอย่างดี รวมถึงรับเอาผลประโยชน์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการสะสมทุนต่าง ๆ ให้เพิ่มขึ้น หรือการที่นักเรียนชั้นนำได้รับโอกาสในด้านทางเลือกของการศึกษามากกว่านักเรียนกลุ่มอื่น ๆ

การปรับตัวของนักเรียนชั้นนำ

โดยทั่วไปแล้วเมื่อนักเรียนต้องเปลี่ยนสถานที่เรียนหรือโรงเรียนไม่ว่าจะด้วยเหตุผลคือเรียนต่อในโรงเรียนใหม่หรือต้องเปลี่ยนชั้นเรียนใหม่เพราะมีผลการเรียนพัฒนาขึ้นจากเดิม นักเรียนต้องอาศัยการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ด้วยกันทั้งสิ้น แต่สำหรับนักเรียนชั้นนำที่มีทุนและฮาบิตัสสอดคล้องกับสนามของโรงเรียนชั้นนำแล้วจะส่งผลให้นักเรียนชั้นนำไม่ต้องใช้เวลาในการปรับตัวมากเท่าไรนัก เป็นความลงตัวกันของภูมิหลังของผู้เรียนที่มีฮาบิตัสตามที่โรงเรียนต้องการกับทุนต่าง ๆ ที่นำมาผสมผสานเข้าด้วยกันทำให้เกิดการเปลี่ยนทุนเป็นความได้เปรียบและนำไปสู่ความสำเร็จของนักเรียน (Apple, 2001) ดังเช่นตัวอย่างจากเก่งที่มีทั้งทุนและฮาบิตัสที่ได้รับการสั่งสมมาเป็นระยะเวลาช้านาน รวมถึงการผ่านการติวสอบเข้าเรียนอย่างเข้มข้นจนสามารถสอบเข้าโรงเรียนชั้นนำได้ และถึงแม้จะเป็นช่วงเวลาเพิ่งเปิดเรียนก็ทำให้เก่งไม่มีข้อกังวลอื่นใด ๆ ในการปรับตัวให้เข้ากับโรงเรียนชั้นนำ

“วันแรกที่เข้าไปเรียนหรือ พี่ก็ไม่มีอะไร ก็ปกติเหมือนเดิม ไม่ได้มีความลำบากอะไร มันก็เหมือนที่เราเรียน ๆ มาธรรมดาคือหมายถึงว่ามีครูมาสอนอะไรอย่างนี้ เราก็ไม่รู้หรือครูมาสอนดีไม่ได้ถูกไม่ถูก เราก็เรียนไปตามเรื่อง ตามสภาพ วันไหนไม่สามารถไปเรียนก็อาจจะไม่ได้เรียนบ้าง แต่ว่าอาจจะ เราก็ไม่ถึงกับหนีเรียนไม่ได้อะไรพวกนี้ เราก็มีให้เรียนเราก็เรียน มีการบ้านเราก็ทำ เกรด ม. 1 ก็ประมาณ 3.8 อะไรอย่างนี้ มันก็คง 1 ใน 10 ของโรงเรียนละมัง”

จะเห็นได้ชัดว่านักเรียนชั้นนำอย่างเช่นเก่งนั้นแทบไม่ต้องใช้การปรับตัวในการเริ่มเรียนโรงเรียนใหม่เลย ซึ่งผิดกับนักเรียนกลุ่มอื่น ๆ จากการให้ถ่ายทอดเรื่องราวของท็อปที่เข้าเรียนโรงเรียนชั้นนำเดียวกันกับเก่งนั้นได้แสดงให้เห็นถึงความยากลำบากในการต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ พอสมควรและผลที่เกิดตามมากับเพื่อนนักเรียนที่ไม่สามารถปรับตัวได้

“เท่าที่จำได้ก็ต้องปรับตัวเยอะนะ เพราะว่าตอนเราอยู่โรงเรียนเก่ามานี้ เราก็ถือว่าในโรงเรียนก็มีทั้งคนเก่งคนไม่เก่ง แต่พอมาเรียนที่โรงเรียนใหม่ตอนมัธยมสมัยที่เข้าสอบเข้าร้อยเปอร์เซ็นต์ ฉะนั้นก็จะเป็นเด็กที่ 1 ที่มาจากทั่วประเทศเพราะฉะนั้นทุกคนก็เก่งมา

และเหมือนว่าทุกคนก็จะตั้งใจเรียนและอาจารย์ก็จะเปลี่ยนไปด้วย ตอนเราอยู่ประถม อาจารย์เขาประกอบประหมอดูแลตามงานอะไรพวกนี้ให้ พออยู่มัธยมมันไม่ใช่แล้ว อย่างหนึ่งแน่ ๆ ในการปรับตัวก็คือการเรียน ถ้าคุณไม่รับผิดชอบไม่ตามงานก็คือหลุดไปเลย อาจารย์เขาไม่ตามจ้ำจี้จ้ำไช ถึงเวลาเพื่อนบางคนพอขึ้น ม.2, ม.3 ติด ร. ติด มส.ทุกวิชาเลยก็มี ร.คือไม่ส่งงาน ไม่ส่งการบ้าน ไม่ส่งงาน คะแนนเก็บไม่มี ติด ร.นี่คะแนน ถ้า มส. ก็คือว่าไม่เข้าเรียน พอ ม.3, ม.4 ก็เริ่มในห้อง 50 คน เหลืออยู่ 20 กว่าคน”

จะเห็นว่าถึงแม้ว่าในสนามการศึกษาเดียวกันนั้น ความแตกต่างของทุนและฮาบิตัสของนักเรียนแต่ละคนที่ได้สะสมมานั้นส่งผลต่อการปรับตัวของนักเรียนเป็นอย่างยิ่ง เก่งที่มีทุนและฮาบิตัสเป็นนักเรียนชั้นนำแทบไม่รู้สึกรู้ว่าต้องปรับตัวใด ๆ ทั้งสิ้น สภาพแบบนี้ได้ถูกนิยามว่า Fish in the water คือสภาพที่นักเรียนสามารถเข้ากันกับสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดี เจกเช่นปลาที่อาศัยอยู่ในน้ำมีความคุ้นเคยกับน้ำ ผิดกับนักเรียนกลุ่มอื่นเช่นที่อุปถัมภ์จะมีทุนและฮาบิตัสเพียงพอที่จะสอบเข้าโรงเรียนชั้นนำเดียวกับเก่งได้แต่ก็ไม่ได้มีทุนและฮาบิตัสมากพอที่จะเข้าเป็นนักเรียนชั้นนำในสนามได้ ที่อุปถัมภ์จึงต้องใช้ความพยายามอย่างมากในการปรับตัวให้เข้าสภาพแวดล้อมใหม่นี้

ทางเลือกที่มากกว่าของนักเรียนชั้นนำสายวิทย์-คณิต

ผลตอบแทนจากการเรียนสายวิทย์-คณิตที่ค่อนข้างจะมากกว่าสายวิชาอื่น ๆ นอกจากจะทำให้ผู้เรียนมีเส้นทางเลือกในการเรียนระดับอุดมศึกษามากกว่าแล้ว การเข้าเรียนสายวิทย์-คณิตในโรงเรียนชั้นนำยังเปรียบเสมือนเป็นทัศนคติของผู้เรียนทุกคนที่ต้องการประสบความสำเร็จต้องทำให้ได้ อย่างไรก็ตามการได้เรียนในสายวิชาวิทย์-คณิตนั้นถึงแม้จะไม่ได้การันตีผลของความสำเร็จในอนาคตแต่การได้เรียนสายวิทย์-คณิตในโรงเรียนชั้นนำได้ตอบแทนผู้เรียนด้วยทุนสัญลักษณ์ที่ให้กับผู้เรียนเพื่อบอกกับสังคมว่าเขาผู้นั้นเป็น คนเก่ง คนฉลาดเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

“ตอนนั้นรู้แค่ว่าจะ เหมือนอย่างไรละครับ จะประสบความสำเร็จจะอย่างไร นี่ มันก็ต้องอย่างน้อย ๆ ก็ต้องเข้าสายวิทย์ไซ้ใหม่ครับหรือถ้าไปเรียนที่กรุงเทพได้นำจะดีกว่า เพราะว่าเราเริ่มเห็นแล้วว่าเขาเรียนต่างกับเรา เราแค่ไม่รู้สึกรู้สึกอยากด้อยกว่าเฉย ๆ”

จากข้อมูลที่ได้รับกรถ่ายทอดโดยก้อนั้นแสดงให้เห็นถึงทัศนคติในการได้เรียนในสายวิทย์-คณิตที่มีแนวโน้มจะตอบแทนส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จมากกว่า มีศักดิ์ศรีที่เหนือกว่านักเรียนที่เรียนในสายวิชาอื่น รวมถึงตายที่ได้อธิบายเรื่องราวของเธอที่รู้สึกกว่าตนเองเป็นผู้ที่ได้เปรียบในการมีทางเลือกในการเรียนต่อที่มากกว่า

“ตอน ม.ต้นเรารู้สึกว่าได้เปรียบนะ เพราะอย่างง่าย ๆ เลย พอตอนจบม.3 แล้วจะต่อ ม. 4 อย่างนี้ โรงเรียนเขาจะมีบังคับว่าจะเรียนสายวิทย์ได้ต้องเกรดเท่าไร วิชาหุ่นวิชานี้เท่าไรอย่างนี้คะ ฉะนั้นตอน ม.ต้น นะ เราเกรดมาดีมันก็ทำให้ทางเลือกเราเยอะขึ้น เราก็เลือกได้แล้วม.ปลายเราจะเรียนอะไร”

จากการถ่ายทอดเรื่องราวของก้องและต่ายนั้นสะท้อนให้เห็นว่าการเป็นนักเรียนชั้นนำในระบบโรงเรียนนั้นได้ให้ประโยชน์แก่ตัวผู้เรียนทั้งในเรื่องของสายวิชาที่ศึกษาต่อในระดับมัธยมปลาย หรือการเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาที่มีทางเลือกค่อนข้างจะครอบคลุมมากกว่า รวมทั้งประโยชน์ที่ได้รับกลับมาในรูปแบบของทุนทางสัญลักษณ์ในการที่สามารถเรียนในสายวิชาและสถาบันชั้นนำอันแสดงถึงสถานะที่เหนือกว่าผู้เรียนคนอื่น ๆ ด้วย

การเลือกประโยชน์ให้นักเรียนสายวิทย์-คณิตในโรงเรียนชั้นนำ

การที่ผู้เรียนนั้นเลือกลงทุนในระบบการศึกษาส่วนหนึ่งก็เพื่อต้องการได้รับผลประโยชน์จากระบบการศึกษาด้วย แต่ก็เชื่อว่าทุกคนจะได้รับผลตอบแทนอย่างเท่าเทียมกัน ในสนามของโรงเรียนชั้นนำที่ให้ผลตอบแทนสูงแล้วหากผู้เรียนอยากได้ผลตอบแทนที่สูงกว่าผู้เรียนคนอื่น ๆ ยิ่งขึ้นไปอีกก็ต้องพยายามสะสมทุนและมีฮาบิทัสในแบบนักเรียนวิทย์-คณิตด้วย

ลักษณะของผู้เรียนที่จะสามารถเรียนในระบบการศึกษาในสายวิชาวิทย์-คณิตได้ดี ก็คือต้องเป็นผู้ที่รู้จักคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล รู้จักการตั้งคำถามและการแก้ปัญหา ซึ่งเหล่านั้นนั้นเป็นปฏิบัติการที่แสดงออกมาจากการสะสมฮาบิทัสและทุนในแบบสนามที่วิทย์-คณิตต้องการ

“สิ่งที่ทำให้ผมมาถึงตรงจุดนี้ได้คิดว่ามาจากตัวเองได้ทำในสิ่งที่ตัวเองถนัด หมายถึงว่าสายวิทย์มันแบบ มันต้องมี sense ของการใช้ scientific thinking นิดหนึ่ง เป็นเหตุเป็นผลประมาณนี้ครับ พื้นฐานเราก็เป็นเหตุเป็นผลเหมือนบางเรื่องแบบโจทย์บางอย่างหรือคำถามบางอย่างมันต้องใช้วิธีคิดบางอย่างแก่ บางที่เราไม่ต้องพยายามมากเราถนัดแบบนี้เราก็คิดได้เลยอย่างนี้ ในขณะที่บางคนเขาอาจจะไม่ได้ถนัดเรื่องแบบนี้”

สำหรับผู้ที่ถือครองทุนและฮาบิทัสที่เอื้อต่อการเรียนสายวิชาวิทย์-คณิตนับเป็นผู้ที่เป็น the best ในโรงเรียนชั้นนำนั้น และมักจะแสดง ปฏิบัติการ ให้เห็นโดยเป็นความคุ้นเคยในการทำข้อสอบ ไม่ต้องใช้เวลาในการทบทวนอ่านหนังสือมากอย่างเช่นผู้เรียนคนอื่น ๆ ดังเช่นสุนิสาที่ชื่นชอบวิชาคณิตศาสตร์ และฟิสิกส์เป็นพิเศษทำให้มีฮาบิทัสทางด้านความคิดคำนวณค่อนข้างที่จะสูงและถึงแม้ในสมัยเรียนจะใช้เวลาในการเตรียมตัวก่อนสอบไม่มากนักแต่คะแนนที่สุนิสาได้รับมักเป็นที่น่าพอใจทุกครั้งไป

“เวลาสอบก็จะมีคนที่ทั้งคนที่ซีเรียสและคนที่ไม่ซีเรียสนะ แต่เราอยู่ในกลุ่มที่ไม่ซีเรียส ก็ อัดก่อนสอบวันหนึ่งอะไรอย่างนี้ ค่ะแน่นอนออกมาก็ดีในวิชาที่เราชอบ คือพวกเลข ฟิสิกส์ ภาษาอังกฤษ เราถนัด ส่วนวิชาที่เราไม่ชอบก็ทำได้แบบก็ได้ 4 นะแต่คะแนนอาจจะไม่ได้ เยอะเท่าวิชาที่เราชอบ ก็พวกสังคมแบบมันต้องจำ ๆ เยอะ ไม่รู้จะเรียนไปทำไม เราชอบ เลขมากกว่าเพราะส่วนใหญ่ทำได้ดี แล้วก็รู้สึกเหมือนเราชอบตั้งแต่เด็ก ๆ แล้ว ถ้า เข้าใจมันจะทำได้ แล้วเรารู้สึกว่าการทำข้อสอบมันท้าทายความรู้ที่เรารู้อย่างนี้ ก็ เลยสนุก”

จะเห็นได้ว่าการเป็นผู้ที่ถนัดทางการเรียนในสายวิชาวิทย์-คณิตนั้นจะมีความสามารถในการทำข้อสอบอยู่ในระดับดีถึงแม้จะไม่มีเวลาการอ่านทบทวนมากนัก เนื่องจาก ผู้เรียนได้รับฮาบิทัสของวิชาวิทย์ คณิตเข้าไปไว้ในตัวเองเป็นที่เรียบร้อยแล้ว การได้ซึมซับเนื้อหาทางการเรียนผนวกไว้ในตัวเองทำให้การแสดงออกของนักเรียนนั้น มีลักษณะของความเป็นนัก คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์รวมไว้ในนั้นด้วย การมีการประยุกต์ใช้เรื่องเรียนเข้าไว้กับ ชีวิตประจำวันอย่างแยกไม่ออก ทำให้นักเรียนเหล่านี้ได้รับคะแนนในระดับสูงอยู่เสมอ

โอกาสในการเพิ่มทุนของนักเรียนในห้องคิง

การจำแนกนักเรียนและรวมกลุ่มนักเรียนที่มีความสามารถระดับสูงไว้ด้วยกันใน โรงเรียนชั้นนำหลายโรงเรียนมักเป็นที่รับรู้กันด้วยภาษาพูดว่าการแบ่งนักเรียนออกเป็นห้องคิงห้อง คิวนั้นนอกจากเพื่อประโยชน์การแข่งขันแล้ว กลุ่มนักเรียนชั้นนำในระดับบนที่อยู่ห้องเดียวกัน นั้นยังมีการช่วยเหลือแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน เป็นการกระตุ้นความตื่นตัวทางด้านวิชาการ และช่วยเหลือกันทางการเรียน การได้เป็นนักเรียนชั้นนำในห้องคิงจึงนั้นเป็นประโยชน์ต่อ ผู้เรียนที่อยู่ในห้องเป็นอย่างยิ่ง

“การได้อยู่ห้องคิงนี้ก็เข้าใจว่ามีประโยชน์ตรงที่ว่า เด็กมันค่อนข้างจะดี ห้องคิงตั้งใจเรียน ทำให้เราก็ได้บรรยากาศพาไป เราก็ไม่ได้เกะมะเหลกเกร บางทีเพื่อนชวนเหย้าไปโดด เรียนกันเราก็ไม่ไป ไม่โดดเรียนไม่อะไรอย่างนี้ ก็ค่อนข้างจะเป็นประโยชน์ลักษณะนี้ มากกว่า”

ประโยชน์ที่ได้รับในการเรียนห้องคิงภายในโรงเรียนชั้นนำ ทั้งเก่งและท้อปมี ความเห็นไปในทิศทางที่สอดคล้องตรงกัน ถึงแม้ว่าท้อปจะไม่ได้อยู่ในสถานะเป็นนักเรียนชั้นนำ เนื่องจากนิสัยส่วนตัวที่มักจะชอบทำกิจกรรมนอกห้องเรียนเสียมากกว่าทำให้ผลการเรียนเฉื่อยนั้น อยู่ในระดับสามต้น ๆ แต่ด้วยความที่มีฮาบิทัสและทุนมากพอก็เพียงพอทำให้ท้อปเป็นนักเรียนที่ สามารถเรียนร่วมกับเพื่อนคนอื่น ๆ ในโรงเรียนชั้นนำได้ และนอกจากนั้นท้อปยังสามารถผ่านการ จำแนกจากโรงเรียนให้เข้าเรียนในห้องคิงอยู่เสมอ สถานะของท้อปในงานวิจัยจึงเป็นนักเรียนทั่วไป

ที่ได้เรียนในห้องคิง และจากประสบการณ์ดังกล่าวทำให้ทีอปสามารถถ่ายทอดที่สะท้อนถึงการได้รับประโยชน์จากการเรียนในห้องคิงที่ได้ผ่านการจำแนกจากโรงเรียนอย่างเข้มข้นได้เป็นอย่างดี

“จริง ๆ ในห้องคิงก็ช่วยกันเรียนดีนะ อาจารย์อะไรมาสอนเขาก็จะสอนไปได้เร็ว เขาก็จะรู้ว่าเราอยู่ในห้องนี้ตั้งใจเรียน เด็กก็จะมีขาดเรียน มี 50 คน ก็จะมา 50 คนแบบนี้ แต่ถ้าห้องอื่นเขาก็เริ่มปวดหัว พอมี 3 ที่ห้อง 50 คน ตอนเรียนเริ่มเหลือ 30 คนแล้ว ไม่รู้หายไปไหน โรงเรียนก็ใหญ่มาก พื้นที่โรงเรียนตั้ง 9 ไร่ โรงเรียนใหญ่เด็กก็ 5,000 คน เพราะฉะนั้นเด็กหายไปจากห้องเรียนก็คือไม่รู้มาถึงโรงเรียนหรือเปล่าหรือมาถึงโรงเรียนแล้วเข้าไปอยู่ตามห้องชุมนุม อย่างที่บอกห้องชุมนุมมันเยอะ ห้องคิงเวลาเรียนก็คือตั้งใจเรียน อาจารย์ก็ให้งานเยอะสอนไปเร็วและเขาก็จะให้ความชื่นชมว่าห้องนี้รับผิดชอบดี”

การแข่งขันนักเรียนออกเป็นห้องคิงหรือห้องควีน แท้จริงแล้วก็เป็นการแข่งขันอยู่กับทุนและฮาบิทัสที่นักเรียนมีและสะสมมาอย่างยาวนาน ทุนและฮาบิทัสต่าง ๆ ที่เกิดจากการสะสมของนักเรียนภายในห้องคิงนั้นทำให้การเรียนการสอนของนักเรียนในห้องคิงเป็นไปด้วยความราบรื่น ความสามารถของนักเรียนชั้นนำในห้องคิงช่วยทำให้บรรยากาศของห้องเรียนเหมาะกับการเรียนการสอนยิ่งทำให้อาจารย์ผู้สอนสามารถเพิ่มเนื้อหาการเรียนเสริมจากนอกบทเรียนไปได้ อีกทั้งนักเรียนในห้องคิงได้รับทุนเพิ่มขึ้นจากเดิมมากไปอีกติดกับนักเรียนในห้องเรียนอื่น ๆ

2.2 ผลต่อนักเรียนกลุ่มอื่น ๆ

การได้เข้าเรียนในโรงเรียนชั้นนำได้นั้นนับว่าเป็นความใฝ่ฝันของทั้งนักเรียนและครอบครัวส่วนใหญ่ที่เห็นถึงประโยชน์ของการศึกษาในระบบของโรงเรียนชั้นนำ เริ่มตั้งแต่คุณภาพในการเรียนการสอน บรรยากาศในโรงเรียน เครือข่ายทางสังคมของกลุ่มคนในชนชั้นและที่สำคัญคืออนาคตของผู้เรียน เนื่องจากโอกาสของนักเรียนชั้นนำที่สามารถเรียนต่อในคณะของมหาวิทยาลัยที่ให้ผลตอบแทนทั้งทางเศรษฐกิจและสถานะทางสังคมสูง อย่างเช่น คณะวิศวกรรมศาสตร์ แพทยศาสตร์ ทันตแพทย์ ในมหาวิทยาลัยชั้นนำนั้นค่อนข้างเปิดกว้างสำหรับนักเรียนในโรงเรียนชั้นนำมาก แต่เชื่อว่าโรงเรียนชั้นนำนั้นจะหยิบยื่นโอกาสให้กับทุกคนอย่างเท่าเทียม และถึงแม้ว่าระบบการสอบแข่งขันเพื่อคัดเลือกนักเรียนเข้าเรียนในโรงเรียนชั้นนำจะถูกมองว่ามีความยุติธรรมเท่าเทียมกันในแง่ของการวัดด้วยความสามารถในการทำข้อสอบ การพูดคุยสัมภาษณ์เพื่อตรวจสอบดูว่านักเรียนหรือผู้ปกครองมีลักษณะเหมาะสมกับโรงเรียนชั้นนำหรือไม่ ทำให้คนระดับชนชั้นกลางและชนชั้นสูงส่วนใหญ่ในสังคมมักจะเป็นผู้ที่ได้เปรียบในสนามการแข่งขันของระบบการศึกษานี้เนื่องจากเป็นผู้ที่ถือครองทุนในระดับที่สูงกว่าคนอื่น ๆ ทั่วไป ในส่วนนี้ผู้วิจัยจึงต้องการแสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมในสนามของโรงเรียนชั้นนำที่ซ่อนเร้นอำพรางอยู่ในระบบการศึกษา แล้วหลอกล่อลวงตาให้คนในสังคมเห็นเพียงแต่เปลือกผิวภายนอกอันเป็นที่

สถิติของความยุติธรรมในระบบการศึกษาแต่ความยุติธรรมนั้นก็มิได้แทรกซึมเข้าไปเข้าไปสู่ระบบส่งและผลถึงผู้เรียนให้ทุกคนมีความเท่าเทียมกันไม่

สนามแห่งการคัดเลือกที่ถูกทำให้ดูเหมือนยุติธรรม

การคัดเลือกนักเรียนเข้ารับการศึกษานี้ในโรงเรียนชั้นนำนั้นจำเป็นต้องทำให้กระบวนการคัดเลือกมีความยุติธรรมมากที่สุด การใช้วิธีการคัดเลือกด้วยการทดสอบแข่งขันทางวิชาการ โดยเฉพาะวิชาหลัก ๆ เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ จึงเป็นที่นิยมนำมาใช้แทบจะทุกโรงเรียน นอกจากนั้นโรงเรียนยังมีการเพิ่มกระบวนการอื่น ๆ เข้าไปด้วยทำให้การคัดเลือกนักเรียนชั้นนำด้วยวิธีสอบเข้านั้นเป็นตัวกรองนักเรียนที่เหมาะสมที่สุด ตัวอย่างเช่น การให้นักเรียนเข้าค่ายร่วมกัน การทดลองทำแล็บปฏิบัติการ การสัมภาษณ์ อย่างไรก็ตามของอย่างผิวเผินแล้วนั้นการแข่งขันสอบคัดเลือกนี้ดูเสมือนว่ายุติธรรมเนื่องจากเป็นการวัดความรู้ที่นักเรียนได้ร่ำเรียนศึกษาโดยเฉพาะ ฉะนั้นนักเรียนที่มีความพยายามในการอ่านหนังสือ มีความพากเพียรอุตสาหะ จนได้พัฒนาตนเองกลายเป็นผู้ที่เรียกว่ามีความเฉลียวฉลาดก็มี ความเหมาะสมแล้วที่จะได้ผ่านการคัดเลือกจากโรงเรียน เป็นการคัดเลือกที่มีความเท่าเทียมกันสำหรับนักเรียนทุกคน *“โรงเรียนรับนักเรียนแบบสอบตรงอย่างเดียว ของเราไม่มีแบบผู้มีอุปการคุณหรือนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ เน้นทางนี้(สอบ)อย่างเดียว ที่นี้ผู้อำนวยการก็ไม่มีสิทธิ์ที่จะรับใครเข้ามา ไม่มีเลยคะ เด็กทุกคนก็เท่ากันหมด”*

แต่ในความจริงนั้นความเก่งความฉลาดที่เกิดขึ้นกับนักเรียนไม่ได้เป็นเหตุมาจากความขยันหรือความพากเพียร แต่เป็นกระบวนการเพิ่มทุนสะสมทุน การใช้กลยุทธ์ในการบริหารจัดการทุนและการสั่งสมฮาบิทัสที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียนตั้งแต่เกิดจนถึงวันสอบคัดเลือก ทำให้ผู้เรียนที่มีทุนในปริมาณสูงตั้งแต่ต้นและมีฮาบิทัสที่สอดคล้องกับโรงเรียนชั้นนำมีโอกาสในการสอบเข้ามากกว่าคนอื่น ๆ ถึงแม้ว่าทางโรงเรียนจะประกาศว่าระบบคัดเลือกนั้นมีความยุติธรรมแต่เป็นความยุติธรรมแค่เพียงเปลือกภายนอกเท่านั้นที่นักเรียนผู้ต้องการสอบเข้าทุกคนเริ่มต้นด้วยคะแนนจากศูนย์ที่เท่ากัน นอกจากนั้นด้วยความที่โรงเรียนชั้นนำมักมีการจัดการเรียนการสอนที่เข้มข้นมาก ทำให้ต้องการนักเรียนที่มีความสามารถสูงเข้าเรียนในโรงเรียนชั้นนำ การคัดเลือกนักเรียนด้วยความสามารถทางวิชาการเป็นหลักจึงนับเป็นวิธีที่ดีที่สุด มีเหตุผลและเท่าเทียมที่สุดสำหรับนักเรียนทุกคน แต่ในความเท่าเทียมทางการศึกษาที่ใช้เกณฑ์ในเรื่องความรู้เป็นเครื่องมือวัดความสามารถของนักเรียนนั้น แฝงไว้ด้วยความไม่เท่าเทียมก็เนื่องมาจากความสามารถทางการศึกษาของแต่ละคนมาจากทุนที่ไม่เท่าเทียมกันตั้งแต่ต้น ผู้เรียนที่มีทุนมากมักใช้ทุนในการเพิ่มความสามารถทางการศึกษายิ่งขึ้น

“นักเรียนก็เรียนหนักค่ะ นั่นคือเหตุผลหนึ่งว่าถ้ามีเด็กที่เป็นเด็กที่เข้ามาแบบด้วยวิธีพิเศษนี้ น่าสงสัยเลยแหละ เป็นการทำร้ายเด็กเลย คนสมัครรอบแรกจากทั่วประเทศปัจจุบันนี้ ประมาณสองหมื่นคน ตัวเลข กลม ๆ ก็ประมาณสองหมื่นคนทุกปี แล้วก็คัดรอบแรก เหลือห้าร้อยคน”

ยิ่งข้อสอบเข้าคัดเลือกนักเรียนมีความยากมากขึ้นเท่าไร นักเรียนที่มีทุนสูงก็ยิ่งกุมความได้เปรียบในสนามการแข่งขันมากขึ้นเท่านั้น เพราะข้อสอบถึงแม้จะเป็นเนื้อหาที่นักเรียนทุกคนเรียนมาแล้ว แต่ความยากที่ต้องคิดวิเคราะห์แตกต่างจากการเรียนในห้องเรียน ทำให้ผู้ที่ติววดวิชามีความได้เปรียบอย่างยิ่ง

“คือข้อสอบที่นี้จะคล้าย พสวท. นะคะ ก็คือในรอบแรกก็จะเป็นเชิงวิชาการ พื้นฐานของนักเรียนแค่ ม.2 เทอมแรก เทอมสอง ถึงม.สามเทอมหนึ่งอะไรอย่างเนี่ยค่ะ ก็คือจะไม่ทั้งหมด เพราะว่าเด็กจะมาสอบตอนประมาณเทอมสอง ที่นี้คอนเซ็ปต์นี้ก็จะเป็นคนเซ็ปต์ตามหนังสือสสวท. ของเด็กตามแกนกลางเลยคะ ไม่ได้แตกต่าง เพียงแต่ว่าจะมีการวัดในเชิงของทักษะกระบวนการแทรกลงไปข้อสอบถึงแม้ว่าจะจะเป็นข้อสอบเติมคำตอบอะไรอย่างเนี่ยค่ะ”

นอกเหนือจากการสอบคัดเลือกเข้าเรียนในโรงเรียนชั้นนำแล้ว โรงเรียนชั้นนำหลายโรงเรียนยังเปิดโอกาสให้นักเรียนที่มีความสามารถด้านวิชาการและด้านอื่น ๆ ได้แสดงความสามารถของตนเองผ่านทางทุนสัญญาลักษณะ เช่น เหรียญรางวัล เกียรติบัตร นักเรียนที่ครอบครองทุนสัญญาลักษณะนี้มักจะมีภาษีดีกว่านักเรียนคนอื่น ๆ ทั่วไป ถึงแม้ว่าทุนสัญญาลักษณะนี้จะได้มาจากการนำทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมเข้าไปแปรเปลี่ยนให้ประสบความสำเร็จจากการแข่งขัน ทุนทางสัญญาลักษณะเหล่านี้จึงเป็นเครื่องยืนยันตัวตนของผู้เรียนให้กับทางโรงเรียนได้เลยว่านักเรียนผู้มีทุนสัญญาลักษณะเหล่านี้สามารถทำประโยชน์ให้กับโรงเรียนได้อย่างแน่นอน ถือเป็นใบเบิกทางพิเศษโดยไม่จำเป็นต้องผ่านการคัดเลือกอีก

“คือเหรียญทอง สสวท. หรือไอเจเอสโอหรืออะไรอย่างนี้ เราจะมีโควตาให้ คณิตศาสตร์ สมาคมนิตศาสตร์อย่างนี้ เราจะให้โควตา แต่ว่าโดยส่วนใหญ่เด็กที่จะเข้าเรียนถ้าเด็กเหรียญมีเยอะ ก็ต้องมาสอบแข่งอยู่ดี และก็แยกพอร์ต (portfolio) ถ้าเขาทำได้ดี พอร์ตสวยเขาก็จะได้หนึ่งในนั้น”

นอกเหนือจากการทำข้อสอบแล้วและการให้โควตาพิเศษในการสอบเข้าแล้ว โรงเรียนส่วนใหญ่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่มักรับนักเรียนต่อมาจาก ม.ต้น ยังมีเกณฑ์ในเรื่องของเกรดเฉลี่ยเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

“ถ้าเป็นนักเรียนสายวิทยาศาสตร์เด็กจะต้องพยายามค่ะ เพราะว่าเด็กจะต้องใช้เกรดในการสอบเข้า สอบไปอะไรพวกนี้เด็ก ม.ปลาย นะคะ ก็เขาต้องทำเกรดอยู่แล้วคือเวลาเข้าแผน ถ้าอยากเข้าแผนวิทย์-คณิต เขาจะมีเกณฑ์ในการเข้าอย่างนี้ ก็ต้องได้เกรดเฉลี่ย 2.50 ในวิชาวิทย์และคณิตอะไรอย่างนี้ เขาจะมีเกณฑ์เด็กจะค่อนข้างขยันจะเรียนต่อ ม. 4,5, 6 ให้ได้เขาก็จะพยายามขึ้นค่ะ”

การสอบคัดเลือกเข้าโรงเรียนชั้นนำนั้นเป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่สะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้นจากระบบการศึกษา ระบบการคัดเลือกนี้เป็นระบบที่ลวงคนในสังคมให้เห็นแต่ความยุติธรรมที่เกิดขึ้นและเป็นการสอบคัดเลือกเพื่อมีเป้าหมายจะพัฒนานำพาผู้เรียนให้มีศักยภาพนำไปพัฒนาประเทศต่อไปนั้นได้ทำให้ผู้ที่ผ่านการคัดเลือกได้รับการเชิดชูเป็นผู้ที่มีความสามารถสูง มีความเหมาะสมแล้วด้วยประการทั้งปวงในการเรียนในโรงเรียนชั้นนำ นอกจากนั้นระบบการคัดเลือกด้วยการสอบดังกล่าวยังตีตราผู้ที่ถูกคัดออกว่าเป็นผู้ที่มีความอ่อนด้อยด้วยปัญญา ซึ่งแท้ที่จริงแล้วกระบวนการคัดเลือกนักเรียนในโรงเรียนชั้นนำนั้นมีเจตจำนงที่ต้องการเลือกผู้ที่มีทุนในระดับสูงเข้าเรียนในโรงเรียนเป็นหลัก การคัดเลือกผู้เรียนลักษณะนี้จะทำให้เกิดผลตอบแทนกับตัวของโรงเรียนชั้นนำเองในการใช้ทุนและการจัดการนักเรียนไปใช้ให้เกิดประโยชน์ กระบวนการคัดเลือกจึงเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่โรงเรียนชั้นนำใช้ในการรักษาและพัฒนาตำแหน่งของโรงเรียนชั้นนำที่ซ่อนความไม่เท่าเทียมไว้ภายใน

สนามโรงเรียนชั้นนำ สนามของนักเรียนสายวิทย์-คณิต

การเรียนการสอนในโรงเรียนชั้นนำโดยเฉพาะระดับ ม.ปลาย มักจะแบ่งออกเป็นสายวิชาต่าง ๆ แต่ดูแล้วเหมือนว่าสายการเรียนวิทย์-คณิตนั้นดูเหมือนจะได้รับการให้ความสำคัญจากทางโรงเรียนชั้นนำมากกว่าสายวิชาอื่น ๆ ถึงแม้ว่าโดยทั่วไปแล้วทั้งอาจารย์ผู้สอนรวมถึงนักเรียนบางส่วนที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ จะมีความเห็นตรงกันว่าโรงเรียนชั้นนำนั้นได้ให้ความสำคัญกับทุกสายวิชาเท่า ๆ กัน แต่นั่นเป็นผลจากการปฏิบัติที่เห็นเพียงภายนอก ผลกระทบที่เกิดจากระบบการศึกษาในโรงเรียนชั้นนำอันมีกฎ กติกา ให้ผู้เรียนทุกคนมีอิสระในการเล่นตามแต่ความถนัดของแต่ละคน แต่กฎกติกาในโรงเรียนชั้นนำมักจะบังคับให้ผู้เรียนที่มีความถนัดทางวิทย์-คณิตเป็นผู้ที่ชนะหรือได้รับผลตอบแทนมากกว่าผู้ที่มีความถนัดทางสายวิชาอื่น ส่งผลให้ผู้เรียนที่ไม่มีความถนัดทางวิทย์-คณิตเกิดความยากลำบากในการเรียน และเป็นผู้ที่เสียเปรียบในการแข่งขันอยู่เสมอ

จากการให้ข้อมูลของทวดดาวที่ถึงแม้เธอจะได้เข้าเรียนในโรงเรียนชั้นนำระดับแนวหน้าด้วยโควตาเรียนต่อจากโรงเรียนเก่า แต่ตัวของทวดดาวเองนั้นมิได้มีทุนและหาบิที่สที่อยู่ในระดับเดียวกับนักเรียนชั้นนำ นอกจากนั้นการได้โควตาเข้าเรียนในโรงเรียนชั้นนำแล้วยังทำให้เธอ

เลือกตัดสินใจที่จะไม่เรียนพิเศษเพื่อตรวจสอบเข้ามัธยมเช่นเดียวกับนักเรียนคนอื่น ๆ แสดงถึงการที่ ทัดดาวไม่ได้มีการสะสมทุนทางวัฒนธรรมเช่นเดียวกันกับเพื่อนคนอื่น ๆ ในสนามโรงเรียนชั้น นำเลยทำให้ทัดดาวต้องประสบกับปัญหาการปรับตัวในการเรียนในช่วง ม.1 เป็นอย่างมากและ นอกจากนั้นภายในโรงเรียนชั้นนำยังเป็นศูนย์รวมนักเรียนระดับแนวหน้าของประเทศไว้ทั้งสิ้นและ นักเรียนหลาย ๆ คนได้ผ่านการตรวจสอบคัดเลือกมาอย่างเข้มข้นทำให้มีความสามารถทางการเรียน สูงกว่าทัดดาวเป็นอย่างมาก “ที่โรงเรียนมัธยมคนเก่ง ๆ มันเยอะมาก เป็นครั้งแรกที่รู้สึกกลัวเพราะ ตอนประถมไม่มีความรู้สึกนี้ ที่รู้สึกว่าเรียนไม่ได้พอเข้ากับคนอื่นเขาแล้ว รู้สึกว่าเราเสีย self มาก ะไรอย่างนี้ เพราะเรามั่นใจมาก่อนว่าเราเรียนเก่งมาตลอด”

เนื่องจากทัดดาวนั้นไม่ได้มีลักษณะฮาปิตัสแบบนักเรียนชั้นนำ การเข้าเรียน มัธยมในช่วงแรก ๆ ยังต้องอาศัยการปรับตัวเป็นอย่างมาก ซึ่งเธอได้บอกเล่าให้ทราบถึง ประสบการณ์ความยากลำบากในการต้องปรับตัวเรื่องของการเรียนให้เข้ากับระบบในโรงเรียนชั้น นำไว้ดังนี้

“จริงๆ สำหรับหนูเลยนะ มีวิชาเลขกับวิทย์ที่เราต้องปรับตัวมาก ที่โรงเรียนนี้เรารู้สึกว่า เขานั้นเลขกับวิทย์ ส่วนวิชาอื่นไม่น่าหนักใจไม่มีปัญหา จะมีเลขกับวิทย์นี่แหละที่รู้สึกว่า เราต้องเสริมตัวเองเยอะมากเพราะเราแบบไม่แน่นเลย กลวงโบ๋มากแล้วด้วยความที่ หลาย ๆ คนเขาตีเข้ามา เขาจะแบบแน่นในช่วง ม.1 มาก ซึ่งอันนี้จะเห็นได้ชัดมาก เพราะว่าช่วงเนื้อหาต้น ๆ ของ ม.1 มันจะคล้าย ๆ กับที่ตีมาอะไอย่างนี้เราก็งัยทุกคนดู เก่งไปหมดเลยพูดแล้วทำได้ แล้วพอถึงเราเข้าไปแล้วมันทำไม่ได้ เราก็แบบตกใจ ถึงแม้ เราจะรู้สึกว่าเราไม่ได้ชอบเลขอะไรขนาดนั้น แต่ก็แบบรู้สึกว่ามันไม่ได้ แบบมันจะตกเอา ะไรอย่างนี้”

ในช่วงเวลาที่ได้รับ ความลำบากทางการเรียนของทัดดาวนั้นแสดงให้เห็นถึงความ เข้มขันทางการเรียนแตกต่างจากสมัยประถมมากที่สุด ทัดดาวนั้นเป็นคนที่มีความมั่นใจในการ เรียนวิชาคณิตศาสตร์เป็นอย่างมากในสมัยประถมศึกษาแต่เมื่อต้องมาพบกับการจัดการเรียนการ สอนในโรงเรียนชั้นนำที่มีกฎกติกา เน้นความสำคัญกับวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์เป็น พิเศษ ส่งผลการเรียนในวิชาดังกล่าวมีความเข้มข้นมากกว่าหลักสูตรทั่วไป ทำให้ความมั่นใจ ทางการเรียนของเธอนั้นลดลงเลยทีเดียว

การปรับตัวของนักเรียนที่ไม่ใช่ นักเรียนชั้นนำ

ภายในสนามของโรงเรียนชั้นนำถึงแม้จะให้อิสระในการเลือกเรียนตามสายวิชาที่ ตนเองมีความถนัดแต่ด้วยความเป็นโรงเรียนชั้นนำแล้วกฎกติกาภายในสนามที่ต้องเน้นความ เข้มขันในวิชาคณิตศาสตร์ ทำให้ผู้เรียนที่สะสมทุนและฮาปิตัสที่สอดคล้องกับ กฎและกติกานี้

เท่านั้นจึงเป็นผู้ที่ถูกคัดเลือกให้ได้รับประโยชน์ และกฎกติกาเหล่านี้ก็จะเบียดขับผู้เรียนที่มีทุนหา
 บัณฑิตที่ไม่สอดคล้องกับโรงเรียนให้มีคุณค่าที่ด้อยกว่า

ด้วยความที่เป็นโรงเรียนชั้นนำทำให้ต้องจัดการศึกษาโดยเน้นไปที่วิชาวิทย์-คณิต
 เป็นพิเศษ ข้อสอบในวิชาคณิตที่ออกจะยากสำหรับผู้ที่ไม่มีความถนัดในสายวิชานี้ ทำให้เกิดผล
 กระทบต่อผู้เรียนคือเรียนไม่ทันเพื่อน และเกิดเป็นความรู้สึกท้อแท้ ไม่อยากเรียน และถูกทิ้งไว้ใน
 ที่สุด

*“เวลาเจอข้อสอบยาก ๆ เราก็รู้สึกว่ามันหนักหนาทอนเราพอสมควร คือในห้องนี้เวลาอาจารย์
 สอน เราก็พยายามจะเอาใจสูตรมาจับใช้ใหม่คะ มันก็แบบได้บ้างไม่ได้บ้าง แต่พอเวลา
 สอบปี๊บ คือมันเป็นอะไรก็ไม่รู้ แล้วรู้สึกว่าสิ่งที่เราเรียนมามันเอามาใช้ในการสอบไม่ได้
 เลย เพราะว่ามันยากเกินไปอย่างนี้ ก็เลยรู้สึกว่าเรียนก็เหมือนไม่ได้อะไร คือ เราก็ไปสอบ
 อย่างนั้นแหละให้มันจบ ๆ ไป ก็คือไม่อยากเรียน เวลาเรียนก็เหมือนทำไม่ค่อยได้
 เพราะว่าพื้นฐานเด็กในห้องไม่เท่ากันด้วย คือ เขาก็จะเหมือนเขาสอนเสร็จแล้วก็ไป
 เขาจะไม่ได้รอ เพราะฉะนั้นเราก็ต้องหันไปถามเพื่อนอย่างไรต่ออะไรอย่างนี้ ก็ต้องให้
 เพื่อนเก่ง ๆ ช่วย”*

ด้วยความยากของการเรียนในสายวิชาวิทย์-คณิตภายในโรงเรียนชั้นนำ ทำให้ผู้ที่
 ไม่มีความสามารถถนัดทางด้านนี้ หรือผู้ที่ไม่มีฮาบิทัสเป็นไปในทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์
 ต้องใช้ความพยายามมากกว่าคนอื่น ๆ แต่ในที่สุดแล้วผลที่ได้รับก็ยังไม่ดีเท่าที่ควร ทัดดาวได้บอก
 เล่าประสบการณ์ที่พบเจอกับความยากลำบากในการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ ซึ่งทำให้เธอความรู้สึก
 ท้อแท้โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวลาสอบจนต้องจบลงที่การเพิกเฉยไม่สนใจและทำข้อสอบเพียงเพื่อให้
 จบกระบวนการเท่านั้น ยิ่งกว่านั้นทัดดาวยังรู้สึกว่าตนเองถูกทอดทิ้งเวลาที่ตามเนื้อหาในห้องเรียน
 ไม่ทันเพราะผู้สอนนั้นก็ต้องสอนตามแผนที่วางไว้ทำให้ไม่มีเวลาในการอธิบายนักเรียนที่ไม่เข้าใจ
 ทัดดาวจึงเลือกที่จะปรึกษาเพื่อนที่มีความสามารถในวิชาคณิตศาสตร์แทน

*“ก็คือเขาก็สอนปรกตินะส่วนใหญ่ครูเขาก็ไม่ได้ว่า แต่ถ้าไม่เข้าใจก็ถามได้ แต่ต่อให้เขา
 อธิบายมาเราก็ไม่เข้าใจอะไรอย่างนี้ และต่อให้เราเข้าใจคอนเซ็ปต์แต่เวลาไปทำโจทย์จริง
 ๆ เราก็ทำไม่ได้ ทำได้แค่โจทย์พื้นฐานแต่เราพอเป็นโจทย์เอาไปประยุกต์เป็นข้อสอบก็ทำ
 ไม่ได้”*

ส่วนพราวได้ถ่ายทอดเรื่องราวที่ประสบกับความยากลำบากของตัวเองต่อถาวร
 เรียนวิชาคณิตศาสตร์ในโรงเรียนชั้นนำเช่นกัน ซึ่งเธอไม่ได้มีความถนัดทางด้านวิชาคณิตเลยทำให้
 ต้องสอบซ่อมอยู่บ่อยครั้ง การสอบซ่อมอยู่หลายครั้งทำให้เกิดการประทับใจตรงที่ผู้เรียนตอกย้ำถึงการ

ไร้ความสามารถในด้านวิชาคณิตศาสตร์ ที่สุดแล้วทำให้เธอต้องตัดสินใจเลือกเรียนในสายศิลป์ ภาษาในที่สุดเพื่อจะได้ไม่ต้องเรียนวิชาที่ต้องใช้การคำนวณ

“ตอนแรกเลือกระหว่างสายศิลป์ภาษา กับ ศิลป์คำนวณค่ะ เพราะว่าเราไม่แน่ใจว่าเราจะไปทางไหน รู้สึกว่ายิ่งเรียนไป คือ ที่โรงเรียนเลขมันยากมาก ซ้อม 3 รอบ ก็ไม่ผ่าน ตกบ่อย ตกทุกครั้งเลข ตกทุกครั้งเลย ได้ 3 เต็ม 20 อะไรอย่างนี้ ก็เลยรู้สึกว่า ศิลป์คำนวณ คงไม่เอาดีกว่า ก็เลยเป็นศิลป์ภาษาแทน”

ถ่ายได้เล่าประสบการณ์ในการเรียนของเพื่อนในโรงเรียนชั้นนำขณะที่เริ่มเรียนในช่วงมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่เปลี่ยนเป็นการเรียนสายวิทย์-คณิต ซึ่งมีหลายวิชาที่มีทั้งความยากในเนื้อหาและการจัดการเรียนการสอนที่มีคาบเรียนยาวนานติดต่อกันทำให้นักเรียนที่เรียนไม่ทันนั้นรู้สึกอึดอัดเป็นอย่างยิ่ง ทำให้นักเรียนบางคนที่ไม่สามารถปรับตัวได้และจำเป็นต้องเปลี่ยนสายวิชาไปสายวิชาอื่นแทน

“เพื่อนจะมีคนที่เลือกเรียนวิทย์-คณิตเยอะอยู่ แล้วก็ยังมีแบบบางคนที่มาวิทย์-คณิตแล้วพอเดือนแรกอะโรงเรียนยังเปิดให้นักเรียนย้ายได้ แล้วพอเดือนแรกมาเจอพวก ฟิสิกส์ เคมี ชีวะ เยอะ ๆ เขาก็รู้สึกว่าจะไม่ไหว แล้วเขาก็ย้ายไปศิลป์คำนวณแทน คนที่ย้ายก็สนิทกันนะ ส่วนใหญ่พอเขาเจอฟิสิกส์ไปสักครั้งสองครั้งอะไรอย่างเงี้ยก็ไม่เอาแล้ว คือที่โรงเรียนไม่ได้มีครูฟิสิกส์ประจำแต่เป็นจ้างอาจารย์พิเศษมาเพราะฉะนั้นเวลาเรียนก็เรียนสามชั่วโมงทุกวัน จริง ๆ แค่นี้หามันก็หนักแล้ว พอมาเจอสามชั่วโมงรวดคือเจอทีเดียว เลิกเลยอะ เขาไม่ไหวทำทางจะไม่รอดขอย้ายดีกว่า รุ่นนั้นขอย้ายก็ประมาณ 5 คน จากนักเรียนสายวิทย์-คณิตเกือบ 60 คน”

ภายใต้การจัดการเรียนการสอนในสนามของโรงเรียนชั้นนำนั้น จะเห็นได้ว่าการเรียนในวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์เป็นกฎกติกาที่จำเป็นอย่างยิ่งในการให้ประโยชน์กับนักเรียนที่สามารถทำคะแนนในวิชานี้ได้ดี ดังนั้นนักเรียนที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มชั้นนำจึงมักได้รับผลกระทบจากกฎกติกานี้ก่อให้เกิดความยากลำบากในการปรับตัวและต้องถูกบีบบังคับให้ออกจากสนามของนักเรียนชั้นนำอันเป็นพื้นที่สำหรับนักเรียนที่ถนัดวิทย์ -คณิตในที่สุด

ทุนที่สร้างความได้เปรียบให้กับนักเรียนชั้นนำ

อย่างไรก็ดีการได้มาซึ่งทุนของนักเรียนชั้นนำแม้ว่าสังคมโดยรวมจะมีมุมมองว่าเป็นเรื่องที่มีความชอบธรรมเหมาะสม เพราะการได้รับผลตอบแทนของนักเรียนชั้นนำเป็นผลมาจากความขยัน หมั่นเพียรฝึกฝน รวมถึงความสามารถทางวิชาการของนักเรียนเอง แต่ในมุมมองของผู้วิจัยการได้มาซึ่งทุนเหล่านั้นในหลาย ๆ ครั้งได้ส่งผลกระทบต่อนักเรียนกลุ่มอื่น ๆ ด้วยเกิดเป็นความไม่เท่าเทียมได้เปรียบและเสียเปรียบในระบบการศึกษา ในส่วนนี้ผู้วิจัยจึงอยากจะเสนอ

ประเด็นการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ของนักเรียนทั่วไปที่ได้รับผลกระทบจากกระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำในโรงเรียน รวมถึงนักเรียนชั้นนำได้รับหรือถูกควยเอาประโยชน์ได้มากกว่านักเรียนคนอื่น ๆ อย่างไรภายใต้สนามทางวัฒนธรรม

ทุนที่นักเรียนวิทย์-คณิตได้มากกว่านักเรียนกลุ่มอื่น

สำหรับนักเรียนในโรงเรียนชั้นนำที่มีทุนและฮาบิตส์มิได้เป็นไปในทิศทางสายวิทย์-คณิตนั้นมักประสบปัญหาในการเลือกเรียนต่อ ด้วยทัศนคติและค่านิยมที่ปลูกฝังสั่งสมให้มองว่าสายวิชาทางด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์นั้นมีความโดดเด่นทางวิชาการมากกว่าการเรียนในสายวิชาอื่น ๆ ไม่ว่าจะ เป็นทางด้านภาษา ดนตรี หรือกีฬา นั้น ทำให้เกิดสองทางเลือกที่นักเรียนทั่วไปต้องตัดสินใจในการเรียนต่อระดับมัธยมปลายคือฝืนตัวเองเลือกเรียนสายวิทย์-คณิตเพื่อเพิ่มโอกาสในการประสบความสำเร็จหรือเลือกเรียนในสายวิชาที่มีความเข้มข้นรองลงมา ปรากฏการณ์ความไม่เท่ากันระหว่างสายวิชานี้เป็นเรื่องของโรงเรียนชั้นนำที่เกิดจากการแบ่งทุนทางวัฒนธรรมไม่เท่ากันและมีกระบวนการที่ทำให้สายวิชาวิทย์-คณิตมีทุนทางวัฒนธรรมสูงกว่าสายการเรียนอื่น ๆ จากคำสัมภาษณ์ของนักเรียนคุณทวดดาวที่อาจจะไม่ประสบความสำเร็จทางการเรียนในสนามของโรงเรียนชั้นนำอันมีเจตจำนงในการแข่งขันทางการเรียนที่เน้นวิชาคณิต-วิทย์เป็นหลักและใช้เกณฑ์ความสามารถในสายวิชาดังกล่าวเป็นตัวตัดสินความสามารถของนักเรียน

“ที่โรงเรียนเดิมเด็กฝรั่งเศสมันน้อย ไม่อยากใช้คำนี้แต่ว่ามันก็มีความเป็นประชาชนชั้นสองนิดหนึ่ง แบบสายภาษาอะไรอย่างนี้ มันไม่ได้เด่นเท่าวิทย์ แต่ที่โรงเรียนใหม่เด็กสายภาษามันห้องหนึ่ง แบบ 30 คน มันน่าจะสนุกในการเรียนมากกว่าคือทุกคนเรียนสายเดียวกันประมาณนี้ เราก็เลยตัดสินใจเปลี่ยนมาเรียนที่นี่เลย ก็ดีนะคะก็สนุกไม่ได้ผิดคาด เราชู้สึกว่ามันน่าจะสนุกมากกว่าน่าจะแบบชอบ ก็โอเคค่ะ”

การที่ทวดดาวได้คิดพิจารณาอย่างรอบคอบรวมถึงชั่งน้ำหนักระหว่างการเรียนสายภาษาในโรงเรียนชั้นนำที่มีความแข็งทางด้านวิทย์-คณิตกับการย้ายโรงเรียนมาเรียนสายภาษาฝรั่งเศสในโรงเรียนชั้นนำที่มีความเข้มข้นของวิทย์-คณิตในระดับรองลงมา ซึ่งทวดดาวพิจารณาแล้ว เห็นว่านักเรียนส่วนใหญ่ในโรงเรียนมักจะเลือกเรียนในสายวิทย์-คณิตเป็นหลักทำให้มีผู้เรียนในสายภาษาเป็นจำนวนน้อย ดังนั้นการเรียนสายภาษาฝรั่งเศสในโรงเรียนชั้นนำที่เน้นวิทย์-คณิตจึงอาจไม่ได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียนอย่างเท่าเทียมรวมถึงสถานะทางสังคมในโรงเรียนที่มักจะมองว่าผู้เรียนในสายภาษามีความอ่อนด้อยทางด้านวิชาการมากกว่านักเรียนสายวิทย์-คณิต ประกอบการเรียนบริบทในโรงเรียนใหม่ที่เป็นโรงเรียนชั้นนำเครือข่ายเดียวกันดูแล้วจะมีการ

สนับสนุนสายภาษาที่มากกว่าโรงเรียนเดิม และจำนวนผู้เรียนในสายภาษายังมีเยอะพอสมควรทำให้ตัดดาวตัดสินใจย้ายโรงเรียนไปเรียนสายภาษาในโรงเรียนใหม่ในที่สุด

หลังจากที่ตัดดาวได้ย้ายจากโรงเรียนชั้นนำที่เน้นการเรียนด้านวิทย์-คณิตเป็นพิเศษนั้น ได้เล่าถึงความรู้สึกที่ได้รับประสบการณ์เจ็บปวดกับการที่มีฮาบิทัสไม่เข้ากับโรงเรียนและจากการเรียนวิชาคณิตที่มีความเข้มข้นมาก แต่เมื่อย้ายโรงเรียนมาฮาบิทัสทางด้านคณิตศาสตร์ที่เธอสั่งสมไว้แต่เดิมก็ช่วยให้ตัดดาวแสดงความสามารถทางด้านวิชาคณิตออกมาได้เป็นอย่างดี

“จริง ๆ แล้วเรียนเลขยาก ๆ มันก็ช่วยได้มาก คือแบบรู้สึกว่ามีสามปีในการเรียนที่โรงเรียนเดิมนี่เราฝันมาก โชคดีที่รอดมาได้ พอมาที่โรงเรียนใหม่แบบเรากลายเป็นที่ออฟเดอะท็อปวิทย์ไปเลย มันไม่ใช่แค่ที่หนึ่งของสายนะแต่เป็นของชั้นเลย เรารู้สึกว่าเราเป็นคนเก่งเลขไปเลยพอย้ายกลับมาเรียนที่นี่ จนกระทั่งยาวไปถึงกับชั้นสอบโอเน็ต เราก็ทำคะแนนเลขได้ดี เพราะมาจากความรู้ตอน ม.ต้นที่เราใช้ เรา suffer มาสามปีอะไรอย่างนี้ ก็ถือว่าคุ้มในอีกแบบหนึ่ง”

จากประสบการณ์ที่เรียกได้ว่าต้องทนทุกข์ในการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ในโรงเรียนชั้นนำซึ่งมีความยากค่อนข้างมากจากการเรียนที่มีความเข้มข้นของเนื้อหาวิชา อย่างไรก็ตามการเรียนการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเดิมนั้นทำให้ตัดดาวได้รับการถ่ายทอดฮาบิทัสทางคณิตศาสตร์ไว้อย่างไม่รู้ตัว และหลังจากย้ายสนามมาอยู่โรงเรียนใหม่สายภาษาฝรั่งเศสนั้นก็ทำให้คุณตัดดาวได้ใช้ฮาบิทัสที่สะสมไว้แต่เดิมแสดงออกเป็นความสามารถที่เหนือกว่านักเรียนคนอื่น ๆ ในระดับชั้น

การสะสมทุนและฮาบิทัสมาอย่างเข้มข้นจากการเรียนติวทวิชาเพื่อสอบเข้าเรียนในโรงเรียนชั้นนำยิ่งทำให้นักเรียนนั้นมีความรู้พื้นฐานมากกว่าคนอื่น ๆ ในห้องเยอะพอสมควร ส่งผลทำให้นักเรียนเหล่านี้มีความมั่นใจทางด้านวิชาการเป็นอย่างยิ่ง

“เด็กสอบเข้าพวกนี้เป็นเด็กเรียนพิเศษเยอะ การเรียนพิเศษมีส่วนเยอะมาก การเรียนล่วงหน้าแบบค่อนข้างเข้มข้นตอนจะสอบเข้าน่าจะ เขาค่อนข้างที่จะเรียนเยอะมาก ๆ แล้วพื้นฐานค่อนข้างจะมีเยอะอยู่แล้ว ตอนที่ก่อนจะสอบเข้า เพราะกลัวจะสอบไม่ติด ก็เลยเรียนเยอะมาก”

ประโยชน์ที่นักเรียนชั้นนำได้รับจากการเรียนพิเศษทวิชาก่อนเข้าเรียน แต่เชื่อว่านักเรียนทุกคนจะผ่านการติวสอบเข้าในระดับที่เข้มข้นเท่ากันหมด และยังมีนักเรียนอีกหลายคนที่ไม่ได้เลือกใช้กลยุทธ์ในการลงทุนเศรษฐกิจด้วยการเรียนพิเศษเพื่อสอบเข้าเพียงอย่างเดียว ยัง

มีนักเรียนในกลุ่มอื่น ๆ ที่ใช้ทุนอื่น ๆ ในการสอบเข้าด้วย ดังนั้นจึงทำให้ฮาบิตัสของผู้เรียนในห้องเดียวกันมีความแตกต่างกันอย่างมาก

ความเสียเปรียบของนักเรียนคนอื่น ๆ ที่มาจากผลของระบบการศึกษาแบบมุ่งสร้างนักเรียนชั้นนำนั้น ยังสะท้อนให้เห็นจากการที่นักเรียนสอบเข้าได้ซึ่งมีความสามารถทางด้านวิชาการในระดับที่สูงกว่านักเรียนคนอื่น ๆ และนักเรียนเหล่านี้มักจะตั้งคำถามที่นอกเหนือเกินกว่าเนื้อหาที่สอนในโรงเรียนแต่ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อต้องการคำตอบเพื่อไขปัญหาที่ตนสงสัย แต่มีเป้าหมายเพื่อทดสอบความรู้ของครูผู้สอนและแสดงภูมิความรู้ของตนเองในเรื่องที่มีความยาก เพื่อให้เพื่อนให้คนอื่นได้เห็นถึงความสามารถอันเก่งกาจของตัวเอง เหล่านี้มันมักทำให้นักเรียนคนอื่น ๆ ที่ไม่ได้ครอบครองทุนและเป็นนักเรียนชั้นนำได้รับผลกระทบเป็นอย่างมากและยิ่งเรียนไม่รู้เรื่องทำให้เกิดความท้อแท้เบื่อหน่ายการเรียนในที่สุด จากประสบการณ์ของผู้ที่สอนในโรงเรียนชั้นนำเป็นเวลาหลายปีทำให้มีโอกาสได้พบเจอนักเรียนชั้นนำในลักษณะต่าง ๆ มากมายและได้ถ่ายทอดสิ่งที่ตัวเองได้เห็นนั้นแสดงถึงการสร้างความเสียเปรียบให้กับผู้เรียนคนอื่น ๆ

“เด็กที่สอบเข้ามาจะเป็นเด็กค่อนข้างเก่งเป็นเด็กเนิร์ดถ้าพูดถึงนะ เพราะเป็นเด็กเป็นกลุ่มที่ค่อนข้างมันมาก อาจารย์ไม่ต้องสอนอะไรเลยเขาแทบจะรู้มาเกือบทุกอย่างอยู่แล้ว ก็คือจะมีเด็กที่เก่งมาก ๆ เป็นเด็ก 4.00 อย่างนี้ แทบจะไม่ต้องเรียนอะไรแล้วอย่างนี้คะ ครูไปสอนนักเรียนก็ถามลองภูมิครูเลย เขาจะจี๋ถามได้เลยและถามในคำถามแทบจะแบบนอกเหนือจากบทเรียนขึ้นไปในระดับเลเวลสูง ๆ อย่างนี้ อย่างอยู่ ม.1 ถามเป็นเนื้อหา ม.5.ม.6 ไปเลย ปัญหาก็คือถ้าครูมัวแต่ไปตอบตลอดอย่างนี้ จะทำให้เด็กอ่อนหลุดไปเลยแล้วก็ไม่อยากเรียนแล้ว เพื่อนพูดอะไรกันอย่างนี้ เราก็ต้องคอยระวัง”

จากที่โรงเรียนชั้นนำมักมีนักเรียนที่มีการสะสมฮาบิตัสในระดับที่มีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะระหว่างรอยต่อเพื่อสอบเข้าเรียนในระดับมัธยม นักเรียนที่ผ่านการติวทวดวิชาอย่างหนักเพื่อสอบเข้านั้นทำให้รู้จักเนื้อหาในระดับมัธยมตั้งแต่ยังไม่เข้าเรียนเพื่อทำข้อสอบให้ได้ด้วย ซึ่งจะทำให้ความรู้ของนักเรียนเหล่านั้นมีความกว้างมากกว่านักเรียนคนอื่นในห้องเดียวกัน เมื่อถึงเวลาเรียนนักเรียนที่มีฮาบิตัสสูงมักจะแสดงความคิดเห็น ตอบคำถามหรือตั้งคำถามได้ลึกซึ้งหรือกว้างกว่าเนื้อหาที่กำลังเรียนอยู่ ทำให้นักเรียนที่ไม่เคยผ่านการติวทวดวิชาเลยนั้นเกิดความรู้สึกอ่อนด้อยทางวิชาการกว่าคนอื่น ๆ และทำให้เกิดความรู้สึกว่าเนื้อหาที่เรียนมีความยากมากขึ้นไปอีกและอาจก่อเป็นความท้อแท้และยอมแพ้ทางการเรียนในที่สุด

นักเรียนชั้นนำ:ความได้เปรียบในสนามของการแข่งขันทางการศึกษา

สิ่งที่นักเรียนชั้นนำได้เปรียบจากการแข่งขันมากกว่านักเรียนคนอื่น ๆ ก็คือนอกจากการได้รับคัดเลือกให้เป็นตัวแทนโรงเรียนในการแข่งขันรายการต่าง ๆ ทำให้มีโอกาสเพิ่ม

ทุนมากกว่านักเรียนทั่วไปแล้ว หากนักเรียนได้รับรางวัลในการแข่งขันรายการใหญ่ ๆ ระดับประเทศนั้นก็ได้รับการคัดเลือกเข้าเรียนระดับมหาวิทยาลัยด้วยโควตาพิเศษโดยอัตโนมัติ ไม่ต้องสอบเข้าเหมือนกับนักเรียนคนอื่นทั่วไป

“ก็น่าจะเป็นตอนไปแข่งเศรษฐศาสตร์ ตอน ม.6 อันนั้นไปแบบไม่ได้คาดหวังอะไรอย่างนี้ แล้วอยู่ ๆ ก็ได้รับรางวัลมาให้โรงเรียนเป็นการแข่งเศรษฐศาสตร์ทั่วประเทศ และก็คือถ้า สมมุติว่าได้ที่ 1 ก็เหมือนจะได้โควตาเข้าเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยดัง ๆ ไปเลย”

การที่สุนิสาได้รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันเศรษฐศาสตร์ระดับประเทศนั้นแม้จะไม่ได้ผ่านการเตรียมตัวมากมาย ก็ยอมรับว่าเป็นเพราะตนเองได้เรียนในสายวิทย์-คณิตทำให้ผ่านการเรียนด้านการคำนวณมาอย่างเข้มข้นทำให้ได้เปรียบผู้แข่งขันคนอื่น ๆ ที่คาดว่าจะเรียนอยู่ในสายวิชาอื่น

“เราก็ได้ที่ 1 แบบงง ๆ ไม่ได้เตรียมตัวเลย คิดว่าที่ชนะเป็นเพราะว่าเขาเอาเด็กสายศิลป์ไปแข่งเป็นส่วนใหญ่ แล้วก็มีข้อสอบแบบต้องใช้เลข ซึ่งเหมือนแบบเราเรียนอังกฤษ เรียนเลขก็คิดเร็วอยู่แล้วอย่างนี้ แล้วบางทีมันใช้ความเร็วในการตอบคำถาม ในการทำข้อสอบก็เลยอาจจะได้เปรียบ”

การได้ผ่านหลักสูตรการเรียนในห้องเรียนวิทย์-คณิตเป็นเวลานานทำให้ สุนิสามีโอกาสได้สะสมความรู้และความสามารถในการคิดคำนวณ รวมถึงความคุ้นเคยในการทำข้อสอบที่มีมากกว่านักเรียนที่เรียนอยู่ในสายการเรียนอื่น ๆ ส่งผลให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน

สุนิสายังอธิบายถึงการไม่ได้เตรียมพร้อมในการแข่งขันอย่างเป็นทางการเป็นพิเศษมากนักติดกับนักเรียนจากโรงเรียนอื่น ๆ ที่ค่อนข้างจะเตรียมตัวมาเป็นอย่างดี สุนิสาเพียงแต่อาศัยการสั่งสมการเรียนรู้ในห้องเรียนและประสบการณ์ที่อยู่ในรูปของฮาบิตัสที่มีความสอดคล้องกับคำถามที่ใช้ในการแข่งขันช่วยให้สามารถชนะเลิศในการแข่งขันได้สำเร็จ

“ข้อสอบมีหลายรอบค่ะ รอบแรกก็จะเป็นข้อย่อย แล้วก็คัดออกไปส่วนหนึ่ง แล้วก็รอบเขียน จากทั่วประเทศเหลือ 5 โรงเรียนแข่งแบบขึ้นโจทย์ แล้วก็เปิดไมค์ตอบ สามารถปรึกษากันช่วยกันคิดเลขได้ เราก็สามคนช่วยกัน ได้ที่ 1 ก็ยั้งง เพราะไม่คิดว่าจะเข้ารอบอะไรอย่างนี้ อาจารย์บอกให้มาก็มาอะไรอย่างนี้ แล้วก็ไม่ได้อ่าน โรงเรียนอื่นเขาดิวกันหนักมาก”

การชนะเลิศการแข่งขันทางวิชาการนั้นไม่ได้เป็นการวัดการแข่งชันด้วยการทำข้อสอบเพียงอย่างเดียว แต่มีการวัดความสามารถทักษะในด้านอื่น ๆ ด้วย ไม่ว่าจะเป็นความรู้

รอบตัว ความมั่นใจ ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร และความว่องไวที่เกิดจากฝึกฝนการคิดแก้ปัญหาให้ได้คำตอบจนเกิดเป็นความชำนาญ ดังนั้นการติวข้อสอบอย่างหนักเพื่อเข้าร่วมแข่งขันเพียงอย่างเดียวจึงไม่เพียงพอ แต่ทักษะดังที่ได้กล่าวมาแล้วเกิดจากการสะสมทีละเล็กละน้อยในห้องเรียนของนักเรียนชั้นนำ ทำให้นักเรียนเหล่านี้ถึงแม้จะไม่ได้เตรียมตัวมาอย่างดีแต่การสะสมฮาบิทัสทีละเล็กละน้อยนั้นเป็นส่วนสำคัญในการส่งผลให้นักเรียนประสบความสำเร็จดังกล่าว

การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนชั้นนำนั้น หลาย ๆ ที่มักจะเน้นการสอนวิชาวิทย์-คณิตเป็นพิเศษ ทำให้จำนวนชั่วโมงในการเรียนวิชาอื่น ๆ ถูกให้ความสำคัญลดน้อยลงไป ซึ่งผู้วิจัยมองว่าการจัดการศึกษาในลักษณะนี้นั้นทำให้นักเรียนที่ความสนใจในวิชาอื่น ๆ นอกจากวิทย์คณิตหรือนักเรียนที่มีฮาบิทัสชื่นชอบวิชาในสายอื่น ๆ ด้วยเสียโอกาสในการเรียนรู้พอสมควร

“การเรียนมันต่างมาก ต่างไปหมด คือ คาบสังคมภาษาไทยคือน้อยมากอาทิตย์นึงเราจะเรียนสักครึ่งสองครั้ง และก็ส่วนวิชาที่เป็นพละนี่ก็ต่าง เขาก็สอนแบบอะไรละ สอนมวยไทยอะไรอย่างนี้ สอนแบบศิลปะป้องกันตัว คือ เขาให้อิสระครูเขาคิดหลักสูตรอย่างนี้ครับ แล้วแต่ครูที่จะคิดเอามาสอนเลย”

สิ่งที่ทำให้นักเรียนผู้ที่ไม่ได้มีทุนในแบบของนักเรียนชั้นนำวิทย์-คณิตนั้นเกิดความเสียเปรียบในสนามของโรงเรียนชั้นนำเพิ่มขึ้นไปอีก ก็เนื่องจากการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้นักเรียนมีความสามารถทางด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์เป็นหลัก อาจทำให้ละเลยการเรียนการสอนในวิชาอื่นไม่ว่าจะเป็นเรื่องของภาษา สังคม ซึ่งเป็นส่วนที่มีความสำคัญ การบังคับนักเรียนด้วยการจัดตารางเรียนที่เต็มไปด้วยวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์

2.3 ผลต่อครอบครัวและสังคม

นอกจากกระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำจะส่งผลต่อนักเรียนชั้นนำในเชิงที่ให้ประโยชน์และส่งผลต่อนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มนักเรียนชั้นนำในทิศทางตรงกันข้ามแล้ว กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำยังได้ส่งผลต่อบริบทอื่น ๆ อันประกอบไปด้วยผลที่มีต่อครอบครัวและสังคมด้วย

ฮาบิทัสของผู้ปกครองที่คุ้นเคยกับสนามโรงเรียนชั้นนำ

นอกจากมาตรฐานของโรงเรียนชั้นนำจะเกิดจากโรงเรียนเป็นส่วนใหญ่แล้ว ในขณะเดียวกันผู้ปกครองก็ทำหน้าที่เป็นผู้ที่คอยตรวจสอบคุณภาพทางด้านวิชาการของโรงเรียนอีกทางหนึ่งด้วย การคอยสอดส่องการเรียนการสอนผ่านทางเนื้อหาแบบฝึกหรือใบงานที่ใช้ในการเรียน รวมถึงความรู้ที่เปรียบเสมือนดังทุนทางวัฒนธรรมที่ผู้ปกครองในโรงเรียนชั้นนำนั้นส่วนใหญ่ครอบครองแล้วก็อยู่ในปริมาณที่มากพอ จึงทำให้มีฮาบิทัสที่เข้ากับสนามในโรงเรียนชั้นนำได้ดี ทำ

ให้ผู้ปกครองนั้นมีความคุ้นเคยในการติดต่อกับระบบของโรงเรียน การเข้าหาครูผู้สอนเพื่อขอ คำชี้แนะชี้แจงหรือการติดต่อกับทางโรงเรียนเพื่อรักษาผลประโยชน์ของนักเรียนชั้นนำจึงไม่ใช่เรื่อง ที่ยากสำหรับผู้ปกครองที่มีทุนทางวัฒนธรรมสูง

ผู้ผู้ที่มีหน้าที่สอนและดูแลนิสิตฝึกสอนที่มาทำหน้าที่ครูฝึกสอนในโรงเรียนชั้นนำ ด้วย ได้เล่าถึงลักษณะของผู้ปกครองส่วนใหญ่ในโรงเรียนชั้นนำที่มีผลอย่างยิ่งต่อการศึกษาใน โรงเรียนของคุณ

“ผู้ปกครองมีส่วนค่อนข้างเยอะค่ะ เพราะว่ากรณีเด็กเก่งเราจะเห็นความเอาใจใส่ของ ผู้ปกครองค่อนข้างเยอะมากเขาจะค่อนข้างที่จะเข้มงวดมีกฎระเบียบกับลูกและค่อนข้าง ที่จะบังคับให้เรียนค่อนข้างเยอะมาก แล้วก็ใกล้ชิดกับทางโรงเรียนด้วย”

นอกจากเห็นถึงความเอาใจใส่นักเรียนในด้าน กฎระเบียบและการจัดตารางเรียน แล้ว ผู้ปกครองนักเรียนชั้นนำยังคงตรวจสอบคุณภาพของการเรียนการสอนในโรงเรียนผ่านทาง ซีท เลคเชอร์ อยู่เสมอ และหากพบความผิดพลาดหรือข้อเสียเปรียบนั้นผู้ปกครองมักสอบถามกับ ครูผู้สอนโดยตรงทันที

“เมื่อลูกมีปัญหาอะไรหรือเขารู้สึกสงสัยอะไร เขาจะเข้าถึงครูอย่างรวดเร็วเขาจะมาเลย อาจจะถึงผอ.เลยอะไรอย่างนี้ ตัวอย่างเช่นเขาก็จะมาหาเลยและบอกว่าเออนี้ที่เล็คเชอร์ มาอย่างนี้มันไม่ถูกต้องมันผิดคืออาจารย์คนไหนเป็นคนสอนเนื้อหานี้ ซึ่งเนื้อหานี้มันไม่ ถูกต้องแล้วอะไรทำนองนี้ แล้วก็นิสิตเข้ามาสอนมีครูอยู่ไหม ลูกเขาได้เรียนกับครูนิสิต แล้วจะได้ความรู้พอไหม หรือไม่ก็อีกห้องนึงสอนด้วยครู อีกห้องนึงสอนโดยนิสิต ทำไม ลูกเขาถึงไม่ได้แบบนั้น ถึงไม่ได้สิทธิ์ที่จะเรียนกับครูด้วย อันนี้คือเขาจะคอยเช็คตลอดว่า เปรียบเทียบว่าห้องนั้นได้แบบนี้ เด็กอื่นได้แบบนี้ ทำไมเขาถึงไม่ได้ ผู้ปกครองกลุ่มเด็ก เก่งอันนี้จะเยอะ”

ด้วยความที่ผู้ปกครองของนักเรียนชั้นนำนั้นส่วนใหญ่มีทุนทางวัฒนธรรมใน ระดับสูง อันเนื่องมาจากระดับการศึกษาของตัวผู้ปกครองเองทำให้มีความคุ้นเคยกับเนื้อหาในการ เรียนการสอนของโรงเรียน รวมถึงความรู้ที่มากเพียงพอจนสามารถที่จะช่วยสอนหรืออธิบาย เนื้อหาวิชาให้กับนักเรียนได้ รวมถึงมีความรู้ที่ใช้ในการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาใน บทเรียนที่ถูกใช้สอนนักเรียนซึ่งเป็นลูกของตนเอง นอกจากนั้นฮาบิทัสที่เข้ากันได้ดีกับโรงเรียนชั้น นำทำให้ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความคุ้นเคยกับการใช้ภาษาระดับเดียวกันกับภาษาที่ใช้ในการ ติดต่อกับโรงเรียน ผนวกกับการแข่งขันในระบบโรงเรียนที่มีการแข่งขันความเข้มข้น การรักษา

ผลประโยชน์ของลูกตัวเองไว้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดความได้เสียเปรียบเปรียบของนักเรียน จึงส่งผลให้ทั้งนักเรียนและผู้ปกครองร่วมลงแข่งในสนามการศึกษาเดียวกัน

ครอบครัวจึงนับได้ว่าเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ ในด้านการศึกษา การตั้งใจเรียนจนได้รับผลการเรียนที่ดีเยี่ยมเปรียบได้กับการทำหน้าที่ของเด็กที่อยู่ในวัยเรียนได้สมบูรณ์ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าความยินดีมาสู่ครอบครัวและวงศ์ตระกูล การที่ญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือได้กล่าวชื่นชมเรื่องการเรียนเป็นการให้กำลังใจและช่วยย้าเตือนให้นักเรียนรักษาระดับผลการเรียนระดับดีไว้ให้ได้

“ทุกคนเขาอยากให้เราเรียนดี และเราไปเจอญาติผู้ใหญ่วันรวมญาติ เขารู้ว่าเราเรียนดี เขาก็ชื่นชมทั้งนั้นแหละ ทุกคนในตระกูลเขาชื่นชมหมดเขาก็ชื่นชมคุณปู่ย่าอะไรอย่างนี้ ตายาย มันก็ทำให้เรารู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ดีแค่นั้นแหละ เราก็เห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี แต่เราก็รู้สึกว่ามันคืออยู่แล้ว คือ เรารู้สึกว่าเราควรทำอย่างนี้อยู่แล้ว พวกนั้นก็เหมือนเอ็กสตร้ามาเฉยๆ อย่างไม่อยากก็คือไม่อยากให้พ่อแม่เราต้องเป็นกังวลมากอยู่แล้ว และเราก็ไม่อยากจะทำให้มันไม่ดี เพราะว่าเรารู้ว่าพ่อแม่เราให้คุณค่ากับมัน”

ความสำเร็จทางการเรียนของแก่นั้นได้นำความปิติยินดีมาสู่คุณพ่อคุณแม่โดยตลอด การยอมรับว่าถ้าหากผลการเรียนของตนเองออกมาได้เกรดไม่ดีแล้วพ่อแม่อาจจะต้องเสียใจแสดงถึงความรู้สึกของคนในครอบครัวโดยเฉพาะอย่างยิ่งพ่อและแม่ที่เป็นผู้สนับสนุนทุนต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน วันสำเร็จการศึกษาของแก่นวันรับปริญญาที่นำพาความชื่นมื่นมาให้ครอบครัวเปรียบได้กับการได้ตอบแทนพระคุณของพ่อและแม่ด้วยการเรียนและเป็นนักเรียนที่ดี

“พ่อแม่เราแอบปีเราก็สบายใจ ถ้ามันเกิดเหตุการณ์เกรดไม่ดีพ่อแม่คงไม่โอเค เราก็คงอาจจะต้องพยายามทำมากขึ้น เพียงแต่ว่ามันไม่เกิดขึ้นมา วันที่จบปริญญาเพราะว่ามันเหมือนกับว่า คือ เขาขีดว่าเขียนแล้วว่าอย่างน้อยจบปริญญาตรีนี่ ก็ถือว่าพวกเขาหมดหน้าที่แล้ว แต่จบปริญญาเอกเขาน่าจะภูมิใจนะคือเขายิ้มแย้มแจ่มใส ก็ยินดี ก็ไม่พูดอะไรหรอก พวกนี้เขาก็ เรารู้ว่าเขาสบายใจ เขาก็แค่นั้นแหละเขาไม่ได้ชื่นชมอะไรมากโทเอกเป็นโบนัสไป เราออกมาโอเค หางานได้ไม่ได้ก็เรื่องหนึ่ง จบวิศวะ พอแล้ว ไม่ถึงกับเกรดห่วยมาก ก็โอเค ไม่เกกมะเหรกอะไรหรอก เขาก็น่าจะพอ พูดถึงคงสบายใจนะ ที่เหลือก็เอ็กสตร้า”

อย่างไรก็ดีการจัดการศึกษาที่เน้นทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์เป็นหลักนั้น แม้แต่นักเรียนชั้นนำเองก็รู้สึกได้ว่าระบบการเรียนการสอนที่พวกเขาประสบพบเจออยู่นั้น หลาย ๆ ครั้งก็เอื้อประโยชน์ให้กับผู้เรียนระดับบนมากเกินไปรวมถึงความสามารถทักษะนั้นมีหลากหลาย

แต่ความสามารถทางการเรียนกลับได้รับการยกย่องมากกว่าความสามารถด้านอื่น ๆ กังเองได้สะท้อนเป็นความเห็นดังนี้

“ถ้าในภาพรวม ผมว่ามันเอื้อให้คนเก่งวิทยาศาสตร์เยอะไป อย่างจริง ๆ เก่งมันมีเก่งหลายอย่าง กลายเป็นว่าที่เราถูกเรียกว่าเด็กเก่งเพราะว่าเราเก่งเรื่องนี้ เพราะเราถนัดเรื่องนี้ พอเขาสอนเราไปได้เรารู้เรื่องนี้ก็คือเก่ง แต่จริง ๆ มันมีความถนัดหลายอย่างที่แบบเพื่อนเราสุดท้ายแล้วพอโตมาเขาก็เก่ง เก่งเป็นแบบสถาปนิก วาดรูป เป็นนักดนตรี แต่สมัยเด็ก ๆ เขาถูกครูเรียกว่าเด็กไม่เก่ง คือ มันเอื้อให้คนบางกลุ่มมากไปหน่อย ส่วนเด็กที่ถนัดอย่างอื่นไม่ใช่วิทย์ ก็ต้องเรียกว่าต้องไขว่คว้าหาโอกาสเองเยอะ”

เครือข่ายศิษย์เก่าผลิตซ้ำฮาปิตัสชนชั้นนำ

โรงเรียนชั้นนำเป็นสถานที่รวบรวมคนที่มีฮาปิตัสใกล้เคียงกันไว้ด้วยกัน และความเป็นโรงเรียนชั้นนำนั้นดำรงอยู่ได้ก็ด้วยฮาปิตัสของผู้เรียนที่มีลักษณะเป็นชนชั้นนำรวมกัน อย่างเหนียวแน่น คนที่สำเร็จการศึกษาในโรงเรียนชั้นนำได้นั้นต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในระดับสูงหรือมีฮาปิตัสในระดับที่ใกล้เคียงกัน ส่งผลให้มีปฏิบัติการที่แสดงออกมาในลักษณะ ทำทาง ความคิด รสนิยมที่คล้าย ๆ กันด้วย ความเหมือนความคล้ายกันของปฏิบัติการนี้ก่อให้เกิดเป็นปฏิสัมพันธ์ที่นำไปสู่การสร้างเครือข่ายระหว่างชนชั้นนำที่ให้ประโยชน์ช่วยเหลือกันในกลุ่มชนชั้นนำ

“ช่วงนั้นเราต้องการเปลี่ยนที่ทำงานด้วย พอดีเจ้านายเก่าเขาทำราชการอยู่ที่องค์การด้านการเงินระดับประเทศเลยนะ แล้วรุ่นพี่ที่สนิทกันกับผมที่โรงเรียนเก่าเขาเป็นเลขาทำงานอยู่ด้วย เราก็เข้าไปทั้งสองทางเลย คือนายเก่าเขาชวนเราด้วย เราอยู่ในช่วงเบื่องานพอดี นอกจากนายเก่าเราที่เคยเป็น CEO ที่บริษัทดูแลเรื่องลงทุนแล้วนี่ เลขาทำงานก็เป็นรุ่นพี่เราด้วย เขาสองคนก็ช่วยให้ได้งานตรงนั้น แต่เราก็เข้าตามกระบวนการปกตินะ คือสัมภาษณ์และก็รับแต่คนสัมภาษณ์ก็รุ่นพี่ที่มีหมยกับเจ้านายเก่าเท่านั้น เข้าไปสัมภาษณ์เขาก็ช่วยดันเราเต็มที่ให้คะแนนเราเต็มที่ ตำแหน่งที่รับคือหัวหน้าฝ่าย คือที่เดิมเอกชนเราเงินเดือนสูงอยู่แล้ว ที่ใหม่ราชการเขาก็ช่วยไม่ให้เงินเดือนเราลดลงมากด้วย”

เค นักเรียนชั้นนำผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือในเรื่องการรับเข้าทำงานจากรุ่นพี่ในฐานะศิษย์เก่าในโรงเรียนชั้นนำระดับมัธยมนั้นสะท้อนให้เห็นภาพของเครือข่ายชนชั้นนำที่เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มคนที่มีฮาปิตัสเป็นชนชั้นนำด้วยกัน ฉะนั้นแล้วบริบทของทั้งโรงเรียนและสังคมที่ทำงานจึงมีความต้องการคนที่มีฮาปิตัสระดับเดียวกัน โดยโรงเรียนชั้นนำได้ทำหน้าที่ในการส่งผู้สำเร็จการศึกษาต่อไปยังที่ทำงานอันมีลักษณะเป็นองค์กรชั้นนำเช่นกันผ่านทางเครือข่ายของศิษย์เก่า โรงเรียนชั้นนำจึงทำหน้าที่ในการผลิตซ้ำฮาปิตัสของนักเรียนชั้นนำ และองค์กรบริษัทก็ได้

ผลิตซ้ำอาบิทัสแบบชนชั้นนำเช่นกัน ก่อให้เกิดเป็นระบบอุปถัมภ์ที่กีดกันผู้ที่มีอาบิทัสไม่เข้ากับชนชั้นนำออกไป

งบประมาณจากรัฐที่ไม่เท่าเทียม

นักเรียนที่เรียนในโรงเรียนชั้นนำมักจะได้รับประโยชน์ที่ส่งผ่านมาทางโรงเรียนชั้นนำในรูปแบบของการสนับสนุนจากรัฐที่ดูเหมือนจะมากกว่าเมื่อเทียบกับโรงเรียนอื่น ๆ อีกด้วย เนื่องด้วยโรงเรียนชั้นนำส่วนใหญ่ นับเป็นกลไกหลักของรัฐในการที่จะสร้างทรัพยากรบุคคลให้ เป็นไปตามที่รัฐต้องการเพื่อให้รองรับการเจริญเติบโตของระบบทุนนิยม ดังนั้นการจัดการศึกษา ของรัฐจึงเน้นให้โรงเรียนจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เทคโนโลยี และ วิศวกรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563) ทำให้โรงเรียนชั้นนำที่มีวิธีการจัดการเรียนการสอนได้ อย่างตามที่รัฐต้องการมักจะได้รับ การสนับสนุนจากรัฐเป็นพิเศษ

“โรงเรียนจะสร้างให้นักเรียนมีพื้นฐานเป็นนักวิทยาศาสตร์ นักคิด นักประดิษฐ์ นัก เทคโนโลยีเป็นหลัก อันนี้ก็คือมีเป้าหมายที่จะคัดเด็กมาเพื่อที่จะพัฒนาตรงส่วนนี้ ที่นี้เราก็คงแนวคิดก็คือ ต้องให้นักเรียนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพของตัวเองตามถนัดของแต่ละคนคะ ที่นี้นักเรียนมีความสามารถหรือว่ามีความชอบต่างกัน รัฐบาลก็เลยลงทุนให้ ให้ทุน แล้วก็ให้มาอยู่ในโรงเรียนประจำ เพื่อให้ไม่ต้องไปเสียเวลาในการเดินทางโน่น นี่ นั้น แล้วก็มีทุนสนับสนุนการเรียนทุกอย่าง ก็เพื่อภารกิจตรงนี้”

ความต้องการยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนให้เทียบเท่ากับการศึกษาใน ต่างประเทศและแนวทางที่สอดคล้องกับรัฐบาลในการต้องการผลิตนักวิทยาศาสตร์เพื่อพัฒนา เทคโนโลยีนำความก้าวหน้าสู่ประเทศส่งผลให้โรงเรียนชั้นนำได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐค่อนข้างที่จะ สูงกว่าโรงเรียนอื่น ๆ

“แล้วก็ด้วยว่าโรงเรียนมีโอกาสได้รับงบประมาณจากรัฐตรงนี้ ได้เยอะกว่าที่อื่น ฉะนั้น ความพร้อมอุปกรณ์การเรียนการสอนก็เยอะกว่า มีความพร้อมก็คือเต็มที่ ได้ตามที่ โรงเรียนวิทยาศาสตร์ที่เทียบเท่าในต่างประเทศที่มี เราก็จะมีเครือข่ายความร่วมมือกันทั้ง เกาหลี ทั้งสิงคโปร์ ทั้งญี่ปุ่น ทั้งอเมริกา”

โรงเรียนชั้นนำที่อยู่ภายใต้อุดมการณ์การพัฒนาประเทศตามแนวทางทุนนิยมนั้น ได้ส่งผลให้รัฐมีมุมมองต่อระบบการศึกษาเป็นไปในแบบของการลงทุนเสียมากกว่าจะมุ่งพัฒนา คุณภาพของผู้เรียนอย่างเท่าเทียมกัน การจัดการบริหารงบประมาณจึงเน้นไปยังกลุ่มโรงเรียนที่มี แนวโน้มจะตอบแทนผลประโยชน์ให้กับรัฐหรือสังคมมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ โรงเรียนชั้นนำจึงเป็นกลุ่ม โรงเรียนที่ได้รับทุนมากกว่าโรงเรียนอื่น ๆ ปรากฏการณ์ที่สะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมในระบบ การศึกษาไทย

บทที่ 5

ทางเลือกสู่ความเสมอภาคทางการศึกษาในระบบโรงเรียน

ระบบการศึกษาไทยที่มีลักษณะของการแข่งขันแบบแพ้คัดออกอย่างเข้มข้น นักเรียนชั้นนำจัดได้ว่าเป็นผู้ที่อยู่บนยอดสุดของพีรามิดการศึกษา นักเรียนเหล่านี้มีเส้นทางการศึกษาและประตูสู่อาชีพที่เปี่ยมไปด้วยผลตอบแทนทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอันมั่นคง ประตูแห่งโอกาสของนักเรียนชั้นนำนั้นดูเหมือนจะเปิดกว้างมากกว่านักเรียนคนอื่น ๆ เป็นอย่างมาก แม้ว่าสังคมมักตัดสินความสามารถทางด้านการศึกษาอันยอดเยี่ยมของนักเรียนชั้นนำนั้นว่ามาจากตัวของนักเรียนที่มี ความเฉลียวฉลาด ลักษณะนิสัยความขยันหมั่นเพียรและแสวงหาความรู้อยู่เสมอ ตลอดจนการได้เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนที่มีคุณภาพทั้งหลักสูตรและผู้สอนยิ่งทำให้เสริมศักยภาพความเป็นนักเรียนชั้นนำให้สูงจากเดิมให้สูงขึ้นไปอีก ซึ่งจากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำนั้นส่งผลโดยตรงในเชิงให้ประโยชน์กับนักเรียนชั้นนำ อย่างไรก็ตาม กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำนี้ได้ส่งผลให้เกิดความเสียเปรียบอย่างยิ่งต่อนักเรียนกลุ่มอื่น ๆ ในสนามการศึกษา นอกจากนั้นกระบวนการดังกล่าวยังส่งผลกระทบต่อครอบครัวและสังคมอีกด้วย โดยมีเงื่อนไขที่สำคัญคือปริมาณทุนและฮาบทิสที่นักเรียนถือครองและสะสมไว้รวมถึงการใช้กลยุทธ์เพื่อให้เกิดความได้เปรียบในสนามการศึกษา ซึ่งสรุปได้ว่าตัวตนของนักเรียนชั้นนำเป็นการก่อร่างขึ้นเกิดจากกระบวนการคัดเลือกนักเรียนชั้นนำที่ใช้ทุนและฮาบทิสเป็นหลัก การจัดการภายในสนามการศึกษาที่เอื้อประโยชน์ให้กับนักเรียนชั้นนำซึ่งในบทนี้ผู้วิจัยจะอภิปรายในประเด็นนี้ ปฏิบัติการความไม่เท่าเทียมในการสร้างนักเรียนชั้นนำ ทางเลือกในการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา

ปฏิบัติการที่ไม่เท่าเทียมในการสร้างนักเรียนชั้นนำ

เพื่อทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับที่ลึกมากขึ้นผู้วิจัยต้องการเสนอให้สังคมเห็นว่าการเป็นนักเรียนชั้นนำนั้นเป็นผลมาจากการสะสมทุนชนิดต่าง ๆ ไว้ประกอบไปด้วยทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม รวมถึงทุนทางสัญลักษณ์ตั้งแต่ก่อนนักเรียนจะเข้าเรียนในโรงเรียนชั้นนำ ก่อตัวเป็นรูปแบบของความคิดและการกระทำ ซึ่งบูดีเยอร์เรียกว่าฮาบทิสที่สามารถนำไปใช้เพื่อก่อให้เกิดความได้เปรียบในระบบการศึกษา กล่าวอีกนัยหนึ่ง การศึกษาไทยที่ตกอยู่ภายใต้ระบบทุนนิยมซึ่งมุ่งคัดคนด้วยการสร้างระบบของการแข่งขันอย่างเข้มข้นที่ทำให้ดูเหมือนการแข่งขันนั้นมีความยุติธรรมโดยประเมินจากความรู้ความสามารถและความขยันหมั่นเพียรของนักเรียนในระดับปัจเจกบุคคล แต่ในความเป็นจริงอีกด้านหนึ่งของ

การศึกษาในระบบโรงเรียนกลับเป็นการแข่งขันที่วัดผลกันด้วยทุนซึ่งในสนามของโรงเรียนชั้นนำที่ผู้เรียนแต่ละคนมีปริมาณทุนที่ไม่เท่าเทียมและความไม่เท่าเทียมกันของทุนนั้นไม่ได้มีเหตุปัจจัยมาจากเรื่องของความสามารถทางวิชาการ แต่ปริมาณทุนของนักเรียนมาจากการส่งต่อ ถ่ายทอด และมอบให้จากคนในครอบครัว ทั้งทุนเศรษฐกิจที่อยู่ในรูปแบบของฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละครอบครัว ทุนทางวัฒนธรรมที่อยู่ในลักษณะของระดับการศึกษา นอกจากนั้นยังมีทุนชนิดอื่น ๆ อีกที่นักเรียนได้รับและสะสมถือครองไว้ เช่น ทุนทางสังคมที่นักเรียนชั้นนำได้มีการแบ่งปันข้อมูลข่าวสารทางด้านวิชาการซึ่งกันและกัน ปริมาณความแตกต่างของทุนผนวกกับฮาบิทัสที่นักเรียนแต่ละคนได้สั่งสมมานั้นทำให้ความสามารถทางวิชาการในสนามการศึกษาของนักเรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน การศึกษาในลักษณะมุ่งสร้างนักเรียนชั้นนำที่มีกระบวนการตัดสินใจคุณค่า ให้รางวัล และตีตรานักเรียนจากความสามารถทางวิชาการแต่ขาดการพิจารณาถึงต้นตอและเหตุของความสามารถเหล่านั้น จึงทำให้การศึกษาที่ผู้คนมุ่งหวังจะสร้างความเท่าเทียมให้กับคนในสังคมกลับกลายเป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างความไม่เท่าเทียมมากกว่าเป็นการส่งเสริมศักยภาพของนักเรียน นอกจากนั้นการศึกษาที่มุ่งสร้างนักเรียนชั้นนำยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างคนเก่งบ่อนให้กับระบบทุนนิยม สร้างเสริมศักยภาพและความแข็งแกร่งให้กับระบบทุนนิยม อย่างไรก็ตามหากโรงเรียนชั้นนำเหล่านี้ได้รับงบประมาณหรือเป็นโรงเรียนที่เกิดจากการลงทุนทางการศึกษาในรูปแบบของเอกชนและค่าใช้จ่ายทางการศึกษาทั้งหมดนั้นมาจากเงินส่วนตัวของตัวผู้เรียนเองก็นับว่าเป็นสิทธิที่ผู้เรียนและโรงเรียนสามารถกระทำได้เพื่อความสำเร็จส่วนตน แต่ในความเป็นจริงแล้วโรงเรียนชั้นนำเป็นโรงเรียนที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐที่ลงทุนและสะสมทุนต่าง ๆ มาด้วยภาษีของประชาชนแต่ให้ผลตอบแทนที่เอื้อประโยชน์ต่อนักเรียนชั้นนำอย่างเห็นได้ชัดและยังได้สร้างความไม่เท่าเทียมกันในสังคมอีกด้วย

ประโยชน์ของการถือครองทุน

นักเรียนที่จะสามารถก้าวเป็นนักเรียนชั้นนำได้นั้นจะต้องมีทุนทั้งทางด้านเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมอยู่ในตัวของปัจเจกเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญ โดยมากแล้วครอบครัวของนักเรียนชั้นนำนั้นมักครอบครองทุนเศรษฐกิจและทุนวัฒนธรรมในปริมาณที่สูงเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว นักเรียนชั้นนำจึงได้รับการส่งต่อทุนผ่านมาจากทางครอบครัว ทุนทางเศรษฐกิจนั้นจะอยู่ในรูปแบบของเงินตรา ทรัพย์สินสมบัติ หรือทรัพย์สินอื่น ๆ ที่สามารถนำไปแลกเปลี่ยนเป็นทุนชนิดอื่น ๆ ได้อย่างสะดวกง่ายดาย ส่วนทุนทางวัฒนธรรมจะเป็นไปในลักษณะที่ทำให้ปัจเจกผู้ครอบครองทุนนั้นมีคุณค่ามีความสามารถมากกว่าคนอื่น ๆ เช่นสถานะ อาชีพของพ่อแม่ ระดับการศึกษา ทั้งทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมนี้จะเป็นสิ่งที่จัดตำแหน่งของปัจเจกภายใน

สนาม โดยจัดให้นักเรียนที่ครอบครองทุนในระดับสูงอยู่ในกลุ่มคนชั้นสูงหรือคนชั้นกลางระดับบนของสังคม ซึ่งนับว่าเป็นกลุ่มคนที่ดำรงความได้เปรียบในสังคมอยู่แล้วและคนกลุ่มนี้มักจะเลือกลงทุนทางด้านการศึกษาเพื่อให้ได้ผลตอบแทนกลับคืนมาที่มากยิ่งขึ้นทำให้ระยะห่างระหว่างชนชั้นนั้นยิ่งกว้างขึ้นไปอีก การมีทั้งทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมในปริมาณมากนั้นจึงนับได้ว่าเป็นอาวุธที่สำคัญในการสร้างความแข็งแกร่งมั่นคงให้กับสถานะทางชนชั้นในสังคมของปัจเจกถือครองทุนต่อไป

ภายในโรงเรียนชั้นนำอันเป็นสนามทางวัฒนธรรมนั้นจะมีการจัดการกับนักเรียนทุกคนผู้ที่ได้รับคัดเลือกให้เข้าเรียนเพื่อสร้างเสริมให้นักเรียนมีลักษณะเป็นนักเรียนชั้นนำพร้อมที่จะสร้างประโยชน์ให้กับโรงเรียน โดยมีวิธีการเริ่มต้นตั้งแต่การจำแนกนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ๆ ถึงแม้ว่าการคัดเลือกนักเรียนในโรงเรียนชั้นนำนั้นจะทำให้ได้ผู้เรียนที่มีความสามารถทางวิชาการสูงแล้ว แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่านักเรียนทั้งหมดนั้นยังมีความแตกต่างกันทั้งในเรื่องของความสามารถหรือความสนใจเป็นไปตามทุนและฮาบิทัสของแต่ละคนครอบครอง การจำแนกนักเรียนจึงมีความสำคัญในการจัดการเรียนให้เป็นที่ไปตามเจตจำนงของโรงเรียนชั้นนำคือสร้างนักเรียนที่มีความเป็นเลิศที่สุดให้ได้ เครื่องมือในการใช้จำแนกนักเรียนนั้นส่วนใหญ่ที่ถูกนำมาใช้คือการสอบหรือคะแนนเกรดเฉลี่ย การใช้เครื่องมือในการจำแนกนี้จะทำให้เกิดการแบ่ง คัดครองนักเรียนผู้ที่มีความสามารถดีมากไว้ในห้องเรียนหนึ่งด้วยกัน นักเรียนที่มีความสามารถลดหลั่นรองลงมาจะถูกนำไปไว้ห้องเรียนหนึ่ง ส่วนกลุ่มที่ได้คะแนนรั้งท้ายจะอยู่อีกกลุ่มห้องเรียนหนึ่ง โดยหากมองอย่างผิวเผินแล้วการแบ่งลักษณะนี้ดูเหมือนจะใช้ความสามารถทางวิชาการความรู้ในเนื้อหาวิชาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินจำแนกแต่ความเป็นจริงแล้ว ระบบการสอบนี้เป็น การจำแนกนักเรียนด้วยทุนและฮาบิทัสที่แต่ละคนครอบครองสะสมไว้

เมื่อได้จำแนกแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ แล้ว ระบบการศึกษาในโรงเรียนชั้นนำจะจัดการฝึกฝนนักเรียนที่อยู่กลุ่มบนด้วยเนื้อหาการเรียนการสอนที่มีความเข้มข้นกว่าหลักสูตรมาตรฐานทั่วไปและจัดให้มีระบบการทดสอบนักเรียนกลุ่มดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอ เพื่อวัดประเมินนักเรียนอยู่ตลอดเวลา ทำให้นักเรียนเกิดความตื่นตัวทางการเรียนเนื่องจากหลังเสร็จสิ้นกระบวนการสอบและนักเรียนได้ทราบผลคะแนนจากการสอบแล้ว ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างคะแนนกับนักเรียนก่อให้เกิดการคิดสะท้อนระหว่างตนเองกับโครงสร้างภายในสนาม เนื่องด้วยคะแนนที่นักเรียนแต่ละคนได้รับมีผลต่อตำแหน่งของผู้เรียนในสนามรวมถึงให้รางวัลกับผู้ที่สามารถทำคะแนนได้สูงและลงโทษตีตรานักเรียนที่ได้คะแนนต่ำ เมื่อนักเรียนได้รับรู้ถึงคะแนนและตีความคะแนนของตนที่ได้รับครุ่นคิดและตระหนักถึงผลที่ได้จากคะแนนจนเกิดเป็นปฏิบัติการของ

นักเรียนแต่ละคน ทั้งนี้รวมถึงจัดกลุ่มผู้เรียนใหม่เมื่อจบการศึกษาในแต่ละปี กระบวนการเหล่านี้ นอกจากจะเป็นการช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีสมาธิกับเรื่องเรียนอยู่ตลอดแล้วยังเป็นการรักษา มาตรฐานให้กับโรงเรียนชั้นนำอีกด้วย

กลยุทธ์ที่สร้างความได้เปรียบ

กลยุทธ์อันสำคัญของนักเรียนและโรงเรียนชั้นนำคือการแปลงทุนจากทุนชนิดหนึ่งที่มี ไปสู่ทุนชนิดอื่น ๆ เพื่อสร้างผลประโยชน์ให้เกิดกับผู้ครอบครอง ทั้งนักเรียนชั้นนำและโรงเรียนชั้นนำมีชั้นเชิงในการใช้กลยุทธ์เปลี่ยนทุนที่ครอบครองเป็นความได้เปรียบในสนามการศึกษาอยู่เสมอ ในส่วนของนักเรียนชั้นนำนั้นจากผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดที่เรียนในโรงเรียนชั้นนำนั้นพบว่าทุกคนเลือกใช้ ทุนทางเศรษฐกิจที่ตนเองครอบครองในระดับสูงอยู่แล้วแปรเปลี่ยนเป็นความได้เปรียบโดยการลง เรียนพิเศษและกวดวิชา ความสามารถทางด้านวิชาการและความรู้ที่เพิ่มขึ้นจากการเรียนพิเศษนี้ ยิ่งทำให้ทุนทางวัฒนธรรมของนักเรียนในโรงเรียนชั้นนำที่มีอยู่ในระดับสูงแล้วเพิ่มสูงขึ้นไปอีก นับเป็นการใช้กลยุทธ์ในการเปลี่ยนทุนทางเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มทุนทางวัฒนธรรมที่ได้ผลเป็น อย่างดีทีเดียว นอกจากนี้นักเรียนชั้นนำยังได้รับการส่งเสริมทุนทางวัฒนธรรมจากครอบครัว โดยเฉพาะการเลี้ยงดูที่ปลูกฝังให้นักเรียนเริ่มอ่านหนังสือนอกเวลาทางด้านเสริมทักษะวิชาการ ตั้งแต่วัยเด็ก อาทิ ฝึกภาษาอังกฤษ การดูวิทยาศาสตร์ รวมถึงแนวทางการเลี้ยงดูนักเรียนที่ เน้นสนับสนุนการเรียนเป็นสำคัญก็ช่วยส่งเสริมให้ทุนทางวัฒนธรรมของผู้เรียนเพิ่มขึ้นด้วย

อย่างไรก็ตามมิใช่แต่ผู้เรียนหรือบุคคลเท่านั้นที่มีการใช้ทุนประเภทต่าง ๆ แม้แต่ โรงเรียนชั้นนำซึ่งมีสถานะเป็นสถาบันก็มีการใช้ทุนและสะสมทุนเพื่อรับเอาประโยชน์หรือสร้าง ความได้เปรียบให้กับโรงเรียนด้วยเช่นกัน โรงเรียนชั้นนำนั้นนับเป็นสถานที่ที่เป็นแหล่งรวม ผู้ปกครองที่มีทั้งทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมในระดับสูง ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน ชั้นนำกับผู้ปกครองที่มีครูเป็นตัวกลางในการเชื่อมประสานถ่ายโอนทุนยิ่งทำให้การใช้ทุนของ โรงเรียนชั้นนำในส่วนใหญ่ที่ได้มาจากผู้ปกครองไม่ใช่เรื่องยากแต่อย่างใด จะเห็นได้จากการสำรวจ ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ปกครองที่ตอบบันทึกรายละเอียดประวัติส่วนตัวก่อนให้นักเรียนเข้าเรียน อาทิ รายได้ ประวัติการศึกษา อาชีพปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นขั้นตอนการในการสำรวจทุนของโรงเรียน ชั้นนำเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการดึงทุนมาใช้ต่อไป กลยุทธ์ในการใช้ทุนของโรงเรียนชั้นนำจะ แสดงให้เห็นอยู่ในรูปของอภิสิทธิ์ของนักเรียนที่ได้รับเหนือกว่าสถาบันการศึกษาอื่น ๆ เช่น การ ได้รับความสะดวกในการไปทัศนศึกษาในบริษัทหรือสถานที่ที่ไม่เปิดรับกลุ่มบุคคลจากภายนอก มากนัก แต่ทุนวัฒนธรรมจากผู้ปกครองที่ส่วนใหญ่ทำงานในสถานะสูงหรือที่มีเครือข่าย มีอำนาจ หน้าที่ในการสั่งการโดยตรงก็สามารถสนับสนุนโรงเรียนด้วยการอำนวยความสะดวกในเรื่องเหล่านี้

ได้ การรวมกลุ่มของผู้ปกครองในโรงเรียนชั้นนำยิ่งเป็นการสร้างทุนเครือข่ายทางสังคมให้มีความแข็งแกร่งเพิ่มขึ้นไปอีก กลุ่มผู้ปกครองเครือข่ายนี้จะมีส่วนในการสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนอันนำมาซึ่งประโยชน์และเป็นการสะสมทุนให้กับโรงเรียนชั้นนำเพิ่มขึ้นอีกด้วย

กระบวนการคัดเลือกนักเรียนเข้าเป็นนักเรียนชั้นนำโดยการจัดการทดสอบเพื่อวัดความสามารถทางวิชาการนั้นเป็นเพียงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับพื้นผิวที่แสดงให้เห็นถึงความโปร่งใสยุติธรรมจากการคัดเลือกโดยใช้วิธีการทำข้อสอบเข้าเรียน สะท้อนความมีเหตุผลของระบบ (rational system) การศึกษาที่กำเนิดมาในยุคแห่งความทันสมัยโดยใช้อ้างอิงความสามารถ (merit system) เป็นเกณฑ์ในการตัดสิน แต่อันที่จริงแล้วปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นกระบวนการคัดเลือกนักเรียนจากทุนที่ถูกซ่อนไว้ภายใต้ปรากฏการณ์ดังกล่าวอย่างแยบยล ในเมื่อเนื้อหาส่วนใหญ่ที่ใช้ในการสอบคัดเลือกเข้าเรียนนั้นเป็นข้อสอบที่ค่อนข้างมีความยากกว่ามาตรฐานทั่วไปมากและมักเกินเนื้อหาที่สอนในห้องเรียน ดังนั้นโอกาสที่นักเรียนที่ไม่ได้ลงเรียนกวดวิชาแล้วจะสอบคัดเลือกได้นั้นจึงแทบจะเป็นไปไม่ได้เลย นักเรียนที่ทำข้อสอบได้คะแนนสูงหรือสอบเข้าได้นั้นจึงมักมาจากการใช้กลยุทธ์ในการเปลี่ยนทุนทางเศรษฐกิจที่นักเรียนครอบครองเป็นความได้เปรียบด้วยการติวสอบกวดวิชา เรียนพิเศษ รวมถึงมีครอบครัวที่คอยชี้แนะและถ่ายทอดประสบการณ์ ถ่ายทอดความรู้ วางแผนด้านการศึกษาให้การสนับสนุนอยู่ เปรียบความพร้อมให้ตั้งแต่ยังไม่เข้าโรงเรียน การเข้าเรียนในโรงเรียนชั้นนำได้จึงไม่ได้เกิดจากบริบทด้านการศึกษาที่มาจากความรู้ภายในโรงเรียนแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นกระบวนการคัดเลือกคนเก่งโดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกเป็นการสะสมทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมของนักเรียน

ผลต่อนักเรียนผู้แพ้ภัย

ความไม่เท่าเทียมกันที่ระบบการศึกษาแบบมุ่งสร้างผู้ชนะได้ก่อร่างสร้างไว้ ได้ส่งผลถึงนักเรียนคนอื่น ๆ ที่อยู่ภายในสนามของโรงเรียนชั้นนำด้วย โดยโรงเรียนชั้นนำส่วนใหญ่นั้นจะเป็นโรงเรียนในกลุ่มเน้นการเรียนในสายวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์เป็นหลักทำให้ทุนของโรงเรียนนักเรียนชั้นนำนั้นมักจะมีแนวโน้มเอียงไปสู่ผู้ที่มีความสามารถในสายวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์มากกว่าสายวิชาอื่น ๆ ซึ่งความไม่เท่าเทียมระหว่างสายวิชาในระบบการศึกษาของไทยนี้เป็นผลมาจากนโยบายทางด้านการศึกษารัฐที่ได้ลำดับความสำคัญให้กับวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์เหนือกว่าศาสตร์วิชาอื่น ๆ ทั่วไปเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาอุตสาหกรรม เทคโนโลยี ที่เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เป็นไปตามเป้าหมายของรัฐที่วางไว้ ดังจะเห็นได้จากระบบการศึกษาที่เน้นการแข่งขันนี้ ผู้ที่มีความสามารถทางด้านการเรียนวิทยาศาสตร์หรือคณิตศาสตร์มักได้รับการยกย่องมากกว่าคนที่มีความสามารถในด้านอื่น ๆ

รวมถึงอาชีพที่ให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมสูงก็มักจะสงวนไว้สำหรับผู้ที่มีการเรียนดีเท่านั้น นอกเหนือจากนั้นความเข้มข้นของเนื้อหาในวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ของโรงเรียนชั้นนำจะมีความยากมากกว่าโรงเรียนทั่วไป ส่งผลให้เกิดความยากลำบากในการเรียนและทำความเข้าใจกับเนื้อหาของสองวิชานี้ รวมถึงการสอบที่เป็นปัญหาประจำตัวของนักเรียนผู้ที่ไม่มีความสามารถคล่องกับการเรียนทางด้านวิทย์-คณิต ยิ่งกว่านั้นภายในโรงเรียนที่มักจะมีโครงการส่งเสริมศักยภาพของนักเรียนระดับบน เช่นการนำนักเรียนที่เรียนเก่งมากมามีผลการเรียนดีในวิชาต่าง ๆ มาเข้ารับการฝึกฝนจากอาจารย์พิเศษ แต่ในวิชาต่าง ๆ นั้นก็เห็นจะมีแต่ความสามารถทางสาย คณิต ฟิสิกส์ ชีวะ เคมี ซึ่งก็เป็นวิชาในกลุ่มสาระคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์แทบทั้งนั้น นอกจากนี้ทัศนคติของนักเรียนชั้นนำยังสะท้อนได้ให้เห็นถึงแนวคิดว่าหากต้องการประสบความสำเร็จในการเรียนต่อหรือในการประกอบอาชีพแล้วนั้น การเลือกเรียนในสายวิทย์-คณิตนั้นจะให้ภาษีที่ดีกว่าในแง่ของผลตอบแทนและสถานะทางสังคม โรงเรียนชั้นนำจึงเป็นโรงเรียนที่เอื้อประโยชน์ให้กับนักเรียนที่มีความสามารถทางด้านสายการเรียนวิทย์-คณิตมากกว่าอย่างเห็นได้ชัด และอาจทำให้ละเลยในการดูแลสนับสนุนกิจกรรมของนักเรียนที่เรียนอยู่ในสายการเรียนอื่น จนอาจกล่าวได้ว่าสนามของโรงเรียนชั้นนำเป็นสนามที่สงวนไว้สำหรับผู้เรียนที่มีความสามารถและถนัดทางการเรียนในสายวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์เท่านั้น ส่วนนักเรียนที่มีความสามารถแตกต่างกันถูกผลักให้เป็นผู้พ่ายแพ้ในระบบการศึกษาไปโดยปริยาย เนื่องด้วยผลประโยชน์จากระบบการศึกษานั้นตกอยู่ในมือของนักเรียนที่มีความสามารถอยู่ในระดับบนเป็นส่วนใหญ่และไม่สามารถกระจายไปยังผู้เรียนกลุ่มอื่น ๆ อย่างเท่าเทียม

ความพ่ายแพ้ของผู้เรียนนี้อาจถูกมองว่ามาจากการไร้ความสามารถทางด้านวิชาการ แต่ความจริงผู้แพ้ในระบบการศึกษาหาเป็นเช่นนั้นไม่ ภายใต้กฎกติกาต่าง ๆ ในระบบการศึกษาที่ออกแบบให้ผู้เรียนมีการแข่งขันอย่างเข้มข้นและวัดผลจากการแข่งขันที่ปลายทางคือคะแนนในการทำข้อสอบและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แต่สิ่งเหล่านี้ไม่ได้มาจากความสามารถของผู้เรียนแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังมีเงื่อนไขอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดผลทางด้านการศึกษาไม่ว่าจะเป็นในเรื่องทุนชนิดต่าง ๆ ของผู้เรียนที่แต่ละคนมีติดตัวมาไม่เท่ากัน อีกทั้งฮาบิทัสของผู้เรียนแต่ละคนก็มีความหลากหลายเกินกว่าจะวัดความสามารถจากด้านวิชาการเพียงอย่างเดียวเท่านั้น รวมถึงกฎกติกาภายในสนามของการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสนามของโรงเรียนชั้นนำที่เอื้อประโยชน์ให้กับผู้เรียนระดับบนเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ระบบการศึกษาจึงไม่ได้วัดและประเมินผลนักเรียนจากความสามารถอย่างแท้จริงและอย่างยุติธรรมหากแต่เกี่ยวข้องกับบริบทอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อและทำให้

นักเรียนส่วนหนึ่งที่ไม่ได้เป็นไปตามเจตจำนงของระบบการศึกษาถูกทำให้เป็นผู้ที่แพ้พ่ายจากระบบการศึกษาในที่สุด

การสร้างความเป็นสุดยอดของนักเรียนชั้นนำมักเป็นเป้าหมายของโรงเรียนในระบบการศึกษา ระบบการศึกษาที่ถูกออกแบบให้เน้นการแข่งขันแบบแพ้คัดออกและให้ประโยชน์กับผู้ชนะนั้นดูเหมือนจะส่งผลให้เกิดความได้เปรียบของโรงเรียนชั้นนำและผู้เรียนระดับบนในโรงเรียนชั้นนำที่มีสภาพเหมาะสมแก่การแข่งขันเป็นพิเศษ เนื่องด้วยโรงเรียนชั้นนำได้ทำการคัดเลือกนักเรียนระดับบนที่อยู่หัวแถวไว้เรียบร้อยแล้ว โรงเรียนชั้นนำจึงมีความพร้อมในการส่งนักเรียนเข้าแข่งขันในเวทีการประลองความสามารถทางวิชาการค่อนข้างสูง ผลของความสำเร็จจากการที่นักเรียนได้รับรางวัลหรือเป็นตัวแทนประเทศในการแข่งขันรายการระดับนานาชาติเป็นสิ่งที่สร้างชื่อเสียงเพิ่มขึ้นให้กับโรงเรียนและทำให้สังคมยังคงความเชื่อมั่นของการจัดการศึกษาในโรงเรียนชั้นนำมากยิ่งขึ้น เหล่านี้ล้วนเป็นประโยชน์ในการระดมทุนทางวัฒนธรรมให้กับโรงเรียนเพิ่มขึ้นต่อไปอีก นอกเหนือจากการแข่งขันระหว่างนักเรียนชั้นนำด้วยกันเองแล้วการระดมทุนทางวัฒนธรรมของโรงเรียนชั้นนำยังอยู่ในรูปแบบของเครือข่ายทางวิชาการระหว่างโรงเรียนชั้นนำด้วยกันอีกด้วย โดยการที่โรงเรียนชั้นนำมักสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียนชั้นนำด้วยการจัดงานนิทรรศการด้านวิชาการ หรือมีการแลกเปลี่ยนความรู้ทางด้านวิชาการของผู้เรียนระหว่างโรงเรียนชั้นนำในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ผ่านกิจกรรมเข้าค่ายหรือโครงการอื่น ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นการแสดงศักยภาพของโรงเรียนชั้นนำและแสดงให้เห็นทุนทางวัฒนธรรมของโรงเรียนชั้นนำแต่ละโรงเรียนอีกด้วย

กระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำเป็นขั้นตอนกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียนที่ยังตอกย้ำความไม่เท่าเทียมในสังคมอย่างชัดเจน หลังจากที่โรงเรียนได้คัดเลือกนักเรียนเข้าเรียนแล้ว ระบบการศึกษาภายในโรงเรียนจะทำการคัดแยกจำแนกนักเรียนออกเป็นประเภทต่าง ๆ แล้วนำนักเรียนที่มีความสามารถระดับบนสุดไปต่อยอดเข้าโครงการจำพวกเสริมสร้างพัฒนาความสามารถทางด้านวิชาการ แต่การสร้างความเป็นอัจฉริยภาพให้กับนักเรียนหรือเพื่อส่งนักเรียนเข้าแข่งขันกับโรงเรียนอื่น ๆ นั้นประกอบด้วยเหตุผลหลักเพื่อเพิ่มพูนความสามารถให้กับกลุ่มนักเรียนระดับบนให้มีความสามารถมากยิ่งขึ้น การเพิ่มความสามารถต่อยอดให้กับนักเรียนที่มีความสามารถอยู่แล้วนั้น เป็นการเพิ่มเสริมทุนให้กับนักเรียนที่มีทุนในปริมาณมากอยู่แล้วให้สูงยิ่งขึ้นไปอีก ทรัพยากรและทุนของโรงเรียนถูกเน้นเพื่อไปสร้างเสริมทุนให้กับนักเรียนเพียงแค่วงกลุ่ม ในขณะที่นักเรียนกลุ่มอื่น ๆ นั้นได้รับการส่งเสริมจากโรงเรียนเพียงน้อยนิด ปรัชญาการณดังกล่าวเป็นความไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้นกับระบบการศึกษาของไทย เนื่องจากโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้มีการกระจายทุนให้กับนักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียม แต่ให้เฉพาะผู้เรียนที่มีแนวโน้มพอที่จะ

ทำประโยชน์หรือสร้างชื่อเสียงให้กับโรงเรียนได้เท่านั้น การศึกษาในโรงเรียนชั้นนำจึงไม่ต่างจากการลงทุนเพื่อให้โรงเรียนได้รับทุนทางวัฒนธรรมกลับมาเป็นผลตอบแทน ปรากฏการณ์นี้จึงเป็นการใช้กลยุทธ์ในการแปลงทุนทางเศรษฐกิจของโรงเรียนเปลี่ยนเป็นทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์เพื่อคงความได้เปรียบของนักเรียนและโรงเรียนชั้นนำไว้ ปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงยังคงย้ำความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้นในสังคมอันเป็นผลมาจากกระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำในระบบการศึกษา

ทางเลือกในการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา

ด้วยเหตุผลที่ว่างงานวิจัยชิ้นนี้พยายามอย่างยิ่งที่จะนำเสนอความไม่เท่าเทียมกันในระบบการศึกษาเพื่อผลักดันนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างจริงจังและเกิดผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม ก่อให้เกิดการศึกษาที่สนับสนุนความเท่าเทียมเสมอภาคต่อไป ผู้วิจัยมีแนวคิดที่จะนำเสนอประเด็นที่มีความแตกต่างออกไป โดยพยายามชี้ให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้นภายในสนามของโรงเรียนชั้นนำอันเป็นความไม่เท่าเทียมในอีกมิติหนึ่งที่หลาย ๆ คนในสังคมหรือหน่วยงานรัฐไม่เคยถูกคิดหรือมองข้ามไป เนื่องด้วยเห็นว่าเป็นเรื่องที่ปรกติสุขในสังคม รวมทั้งหลายภาคส่วนยังได้มีแนวคิดที่จะส่งเสริมเพิ่มปริมาณโรงเรียนที่มีลักษณะคล้ายกับโรงเรียนชั้นนำให้มากขึ้นไปอีกมากกว่าจะเป็นแนวคิดที่จะยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในระบบให้มีความมาตรฐานที่ใกล้เคียงกัน นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่าการแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมทางการศึกษานั้นจึงยังไม่ค่อยมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากการแก้ปัญหาที่ผ่านมา นโยบายของรัฐมีลักษณะมุ่งเน้นไปที่การขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับนักเรียนในชนบทหรือนักเรียนยากจน การเพิ่มตัวเลขนักเรียนเข้ารับการศึกษาในระบบและการลดปริมาณนักเรียนลาออกหรือหยุดเรียนกลางคัน วิธีการดังกล่าวนี้เป็นเพียงการเพียรพยายามแก้ปัญหาความเสมอภาคทางการศึกษาให้เกิดขึ้นภายในระบบโรงเรียนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ในมุมมองของผู้วิจัยนั้นต้องการที่จะนำเสนอการมองปัญหาอย่างรอบด้านจึงมีความสำคัญยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงเรื่องการยกระดับครอบครัวให้มีคุณภาพและศักยภาพด้วยเนื่องจากครอบครัวนับเป็นสถาบันที่มีความสำคัญในการถ่ายทอดฮาบิทัสปฐมภูมิและทุนทางวัฒนธรรมให้กับเด็กที่อยู่ในวัยเรียน หากได้รับการปลูกฝังความคิด การเลี้ยงดูและสนับสนุนอย่างเต็มที่แล้วก็จะมีส่วนช่วยในการปรับฮาบิทัสของผู้เรียนและทุนให้มีความสอดคล้องกับระบบการศึกษาได้ นอกจากนี้นโยบายจากรัฐควรมีการส่งเสริมให้ครอบครัวทุกครอบครัวนั้นมีทุนในปริมาณที่ใกล้เคียงกันไม่แตกต่างกันมากอย่างเช่นที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน หรืออีกนัยหนึ่งหากเรายอมรับว่าครอบครัวแต่ละครอบครัวย่อมมีพื้นฐานการเข้าถึงทุนต่าง ๆ ไม่เท่ากัน ทำให้ฮาบิทัสของเด็กในสังคมแต่ละคนมีไม่เท่ากัน ก็ควรที่จะถึงเวลาแล้วซึ่งระบบ

การศึกษาจะยกเลิกการใช้เกณฑ์ในการวัดความสามารถทางวิชาการมาเป็นเครื่องมือตัดสินหรือตอบแทนนักเรียน ระบบการศึกษาก็ควรจะมียุทธศาสตร์ในการจัดการเรียนการสอนการเรียนรู้ที่แตกต่าง/สอดคล้องกับความหลากหลายของการครอบครองทุนฮาบิทัสที่สามารถทำให้นักเรียนประสบความสำเร็จทางการศึกษาได้อย่างภาคภูมิใจเท่าเทียมกัน เช่นนี้ความหวังที่จะเห็นความเท่าเทียมในระบบการศึกษาจึงจะเข้าใกล้ความเป็นจริงมากขึ้น

ภายใต้มนทัศน์เรื่อง ทุนและสนามของบูดีเยอร์นั้น โรงเรียนชั้นนำจัดเป็นสถาบันที่มีทุนต่าง ๆ ในระดับสูงและอยู่ในตำแหน่งที่มีความได้เปรียบเป็นอย่างยิ่งในสนามการศึกษา ซึ่งเป็นผลทำให้โรงเรียนชั้นนำนี้มีทางเลือกในการใช้กลยุทธ์อันหลากหลายเพื่อการสะสมเพิ่มทุนก่อให้เกิดประโยชน์และความได้เปรียบในสนามการศึกษา แต่ในขณะที่โรงเรียนอื่น ๆ โดยเฉพาะโรงเรียนชนบทต่างจังหวัดนั้นไม่ได้มีทุนมากมายอย่างเช่นโรงเรียนชั้นนำ อันเป็นข้อจำกัดในการพัฒนาผู้เรียน คำถามที่ผู้วิจัยคิดว่าน่าสนใจเป็นอย่างยิ่งคือโรงเรียนเหล่านี้มียุทธศาสตร์การบริหารจัดการหรือเลือกใช้ทุนอย่างไรเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับโรงเรียน หรือมีการใช้ทุนอื่น ๆ เช่น ทุนชุมชน ทุนเครือข่ายท้องถิ่น เหล่านี้ถูกใช้อย่างไรเพื่อต่อรองกับระบบการศึกษาแบบเน้นการแข่งขันในปัจจุบัน

อีกหนึ่งปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยพบในโรงเรียนชั้นนำก็คือความยากลำบากในการปรับตัวเข้ากับระบบโรงเรียนของนักเรียนทั่วไป เนื่องจากนักเรียนกลุ่มดังกล่าวนี้ไม่ได้มีความสามารถทางด้านวิชาการมากนักเมื่อเทียบกับนักเรียนชั้นนำ ประกอบกับเนื้อหาการเรียนในระดับสูงขึ้นก็ยิ่งทวีความยากเพิ่มมากขึ้น ถึงแม้ว่านักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มชั้นนำนี้จะสามารถผ่านการคัดเลือกเข้ามาอยู่ในสนามการศึกษาเดียวกับนักเรียนชั้นนำได้แต่ด้วยความที่ปริมาณทุนและฮาบิทัสของนักเรียนอาจจะไม่เพียงพอในปริมาณที่ไม่เป็นไปตามที่โรงเรียนต้องการ จึงเป็นผลทำให้นักเรียนกลุ่มดังกล่าวนี้ประสบปัญหาในการต้องปรับตัวเป็นอย่างมากให้เข้ากับระบบการศึกษา หรืออย่างเลวร้ายที่สุดก็คือเป็นผู้ที่ถูกทิ้งจากระบบการศึกษาในโรงเรียน ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าระบบการศึกษาที่ดีควรมีการรองรับนักเรียนที่มีฮาบิทัสที่หลากหลาย มีความยืดหยุ่นเพียงพอสำหรับตอบสนองนักเรียนที่มีความสามารถหลากหลาย และเป็นระบบที่สามารถรองรับฮาบิทัสนักเรียนได้ทุกประเภท เน้นให้ความสำคัญและความเท่าเทียมกับนักเรียนทุกกลุ่ม นอกจากนั้นการแข่งขันในระบบการศึกษาที่หลอกคนในสังคมว่ามีความยุติธรรมเป็นการวัดความสามารถของผู้เรียนด้วยความมานะอดุสาหาทางการเรียนผู้เรียนทุกคนให้มีโอกาสอย่างเท่าเทียมในการได้รับผลตอบแทนจากความสามารถของตนเอง แต่แท้จริงแล้วระบบการศึกษาไทยกลับให้ผลตอบแทนกับผู้ที่มีปริมาณทุนสูงอยู่แล้วซึ่งก็คือคนที่อยู่ระดับแนวหน้าของสังคมคือผู้ที่นั่งเรียนอยู่ในโรงเรียนชั้นนำนั่นเอง ดังนั้นระบบ

การศึกษาก็ควรที่จะเสนอทางเลือกในการเข้าเรียนโรงเรียนแบบอื่น ๆ ในแบบที่ไม่ใช่ฮาพิทัสตามแบบฉบับของโรงเรียนชั้นนำที่มีอภิสิทธิ์และสถานะสูงกว่าโรงเรียนทั่วไป

อีกหนึ่งประเด็นที่ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตหลังจากได้สัมภาษณ์ผู้ที่ให้ข้อมูลในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามถึงความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้นในโรงเรียนชั้นนำ ในเมื่อนักเรียนชั้นนำเป็นผู้ที่ครอบครองทุนต่าง ๆ ในระดับที่สูงนั้น และครูผู้สอนนั้นต้องมีปฏิสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับนักเรียนอยู่เสมอ คำถามที่ผู้วิจัยจะชี้ชวนให้นักวิจัยท่านอื่นเกิดความสนใจในการค้นหาคำตอบก็คือ ครูจะมีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนแต่ละคนอย่างเท่าเทียมกันหรือไม่อย่างไร ในเมื่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครูนั้นเป็นปฏิสัมพันธ์อันผ่านทุนที่นักเรียนครอบครอง รวมถึงอุดมการณ์ของระบบการศึกษาแบบแข่งขันที่เน้นการสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้กลายเป็นนักเรียนชั้นนำเป็นสำคัญ อีกทั้งตำแหน่งของนักเรียนแต่ละคนก็ไม่เท่าเทียมกันและผู้เรียนที่อยู่ในระดับบนนั้นดูเหมือนจะสร้างประโยชน์ให้กับโรงเรียนได้มากกว่า เหล่านี้ล้วนมีส่วนทำให้การดูแลนักเรียนหรือการปฏิบัติต่อนักเรียนเป็นไปด้วยความเท่าเทียมกันหรือไม่

นอกเหนือจากประเด็นที่ผู้วิจัยได้รายงานในงานวิจัยชิ้นนี้แล้ว นักวิจัยท่านอื่น ๆ ที่สนใจประเด็นการศึกษายังสามารถนำโมทัศน์ที่ตนเองสนใจเพื่อเป็นการต่อยอดงานวิจัยจากสิ่งที่ผู้วิจัยศึกษาได้ตั้งประเด็นต่อไปนี้ ภายในสนามการศึกษานั้นมีกระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำอันเข้มข้น นักเรียนชั้นนำนั้นถึงแม้จะเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์โดยตรงอย่างยิ่งจากโรงเรียนชั้นนำ แต่ในขณะเดียวกันนักเรียนชั้นนำก็เป็นผู้ที่ถูกกระทำจากระบบการศึกษาของโรงเรียนชั้นนำด้วยเช่นกัน การจะก้าวเป็นนักเรียนชั้นนำนั้นต้องมีการฝึกฝนอย่างหนักด้วยจากเนื้อหาการเรียนที่นอกเหนือจากหลักสูตร หรือการเตรียมตัวเพื่อทำการแข่งขันทางด้านวิชาการต่าง ๆ รวมถึงการเรียนกวดวิชาเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัยเหล่านี้ล้วนส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความกดดัน ความเครียดที่ต้องแบกรับความคาดหวังจากโรงเรียนและครอบครัวไว้ เหล่านี้มันจึงอาจนับได้ว่าเป็นความรุนแรงที่ซ่อนเร้นในโรงเรียนชั้นนำ ดังนั้นผู้วิจัยท่านอื่นจึงอาจสนใจศึกษาประเด็นในเรื่องของความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับนักเรียนชั้นนำ อันเป็นผลทำให้ผู้เรียนไม่มีความสุขทางเรียน เพื่อช่วยสะท้อนและเป็นกระบอกเสียงให้กับนักเรียนที่ถูกกระทำ รวมถึงชี้ให้เห็นถึงผลของความรุนแรงที่กระทำกับนักเรียนทางอ้อม นอกเหนือจากนั้นผู้วิจัยท่านอื่น ๆ อาจจะเริ่มตั้งคำถามที่ต่อเนื่องจากงานวิจัยนี้ว่า ในเมื่อระบบการศึกษาของไทยนั้นเป็นระบบการศึกษาที่มุ่งสร้างนักเรียนชั้นนำมาโดยตลอด ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคมแล้วเหตุใดเล่าอุดมการณ์การศึกษาเช่นนี้ยังดำรงอยู่ในสังคมไทยอย่างไม่เปลี่ยนแปลง หรือประเด็นคำถามที่ว่า สังคมจะปรับเปลี่ยนโรงเรียนชั้นนำไปในทิศทางใดอันจะไม่ก่อให้เกิดการกีดกัน(exclude)นักเรียนคนอื่น ๆ ในระบบการศึกษา ผู้วิจัยหวัง

เป็นอย่างยิ่งว่าข้อเสนอแนะและการตั้งคำถามต่อสิ่งที่ดำรงอยู่ในสังคมมาอย่างยาวนานจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการเปลี่ยนแปลงระบบต่าง ๆ ในสังคมให้มีความเท่าเทียมกัน อันเป็นการช่วยกันสร้างสรรค์สังคมให้เกิดการศึกษาแห่งความเสมอภาคต่อไป

ตัวตนของผู้วิจัย

จากการศึกษาปฏิบัติการสร้างนักเรียนชั้นนำในระบบการศึกษาไทยในครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้ย้อนกลับมามองตนเองในวัยเด็กถึงภูมิหลังด้านการศึกษาที่ผู้วิจัยเป็นเพียงนักเรียนธรรมดาที่ได้เข้ารับการศึกษานในโรงเรียนใกล้บ้านเขตปริมณฑล ซึ่งครอบครัวของผู้วิจัยไม่ได้ทุนทางเศรษฐกิจในปริมาณที่สูงมากนัก ครอบครัวมีสถานะทางเศรษฐกิจปานกลางและไม่มีกลยุทธ์วิธีที่จะแปลงทุนเศรษฐกิจที่มีเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จทางการศึกษาได้ อย่างไรก็ตามครอบครัวของผู้วิจัยนั้นยังมีกำลังพอที่จะสนับสนุนในเรื่องของการเรียนในโรงเรียนได้พอสมควร ด้วยการที่มีคุณพ่อและคุณแม่ทำงานรับราชการ จึงทำให้มีความรู้และเวลาในการดูแลเรื่องการเรียนของผู้วิจัย การเรียนของผู้วิจัยในวัยเด็กจึงอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างดีโดยตลอด อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าผู้วิจัยจะไม่มีปัญหาทางด้านการเรียนมากนัก แต่ก็มีหลายครั้งที่ผู้วิจัยได้พยายามสอบเข้าโรงเรียนชั้นนำในกรุงเทพแต่ด้วยความที่ผู้วิจัยไม่เคยได้เข้าเรียนกวดวิชา อาศัยเพียงแต่ความรู้เพียงในห้องเรียนและการทบทวนบทเรียนด้วยตนเองทำให้ไม่ทราบทั้งแนวข้อสอบและเทคนิคในการทำข้อสอบ จึงไม่สามารถสอบเข้าโรงเรียนมีชื่อได้ ผู้วิจัยจึงพิจารณาตัวเองว่าไม่ได้อยู่ในสถานะที่มีความใกล้เคียงกับนักเรียนชั้นนำเลย แต่เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยนี้ก็พบว่า ถึงได้พบว่าแม้ครอบครัวจะดูแลคอยส่งสอนเรื่องวิชาการแต่ผู้วิจัยในวัยเด็กไม่เคยเรียนรู้วิธีการใช้กลยุทธ์ในการเปลี่ยนทุนชนิดต่าง ๆ เป็นความได้เปรียบเลยจึงทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถพัฒนาตำแหน่งของตนเองให้เข้าไปสู่สนามของนักเรียนชั้นนำได้

เมื่อครั้งเข้าสู่วัยทำงานผู้วิจัยได้มีโอกาสทำงานโดยเป็นครูที่สอนในโรงเรียนชั้นนำแห่งหนึ่งที่ กรุงเทพมหานคร อยู่จนถึง 8 ปีจนถึงปัจจุบัน ทำให้ผู้วิจัยมีโอกาสได้สังเกตและมีส่วนร่วมในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในบริบทของผู้เรียน นักเรียนชั้นนำ ครูผู้สอน รวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครอง นโยบายในการบริหารของโรงเรียน คงจะไม่ผิดนักหากจะนับได้ว่าผู้วิจัยเป็นผู้ที่คลุกคลีและจุ่มตัวในสนามทางวัฒนธรรมของโรงเรียนชั้นนำเป็นเวลานานพอสมควร จึงมีความเข้าใจสนามของโรงเรียนชั้นนำและตัวแสดงที่อยู่ภายในเป็นอย่างดี ผู้วิจัยได้พยายามหาคำตอบว่าทำไมนักเรียนชั้นนำในโรงเรียนนั้นถึงมีความสามารถทางการเรียนสูงเมื่อเทียบกับตัวผู้วิจัยเองในสมัยที่อายุเท่า ๆ กัน เมื่อได้ศึกษางานวิจัยครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยได้ย้อนมองตนเองว่าเมื่อก่อนผู้วิจัยมักคิดว่าตนเองเป็นนักเรียนธรรมดาทั่วไปนั้นเป็นผลมาจากความ

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ไม่ผู้ดีนักรวมถึงลักษณะนิสัยที่ไม่กล้าแสดงออกในห้องเรียนแต่หลังจาก การศึกษางานนี้ทำให้ผู้วิจัยได้เข้าใจอย่างชัดเจนถึงความจริงที่ผู้วิจัยไม่ได้เป็นผู้ประสบความสำเร็จในสนามทางการศึกษานั้นเป็นผลมาจากปริมาณทุนและฮาบิตส์ของผู้วิจัยเองที่ไม่สอดคล้องกับระบบการศึกษา รวมถึงเหตุที่ไม่สามารถสอบคัดเลือกเข้าโรงเรียนต่าง ๆ ได้ก็เป็น ผลมาจากการที่ไม่รู้จักกลยุทธ์ในการแปลงทุนที่มีให้เป็นความได้เปรียบในสนามการศึกษาได้ อย่างไรก็ตามเมื่อได้ทำงานวิจัยนี้ส่งผลให้ผู้วิจัยเกิดความเข้าใจตนเองมากยิ่งขึ้นอันนำไปสู่การก้าว ผ่านชุดความคิดในเรื่องของการตีตราตนเองว่าเป็นผู้ที่ล้มเหลวทางการศึกษา และปลดปล่อย ตนเองให้หลุดพ้นจากระบบการวัดความสามารถด้วยเกณฑ์ทางวิชาการในโรงเรียนของผู้เรียนที่ ตอกตรึงความคิดของผู้วิจัยตลอดมา การปลดปล่อยนี้ได้้นำผู้วิจัยไปสู่มุมมองใหม่ที่มีต่อตนเอง และนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนที่ไม่ได้มีทุนและฮาบิตส์ที่สอดคล้องกับสนามการศึกษา นอกจากผู้วิจัยจะเข้าใจถึงสาเหตุที่ส่งผลต่อการเรียนของนักเรียนกลุ่มนี้มากขึ้นแล้ว ผู้วิจัยยังได้ ปรับเปลี่ยนตนเองในเรื่องการสอนนักเรียนโดยให้ความใส่ใจกับนักเรียนที่ถูกกระทำจากระบบจน กลายเป็นผู้ที่อ่อนด้อยทางการศึกษามากขึ้นด้วยและได้พยายามแลกเปลี่ยนความคิดกับนักเรียน กลุ่มนี้ชี้ให้เห็นถึงความสามารถของนักเรียนในด้านอื่น ๆ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาตำแหน่งของ ตนเองในสนามการศึกษา รวมถึงแนะนำแนวทางให้นักเรียนรู้จักวิธีเพิ่มเติมทุนเพื่อให้ผู้เรียนมี ความสุขและมีแนวโน้มในการประสบความสำเร็จในสนามการศึกษามากขึ้นโดยที่ไม่ได้ยึดโยงกับ ความสำเร็จที่วัดจากความสามารถทางวิชาการเพียงอย่างเดียว

ข้อเสนอแนะ

จากงานวิจัยปฏิบัติการสร้างนักเรียนชั้นนำในระบบการศึกษาไทยนี้ทำให้สะท้อนให้เห็น ถึงประเด็นในเรื่องความไม่เสมอภาคทางการศึกษา หากสังคมหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยเฉพาะภาครัฐ มีความต้องการที่จะสร้างความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นกับระบบทางการศึกษาแล้ว การพิจารณา แก้ปัญหาด้วยการเพิ่มทุนทางเศรษฐกิจให้กับนักเรียนหรือโรงเรียนเรียนเพียงอย่างเดียว อาทิ การให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนยากจน แจกทุนอาหารกลางวัน การสร้างอาคารเรียนเหล่านี้ นั้น ไม่อาจสามารถสร้างให้เกิดความเท่าเทียมได้เลย เนื่องจากทุนที่ส่งผลทำให้เกิดความแตกต่าง ระหว่างนักเรียนนั้นไม่ได้มีแค่ทุนทางเศรษฐกิจเพียงประเภทเดียว ดังนั้นรัฐหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมทุนประเภทต่าง ๆ ให้กับนักเรียนด้วยไปพร้อมกันด้วย เช่น ทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถ เพิ่มพูนได้จากการให้ความรู้กับพ่อแม่ในการดูแลสั่งสอนนักเรียนตั้งแต่ยังเล็ก ทุนเครือข่ายระหว่าง โรงเรียนในชุมชนที่ทำให้โรงเรียนชุมชนมีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรร่วมกัน เหล่านี้นั้นจะช่วยให้ ระบบการศึกษามีความเสมอภาคยิ่งขึ้น

ระบบการแข่งขันทางการศึกษาได้ก่อให้เกิดโรงเรียนชั้นนำประเภทอื่น ๆ ในสังคมมากยิ่งขึ้น เช่น โรงเรียนทางเลือก โรงเรียนที่ได้รับเงินอุดหนุนจากบริษัทเอกชนรายใหญ่ โรงเรียนเน้นคุณธรรม ถึงแม้ว่าบางโรงเรียนเหล่านี้จะถูกจัดตั้งโดยมีวัตถุประสงค์ไม่ได้เป็นไปตามเจตจำนงของรัฐที่ตั้งไว้ ทำให้ผลที่ได้จากการสร้างนักเรียนไม่เป็นที่รัฐต้องการ แต่เชื่อว่ารัฐจะมีสิทธิเพิกเฉยละเลยในการสนับสนุนโรงเรียนต่าง ๆ เหล่านี้ และควรที่จะสนับสนุน กระตุ้นให้เกิดโรงเรียนที่มีความหลากหลายในสังคมเพิ่มขึ้นอีกเพื่อให้สามารถรองรับหัตถ์ของผู้เรียนที่มีความแตกต่างได้และรัฐควรส่งเสริมให้โรงเรียนเหล่านี้ดำรงอยู่ในสังคมอย่างมีสถานะที่เท่าเทียมกัน และหากทำได้พีระมิดทางการศึกษาจะไม่ได้มีเฉพาะพีระมิดทางด้านวิชาการเท่านั้น แต่จะเกิดพีระมิดอีกมากมายที่ให้ผู้เรียนได้เลือกตามความถนัดและความชอบของตัวเอง

บรรณานุกรม

- Apple, M. W. (2001). *Educating the "Right" Way : Markets, Standards, God, and Inequality*. New York: Routledge Falmer.
- Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice*. CA: Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity.
- Bourdieu, P. (1993a). *The Field of Cultural Production: Essay on Art and Literature*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. (1993b). *Sociology in Question* (18th ed.). London: Sage.
- Bourdieu, P. (1994). *In other words: Essays Towards a Reflexive Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. (1996). *The State Nobility Elite School in the Field of Power*. USA: Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (1997). The forms of capital A. H. Halsey *Education: Culture, Economy and society*. Oxford: Oxford University Press.
- Bourdieu, P. (2005). *The Social Structures of the Economy* Cambridge: Polity Press.
- Costa, C., & Murphy, M. (2015). *Bourdieu and the Application of Habitus across the social science*. London: Palgrave Macmillan.
- Daenekindt, S. (2017). The experience of social mobility: social isolation, utilitarian individualism, and social disorientation. *Social Indicators Research*, 133(1), 15-30.
- Gilbert, N. (2008). *Researching Social Life*. London: Sage.
- Goldthorpe, J. H. (2007). "Cultural Capital" Some critical observation. *Sociologica*. Retrieved from <https://www.rivisteweb.it/download/article/10.2383/24755>
- Grenfell, M. (2008). *Pierre Bourdieu Key Concepts*. Durham: Acumen.
- Hilgers, M., & Mangez, E. (2015). *Bourdieu's Theory of Social Fields Concept and application*. New York: Routledge.
- Kearney, A. (2011). *Exclusion from and Within School*. Boston: Sense Publishers.
- Lareau, A. (2003). *Unequal childhoods: Class, race, and family life*. CA: University of California Press.

- Loh, C. E. (2016). *Elite Schoolboys becoming Global Citizens : Examining the Practice of Habitus*. A. Koh & J. Kenway *Elite Schools: Multiple Geographies of Privilege*. New York: Routledge.
- Maguire, M., & Delahunt, B. (2017). Doing a thematic analysis: A practical, step-by-step guide for learning and teaching scholars. *All Ireland Journal of Higher Education*, 9(3), 3351-3364.
- May, S., & Fitzpatrick, K. (2019). Critical Ethnography. Retrieved from <http://methods.sagepub.com/foundations/critical-ethnography>
- Merike, B. (2012). *Care work and class: Domestic workers' struggle for equal rights in Latin America*. PA: Pennsylvania state university press.
- Neuman, W. L. (1997). *Social Research Method : Qualitative and Quantitative Approaches* (5th ed.). New York: Allyn and Bacon.
- Putnam, R. D. (1995). *Turning in, turning out: The strange disappearance of social capital in America*. Cambridge: Political Science and Politics.
- Rowolle, S., & Lingard, B. (2013). Bourdieu and Educational Research: Thinking tools, relational thinking, beyond epistemological innocence M. Murphy *Social theory and education research : understanding Foucault, Habermas, Bourdieu and Derrida*. New York: Routledge.
- Searle, C. (2001). *An exclusive education: race, class and exclusion in British schools*. London: Lawrence&Wishart.
- Sullivan, A. (2001). Cultural capital and educational attainment. *Sociology*, 35(4), 893-912.
- Thomas, J. (1993). *Doing Critical Ethnography (Qualitative Research Methods)*. Newbury Park, CA: Sage Publications, Inc.
- Thomson, P. (2008). Field M. Grenfell *Pierre Bourdieu: Key Concepts*. Durham: Acumen Publishing.
- Webb, J., Schirato, T., & Danaher, G. (2002). *Understanding BOURDIEU*. California: Sage.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). ประกาศกระทรวงศึกษา นโยบายและจุดเน้นของกระทรวง ปีงบประมาณ 2563. สืบค้นจาก https://www2.chaiyaphum3.go.th/main/files/obec/moe_point63.pdf

ข่าวสดออนไลน์. (2560, 10 เมษายน). นำขึ้นชมนอนาคตของชาติ เด็กเก่งสอบติดคณะแพทยศาสตร์!
https://www.khaosod.co.th/monitor-news/news_292358

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2558). อัตวิสัย/วัตถุวิสัยในสังคมศาสตร์/มนุษยศาสตร์. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เดลินิวส์. (2562, 16 สิงหาคม). "ครูต้น" เล็งสร้างโรงเรียนอีลิทปั้นเด็กหัวกะทิ. เดลินิวส์, 22.

เดลินิวส์. (2563, 12 พฤษภาคม). รับนักเรียนปีนี้ได้แก่สมัครโรงเรียนดังล้น.

<https://www.dailynews.co.th/education/773954>

ไทยรัฐ. (2562, 11 กุมภาพันธ์). “สมพงษ์” เชื่อแป๊ะเจี๊ยะยังอยู่ ผิดหวัง กพฐ.ไม่โละเงื่อนไขพิเศษ

ทั้งหมด. ไทยรัฐ..

ัญญลักษณ์ สัมพันธ์. (2556). ความเหลื่อมล้ำด้านสิทธิและโอกาส สืบค้นจาก [http://sd-](http://sd-group1.blogspot.com/2013/01/53242025.html)

[group1.blogspot.com/2013/01/53242025.html](http://sd-group1.blogspot.com/2013/01/53242025.html)

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2562, 26 สิงหาคม). โรงเรียนชั้นนำ และโรงเรียนของชนชั้นนำ. มติชน.

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2544). คู่มือการเมืองไทย. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รัฐกร คิดการ. (2562, 28 สิงหาคม). วิพากษ์นโยบาย 4 รมต.ด้านการศึกษา. มติชน, 21.

ศิริรักษ์ ศิวารมย์. (2551). สังคมศาสตร์การศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.

สำนักข่าวไอโฟเนนซ์ไทย. (2562, 4 ธันวาคม). 10 ซีอีโอ ยักษ์ใหญ่เรียนจบอะไร.

https://www.efinancethai.com/efinReview/efinReviewMain.aspx?release=y&name=er_201912041546

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ

สังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 - 2564). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ

พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานราชบัณฑิตสภา. (2561). การสร้างความเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตสภา

สุรพงษ์ ชัยนาม. (2553). มาร์กซ์และสังคมนิยม : ชุดแนวความคิดและทฤษฎีทางสังคม (พิมพ์ครั้งที่

3). กรุงเทพฯ: ศยาม.

เสน่ห์ จามริก. (2546). แนวทางการพัฒนาการศึกษาไทย : บทวิเคราะห์เบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 2).

กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

ไสว บุญมา. (2555). หายนะ ฤาสิ่นอารยธรรม. กรุงเทพฯ: กรุงเทพธุรกิจ.

อภิชาติ การิกาญจน์. (2542). มิติทางสังคมและการเมืองว่าด้วยคุณธรรมความเป็นพลเมือง : กรณีศึกษาประชาชนของเขตลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. (ปริญญาานิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แนวสัมภาษณ์ ชุดที่ 1

นักเรียนชั้นนำ

1. ให้ผู้ให้สัมภาษณ์แนะนำตัว กล่าวถึงภูมิหลัง และความเป็นมาของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภูมิหลังทางการศึกษาและการทำงาน
2. ถามถึงเหตุผลในการเข้าเรียนในโรงเรียน
 - เหตุผลในการเลือกโรงเรียนนี้
 - กระบวนการสมัครถ้าใช่มีการเตรียมตัวสอบและแนวทางทำอย่างไรถึงได้เข้าเรียนในโรงเรียนดังกล่าว
 - ผู้ปกครอง/ครู/เพื่อน/ญาติของผู้ให้สัมภาษณ์มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเลือกโรงเรียนและสนับสนุนในการเตรียมตัวสอบบ้างหรือไม่ อย่างไร
3. ถามถึงการใช้ชีวิตสมัยเรียนในโรงเรียน
 - ให้เล่าถึงบรรยากาศความทรงจำเกี่ยวกับการเรียนการสอนตั้งแต่แรกเข้า รู้สึกอย่างไร ต้องทำตัวอย่างใดในการเรียน การคบเพื่อนและความสัมพันธ์กับครู
 - ผู้ให้สัมภาษณ์ชอบเรียนวิชาใดเป็นพิเศษบ้าง อธิบายเหตุผล
 - ผู้ให้สัมภาษณ์เข้าร่วมชมรมหรือกิจกรรมใดบ้างของโรงเรียน
 - ผู้ให้สัมภาษณ์มีเทคนิควิธีการเรียนอย่างไรบ้าง
4. ถามเกี่ยวกับการสอบในโรงเรียน
 - ตอนที่เรียนมีการสอบบ่อยแค่ไหนในหนึ่งปีการศึกษา และผู้ให้สัมภาษณ์มีเตรียมตัวอย่างไร
 - ผู้ให้สัมภาษณ์รู้สึกอย่างไรเมื่อทราบผลคะแนนสอบไม่เป็นไปตามคาดหวัง
 - ผู้ให้สัมภาษณ์มีทัศนะอย่างใดหรือรู้สึกอย่างไรกับการสอบของโรงเรียน
 - นอกจากการสอบมีกิจกรรมหรือกระบวนการใดที่ทำให้รู้ว่าคุณนักเรียนแต่ละคนมีความสามารถทางการเรียนที่แตกต่างกัน
 - บนพื้นฐานของความแตกต่างทางวิชาการบรรยากาศความสัมพันธ์ระหว่าง นักเรียน เพื่อนร่วมชั้น เพื่อนในโรงเรียนและครู เป็นอย่างไร
5. ถามเกี่ยวกับเรื่องการแข่งขันทางด้านวิชาการ
 - ผู้ให้สัมภาษณ์เข้าร่วมการแข่งขันในด้านวิชาการรายการใดบ้าง ผลการแข่งขันเป็นเช่นไร
6. ถามถึงการสนับสนุนทางการศึกษาจากผู้ปกครอง
 - ตอนที่เรียนในโรงเรียนผู้ปกครองประกอบอาชีพใด ดำรงตำแหน่งใด

- ผู้ปกครองสนับสนุนการเรียนอย่างไรบ้าง
- ผู้ให้สัมภาษณ์โดยขอความช่วยเหลือจากผู้ปกครองอย่างไรบ้าง

แนวสัมภาษณ์ ชุดที่ 2

ครูผู้สอน

1. ถามเกี่ยวกับข้อมูลเบื้องต้น ภูมิหลัง อายุ วิชาที่สอน ประสบการณ์การสอน
2. ถามถึงบริบทของโรงเรียน
 - โรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนอย่างไรบ้าง
 - โรงเรียนมีเป้าหมายหรือเน้นเรื่องใดเป็นพิเศษ
 - โรงเรียนมีโครงการที่เน้นพัฒนาศักยภาพเด็กนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษด้านวิชาการหรือไม่ ถ้ามี รายละเอียดเป็นเช่นไร
3. ถามเกี่ยวกับการสอบเข้าเรียน
 - โรงเรียนใช้วิธีใดในการคัดเลือกนักเรียนเข้าเรียน มีกระบวนการขั้นตอนอย่างไร
 - นักเรียนที่สอบเข้าได้ส่วนใหญ่มีคุณลักษณะอย่างไรบ้าง
4. ถามถึงการดูแลนักเรียน
 - ภายในชั้นเรียนนักเรียนมีความแตกต่างกันอย่างไรบ้าง
 - ผู้ให้สัมภาษณ์มีวิธีการดูแลนักเรียนอย่างไร
5. ถามเกี่ยวกับการออกข้อสอบ
 - ผู้ให้สัมภาษณ์มีวิธีการออกข้อสอบอย่างไร
 - ผู้ให้สัมภาษณ์คำนึงถึงประเด็นใดบ้างในการออกข้อสอบ
 - กรณีที่นักเรียนสอบไม่ผ่าน โรงเรียนมีนโยบายอย่างไรและปฏิบัติอย่างไร
6. ถามเกี่ยวกับการแข่งขันทางด้านวิชาการ
 - โรงเรียนมีการคัดเลือกนักเรียนไปแข่งขันด้านวิชาการอย่างไรบ้าง
 - การคัดเลือกนักเรียนแข่งขันมีขั้นตอนอย่างไร
 - ผู้ให้สัมภาษณ์ฝึกฝนนักเรียนที่เข้าแข่งขันอย่างไรบ้าง

แนวสัมภาษณ์ ชุดที่ 3

นักเรียนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างนักเรียนชั้นนำ

1. ถามเกี่ยวกับข้อมูลเบื้องต้น ภูมิภาค หลัง อายุ บ้านเกิด อาชีพ
2. ถามถึงเหตุผลในการเข้าเรียนในโรงเรียน
 - เหตุใดถึงเลือกเรียนในโรงเรียนนี้
 - ผู้ให้สัมภาษณ์สอบเข้า ทำอย่างไรถึงได้เข้าเรียนในโรงเรียนดังกล่าว
 - ผู้ปกครองของผู้ให้สัมภาษณ์มีส่วนเกี่ยวข้องช่วยเหลือในการสอบคัดเลือกหรือไม่
 อย่างไร
3. ถามถึงการใช้ชีวิตมัธยมเรียนในโรงเรียน
 - ตอนเรียนในโรงเรียนบรรยากาศการเรียนในห้องเรียนเป็นอย่างไร
 - ผลการเรียนเฉลี่ยของผู้เรียนเป็นเช่นไรและส่งผลอย่างไรบ้าง
 - ตอนอาจารย์สอนในห้อง ผู้ให้สัมภาษณ์มีปฏิบัติตัวอย่างไรบ้าง
 - ผู้ให้สัมภาษณ์เข้าร่วมชมรมหรือกิจกรรมใดบ้างของโรงเรียน
4. ถามเกี่ยวกับการสอบในโรงเรียน
 - ตอนที่เรียนมีการสอบบ่อยแค่ไหนในหนึ่งปีการศึกษา และผู้ให้สัมภาษณ์มีการเตรียมตัว
 อย่างไร
 - ผู้ให้สัมภาษณ์รู้สึกอย่างไรเมื่อทราบผลคะแนนสอบไม่เป็นไปตามคาดหวัง
 - ผู้ให้สัมภาษณ์มีทัศนะอย่างใดหรือรู้สึกอย่างไรกับการสอบของโรงเรียน
5. ถามถึงการสนับสนุนทางการศึกษาจากผู้ปกครอง
 - ตอนที่เรียนในโรงเรียนผู้ปกครองประกอบอาชีพใด ดำรงตำแหน่งใด
 - ผู้ปกครองสนับสนุนการเรียนอย่างไรบ้าง
 - ผู้ให้สัมภาษณ์เคยขอความช่วยเหลือจากผู้ปกครองอย่างไรบ้าง ผลเป็นเช่นไร

ภาคผนวก ข
หนังสือรับรองจริยธรรมในมนุษย์

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นายศราววุฒิ งามยิ่ง
วัน เดือน ปี เกิด	28 ตุลาคม 2525
สถานที่เกิด	โรงพยาบาลวชิรพยาบาล
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2543 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนรัตนานิเบศร์ พ.ศ. 2547 วท.บ. สถิติประยุกต์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต พ.ศ. 2552 MBA Management New York Institute of Technology พ.ศ. 2563 ปริญญาโท สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ที่อยู่ปัจจุบัน	88 หมู่ 6 คลองอ้อมนนท์ ต.ไทรมา้า อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000

